

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВИЙ ВІСНИК
МІЖНАРОДНОГО
ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія:
ФІЛОЛОГІЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 37 том 2

Одеса
2018

Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України
відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України № 455 від 15.04.2014 р.

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази
Index Copernicus International (Республіка Польща)

Серію засновано у 2010 р.

Засновник – Міжнародний гуманітарний університет

Друкується за рішенням Вченої ради Міжнародного гуманітарного університету
протокол 3 від 26.12.2018 р.

Видавнича рада:

С.В. Ківалов, акад. АПН і НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – голова ради; **А.Ф. Крижановський**, член-кореспондент НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – заступник голови ради; **М.П. Коваленко**, д-р фіз.-мат. наук, проф.; **С.А. Андронаті**, акад. НАН України; **О.М. Головченко**, д-р екон. наук, проф.; **Д.А. Зайцев**, д-р техн. наук, проф.; **М.З. Згуровський**, акад. НАН України, д-р техн. наук, проф.; **В.А. Кухаренко**, д-р філол. наук, проф.; **Г.П. Пекліна**, д. мед. наук, проф.; **О.В. Токарєв**, Засл. діяч мистецтв України.

Головний редактор серії – доктор філологічних наук, професор **В.Я. Мізецька**

Відповідальний секретар – кандидат філологічних наук, доцент **Н.П. Михайлюк**

Редакційна колегія серії «Філологія»:

Н.В. Бардіна, доктор філологічних наук, професор; **О.А. Жаборюк**, доктор філологічних наук, професор; **М.І. Зубов**, доктор філологічних наук, професор; **Т.М. Корольова**, доктор філологічних наук, професор; **В.А. Кухаренко**, доктор філологічних наук, професор; **Е. Пирву**, кандидат філологічних наук, професор; **І.Б. Морозова**, доктор філологічних наук, професор; **Н.В. Петлюченко**, доктор філологічних наук, професор; **В.Г. Таранець**, доктор філологічних наук, професор; **Т.С. Шевчук**, доктор філологічних наук, професор; **Н.М. Шкворченко**, кандидат філологічних наук, доцент.

Повне або часткове передрукування матеріалів, виданих у збірнику
«Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету»,
допускається лише з письмового дозволу редакції.

При передрукуванні матеріалів посилання на
«Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету» обов'язкове.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 16819-5491Р від 10.06.2010

Адреса редакції:

Міжнародний гуманітарний університет, офіс 502,
вул. Фонтанська дорога, 33, м. Одеса, 65009, Україна,
тел. (+38) 099-547-85-90, www.vestnik-philology.mgu.od.ua

© Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.

Серія: «Філологія», 2018

© Міжнародний гуманітарний університет, 2018

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ
ТА ІНШІ МОВИ

---

*Ананьян Е. Л.,
доцент кафедри германської та слов'янської філології
Донбаського державного педагогічного університету*

*Чернова К. А.,
студентка філологічного факультету
Донбаського державного педагогічного університету*

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ЛЕКСИКА ЯК ПРЕЗЕНТЕР РЕАЛІЙ АМЕРИКАНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (НА МАТЕРІАЛІ АМЕРИКАНСЬКИХ РЕСУРСІВ МЕДІАМОВЛЕННЯ)

Анотація. У статті досліджено суспільно-політичну лексику як важливу частину лексичної системи мови; визначено характерні ознаки суспільно-політичного вокабуляру; на матеріалі американських ресурсів медіамовлення розкрито роль суспільно-політичної лексики як презентера реалій американського суспільства; представлено та проаналізовано зразки фактичного автентичного мовно-го та мовленнєвого матеріалу в їх дієвості.

Ключові слова: суспільно-політична лексика (СПЛ), суспільно-політичний неологізм, тематична лексика, ідеологічна лексика, ідеологізованість, реалія, медіамовлення.

Постановка проблеми. Відомо, що у процесі суспільно-політичних змін, коли відбувається культивування нових ідей та впровадження інших концепцій, виникає необхідність номінувати продукти цих самих змін. Так, з'являється нова суспільно-політична лексика, яка презентує та відображає свою сучасність. Потенціал такого словника складають можливості декодувати поняття та явища суспільно-політичного життя, які на певному етапі часу стають суспільно значущими та активно дискутуються; функціонувати як мовний матеріал, що є близьким та зрозумілим для сучасників; мати соціально-оцінний характер; бути ідеологізованим; широко використовуватися в різних жанрах медіамовлення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукової літератури засвідчив, що дослідження суспільно-політичної лексики (СПЛ) є багатоаспектним. Так, наукові розвідки як вітчизняних, так і зарубіжних учених (Н.Р. Гейко, А.Л. Голованевського, Г. Грубера, Л.О. Жданової, Р. Кіммель, М.В. Косової, В.М. Крупнова, О.С. Кубрякової, Т.С. Коготкової, П. Чилтона, А.П. Чудінова, О.М. Шиловського, М.Д. Якубовської та ін.) вивчають питання історії формування та етапізації суспільно-політичної лексики; репрезентацію суспільно-політичних неологізмів у концептуальному просторі; стилістичні потенції суспільно-політичного словника в медіамовленні; проблеми перекладу суспільно-політичних лексичних одиниць тощо.

Мета статті – дослідити суспільно-політичну лексику як важливу частину лексичної системи мови, визначити характерні ознаки суспільно-політичного вокабуляру, розкрити роль суспільно-політичної лексики як презентера реалій американського суспільства та проаналізувати автентичні зразки суспільно-політичної лексики в їх дієвості на матеріалі американських ресурсів медіамовлення.

Виклад основного матеріалу. Вивчення лінгвістичного доробку дало можливість спостерігати певну варіативність у визначенні суспільно-політичної лексики. Так, існуючі тлумачення презентують розуміння суспільно-політичної лексики як частини словника, яку складають назви явищ та понять зі сфери не тільки суспільно-політичного життя, тобто з області політичної, соціально-економічної, світоглядно-філософської, а також із ряду інших сфер людської діяльності: суспільствознавства, права, політекономії, літератури, мистецтва, дипломатії тощо [1; 2; 3]. Деякі науковці дотримуються думки, що суспільно-політичну лексику слід розуміти як «ідеологізовану» частину словника, що має потенцію навіювати, а інколи й диктувати моду на громадську позицію, політичні погляди й уподобання та самореалізацію в суспільстві [4; 5; 6]. Такий словник обирає найбільш плодюче для себе середовище, яким і є сьогодні масова медійна комунікація. Розуміння, представлене вище, демонструє як основні, так і функціональні ознаки суспільно-політичної лексики: з одного боку, це зв'язок із певною сферою діяльності, а з іншого – функціонування в газетно-публіцистичному стилі [1].

Грунтовне вивчення суспільно-політичної лексики, її структури, особливостей та характеристик, природи динамічних процесів її розвитку представлено у праці сучасного науковця Жданової Л.О. [3]. Так, дослідниця виділяє так звані чотири зони у складі суспільно-політичної лексики. Перша зона – «власне СПЛ (СПЛ у вузькому значенні). Власне СПЛ – це політична лексика. Висловлення відношення влади сполучене в ній із вказанням на сферу його реалізації – державу. До СПЛ у вузькому значенні відносяться прямі номінації осіб, місць, явищ, структур, що формують політичне життя соціуму (*референдум, партія, ... президент, указ, мерія і под.*)» [3].

Друга зона – «ідеологічна лексика. Вираження відношення влади сполучено з аксіологічними смислами (*тоталітаризм, режим, імперський*) та прагматичним компонентом значення, що позначене як «ангажованість», відображає прикріпленість слова до конкретної історичної епохи, закріпленість слова в лексиконі конкретної владної системи (*райком, генсек, мало-свідомий, високоідейний* як елементи «радянської» мови)» [3]. Дослідниця підкреслює, що ідеологічна лексика є своєрідним маркером політичної позиції індивіда; саме за цим маркером констатуємо ідеологічну направленість тексту.

Третя зона – «тематична лексика. Ця лексика насамперед позначає сфери та форми виявлення суспільного життя (армія,

економіка, адміністративна сфера, зовнішня політика та ін.), реалізація яких передбачає співвіднесення з інтерсуб'єктивним відношенням ARB» [3]. Зазначимо, що ARB науковець розуміє як «інтерсуб'єктивне відношення ARB, де R – відношення влади, A та B – суб'єкт та об'єкт відношення влади» [3].

Четверта зона – «невласне СПЛ («периферійна» СПЛ). Невласне СПЛ описує відношення влади в цілому, нарізно від сфери реалізації (*підкоряти, гнит, коритися, дозвіл*), або специфічну (але не державно-політичну) сферу реалізації відношення влади (*муштра, команда, капітан*)» [3]. Жданова Л.О. наголошує, що традиційно ця лексика не розглядається як складова частина суспільно-політичної лексики, але «семантика та систематичне співвіднесення невластне СПЛ із суспільно-політичним життям, у тому числі метафоричні переноси, розгалужені взаємозв'язки між усіма словами, які позначають відношення влади, є основою для розгляду цієї лексики в межах СПЛ» [3]. Зазначимо, що лексика кожної зони має розглядатися з урахуванням таких опозиційних критеріїв, як критерій часу («актуальність:неактуальність») та критерій, що відповідає за ступінь проникності лексичних шарів («відкритість:закритість»). Чотири зони суспільно-політичної лексики та виокремлені в них групи можуть різнитися також за об'ємом словника, за співвідношенням власної та запозиченої лексики, за обсягом похідних і непохідних слів, за результатом технік словотворення, за системними лексичними характеристиками (полісемантичність, омонімія, синонімія, антонімія, гіпонімія), функціональними особливостями тощо.

Підкреслимо, що в питанні з неактуальною суспільно-політичною лексикою мають на увазі лексичні одиниці, які не мають активного фактичного та концептуального співвідношення з реаліями сучасності, на сучасному етапі розвитку суспільно-політичного життя вони розглядаються як архаїзми (*князь, рейхстаг, управа*). Але слід розуміти, що неактивна суспільно-політична лексика є так званним резервним фондом найменування, до якого звертаються в певних випадках необхідності: для створення нової номенклатури позначень суб'єктів державної влади (*парламент, префект, губернатор*). Такі звертання руйнують опозиційні зв'язки, і неактивна суспільно-політична лексика починає використовуватися як активна. Дослідження доводить, що чотири зони суспільно-політичної лексики характеризуються різною здатністю до редукції, розширення, змін свого складу, що визначає їх зміни в часі [3]. Таким чином, резюмуючи результати свого дослідження, науковець доходить висновку, що суспільно-політична лексика в широкому значенні декодується за семантичним критерієм, для неї характерна польова структура, яка представляється у вигляді вписаних одне в одне концентричних кіл, де в центрі знаходиться саме суспільно-політична лексика у вузькому значенні, від якої далі розбігаються ідеологічна, тематична та далі – ідеологічна, невластне суспільно-політична лексика [3].

Теоретичний доробок, представлений вище, становить вагомий підґрунтя для вивчення фактичного автентичного словника, що презентує суспільно-політичні реалії США. Підкреслимо, що, незважаючи на те, що лексичні одиниці суспільно-політичного шару у своїй більшості мають британські семи, американська дійсність породжує та продукує вокабуляр, що характеризує соціокультурні компоненти саме американського суспільства та детермінований саме суспільно-політичним та історичним ходом розвитку країни. Вивчення автентичних медіатекстів (зазначимо, що мовна продукція цього жанру

є найбільш показовою для знайомства із суспільно-політичною лексикою та дієвою для її декодування) дало можливість зробити припущення, що сьогодні суспільно-політичний вокабуляр сучасної англійської мови жваво формується та розширюється лексичними одиницями, концептуальним корінням для яких стали події в суспільно-політичному житті США.

Так, аналіз автентичних мовних та мовленнєвих ресурсів дозволив виокремити такі актуальні суспільно-політичні лексичні одиниці:

Gaffe: “A verbal error or slip-up made by a politician or other political figure. Or in a famous formulation by American journalist Michael Kinsley, a gaffe is when a politician accidentally says something he or she really means but that was better left unsaid” [7].

Lobbyist: “A person hired to represent the interests of a company, industry, political cause or foreign government in the Congress, regulatory agencies or other parts of the US government.

Effective lobbyists are very well-connected and are often former members of Congress or the Congressional staff or had other high-level jobs in the US government.

On the campaign trail, cosy connections with lobbyists - or worse, a background advocating for paid clients – can be a liability” [7].

Lame duck: “a politician or administration in the final period of office, after the election of a successor” [8].

Government shutdown: “A government shutdown is when non-essential discretionary federal programs close. It occurs when Congress fails to appropriate funds. In the normal budget process, Congress appropriates funds by September 30 for the following fiscal year. When that doesn't happen, it enacts a continuing funding resolution. If Congress can't even agree on that, it forces a shutdown. That signals a complete breakdown in the budget process” [9].

Rubber-chicken: “of, relating to, or being a series of social gatherings (such as fund-raising dinners) at which speeches are given // the rubber-chicken circuit. History and Etymology for rubber-chicken: from the low quality of the food stereotypically served at such events” [10].

Silent Majority: “the largest part of a country's population that consists of people who are not actively involved in politics and do not express their political opinions publicly” [10].

Mitthead: “An individual who constantly changes his political positions to suit his audience and objectives” [11].

Moon-basing: “The act of a candidate or surrogate offhandedly proposing a policy so outrageous that it significantly harms the candidate's electability” [11].

Unappalin: “Adjective used to describe a person with a combination of physical attractiveness, ruthless ambition and limited mental capacity” [11].

Crowdsourcing: “the practice of obtaining needed services, ideas, or content by soliciting contributions from a large group of people and especially from the online community rather than from traditional employees or suppliers” [10].

Geobragging: “Repeated status updates noting your location in an attempt to get attention or make other people jealous” [12].

Noob: “a person who has recently started a particular activity; someone who is new to an online community or game” [10].

Troll: “to antagonize (others) online by deliberately posting inflammatory, irrelevant, or offensive comments or other disruptive content”; “a person who intentionally antagonizes others online by posting inflammatory, irrelevant, or offensive comments or other disruptive content” [10].

Представимо, як використано лексичні одиниці, зазначені вище, у фактичному газетно-публіцистичному матеріалі та інших ресурсах соціально-політичного спілкування: *gaffe* (“The minister recoiled and informed her that he had spent 10 months in solitary confinement there. I had obviously said the wrong thing, she wrote, «committed a gaffe”. “Saying the wrong thing» is the most straightforward definition of a political gaffe, too. The question, of course, is what precisely we mean by “wrong”. Reporters typically mean it in the strategic sense – something a politician seeking office, or occupying one, should know better than to say. And because strategy is amoral, the media’s preoccupation with gaffes has always been an easy target for critics [13]); *government shutdown* (“It costs money to run the government, and it’s Congress’s job to manage the purse strings. With the government now in the midst of its third shutdown under President Donald Trump’s leadership – the longest in US history – there’s no sugarcoating it: One of the legislative branch’s most basic functions has broken down. Congress has let funding for federal agencies lapse again because the president is demanding funding for a southern border wall, a pet project that doesn’t have enough support in Congress to pass” [14]; *lame duck* (“Congress has returned to Washington, D.C., after the midterm elections for the “lame duck” session, in which the current crop of elected officials – including members who lost re-election Nov. 6 and those who are retiring when their terms expire in January – vote on last-minute policy proposals before their congressional careers end. This lame duck session will be dominated by two issues: Funding the government, and electing a new slate of House leaders – given that Democrats wrestled away control of the lower chamber from the GOP, gaining over 30 seats” [15]; *crowdsourcing* (“The company is seeking input from consumers to help name the e-bikes, offering \$10,000 for the top submission in a crowdsourcing campaign, and \$1,000 each to nine runners-up” [16]; *troll* (n) (“He would see the work of an army of Twitter trolls, ordered to attack him and other influential Saudis who had criticized the kingdom’s leaders”) [13].

Підкреслимо, що під час опрацювання фактичного автентичного мовного та мовленнєвого матеріалу було констатовано певну складність у проведенні чіткої межі між суспільно-політичною лексикою серйозних джерел та лексикою блогерів, ораторів та політиків-реформаторів із народу, оскільки політика червоною ниткою пронизує наскрізь усі сфери життя суспільства (науку, економіку, освіту, релігію, культуру, спорт). Але, з іншого боку, помилковим було б не відзначити і зворотній зв’язок цього процесу: коли одиниці актуальної загальноживаної лексики конвертуються в політичний шар. Так, наведемо приклади: *biden-it* (v) – to destroy something with stupidity, *killary* (v) – to bleach evidence of one’s crimes, *compung* (n) – meaning a group of people who are connected online and offline, *eye-roll* (n) – an upward turning of the eyes especially as an expression of annoyance, exasperation, disbelief; try not to roll your eyes every time you are exposed to a different opinion or worldview, because when your eyes are looking up like that, you can’t see what’s right under your nose, *maybe* (adv) – might happen but probably not [11].

Представлені приклади демонструють дериваційні моменти та шлях створення суспільно-політичного неологізму за допомогою запозичення та етимологічного пошуку (the word *compung* implies, suggests or hopes for a real world connection as well as an online one. *Compung* is derived from the following words: “computer” and kampung. “Kampung” is the Malay word for “village”) [11]. Представлені приклади демонструють дериваційні моменти та шлях створення суспільно-політичного неологізму за допомогою запозичення та етимологічного пошуку (the word *compung* implies, suggests or hopes for a real world connection as well as an online one. *Compung* is derived from the following words: “computer” and kampung. “Kampung” is the Malay word for “village”) [11].

Висновки. Отже, матеріал, представлений вище, довів, що суспільно-політична лексика з’являється як необхідність назвати й відобразити ті поняття, явища суспільно-політичного життя, які на певній межі часу стають соціально значущими. Підкреслено, що суспільно-політичному вокабуляру притаманні ідеологічно орієнтована оцінка та соціально-оцінний характер. Саме ці властивості суспільно-політичної лексики наділяють її потенцією бути невід’ємним компонентом медіамовлення, обслуговуючи весь діапазон жанрово-видової класифікації текстів масової інформації: новини, інформаційну аналітику і коментар, публіцистику, рекламу тощо.

Література:

1. Гейко Н.Р. Общественно-политическая лексика в публицистическом дискурсе. *Вестник Челябинского государственного университета. Филология. Искусствоведение*. 2013. № 1 (292). Вып. 73. С. 194–197.
2. Голованевский А.Л. Оценочность и ее отражение в политическом и лексикографическом дискурсах (На материале русского языка). *Филологические науки*. 2002. № 3. С. 78–87.
3. Жданова Л.А. Общественно-политическая лексика: Структура и динамика : дис. ... канд филол. наук : 10.02.01. Москва, 1996. 224 с. URL : <http://www.dslib.net>.
4. Косова М.В. Терминологизация как лексико-семантический процесс. *Вестник ОГУ*. 2004. № 2. С. 42–48.
5. Чудинов А.П. Политическая лингвистика: учебное пособие. Москва : Изд-во «Флинта», «Наука». 2006. 254 с.
6. Кубрякова Е.С. Типы языковых значений. Москва : Наука, 1981. 200 с.
7. US election glossary: A-Z guide to political jargon. URL : <https://www.bbc.com/news/election-us>.
8. Presidential election (politics) – vocabulary. URL : <https://quizlet.com>.
9. Government Shutdown 2019, 2018, and 2013 Explained. URL : <https://www.thebalance.com/government>.
10. Merriam-Webster. URL : <https://www.merriam-webster.com/dictionary>.
11. 54 Great Examples of Modern-Day Neologisms. URL : <https://www.vappingo.com>.
12. Urban Dictionary. URL : <https://www.urbandictionary.com>.
13. The New York Times. URL : <https://www.nytimes.com>.
14. Vox. URL : <https://www.vox.com>.
15. Mic Network Inc [US]. URL : <https://mic.com>.
16. The Verge. URL : <https://www.theverge.com>.

Ананьян Э. Л., Чернова К. А. Общественно-политическая лексика как презентер реалий американского общества (на материале американских ресурсов медиаречи)

Аннотация. В статье исследована общественно-политическая лексика как важная часть лексической системы языка; определены характерные признаки общественно-политического вокабуляра; на материале американских ресурсов медиаречи раскрыта роль общественно-политической лексики как презентера реалий американского общества; представлены и проанализированы образцы фактического аутентичного языкового и речевого материала в их действительности.

Ключевые слова: общественно-политическая лексика (ОПЛ), общественно-политический неологизм, тематическая лексика, идеологическая лексика, идеологизированность, реалия, медиаречь.

Ananyan E., Chernova K. Social and political lexis as a presenter of American society realias (on the material of American resources of media speech)

Summary. In the article social and political lexis as an important part of the lexical system of the language is investigated; the characteristics of social and political vocabulary are defined; on the material of American resources of media speech the role of social and political lexis as a presenter of American society realias is revealed; samples of the actual authentic language and speech material in their efficiency are presented and analysed.

Key words: social and political lexis (SPL), social and political neologism, thematic lexis, ideological lexis, ideologization, realia, media speech.

Андрійченко Ю. В.,
 доктор філологічних наук,
 доцент кафедри романської філології
 Інституту філології
 Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЛЕКСИЧНІ ЗМІНИ В СУЧАСНІЙ ІСПАНСЬКІЙ МОВІ З ОГЛЯДУ НА ФЕМІНІЗАЦІЮ НАЗВ ПРОФЕСІЙ

Анотація. Статтю присвячено особливості фемінізації назв професій в іспанській мові, які виникли на тлі соціальних змін у сучасному іспаномовному суспільстві. Гендерні відносини в мові у вигляді культурно зумовлених стереотипів впливають на поведінку особистості і на процеси її мовної соціалізації. У зв'язку із цим особливого значення набуває дослідження змін, яких зазнає лексичний потенціал іспанської сучасної мови у визначенні професійної діяльності представників обох статей.

Ключові слова: гендер, гендерні стереотипи, комунікація, лінгвістичний сексизм, мовні стереотипи.

Мета статті – проаналізувати лексичні зміни в назвах професій з огляду на гендерний фактор, які відбулись у сучасній іспанській мові.

Завдання дослідження вбачаємо в аналізі зменшення інтенсивності прояву лінгвістичного сексизму і в шляхах вирішення даної проблеми в іспанській мові.

Предметом дослідження є засоби вираження іменників іспанської мови, які виражають зазначену вище семантичну специфіку.

Об'єктом дослідження в даній статі обрані мовні явища номінації осіб за професіями і посадами в сучасній іспанській, які марковані гендерним параметром.

Актуальність статті зумовлена потужним процесом зростання кількості іменників жіночого роду, що позначають професію, вид діяльності, посаду. Одна з галузей сучасної іспанської мови, де відбуваються потужні зміни у фемінізації лексики, – це назви професій, занять, посад та інших видів людської діяльності, що є цілком логічним процесом, оскільки він відображає зміни, що відбуваються в соціальному житті суспільства. Іспанська мова, на відміну від інших романських мов, демонструє величезну гнучкість у питанні приєднання до свого лексичного складу форм жіночого роду, які утворені, як і відповідна вже лексема чоловічого роду. Близько тридцять років тому в газеті *El País* використали вираз *primera ministra*, говорячи про Маргарет Тетчер, у той час як у виданні *ABC* вжили *primer ministro* [1]. У зазначений період існували певні течії, які дотримувались думки про те, що соціальна динаміка потребує вживання єдиної форми чоловічого роду для зручності саме по відношенню до обох статей з однаковою гендерною цінністю у визначенні професій і посад без жодного намагання надати вторинності жіночому роду; і тому в певних колах вважалося, що в даних лінгвістичних диспутах саме видання *ABC* було прогресивнішим за *El País* [1]. Соціальна динаміка вела до того, що з кожним разом більша кількість жінок займали посади і отримували професії, які раніше були для них під заборону; паралельно ця сама динаміка привела до того, що

з'явилася тенденція до висміювання назв професій і посад, які відображали стать тих, хто їх обіймав.

Очевидним є існування, з одного боку, прозорої тенденції в іспанській мові стосовно розмежування форм жіночого і чоловічого роду, а з іншого – також чіткої тенденції відтворення форм жіночого роду на *-a* [2]. У сучасній іспанській мові спостерігається збільшення кількості утворених неологізмів жіночого роду шляхом назв нових посад або професій. Наприклад, завдяки їхній репрезентації в текстильній галузі виник іменник *oficiala*, який спочатку мав закінчення *al* і належав виключно до чоловічого роду. Цю тенденцію можна простежити і в інших формаціях жіночого роду, які спочатку могли б створити лінгвістичні конфлікти. Йдеться про те, що іменник *dependienta* – іменник жіночого роду, хоча його використання як прикметника *dependiente* підтверджує, що він є незмінним. Не дивним є факт утворення іменників жіночого роду за допомогою закінчень *-a*, оскільки це закінчення є типовим для іменників жіночого роду, і невдовзі такі іменники жіночого роду, як *gerenta*, *escribienta*, стануть широковживаними в іспанській мові [3]. Але існує певний ризик у цьому мирному шляху до *натуральності* створення неологізмів шляхом соціальної динаміки жінок, які розширюють сфери своєї діяльності. Цей ризик полягає в супротиві певних осіб, засобів масової інформації, лінгвістичних установ сприймати слова жіночого роду, в даному випадку – у визначеннях посад і професій.

Якщо назви посад і професій так званої середньої ланки без опору набувають закінчення жіночого роду, то стосовно посад вищої ланки не все ще є таким чітким і зрозумілим. Наприклад, на даний момент ще вважається більш доцільним вживання іменників *la ministro*, *la académico* по відношенню до осіб жіночої статі замість більш природного, на нашу думку, *la ministra*, *la académica*.

На відміну від Франції, де в 1998 р. мала місце полеміка про причини спроб фемінізувати визначення міністерських і академічних посад, у Латинській Америці й Іспанії були відсутні діалектичні баталії стосовно надання повної лінгвістичної легітимності лексичній одиниці *la ministra*. Але в багатьох країнах Латинської Америки існують певні протиріччя у вживанні таких жіночих форм, як *física*, *química*, *música*, *mecánica*, *crítica*, *informática* та ін., оскільки вважається, що ці лексичні одиниці мають подвійне значення, оскільки форму іменника жіночого роду можна тлумачити як прикметник. Дослідниця Еулалія Ледо проаналізувала більш ніж 80 занять, форма яких у чоловічому роді може бути прийнятною за річ або об'єкт (*monedero*, *billeteero*), місце (*basurero*, *varadero*), прикметник (*demoledor*, *casero*, *estadístico*) [3, с. 49].

Але з іншого боку, існує думка, що певні мовці адаптуються до формальної фемінізації звань, посад або престижних професій, таких як *ingeniera, arquitecta, abogada, catedrática, magistrada* та ін., оскільки існують форми на *-a*, які мають пейоративну конотацію.

В іспаномовному світі частими є випадки, коли жінки, які є представницями даних професій, хочуть відокремитися від свого визначення в жіночому роді, демонструючи тим самим, що вони, на думку Соледад де Андрес, усе ще знаходяться у *фазі завоювання влади*. На думку дослідниці, в сучасному суспільстві залишається престижним вживання форми чоловічого роду, і навпаки, непрестижним – користування формою жіночого роду для визначення деномінації професій і посад, оскільки, наприклад, лексична одиниця *la ministra* може бути зрозуміла адресатом не як визначення посади, а як жінка міністра.

Перешкоди стосовно фемінізації певної професії або посади ніколи не містять у собі чітких лінгвістичних аргументів, вони не йдуть від самої мови, оскільки та зазвичай здатна до змін, деформацій і розширення. Цей опір, на нашу думку, ґрунтується на небажанні певних соціальних груп бачити жінок на керівних високих посадах, і оскільки в соціальному плані вони не можуть знайти засобів для запобігання цьому, розпочинають підвищувати категорію чоловічого роду з точки зору лінгвістики. Але, незважаючи на зазначені вище складнощі, фемінізація в іспанській мові саме в галузі визначення професій зробила величезний крок уперед.

Під час нашого дослідження ми не виявили у формах чоловічого і жіночого родів у визначенні професій дві лексичні одиниці з різною лексематичною основою, наприклад: *hombre / mujer, toro / vaca*, механізм, який існує в інших частинах лексики і який у лінгвістичній термінології має назву «гетеронімія» [4, с. 375]. Як свідчить досліджений матеріал, для визначення професій, посад іспанська мова зазвичай функціонує, обираючи один із альтернативних шляхів. За змінами в закінченні слова, пропонуючи для обох родів однакову основу, до якої додаються закінчення (або аломорфи) *-a* для жіночого роду, *-o, -e* та нульове – для чоловічого. Таким чином, опозиції, що можуть з'явитися, це: *-o / -a, -e / -a*, нульове */ -a*, до яких слід додати групу слів, що являють собою специфічну деривацію, спричинену культурним впливом. Розгляньмо детальніше дані типи:

Тип *-o / -a*. Деякі приклади із цієї групи – пари: *maestro / maestra, zapatero / zapatera, zoologo / zoologa, agronomo / agronoma, lexicógrafo / lexicógrafa, funcionario / funcionaria, decano / decana, catedrático / catedrática, abogado / abogada*. Даний тип опозиції зазвичай формується майже автоматично і не знаходить суттєвих протиріч в іспанській мові.

Тип *-e / -a*. Лексичні одиниці, що входять до цієї групи: *monje / monja, jefe / jefa, infante / infanta, comediante / comedianta, asistente / asistenta, sirviente / sirvienta*. Ця найчисленніша група утворена дієприслівниками теперішнього часу, які функціонують як іменники або прикметники. Сьогодні спостерігається значний опір у використанні форм жіночого роду (*gerenta, estudianta*, та ін.) саме цьому типу. Але в мовній системі ніщо не заважає тому, щоб форми на *-a* також використовувалися. Підтвердження цьому бачимо в тому, що дієприслівники теперішнього часу, які за своїм значенням не можуть вживатися по відношенню до чоловіків, із цілковитою природністю застосовуються в жіночій формі як єдиній: *parturienta*.

Тип нульове закінчення *-a*. У даній групі чоловічий рід має радикальну морфему і у своєму закінченні пропонує одну з приголосних: *-d, -l, -n, -r, -s, -z*, до яких у жіночому роді додає *-a*: *consejal / consejala, edil / edila, oficial / oficiala, patrón / patrona, bailarin / bailarina, doctor / doctora, labrador / labradora, marques / marquesa, aprendiz / aprendiz*.

Висновки. Виходячи з вищевикладеного, можемо зазначити: використовуються різні аргументи, коли йдеться про визначення іменників у чоловічому і жіночому родах; цікавим є той факт, що представники певних лінгвістичних верств, наприклад, не радять вживати іменник *crítica* стосовно жінки, яка займається цим родом професійної діяльності, оскільки його легко можна переплутати з прикметником. Але в такому випадку за нашим дослідженням нараховано більше, ніж 80 назв посад і професій, які вживаються виключно в чоловічому роді і тоді також можуть тлумачитися як речі: *monedero, billetero*, місця: *basurero, varadero*, прикметники: *demoledor, casero, estadístico*. Але ніколи не було спроб накласти вето на вживання в даних випадках чоловічого роду з метою запропонувати більш доречне визначення.

Опір фемінізації професій або посад ніколи, на нашу думку, не містить чітких лінгвістичних аргументів, оскільки він не походить із мови. Будь-яка мова є гнучкою до соціальних змін і постійно перебуває в процесі розвитку, ці перепони носять виключно ідеологічний характер, який ґрунтується на патріархальній ментальності. І оскільки певним сексистським колам не вдається утримувати осторонь представниць жіночої статі від виконання тих або інших обов'язків і бажання займати чоловічі посади, то вони роблять спробу відвести їх на друге місце в лінгвістичному плані.

Література:

1. Lledo Eulalia. Profesiones en femenino. Madrid : Ed. Instituto de Mujer, 1996. 107 p.
2. Фирсова Н.М. Испанский язык и культура в испаноязычных странах. Москва : Либроком, 2012. 178 с.
3. Andrés Castellanos S. Soledad de Andrés Castellanos. *Arquitectas, ingenieras, ministras, obispas, toreras...* Barcelona : Ed. Barcino, 2007. 98 p.
4. Горошко Е.И. Гендерная проблематика в языкознании : [учебн. пособие]. *Введение в гендерные исследования*. Харьков : ХЦГИ ; Санкт-Петербург : Алетейя, 2001. Ч. 1. 708 с.
5. Горошко Е.И. Особенности мужских и женских вербальных ассоциаций (опыт качественной интерпретации). *Материалы Второй Междунар. конф. «Гендер: язык, культура, коммуникация»*. Москва, 2002. С. 77–86.
6. Кирилина А.В. Гендер: лингвистические аспекты. Москва, 1999. 189 с.
7. Кирилина А.В. Гендерные аспекты языка и коммуникации : дис. на соискание науч. степени д-ра филол. наук : спец. 10.02.02 «Русский язык». Москва, 2000. 330 с.
8. Кирилина А.В. Гендерные стереотипы в языке. *Словарь гендерных терминов* / под ред. А.А. Денисовой. Москва : Информация – XXI век, 2002. 256 с.
9. Кирилина А.В. Лингвистические гендерные исследования. *Отечественные записки*. 2005. № 2. URL : <http://www.strana-oz.ru/?article=1038&numid=23>.
10. Кирилина А.В. Гендерные исследования в отечественной лингвистике : проблемы, связанные с бурным развитием. *Гендер : язык, культура, коммуникация*. 2005. С. 8–16.
11. Лакофф Р. Язык и место женщины. *Введение в гендерные исследования. Часть II. Хрестоматия* / Под ред. С.В. Жеребкина. Харьков : ХЦГИ, 2001; Санкт-Петербург : Алетейя, 2001. 798 с.

12. Мартинюк А.П. Конструювання гендеру в англomовному дискурсі : монографія. Харків : Константа, 2004. 292 с.
13. Поповская В.Б. Гендерный стереотип: особенности формирования и функционирования в языке и речи : дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка». Краснодар, 2007. 214 с.

Андрійченко Ю. В. Лексические изменения в современном испанском языке с учетом феминизации названий профессий

Аннотация. Статья посвящена особенностям феминизации названий профессий в испанском языке, которые появились в связи с произошедшими социальными изменениями в испаноязычном обществе. Гендерные отношения в языке в виде культурно обусловленных стереотипов влияют на поведение личности и на процессы ее языковой социализации. В связи с этим фактом особое значение получает изучение изменений, которые происходят в лексическом потенциале испанского современного языка

в определении профессиональной деятельности представителей обоих полов.

Ключевые слова: гендер, гендерные стереотипы, коммуникация, лингвистический сексизм, языковые стереотипы.

Andriichenko Yu. Lexical changes in modern Spanish with the feminization of the names of professions

Summary. The article is devoted to the peculiarities of the feminization of the names of professions in the Spanish language, which appeared in connection with the social changes in the Spanish-speaking society. Gender relations in language in the form of culturally conditioned stereotypes influence the behavior of an individual and the processes of its language socialization. In connection with this fact, the study of the changes that occur in the lexical potential of the Spanish modern language in the definition of the professional activities of both sexes is of particular importance.

Key words: gender, gender stereotypes, communication, linguistic sexism, language stereotypes.

*Artsyshevska A. L.,
PhD (Candidate of philology),
Docent of the Department of Foreign Languages for the Humanities
Ivan Franko National University of Lviv*

*Hrynya N. O.,
PhD (Candidate of philology),
Teacher of the Department of Foreign Languages for the Humanities
Ivan Franko National University of Lviv*

READING ACTIVITIES IN THE CLASSROOM

Summary. The article deals with reading as one of the aspects in teaching ESP. Special attention is paid to pre-, while-and post-reading activities in the classroom. The reasons for using fiction in teaching ESP have been identified; the main pre-, while-and post-reading activities in the classroom have been outlined and analysed. A variety of activities that can be used in the classroom have been given and classified.

Key words: pre-, while-and post-reading activities, fiction, teaching ESP, vocabulary, content.

Reading fiction plays an essential role in English for Specific Purposes (ESP) development. Reading strongly influences formation of the language skills and also the whole personality of the student. Fiction is believed to enhance language learning, create a positive atmosphere in the classroom and give the feeling that language learning is instructive and enjoyable.

The **aim** of this article is to study pre-, while-and post-reading activities of using fiction in teaching ESP. To reach this aim we will fulfil the following **tasks**: to identify the reasons for using fiction in teaching ESP; to outline the main pre-, while-and post-reading activities; to classify and analyse a variety of activities that can be used.

The **subject** of the research finds itself in the investigation of different pre-, while-and post-reading activities and tasks in using fiction in teaching ESP. Keeping this in mind, let us examine what kinds of pre-reading activities can be organized. Focusing on what learners will have to do, we can outline the following groups of activities:

- 1) *activities based on questions;*
- 2) *activities using vocabulary items;*
- 3) *activities based on listening.*

Activities based on questions. Asking questions is a useful activity and we frequently use it. However, a good question must be probing and thought-provoking so that it encourages students to justify their responses. In addition, it must focus their attention and encourage observation, invite enquiry and stimulate discussion. It should be productive and make students seek a response and generate more questions [1, p. 46]. Therefore, to our mind, open-ended questions are the best option particularly for upper-intermediate and advanced level students. We believe that the following activities using questions are well suited for the pre-reading stage.

Using heading/title/cover as a clue: a starting point for reading a story could be for students to 'feel' it, leaf through it, looking at the pictures, the table of contents, the beginning, but not the end, as that would take away the suspense. Students can predict or guess the plot of the book, then read and compare this with the real text.

Making "associograms": teachers may ask questions like – *What do you think of/associate with ...?* These are also called *brainstorming* activities. The teacher can ask students to think about the topic and list all words they would associate with this topic.

Introductory conversation relating the topic of the text to students' experiences: students may be asked questions to discover *how much they know about the topic*. In this case it is a question of eliciting and structuring information, and in the process of having a story related discussion language learners already practise oral skills.

Interviews: Interviews can be carried out in different ways. Students may be asked to compose questions themselves, therefore, they will need to know how to use the most common question words and the grammatical structures of different types of questions. Students can interview the teacher about the contents of the book [1, p. 48]. However, teachers should bear in mind that questions that introduce the topic are good to use, but not too many. If there are too many questions, the discussion may get too boring and monotonous.

Activities using vocabulary items. Vocabulary activities help students to understand challenging words or key concepts in the book. This helps the reading process to go more smoothly for students, allowing for involvement, participation and a more meaningful reading experience. Within this group we may single out the following activities.

Vocabulary work focusing on expanding topic-related vocabulary: this can be done in a number of ways, for example, by: a) making a topic related word-web, a word tree, or a word map of key-words in particular; b) working with new words. For instance, the teacher may introduce key words from the book learners are about to read and ask them to work in teams to compose their own stories. Alternatively, this can be done as a whole class activity when students are asked to use key words one by one and gradually compose their class version of the book.

Therefore, it is important to use a variety of pre-reading activities in the classroom, as in such a way students can improve and develop all four language skills. Besides, pre-reading activities can give students necessary background knowledge and vocabulary before reading, motivate them by allowing them to connect the text to their own lives. We should say that pre-reading activities motivate students to read the book. When they are motivated and prepared for the reading activity they complete the activity better and with less effort. Moreover, students are eager to participate in the activity since they have gained confidence. Besides, language teachers should encourage students to evaluate what they read. Pre-reading activities may help the teacher to facilitate this.

The while-reading activities must be varied, so that the learning environment is stimulating, exciting and unpredictable, and to stay motivated, they need goals and rewards. A teacher must plan each activity beforehand. It is also important to give clear instructions and to communicate to the students what is expected of them. Teachers should focus on stimulating their students' interest in reading. According to Ellis and Brewster, a general discussion of the novel read with students should include questions like:

1. *What is the chapter about?*
2. *Where is the chapter set?*
3. *Who is it about? (Name(s)? How old ...? What does ... look like? What is ... like? What happens to him/her/them? etc)*
4. *Other people/characters in the story: What are they like?*
5. *Relationships/conflicts between the different people/characters. How do they develop?*
6. *What happened? How did it all start? Why? What was the outcome?*
7. *Happy ending? Why? Why not?* [2, p. 106]

Activities based on predicting what happens next:

- 1) *activities focusing on the content;*
- 2) *activities focusing on the characters;*
- 3) *activities focusing on the language.* [3, p. 147]

Activity 1. Learners are asked only general questions: *What is going to happen next?* Teachers can stop reading and ask questions to provoke students to think about what they have been reading.

Activity 2. Students read a story with the end missing. In groups, they have to supply their own ending.

Let us suggest some examples of activities from each of these groups.

Activities focusing on the content of the story:

Activity 1. True – false – or doesn't say/no information: deciding whether statements related to the content of the text are true or false – or not mentioned in the text at all.

Activity 2. Multiple choice: deciding which statement about the content is correct out of 3-4 options.

Activity 3. Using comprehension questions: such questions are often used to check reading comprehension. We should keep in mind, however, that this requires language production skills, while we are trying to measure reading comprehension, which is after all a receptive skill.

Activity 4. Jigsaw exercises: finding the correct order for a series of extracts that have been cut up.

Activity 5. Written questionnaires: the teacher can ask students the questions based on or related to stories. Students' answers may lead to discussion.

Activity 6. Summarizing: students can summarize the novel in their own words [3, p. 178].

A teacher can also use some of the following while-reading activities focusing on the content of the story in the classroom:

Activity 1. Half of the students read the chapter, the other half interview those who have read it. Question words like *Who? How old? Where? When? What?* can be used when asking for factual information, bridging information gaps. Questions like *What is ... like? How? Why?* – can be used when asking for opinions, explanations and reasons.

Activity 2. The chapter and questions to the chapter can be copied and “cut up”. Student A can be given the first half of the chapter and the questions to the second half of the chapter. Pupil B can be given the second half of the chapter and the questions to the first

half of the chapter. A and B try to collect/give as much information as they can about the chapter, the questions giving them a clue as to what to ask about/answer. Similar interviews may also be used when students have different chapters.

Activity 3. “Cutting up” the written text. It can be done horizontally into several pieces and vertically into 2 pieces only. Each student in a group reads his/her part of the story and summarises the content for the others. By discussing each part, the group are to decide the logical sequence of events. One of the participants summarises the content. Afterwards the group compare their version with the original text.

Activity 4. A careful listener: while students read / listen to a chapter, they may answer easy factual questions like – who (name the main characters), what (describe one action that a character in the story did), where (setting of the story) or when (make a linear timeline of the sequence of events).

Activity 5. Reformulation. It may include:

1. Reading for gist and retelling the chapter of the book.
2. Retelling the book/ chapter using pictures or keywords.

Activity 6. Reading the novel and noting essential points in the text, focusing on content.

Activities focusing on the characters:

Activity 1. Somebody assumes the role of a character and the students try to guess who the person is by asking questions.

Activity 2. Learners ask the teacher only yes/no questions to find out who or what it is. The teacher thinks about a character or a place.

Activity 3. Students have to count how many characters are in the novel.

Finally, working with fiction teachers may focus on developing reading comprehension as well as practicing other language skills. Let us suggest some activities.

Activities focusing on the language used:

Activity 1. Gap-fill exercises:

1. Focusing on reading, and finding the right words for the blanks in a given context, e.g. a “cloze”, or an easier version, “Put the words back”, where the missing words are given below the text.

2. Focusing on the function of special words in the context, e.g. connectors (*therefore, so, and, because, however, on the other hand, etc*), verbs, or prepositions.

3. If the original story contained dialogues, students can complete a dialogue, in which several lines have been taken out, in such a way that the complete version will resemble a piece of natural speech in context.

Activity 2. Matching exercises:

1. Matching text (captions) to pictures.

2. Matching names to information in the text, e.g. *Who is what?*, people and jobs; or matching names, with some information attached to them, to the text: *Where would these people go? What would these people do?*

3. Matching two halves of sentences given in a different order in two separate columns, so that they make up meaningful sentences, (practicing sentence building).

While-reading activities can help students to improve their language skills, especially speaking and reading and to become more fluent in English. Activities at this stage may vary depending on the aim of using a particular book and learners' abilities. They may include taking notes, reacting, predicting, selecting significant information, questioning the writer's position, evaluating, and plac-

ing a text within one's own experience. It should be mentioned that students will be much more involved and motivated when they see that their hard work on the lessons has been leading somewhere. That is why reading activities are so important for students. Furthermore, the teacher checks comprehension of the text and provides questions on the text. The students are asked:

- 4) to give some specific information about one of the characters;
- 5) reproduce the text;
- 6) dramatise the text;
- 7) give the plan;
- 8) discuss the text;
- 9) do some exercises on the text;
- 10) have some communicative performance (discuss the problem which the text deals with; write a letter on this problem) to have other skills developed that correspond to the text). This stage in reading promotes communication.

Post-reading activities can also be given more artistic expression through drawings or illustrations linked to the written and oral tasks above.

Activity 1. Re-writing the end of the story: the teacher can encourage students to re-write the novel they have read from a different point of view, e.g. from the point of view of a particular main character in a different time and setting. Students may also re-tell the story.

Activity 2. Writing a letter: students can imagine they are different characters from the story and exchange letters with each other.

Activity 3. Make a video: this activity based on the read or heard story takes much time. On the other hand, it may be very motivating for students to make their own video, and they can use a wide variety of language in the process of video-making. For students the product is also helpful, because they can see what mistakes they make and thus learn from them [4, p. 98].

Activity 4. Reading the text, guessing or deducing the meaning of new words from the context. Finding words in the text that have the same or almost the same meaning, as given words.

Activity 5. Reading the text and crossing off words from the text in an associogram students produced at the pre-reading stage which contains many more.

Activity 6. Vocabulary analysis, using a dictionary and taking notes.

Activity 7. Analysis of grammar points and/or phraseology, using grammar textbooks [5, p. 227].

After or post-reading strategies provide students a way to summarize, reflect, and question what they have just read. They are an important component of the pre-, while, and post-reading strategy and is the core of good comprehension. There are also some other different types of post-reading activities:

1. Pre-question. A general question is given before reading, asking the learners to find out a piece of information central to the understanding of the text.

2. General comprehension of the text:

1. summarising. Learners:
  - 1) summarize the content in a sentence or two;
  - 2) give the plan of the text;
  - 3) speak on the main episodes / events of the text.
2. Answer the comprehension questions.

3. Do-it-yourself questions. Learners compose and answer their own questions.

4. Provide a title. Learners suggest a title if none was given originally; or an alternative, if there was.

5. Continue. The text is a story; learners suggest what might happen next.

6. Preface. The text is a story; learners suggest what might have happened before.

7. Gapped text. a) give a text with blanks, then there is a list of words which they are to fill in; b) towards the end of the text, four or five gaps are left that can only be filled in if the text has been understood. Note that this is different from the conventional cloze test (a text with regular gaps throughout) which tests grammatical and lexical accuracy and actually discourages purposeful, fluent reading; c) some part of the text is not clearly seen.

8. Mistakes in the text. The text has, toward the end, occasional mistakes (wrong words; or intrusive ones; or omissions). Learners are told in advance how many mistakes to look for.

9. Comparison. There are two texts on a similar topic; learners note points of similarity or difference of content.

10. Responding. a) discuss what you think of the problem raised in the text; b) the text is a letter or a provocative article; learners discuss how they would respond, or write an answer.

11. Re-presentation of content. The text gives information or tells a story; learners re-present its content through a different graphic medium. For example:

- 1) a drawing that illustrates the text;
- 2) colouring;
- 3) marking a map;
- 4) lists of events or items described in the text;
- 5) a diagram (such as a grid or flow chart) indicating relationship between items, characters or events.

12. Sort out. e.g. Some parts of the letter are mixed (formal & informal) Pupils are given a text that contains examples of 2 different texts – the aim is to reconstruct the texts.

13. Memory work. Say what they remember from the text (eg. what nouns were used with adjectives; brainstorm for adjectives).

14. Dramatise the situation.

As we have already noted, the use of fiction in teaching foreign languages has many advantages. However, there are some difficulties as well. We can single out the following *difficulties in using stories*, which we may group into 3 categories:

1 – related to insufficient knowledge of students:

- 1) dealing with unknown words and structures;

2 – related to students' involvement in reading activities:

- 1) sustaining students' interest to work hard;
- 2) initiating and sustaining discussions based on the book;

3 – related to resources:

- 1) selecting books which can be interesting for students;
- 2) getting enough copies of books which are too expensive;
- 3) lack of technical resources, e. g. video;
- 4) lack of time.

Thus, this research can provide some insights and guidelines for teachers of English how to incorporate novels in teaching English as a foreign language to Law students. Teaching ESP is a part of Foreign Language Syllabus of the Department of Foreign Languages for the Humanities at Lviv National University named after Ivan Franko. While teaching ESP we traditionally work on original law texts, extend students' knowledge of legal vocabulary, teach them how to write and defend their course and master's papers in English. These are well-known and time-tested activities aimed at students' mastering legal English which are traditionally used by teachers of English.

But we always need to introduce something new, something more modern, more efficient and challenging for students to master ESP language. And when our partners from American English Institute of the University of Oregon brought us several copies of "A Civil Action" by Jonathan Harr and handouts developed by one of the language instructors we realized that this book will stimulate our students' interest in ESP. The idea looked challenging to us as we saw many advantages of integrating different aspects of teaching in this kind of activity. Our idea was to stimulate law students' interest in law terminology, to make their ESP learning more enjoyable and effective and close to real life. Each reading assignment (250 pages per term divided into smaller like 75 pages every month) has the following parts:

1. Vocabulary (the most important for understanding the novel and their professional studies (ESP vocabulary). Students are given helpful vocabulary websites to look up the new vocabulary while reading.

2. Reading Comprehension Questions: a) General comprehension; b) Detailed questions focusing on specific information.

3. Journal writing (students answer journal questions. The goal is to have students develop fluency and greater comfort in expressing their ideas in English.

4. Grammar exercises are contextualized, i.e. examples are drawn from the novel.

5. CALL/Internet – students are asked to do internet searches to find information that complements reading (references to locations, author's biography, other books of the same author, prototypes of main characters).

Students learn to write essays on three topics: 1. What verdict would I pass if I were judge Skinner? 2. Whose example would you like to follow: Schlichtmann's or Facher's and why? 3. How has "A Civil Action" influenced my understanding of lawyer's profession? 4. Is Schlichtmann a winner or a loser?

The students express many interesting ideas, answering the questionnaire on the book "A Civil Action", sometimes their opinions were quite opposite but they were unanimous in saying that "A Civil Action" is a must to read for every lawyer, which teaches people life and profession.

The final stage on the book is the simulation of the moot court based on the court proceedings described in the book which includes opening and closing statements of counsellors, swearing on witnesses, selecting the jury penal, cross-examining witnesses and expert witnesses, the verdict of the jury and judge passing the sentence. They are role-plays but professionally oriented. Simulations are used when teaching English for Specific Purposes (ESP) to students who are being trained for their future profession. Some problem situations are given to students and they are discussing

some professional issues. For us, personally, the work on this book brought unforgettable moments, invaluable experience, positive moments, feeling of being on the right way and desire to continue.

So, **to summarise**, we may say that teachers should use a variety of activities at all reading stages. These activities motivate students to read books in the original. Moreover, they contribute to students' language development. The emergence of the Internet has made it possible to select books more quickly and efficiently. Despite a number of problems accompanying the use of fiction in a language classroom, they make the educational process more effective and contribute to the development of all language skills.

References:

1. Cameron L. Teaching Languages to Young Learners. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 276 p.
2. Ellis G. and Brewster J. Tell it Again. Penguin Books, 2002. 188 p.
3. Ellis G. and Brewster J. The Storytelling Handbook for Primary Teachers. New York : Penguin Books, 1991. 275 p.
4. Genesse F. Educating Second Language Children. The Whole Child, the Whole Curriculum, the Whole Community. Melbourne : Cambridge University Press, 1994. 375 p.
5. Rivers W. Teaching Foreign-Language Skills, 2nd ed. Chicago and London : The University of Chicago Press, 1981. 562 p.

Арцишевська А. Л., Гриня Н. О. Завдання до читання художнього твору в аудиторії

Анотація. У статті розглядається читання як один з аспектів у викладанні ESP. Особлива увага приділяється завданням до, під час та після читання художнього твору в аудиторії. Був запропонований комплекс вправ, які можна подати на стадії до, під час та після читання творів у аудиторії. Проведений огляд та аналіз різних типів завдань під час опрацювання твору.

Ключові слова: завдання до, під час та після читання художнього твору, художня література, вивчення ESP, словник, суть твору.

Арцишевская А. Л., Грыня Н. А. Задания к чтению художественного произведения в аудитории

Аннотация. В статье рассматривается чтение как один из аспектов преподавания ESP. Особое внимание уделено заданиям до, во время и после чтения художественного произведения в аудитории. Были предложены комплексы упражнений, которые можно проводить на стадии до, во время и после чтения художественного произведения в аудитории. Просматриваются и анализируются различные типы заданий в работе с произведением.

Ключевые слова: задания до, во время, после чтения художественного произведения, художественная литература, обучение ESP, словарь, содержание произведения.

*Baybakova I. M.,**Associate Professor of the Foreign Languages Department
Lviv Polytechnic National University**Hasko O. L.,**Associate Professor of the Foreign Languages Department
Lviv Polytechnic National University*

CREATING ESP DISCOURSE PORTFOLIO

Summary. The article deals with language/academic portfolio in the framework of ESP discourse which allows to focus on the English language in general and ESP learning in particular. It enables to combine sociocultural aspects with the psycholinguistic cognitive peculiarities of the students increasing their motivation, autonomy and learning abilities aimed at professional discourse mastering reflected in their portfolios. One of the effective ways of ESP portfolio paradigm implementation is creating electronic portfolio.

Key words: language/academic portfolio, ESP discourse, electronic portfolio, cognitive process, professional development.

The problem and its connection with important scientific and practical tasks. Creating ESP portfolio is one of the effective means of professional discourse analysis and mastering. The research of the issue under consideration proves that it is also a tool for improving one's job-related language skills as well as enhancing professional growth and achievements.

Analysis of the recent publications on the issue being under consideration. Portfolio reflecting one's core competence and job-related skills is treated as an organised documentation of learning, research and professional interaction giving "a concise portrayal of one's professional growth" [1]. Some practical aspects as well as specific guidelines for academic portfolio are paid attention to at the University of Helsinki [2]. As far as discourse based syllabus is concerned, M. Apostolovski argues that it must combine content, process, product and the context in which the learning takes place, where the syllabus is going to be implemented [3]. According to A. Johns ESP portfolio should be created within the curriculum, meeting studying requirements and taking into account students' needs, goals and management decisions [4].

The aim of the paper. Creating language/academic portfolio in general and its electronic version in particular prove to be quite effective means of ESP discourse mastering. Hence, the paper is aimed at analysing the corresponding benefits for the students to take advantage of in the process of their professional development.

The body of the paper. The history of European Language Portfolios has started as far as the mid 1990s piloting different ELP models in the forthcoming ten years, issuing much literature with a lot of illustrating examples. Many course books today include language portfolios elements such as passport activities and learner checklists, dossiers and many classrooms have learner portfolios collections at their disposal.

Let's try to define the Language Portfolios: they are collections of individual pieces of different students' activities filed together. The students are free to update them by adding to, replacing and taking away certain parts of the portfolio. Language portfolios

usually consist of three parts: 1) the passport that contains the actual language information about the language learner, 2) the language biography that incorporates a personal history of the language learner knowledge, 3) the dossier which is the body of homework tasks and other different project work activities [5].

The advantages of using Language Portfolios lie in the plane of pedagogical circle model which embraces enhancing learners' motivation, reflective learning abilities, active learning abilities, students' autonomy and collaborative learning strategies.

During the last fifteen years the pedagogical theory has shifted in the direction of the increasing use of student-centered communicative approaches in the classroom and by focus on language function and meaning and the processes of English language learning in general and learner-focused ESP learning in particular.

There are many different ways of creating ESP curricula and syllabi involving ESP portfolio paradigm. One of them is Literacy Portfolios which equilibrate the socio-cultural demands of context with the psycholinguistic-cognitive needs of the learners.

A. Johns pointing out that portfolios are not just folders of all students' work completed during a certain period of time, states that they consist of selected entries compiled in accordance with class goals. According to the author portfolios illustrate a variety of student work produced during a certain period of time. "The entries are designed to demonstrate students' literacy growth and change as realized and measured in different ways. Also central to the purposes of literacy portfolios are the reflections or commentaries on the entries. Through these reflections, students can develop metacognitive awareness of texts and situations (the socio-cultural) and of their processes and strategies when approaching various texts or tasks (the psycho-linguistic/ cognitive). Students may also be encouraged to judge their own work in their reflections and to compare several of their attempts to perform literacy tasks" [4, p. 46].

While planning and designing an ESP portfolio curriculum ESP practitioners should take into consideration such design elements as determining portfolio roles within the curriculum, making student assessment decisions, studying requirements of the target situation, determining student needs, clarifying class goals, making entry and portfolio management decisions [4].

We can also consider the premise of discourse-oriented approach to ESP course and syllabus design and discourse portfolio. Let's first define what discourse and discourse analysis mean. There are many definitions of discourse by different scholars such as Celce-Murcia & Olshtain (2000) who define discourse as "the language forms that are produced and interpreted as people communicate with each other" [6, p. 2]; according to Cook, "what counts for discourse is not the length but the fact that it communicates a message that is recognized by the receivers" [7, p. 6]. A coherent definition of discourse

is presented by Teun A. Van Dijk. He considers discourse as “text in social environment” [8, p. 12].

The term “discourse analysis” was first introduced by Zellig Harris, a linguist who was looking for the instruments to explain how sentences were connected within a text. Discourse analysis is defined as “the study of language in use that extends beyond sentence boundaries” [6, p. 4]; “the examination of how stretches of language, considered in their full textual, social, and psychological context, become meaningful and unified for their users” [7, ix]. Johnstone [9] points out that discourse analysis can supply answers to all language related questions and treat some issues above the language. She points out that discourse is actually “examining aspects of the structure and function of language in use” [9, p. 4] and “looking at actual stretches of connected text or transcript or talk and providing descriptions of the structure of paragraphs, stories, and conversations” [9, p. 6].

Analyzing the main features of discourse oriented syllabus Marjanović Apostolovski points out that discourse based syllabus should “combine *content* – what is to be included in the course, *process* – how learning and teaching are to be implemented, and *product* – what should be achieved, with the context in which the learning takes place – where the syllabus is going to be implemented” [3, p. 45].

As part of the content domain, she focuses on such characteristics as contextualization, authenticity and integrity; within the process aspect, metacognitive orientation, feedback-focused approach and linguistic feedback are being emphasized; the product area coherently underlines the expected positive effects of a course design, whereas the context dimension provides the analysis and recommendations for the learning situation in question [3].

For creating comprehensive ESP discourse portfolio P. Escibano [10] proposes three categories of descriptors which actually suit literary portfolios for all types of University students. Descriptor domain for category one, spoken production and interaction, includes overall oral production, sustained monologue, public announcements, spoken interaction, addressing audiences. Category two, written production, descriptors embrace overall written production, creative writing, reports and essays, descriptions of processes, student applications, abstract and research papers, written interaction. Category three, reading strategies, descriptors focus on: overall reading comprehension, reading correspondence, reading for orientation, reading for information, reading reports and articles.

Robert Godwin-Jones from Virginia Commonwealth University in his article “Emerging Technologies. Web-Writing 2.0: Enabling, Documenting, and Assessing Writing” treats students’ Internet world as a learning opportunity for language self-development and means to link informal/recreational writing with formal/academic one [11]. Special attention is paid to electronic portfolios providing “a mechanism for bringing together samples of learners’ written work, thereby encouraging more global self-assessment of students’ language skills’ as well as collecting “student writing in a more structured environment” [11, p. 7]. The indicated resource list includes the following electronic portfolios: Electronic Portfolios Collection of e-portfolios in different formats; European Language Portfolio (ELP); Open Source Portfolio Part of the Sakai project; Global Language Portfolios Project from Virginia Commonwealth University; ePet European e-portfolio project etc. Having different options for e-portfolios students mostly create them for personal, professional and academic use. It should be mentioned

that in contradistinction to hard copy versions an e-portfolio is sharable having at the same time access control system which may be either global or adjusted to specific groups / parts of the document for privacy issues. Speaking about the advantages of online writings portfolios the author also mentions a simple process of presentations or multimedia files incorporation and the ease of their content sharing. Electronic portfolios may be created by students within Virtual Learning Environment platform used at their own educational establishment, though the closed system causes its use limits. To avoid such limitations certain open source projects ensure interoperability for optional integration. For example, Moodle users may take advantage of having access to Moofolio created for the open source learning management system.

IMS ePortfolio Specification introduced by the IMS Global Consortium enables different kinds of portfolios such as learning, presentation, personal development, assessment etc. and their combination to be exported and imported into compatible systems.

In addition to obvious advantages for language learning illustrating ESP language ability reflected in different professional discourse writing samples, presentations and video materials, electronic portfolios can “establish a mechanism for life-long documentation of learning and achievement <...> rather than simply an academic exercise” [11, p. 9]. ESP portfolios make it possible for the students to master their professional discourse by meeting the standards and requirements of a formal assessment process and consequently finding the most effective way of presenting their documents and the corresponding activities they major in. Besides professionally-oriented discourse learning benefits, the use of electronic portfolios increases students’ personal responsibility combined with assessing their language abilities.

The portfolios contents influenced by the purpose they are created for may reflect academic work aspects such as learning, research, professional interaction etc. Recording one’s core competence the portfolio is aimed at creating ‘an organised documentation of one’s professional skills and strengths and to give a concise portrayal of one’s professional growth’ [1].

The specific guidelines for academic portfolio, for example, at the University of Helsinki [1, p. 2] concerning the structure, extent and requisite enclosures contain four items: (1) basic information i.e. personal and contact information, education, degrees and other necessary background information; (2) research and scientific activities reflecting experience in research and other scientific activities in terms of primary field of research, most significant publications, awards and visions or personal development plans; (3) teaching and supervision with other job-related qualifications and (4) management duties and other activities. The recommended length for an academic portfolio is supposed to be 4–7 pages plus the enclosures.

Student’s ESP portfolio may include: (1) an English language CV; (2) an application letter; (3) an English language report on the applicant’s previous research activities; (4) a report of experience, merits and other relevant skills; (5) a numbered English language list of publications and other works with which the applicant wishes to demonstrate his/her competence; (6) a brief plan on how the applicant intends to develop his/her research in the future; (7) a grant proposal etc. The initial steps of creating ESP discourse portfolio may be taken in the form of professionally-oriented e-mails, corresponding letters, projects and presentations which are easy to be prepared by first year students. In the process of learning

the latter may be encouraged to use their creativity and imagination as well as some elements of a role play concerning the vision of their professional future, plans and expectations. Since they are working only on a draft of a document they are to follow a certain model but at the same time they are welcome to create quite a new personality i.e. a specialist they would like to become in a decade or two. It brings a lot of fun to the ESP classroom, reduces tension and, consequently, improves the outcomes of professional discourse mastering.

Conclusions. Thus, language/academic portfolio, which may be defined as a collection of one's professional achievements presented in the structured format within ESP discourse, allows to focus both on the English language in general and ESP learning in particular. In this way sociocultural aspects are combined with the psycholinguistic cognitive peculiarities of the students increasing their motivation, autonomy and learning abilities aimed at professional discourse mastering reflected in their portfolios. Creating electronic portfolio is one of the effective ways of ESP portfolio paradigm implementation.

References:

1. Academic portfolio. URL : <http://www.helsinki.fi/academic-portfolio>
2. [Electronic Resource]. URL : http://www.helsinki.fi/bio/faculty/materials/portfolio-ohjeet_eng.pdf
3. Marjanović Apostolovski M. Discourse perspective in English for specific purposes course design. *Language, literature, discourse*. University of Nis, 2014. P. 649–658.
4. Johns A. An Excellent Match: Literacy Portfolio and ESP. San Diego State University, 2015. URL : file:///C:/Users/Admin/Downloads/An_Excellent_Match_Literacy_Portfolios_and_ESP.pdf
5. Utarain Malisa. Portfolios in ELT. British Council YL Centre, Barcelona, 2007. 4 p.
6. Celce-Murcia M., Olshtain E. Discourse and Content in Language Teaching, A Guide for Language Teachers. Cambridge : Cambridge University Press, 2000. 279 p.
7. Cook G. Discourse. Oxford University Press, 1989. 168 p.
8. Dijk A. Van Teun Handbook of discourse analysis. Volume 1. Disciplines of discourse. University of Amsterdam, 1985. 105 p.
9. Johnstone B. Discourse Analysis. Singapore : Blackwell Publishing, 2008. 336 p.
10. Escribano P. D. A Literacy Portfolio for University Students: Academic and Professional Discourse Development within the European Framework of Reference for Languages. University of Madrid, 2007. P. 182–198.
11. Godwin-Jones R. Emerging Technologies. Web-Writing 2.0: Enabling, Documenting, and Assessing Writing Online. *Language Learning and Technology*. June 2008. Vol. 12. Number 2. P. 7–13.

Байбакова І. М., Гасько О. Л. Створення портфоліо в рамках вивчення дискурсу англійської мови фахового спрямування

Анотація. Стаття присвячена мовному/академічному портфоліо, створеному в рамках дискурсу англійської мови професійного спрямування, що дозволяє зосередити увагу на англійській мові загалом та на вивченні фахової англійської мови зокрема. Це, у свою чергу, дає можливість поєднати соціокультурні аспекти із психо-лінгвістичними когнітивними особливостями студентів, підвищуючи їх мотивацію, автономію та навчальні здібності, спрямовані на опанування фахового дискурсу, що відображено в портфоліо. Одним із ефективних засобів використанням парадигми професійного портфоліо є створення електронного портфоліо.

Ключові слова: мовне/академічне портфоліо, дискурс англійської мови фахового спрямування, електронне портфоліо, когнітивний процес, професійний розвиток.

Байбакова И. М., Гасько А. Л. Создание портфолио в рамках изучения дискурса английского языка профессиональной ориентации

Аннотация. Статья посвящена языковому/академическому портфолио в рамках дискурса английского языка профессиональной ориентации, что позволяет сосредоточить внимание на английском языке в целом и на изучении профессионального английского языка в частности. Это, в свою очередь, делает возможным сочетание социокультурных аспектов с психолингвистическими когнитивными особенностями студентов, повышая их мотивацию, автономии и учебные способности, направленные на изучение профессионального дискурса, что отображено в портфолио. Одним из эффективных средств использования парадигмы профессионального портфолио является создание электронного портфолио.

Ключевые слова: языковое/академическое портфолио, дискурс английского языка профессиональной ориентации, электронное портфолио, когнитивный процесс, профессиональное развитие.

*Байло Ю. В.,**старший викладач кафедри практики англійської мови
Рівненського державного гуманітарного університету*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРМІНІВ ВІЙСЬКОВОЇ СПРАВИ ЯК НОМІНАТИВНИХ ОДИНИЦЬ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Анотація. Статтю присвячено теоретичним засадам дослідження англійських термінів військової справи. Автор зосередився на тому, що комплексне дослідження англійських термінів військової справи, вивчення закономірностей творення, структури, дослідження системних відношень між номінативними одиницями перебуває у колі актуальних проблем мовознавства. Актуальність дослідження зумовлено постійним розвитком терміносистем, зважаючи на безперервне зникнення понять у зв'язку з винаходженням нових одиниць військового озброєння та техніки, реорганізації військових підрозділів та зміни концепції ведення бойових дій. У статті висвітлено основні методи лінгвістичного аналізу термінів та терміносистем, визначено основний підхід до вивчення військових термінів, проаналізовано закономірності утворення англійських термінів військової справи.

Ключові слова: метод, термін, термінологія, терміносистема, військовий термін.

Постановка проблеми. Англійська термінологія військової справи сьогодні перебуває в активному періоді розвитку, характеризується однією з найбільш динамічних терміносистем, що постійно розвивається, збагачуючись новими термінами. Це відбувається внаслідок безперервного зникнення понять, зважаючи на винаходження нових одиниць військового озброєння та техніки, реорганізації військових підрозділів та зміни концепції ведення бойових дій. **Актуальність** цієї роботи визначається потребою комплексного дослідження термінологічної лексики, вивчення закономірностей її творення, структури термінів, дослідження системних відношень між одиницями цієї лексики. Розвиток англійської термінології військової справи тісно пов'язаний із культурним, науковим ростом народу та відображає його становище на тлі світового суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню термінів у різних галузевих терміносистемах присвячено праці Х.П. Дацишин, О.М. Чадюк (політика), О.І. Дуди (кредитно-банківська справа), О.А. Литвинко (машинобудування), М.А. Симоненко, Н.З. Цісар (медицина), А.П. Чудінов (економіка) та інші.

Мета статті – розглянути теоретичні засади дослідження англійських термінів військової справи та визначити підхід до вивчення. Відповідно до зазначеної мети, **завданням** дослідження є висвітлення основних методів лінгвістичного аналізу термінів та терміносистем, визначення основного підходу до вивчення військових термінів, аналіз закономірностей утворення англійських термінів військової справи.

Виклад основного матеріалу. Під час визначення методології дослідження термінів та термінологічних сполучень науковці стикаються з дихотомією «функціональний – норма-

тивний підхід». Дослідження терміна в межах нормативного (прескриптивного) підходу здійснюється тоді, коли науковець вважає термін особливою одиницею, що має спеціальне значення. Функціональний (дескриптивний) підхід ґрунтується на положенні про те, що термінологічною одиницею може бути будь-яке слово чи словосполучення, залучене із загальнолітературної мови, що відбиває термінологічне поняття певної логіко-предметної спеціальної галузі знань та діяльності. Таким чином, сучасне термінознавство може бути як нормоцентричним, так і лінгвоцентричним. Для представників обох напрямів спільним є визнання нормативних вимог до терміна. Водночас доведено, що дотримання окремих вимог, які висуваються до термінів, не завжди можливе. Усунення ознак асиметрії здійснюється завдяки зусиллям термінознавців, які працюють над упорядкуванням, стандартизацією та уніфікацією термінів. У нашому дослідженні дотримуємося функціонального (дескриптивного) підходу до вивчення військових термінів.

У процесі лінгвістичного аналізу сукупностей термінів вивчаються ті ж аспекти, що і в аналізі окремого терміна: план змісту і план вираження терміна. Проте варто зазначити, що послідовного аналізу термінологічних сукупностей набагато менше. В.М. Лейчик виділяє 6 методів лінгвістичного аналізу термінології: 1) історично-описовий (дозволяє прослідкувати процес становлення наукової чи технічної термінології); 2) компонентний; 3) семантичних множників; 4) дефініційний; 5) дистрибутивний, що базується на вивченні спільної частотності вживання термінів в текстах, зокрема в дефініціях; 6) побудови формальних парадигм одиниць [4; 3].

Компонентний аналіз є найефективнішим для дослідження змістового аспекту значеннєвих одиниць мови. Це система прийомів лінгвістичного вивчення значень слів, суть якої полягає в розщепленні значення слова на складники, які називають семами, семантичними множниками чи маркерами. За цими ознаками (компонентами) лексичні одиниці різняться між собою чи об'єднуються. Для компонентного аналізу важливим є встановлення не тільки сем, а й структурної організації, тобто місця і ваги кожної семи в компонентній (семній) структурі значення. Використовуючи метод семантичних множників, науковці розрізняють значення і смисл. Значенням терміна є семантичний предмет, який він називає, а смислом – спосіб, яким передається цей семантичний предмет. Опис лексичної семантики за допомогою дефініційного аналізу передбачає використання словникових тлумачень. Дослідження лексичного значення за словниковими дефініціями та лексикографічного його презентації дозволяє встановити характер і типи значеннєвої структури слів, належних до різних семасіологічних підкласів і семантичних розрядів, тобто здійснити розгляд лексич-

ного значення слова (терміна), зважаючи на його епідигматику, зокрема значення семантичної похідності, що забезпечує історичну та синхронну тотожність слова.

Теоретичні методи власне термінознавства є аналітичними, зокрема методами синтезу (конструювання). Методи прикладного термінознавства є прескриптивними і дозволяють отримувати практичні продукти. До цих методів належать такі: 1) уніфікації термінів, що пов'язані з лінгвістичними методами, адже вони розглядають терміни як технічні об'єкти. Проте ці методи не можна вважати лише прикладними, хоча їх застосування призводить до появи сконструйованих терміносистем, що складаються з уніфікованих термінів, у яких штучно усунуто синонімію, багатозначність, омонімію; 2) нормалізації і гармонізації термінів і терміносистем, що, будучи логічним продовженням методів уніфікації і використовуючи досягнення теорії стандартизації, враховують також і досягнення лінгвістики, зокрема у сфері кодифікації мовних норм; 3) термінографії, що, дозволяючи створювати термінологічні словники, відрізняються від методів загальної лексикографії (хоча й виростають на цій базі) тим, що частина продуктів – це нормативні словники, які не застосовуються в галузі лексичних одиниць; 4) методи термінологічного обслуговування, зокрема автоматизованого інформаційно-термінологічного обслуговування, близькі до методів інформаційного обслуговування, різниця лише в об'єкті [4].

Розмаїття методів дослідження термінів та терміносистем уможливає багатоаспектний аналіз термінів військової справи згідно з поставленими перед нами завданнями.

Структурна характеристика протиставляє терміни-слова і словосполучення. Однослівні терміни можуть бути представлені такими різновидами: 1) кореневими (йдеться про класифікацію термінів із точки зору вмотивованості/невмотивованості. Кореневі лексеми належать до слів невмотивованих); 2) афіксальними (умотивованими, похідними). Серед них можна виокремити: а) префіксальні; б) суфіксальні; в) префіксально-суфіксальні; 3) абрєвіатурами та складноскороченими словами; 4) складними словами; 5) термінами-символами. Терміни-словосполучення класифікують за кількістю складників, зокрема поділяють на дво-, три- і більше компонентні терміни. Б.Н. Головин, Р.Ю. Кобрин пропонують класифікувати терміносполучення за граматичною приналежністю головного слова, виокремлюючи субстантивні, ад'єктивні та дієслівні форми [1]. Така точка зору не отримала загальногo визнання у термінознавстві, оскільки більшість лінгвістів схильні розглядати як терміни лише іменники. Дотримуємося думки про те, що до термінів можна відносити не лише іменники, але й усі повнозначні частини мови [1], оскільки вони також мають самостійне термінологічне значення. Крім того, виокремлення термінів від загальноживаних слів у термінознавстві завжди ґрунтується на таких ознаках, як номінація спеціального поняття і дефінітивність, а дієслова, прикметники і прислівники мають ці властивості.

У термінознавстві функціонує поняття певної ієрархії у використанні частин мови як термінів, зокрема найперше місце відводять іменнику [2]. Таким чином, ми вважатимемо будь-яке слово або словосполучення членом термінології (у цьому разі військової справи), якщо воно трапляється в термінології для вираження спеціального поняття і міститься у термінологічних словниках.

Морфемний аналіз термінів є особливим різновидом дослідження у галузі термінознавства, який направлений на встановлення типових морфемних моделей, структури термінів та закономірностей формування. Мета цього аналізу полягає у дослідженні структурного та функціонального статусу термінів та становлення таких характеристик: 1) морфологічної будови термінів; 2) морфемної будови термінів; 3) структурно-семантичного типу.

Маємо на меті зосередити свою увагу на диференціації та кількісному співвідношенні термінів-іменників та термінів-дієслів на монолексемному рівні. Іменник визнається термінознавцями основною частиною мови вираження термінологічного значення. Він є основним засобом вираження наукового поняття завдяки своїм категоріальним ознакам, зокрема категоріальному значенню субстантивності, що створює умови для його участі у процесах номінації, номіналізації та надає можливості створювати таксономічні класифікації. Семантика іменника у сучасній лінгвістиці розглядається як певний «пакет» інформації, що розгортається у цілу систему інших категорій. Терміни-дієслова функціонують у термінології військової справи для позначення спеціальних понять, зокрема дій і процесів, які відбуваються у досліджуваній сфері спеціальної діяльності.

Лексикографічне дослідження термінів-іменників і термінів-дієслів військової справи передбачає морфемний поділ на непохідні, похідні, складні. Морфологічні моделі похідних термінів-іменників в англійській мові репрезентуються афіксальними одиницями, зокрема утворенням похідних шляхом приєднання препозитивного (префікс) або постпозитивного (суфікс) форманта до твірної основи. Афіксальне дієслівне терміноутворення у термінології військової справи відбувається за такими ж моделями.

Практична неможливість передати всі поняття термінології військової справи за допомогою термінів з однією основою веде до утворення термінів-складних слів або композитів. Оскільки головною семантичною характеристикою складних слів є позначення об'єкта за складністю ознаки або сукупності ознак шляхом використання більш ніж одного терміоелемента, то такі слова є оптимальним засобом вираження поглибленого знання. Основоскладанню сприяє внутрішня структура складних слів, які вже існують у загальнонаціональній мові та за аналогією з якими може бути утворено нові складні слова. У структурі складного слова зливається ім'я об'єкта найменування і того явища або предмета, з яким його зіставляє людина на когнітивному рівні за типом об'єктивних узагальнених відношень між об'єктами дійсності: частини і цілого, подібності, тотожності тощо. Складні слова розрізняються у відповідності до типів словотвору. Однією з основних причин використання основоскладання є поява складних понять, для позначення яких необхідні терміни, що складаються з опорного слова. Головне з них виражає поняття окремої галузі знань, а залежне – певну ознаку цього поняття. Широке використання іменника як препозитивного означення у словосполученнях вимагає розмежування складного слова та словосполучення. Складні слова, на відміну від словосполучень, характеризуються фіксованим і незмінним порядком елементів зовнішньої форми та семантичною компресією внутрішньої форми, зокрема значення такої складної одиниці ніколи не дорівнює простій сумі значень її компонентів. Було виділено та проаналізовано такі структурно-семантичні типи складних термінів: N + N – file-leader;

N + V – dogfight; N + A – battle-worthy; V + Adv – right-about; A + N – quickstep; Pron. + N – self-firer. Переважання тієї чи іншої структурно-семантичної моделі термінів військової справи свідчить про більший словотвірний потенціал певної частини мови у формуванні спеціальної лексики.

Під час конверсії парадигми, що є характерними для різних частин мови, оформлюють основи повністю однакові за морфологічним складом. Конверсію в англійських термінах військової справи визначаємо за певним типом відносин, які складаються між основами, що мотивують і які підлягають мотивуванню. Так, у семантичній моделі N → V ним є «виконання предметом певної дії»: arm (n) зброя > arm (v) озброювати (*військ. термін*); у семантичних моделях V → N та Adj → N свідомість поєднує поняття, яке позначене дієсловом чи прикметником, із процесуальною, континуальною сутністю, що немає ні початку, ні кінця. У цьому разі вступає у дію механізм референції: handle (v) тримати у руках > handle (n) держак (важіль) (*військ. термін*); ditch (v) окопувати ровом, канавою > ditch (n) окоп (*військ. термін*). У семантичній моделі Adj → N rank (adj) – надмірний – певна якість профілюється як змінена у часі, а у rank (n) військове звання (*військ. термін*) – якість як окремий прояв.

Багатокомпонентні терміни виникають за необхідністю позначення нового поняття, логічно спираючись на старі. Процес деривації є породженням первинної одиниці вторинною, що впорядковує терміносистему. Синтаксичний спосіб передбачає перетворення вільного слова в одиниці, яка у лексикології називається «еквівалентом слову». У загальнонаціональній мові ці одиниці складають незначну частину, на відміну від терміносистеми, де кількість може перевищувати 50% від усього складу (у термінології військової справи такі одиниці складають 53,35% від усіх досліджуваних термінів). Багатокомпонентні терміни створюються на основі слів, що уможливило припущення того, що формальна структура багатокомпонентного номінативного комплексу відрізняється від структури похідного слова більшою структурною або змістовою складністю.

Аналіз морфологічної структури багатокомпонентних термінів військової справи здійснюємо за структурними типами: бінарна модель N + N: belt road – рокада, assault line – рубіж атаки; N + of + N: Corps of Engineers – інженерні війська, officer of the day – черговий у частині; N + in + N: man in charge – старший (начальник), second in command – заступник командира; Adj + N: single file – стрій змійкою (колонна по одному), defensive fire – загороджувальний вогонь; V + N: force a crossing – форсувати річку, lead the advance – рухатися на чолі військ, які виступають; Adj + N + N: individual field dressing – індивідуальний пакет, heavy tank battalion – батальйон важких танків; N + N + N: battle dress uniform – бойова форма одягу, smoke generator carrier – самохідний димогенератор; Adj + Adj + N: universal military service – загальний військовий обов'язок, forward defensive area – район оборони першого ешелону; N + Adj + N: army serial number – особистий номер військовослужбовця; N + of + Adj + N: belt of anti-tank obstacles – смуга протитанкових перешкод; N + Ved + N: trip operated mine – міна натяжної дії; N + Ving + N: division commanding general – командир дивізії; N + N + N + N: cold-weather battle dress uniform – зимня (утеплена) бойова форма одягу; Adj (Ved) + N + N + N: mechanized infantry rifle company – мотопіхотна рота.

Висновки. Отже, вивчення методологічних основ дослідження термінів уможливило комплексне дослідження англійських термінів військової справи, вивчення закономірностей утворення та структури. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в дослідженні метафори як основного різновиду вторинної номінації в аспекті лінгвокогнітивного підходу та визначення найбільш продуктивної для номінації англійських термінів військової справи, концептуальної сфери.

Література:

1. Головин Б.Н., Кобрин Р.Ю. Лингвистические основы учения о терминах. Москва: Высшая шк., 1987. 104 с.
2. Даниленко В.П. Русская терминология: опыт лингвистического описания. Москва: Наука, 1977. 157 с.
3. Конечная В.П. Введение в сопоставительную лексикологию германских языков. Москва: Высш. шк., 1993. 201 с.
4. Лейчик В.М. Терминоведение: предмет, методы, структура: изд. 3-е. Москва: Изд-во ЛКИ, 2007. 256 с.

Байло Ю. В. Теоретические основы исследования терминов военного дела как номинативных единиц в современном английском языке

Аннотация. Статья посвящена теоретическим основам исследования английских терминов военного дела. Автор сосредоточился на том, что комплексное исследование английских терминов военного дела, изучение закономерностей их создания, структуры, исследование системных отношений между номинативными единицами находится в кругу актуальных проблем языкознания. Актуальность исследования обусловлена постоянным развитием терминотерминологии, учитывая непрерывное исчезновение понятий в связи с изобретением новых единиц военного вооружения и техники, реорганизации военных подразделений и изменения концепции ведения боевых действий. В статье освещены основные методы лингвистического анализа терминов и терминотерминологии, определен основной подход к изучению военных терминов, проанализированы закономерности создания английских терминов военного дела.

Ключевые слова: метод, термин, терминология, терминотерминология, военное дело.

Baylo Yu. Theoretical principles for the study of military terms as nominative units in modern English

Summary. This article is devoted to the theoretical principles for the study of military terms as a nominative unit in the modern English. The author has focused on the comprehensive studying of any LSP, researching the principles of their creation and structure, investigation of the systematic relationships of the terminological units which are of interest at this time. The relevance of the study is due to the continuous development of the term system, as a result of the continuous disappearance of the concepts, in connection with the invention of new military weapons and equipment, the reorganization of military units and changes in the concept of warfare. The publication focuses on the main methods of the researching of terms and systems of terms; the principal approach to studying terms in the English LSP of military has been determined; the consistent patterns of the English LSP of military wordformation are analyzed.

Key words: method, term, terminology, system of terms, military term.

Бобчинець Л. І.,

викладач кафедри романської і новогрецької філології та перекладу
Київського національного лінгвістичного університету

Корнієнко С. П.,

старший викладач кафедри романської філології та порівняльно-типологічного мовознавства
Київського університету імені Бориса Грінченка

ФУНКЦІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ НОМІНАЦІЙ В ІСПАНОМОВНИХ ЗМІ

Анотація. У статті проаналізовано експресивну, оцінну, атрактивну, характеризувальну та структурувальну функції фразеологізмів у сучасних іспаномовних публіцистичних текстах. Установлено комплексність функцій фразеологізмів у ЗМІ, переважання оцінних та експресивних характеристик. Виявлено авторські трансформації фразеологізмів, що сприяють появи нових значень.

Ключові слова: фразеологізм, функції фразеологізмів у ЗМІ, оцінність, експресивність, оказіональні фразеологізми, авторські трансформації фразеологізмів.

Постановка проблеми. Фразеологізми активно використовуються в текстах новин і реклами для привернення уваги читача, експресивного впливу, вираження авторської позиції, оскільки ЗМІ покликані як інформувати, так і емоційно впливати та переконувати. Фразеологічні номінації в іспаномовних публіцистичних текстах є ефективними експресивними та оцінними засобами, які дозволяють стисло й емоційно передати ставлення автора, проінформувати про сучасний стан суспільно-політичної, економічної, культурної і спортивної сфер життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фразеологізми в текстах ЗМІ та реклами вивчалися на матеріалі російської мови (Ю.А. Оніщенко [5], А.І. Казанцев [2]), німецької та української мов (А.В. Марковська [4]). На матеріалі іспанської мови Л.І. Бобчинець вивчала фразеологізми, що походять зі сфери азартних ігор у сучасних публіцистичних текстах [1], проте фразеологічні номінації охоплюють різноманітні теми і потребують постійного аналізу, оскільки саме ЗМІ можуть швидко розповсюджувати інформацію про політичний, економічний стан країни, рекламувати певні товари, послуги тощо. Фразеологізми допомагають стисло, образно й інформативно передати думку. Образність та метафоричність фразеологізмів сприяють емоційному впливу на читача [2, с. 72]. Іспанський лексиколог А. Сулуага, вивчаючи фразеологізми в художній літературі, виділяє такі основні функції: семантико-стилістичну (коментар, пояснення, навчання, аргументація, характеристика персонажа, емоційна оцінка, гумор, сатира), структурувальну або композиційну, поетичну (алітерація, асонанс, паралелізм, повтор, рима), іконічну (образну, метафоричну) [17, р. 634–638]. О.В. Кунін виділяє константні (номінативну, комунікативну та пізнавальну) і допоміжні (дейктичну, директивну, волонтиативну, стилістичну, кумулятивну, оцінну) функції фразеологізмів [3, с. 16]. Зважаючи на те, що комунікативно-прагматична спрямованість текстів ЗМІ є безсумнівною, оскільки призначення текстів новин – повідомляти і формувати певну думку, основними функціями фразеологізмів у публіцистичних текстах є експресивна й оцінна.

Метою статті є аналіз функціональних характеристик фразеологічних номінацій в іспаномовних текстах новин. Об'єкт дослідження становлять фразеологізми в іспаномовних публіцистичних текстах. Предмет дослідження – функції фразеологізмів, зокрема експресивна, оцінна, характеризувальна, атрактивна. Матеріал дослідження становлять фразеологічні номінації, дібрані із таких сучасних іспаномовних електронних видань, як www.elpais.com, www.elmundo.es, www.lavanguardia.com тощо. Методи дослідження представлені контекстуальним, інтерпретаційним, семантичним аналізом.

Виклад основного матеріалу. За місцем використання фразеологізми в ЗМІ нерідко вживаються у заголовку текстів новин для привернення уваги читача, виконуючи атрактивну й експресивну функції, наприклад: *Villarejo amenaza en una carta a Sánchez con tirar de la manta en su defensa* [16]. Фразеологізм *tirar de la manta en su defensa* / *перетягнути ковдру на свій захист* / *свою сторону* виконує також оцінну функцію, виражаючи негативне ставлення до суб'єкта, який поводить себе егоїстично, урахувавши лише власні інтереси. Саме заголовок є акцентованим, емоційно насиченим, оскільки читач звертає увагу на заголовок, який може викликати бажання прочитати всю статтю.

Характеризувальна функція фразеологізмів виявляє позитивні або негативні якості, дії, вчинки, наприклад: *El futuro del fútbol está en sus manos. La implicación en materia de responsabilidad social de los clubes de La Liga no cesa. Cada vez son más los proyectos en los que trabajan con los más pequeños para que adquieran unos valores que deben mantener a lo largo de su trayectoria deportiva, como el respeto, el compañerismo, el juego limpio y la humildad. Muestra de ello son los proyectos que podrás descubrir a continuación* [9]. У наведеному вище прикладі ми зафіксували вживання двох фразеологізмів: 1) у заголовку *Майбутнє футболу – está en sus manos / в його руках*; 2) у тексті повідомлення: *el juego limpio / чесна гра* (дослівно з ісп. чиста гра) – для позитивної характеристики гри. Саме в текстах політичних та спортивних новин широко вживаються фразеологізми, оскільки спорт і політика передбачають змагання, ризик, тому їм притаманна емоційність, що можна передати за допомогою фразеологізмів, зокрема сфери азартних ігор. Слід указати на важливість культурологічного аспекту – популярності азартних ігор в Іспанії [1, с. 172]. Одним із найчастіше вживаних у заголовках новин фразеологізмів азартних ігор є *abrir las cartas / відкрити карти*, наприклад: *Abre sus cartas Morena para Endomex* [6]. У наведеному прикладі спостерігаємо розширення фразеологізму за допомогою присвійного займенника *sus*, який є дійсним маркером у контексті. Текст статті почина-

ється повтором цієї фразеологічної одиниці із заміною дієслова-синоніма: *La secretaria general de Morena, Yeidckol Polevnsky, destapó dos de sus cartas más fuertes para buscar la candidatura al gobierno del estado de México* [6]. Автор статті використовує повтори для підсилення експресивності. Ми також спостерігаємо розширення фразеологізму *destapó dos de sus cartas más fuertes* / відкриває дві свої найсильніші карти.

У заголовку спортивних новин *La Copa da un respiro al Madrid* [12] фразеологізм *da un respiro* / дає перевести подих виконує атрактивну та експресивну функції, закликаючи читача до ознайомлення з приємними новинами, адже фразеологізм *dar un respiro* / перевести подих, відпочити, відчуття полегшення має позитивну оцінність.

Проаналізуємо інший заголовок тексту новин: *El dinero europeo da la espalda a Cataluña y huye a Madrid: cae un 62%* [7]. У вищенаведеному прикладі фразеологізм *da la espalda* / показує спину (Гроші Європи відвертаються від Каталонії і біжать до Мадриду), вжитий у заголовку новин, виконує подвійну функцію, зокрема атрактивну та експресивну.

Заголовок тексту новин покликаний привернути увагу читача, тому вживання фразеологізмів найчастіше виявляємо саме у заголовках: *La mujer pide paso en la Ertzaintza: "La Seguridad no puede estar sólo en manos de hombres". "Es necesario que seamos conscientes de que hace falta que haya más mujeres. Algo tan importante como la seguridad de la ciudadanía no puede quedar sólo en manos de los hombres", dice Elena Sangroniz* [11]. Фразеологізм *estar en manos*, ужитий у заголовку є експресивним засобом, покликаним привернути увагу читача до соціальної проблеми, до місця жінки в суспільстві, до рівноправної праці жінок у поліції. Заголовок є одночасно концентрованим стислим виразом основної ідеї статті.

А. Сулуага вказує на композиційну або структуральну функцію фразеологізмів у контексті залежно від місця фразеологічної одиниці в тексті (у заголовку, в середині тексту, в кінці тексту або декілька разів у тексті) [17, р. 638]. На нашу думку, йдеться не стільки про структуральну функцію, скільки про бажання автора передати основну ідею статті чи іншого твору за допомогою такого експресивного засобу, як фразеологізм. Зважаючи на семантику деяких фразеологізмів, можна стверджувати, що їм властива певна структуральна роль, семантичне значення висновку, вказівки або рекомендації, наприклад, фразеологізм *paciencia y barajar* / терпіння і ще раз терпіння (дослівно: терпіння і тасувати), авторство якого приписують М. Сервантесові, може вживатися як у заголовку, так і в кінці тексту, наприклад: *El estado autonómico: paciencia y barajar. La crisis catalana ha hecho tambalearse la creencia de que el Estado de las autonomías había adquirido, más o menos, su forma definitiva. Pero lejos de romper con el sistema hay que aprovechar que la Constitución es reformable* [8]. Заголовок новин (в перекладі: Автономна держава: терпіння і ще раз терпіння) є одночасно і висновком автономного положення Каталонії, яке ще потребує реформи Конституції. Автор виражає скептичне ставлення до автономного положення Каталонії, адже прибічникам повної автономії залишається лише терпіти й сподіватися на краще.

У контексті можливе поєднання декількох функцій фразеологізмів, зокрема атрактивної, оцінної та експресивної, оскільки фразеологізмам притаманний значний експресивний і оцінний потенціал. Слід наголосити на важливості контексту у визначенні функцій фразеологізмів. Не завжди значення фра-

зеологізму, зафіксоване у лексикографічних джерелах, збігається з контекстуальним. Можливі не тільки структурні, а й семантичні модифікації, що потребує додаткового вивчення.

За семантикою фразеологічні номінації, як правило, виражають предмети або абстрактні поняття (*juego limpio, órdago*), здебільшого процеси, стан (*estar en manos*), дії (*tirar la casa por la ventana, abrir las cartas, meter las narices en algo*). В іспаномовних ЗМІ фразеологізми виражені переважно дієсловами, що додає динамічності висловлюванню. Прагматика вживання фразеологізмів зумовлена бажанням автора повідомити про подію і вплинути на формування певного ставлення до цієї події.

Тексти ЗМІ можуть не тільки виявляти додаткові відтінки значень фразеологізмів, а й слугувати джерелом виникнення нових фразеологічних номінацій. Цілком погоджуємося з А. Сулуагою, який ретельно вивчав функції фразеологізмів у художніх творах, щодо необхідності контекстуального аналізу вживання фразеологізмів, оскільки контекст уможливує зафіксувати нові відтінки значення фразеологізму або сприяє розвитку нового значення [17, р. 635]. Фразеологізми, що вживаються в публіцистичних текстах, походять із різних професійних сфер, спеціальної лексики, авторської творчості. Фразеологізми в ЗМІ можуть отримувати в контексті авторську трансформацію або, за словами А. Сулуаги, деавтоматизацію фразеологізму [17, р. 637]. Ми надаємо перевагу терміну *дефразеологізація*, позаяк за аналогією в лінгвістиці є терміни *термінологізація* та *детермінологізація*. У наведеному прикладі *Fueron felices y comieron ... verdura. Algunos supuestos animalistas quieren prohibir referencias a animales en el lenguaje* [13] відбувається розрив шаблону, авторська заміна відомої приказки, якою часто закінчуються іспанські казки: *Fueron felices y comieron perdices* / І жили вони довго і щасливо (дослівно: були щасливими та їли куріпок), оскільки в іспанській мові ця приказка римується. Автор статті описує мовну проблему вживання фразеологізмів із тваринним компонентом, згадуючи про те, що є прибічники шанобливого ставлення до тварин, які наполягають на тому, щоб фразеологізми, у яких згадується тварина, замінити на інші. У заголовку ми спостерігаємо авторську заміну вищенаведеного фразеологізму з метою не тільки привернути увагу читача, а й висловити іронію щодо таких фразеологічних трансформацій. Таким чином, за допомогою вживання фразеологізмів автор може виражати експресивність, оцінку, іронію, закликати замислитися над свідомим уживанням фразеологічного фонду носіями мови.

Заголовок, що містить фразеологізм як експресивний засіб, привертає увагу читача, викликає зацікавленість щодо прочитання статті: *Soberano corte de Pilar de Borbón a Castellón por meter las narices en el divorcio de Cristina e Iñaki*. Автор цієї статті використовує фразеологізм *meter las narices en el divorcio* / засунути свого носа в розлучення як негативну оцінку щодо втручання журналіста А. Кастильона в приватне життя сім'ї Короля Іспанії. У самій статті новин автор повторно вживає фразеологізм для посилення експресивності: *La hermana del Rey acudió a "Espejo Público" a promocionar su rastrillo solidario Nuevo Futuro y encajó mal que el periodista Alberto Castellón metiera las narices en el inminente divorcio que está preparando la infanta Cristina, según asegura la revista Lecturas* [14]. Фразеологізм *meter las narices*, що виражає негативну оцінку, є скороченням фразеологізму *meter las narices en asuntos ajenos*. У контексті за допомогою *meter las narices en el divorcio* відбувається заміна з конкретизацією того, у що саме втручається журналіст.

Деякі заголовки містять фразеологізм в інфінітиві: *Tirar la casa por la ventana* / *Позтринькати всі гроші* (дослівно: викинути будинок у вікно). Заголовок виражено фразеологізмом для надання більшої експресивності повідомленню. У тексті статті автор також уживає цей фразеологізм, однак у лапках, підкреслюючи метафоричність виразу: *Y, además, me parece increíble que haya gente a la que no le importe gastar lo que sea para poder elaborar unas cenas de Navidad para las que, pensándolo tranquilamente, tampoco es necesario "tirar la casa por la ventana". Y más en épocas de crisis económica como en la que nos encontramos* [15]. Фразеологізм виконує експресивну та оцінну функції, вказуючи на негативне ставлення автора до величезних витрат, пов'язаних із святкуванням Різдва і підвищенням цін.

За джерелом походження фразеологізми в ЗМІ є інтернаціональними (*estar en manos, abrir las cartas, meter las narices en algo*) та національними (*paciencia y barajar, echar un órdago, ser órdago*, де *órdago* – найбільша ставка гри в мус іспанською колодою карт). Національні фразеологізми зумовлені існуванням таких реалій, як іспанські карти, ігри, які в Іспанії є досить популярними, беручи до уваги спеціальні турніри в мус. Ризик у політичних, економічних та спортивних іграх можна порівняти з азартом, що сприяє вживанню фразеологічних номінацій азартних ігор у текстах ЗМІ, наприклад: *Fernando Pereira gana el órdago a su director general* [10]. У цьому заголовку відбувається семантична трансформація, оскільки автор використовує заміну дієслова, яке традиційно вживається у цьому фразеологізмі *echar / lanzar* на *ganar*, а також використовує означений артикль, який слугує дійсним маркером, уточнюючи те, яку саме велику ставку виграє Фернандо Перейра.

Висновки. Фразеологічні номінації в ЗМІ виконують такі функції: експресивну, атрактивну, інформативну, структурувальну, характеризувальну, оцінну. Окрім того, у тексті можливі семантичні та структурні трансформації фразеологізмів, які можуть сприяти розвитку нових значень або відтінків значень. Серед структурних трансформацій виділяємо розширення структури та субституцію компонентів фразеологізму. Не можна гарантувати розповсюдження нових фразеологізмів у загальноживаній мові, вони можуть так і залишитися як оказіоналізми, авторські фразеологізми і не отримати загальнолітературного статусу. Оказіональні фразеологізми слугують для інтенсифікації експресивності повідомлення, вираження особистого емоційного ставлення автора і для емотивного впливу на читача. Зафіксувати виникнення нових фразеологічних номінацій, визначити функції в ЗМІ може бути перспективним у подальших наукових розвідках.

Література:

1. Бобчинец Л.И. Семантические особенности фразеологических единиц в лексике азартных игр в испанском языке. *Ученые записки УО «ВГУ им. П. М. Машерова»: сб. науч. тр.* / гл. ред. А. В. Егоров. Витебск : ВГУ им. П. М. Машерова, 2015. Т. 20. С. 171–175.
2. Казанцев А.И. Фразеологизмы в рекламных текстах Челябинских СМИ. *Вестник Челябинского государственного университета*, 2009. № 43 (181). Филология. Искусствоведение. Вып. 39. С. 69–72.
3. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка: учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз., 2-е изд., перераб. Москва, 1996. 381 с.
4. Марковська А.В. Прагмалінгвістичні особливості фразеологізмів сучасної німецькомовної та україномовної преси. Автореф.

дис. ... канд. філол. наук, спеціальність 10.02.15 – загальне мовознавство. Одеса, 2011. 20 с.

5. Онищенко Ю.А. Место фразеологических оборотов в языке прессы. *Научные записки. Серия «Филологическая»*. Издательство Национального университета «Острожская академия», 2009. Вып. 11. С. 316–323.
6. Abre sus cartas morena para Endomex. El caballito. *Periodistas Metrópoli*. URL: <https://www.eluniversal.com.mx/articulo/metropoli/2016/11/7/abre-sus-cartas-morena-para-edomex>
7. El dinero europeo da la espalda a Cataluña y huye a Madrid: cae un 62%. URL: www.elconfidencial.com
8. El estado autonómico: paciencia y barajar. URL: https://www.elpais.com/elpais/2018/02/27/opinion/1519751201_510025.html
9. El futuro del fútbol está en sus manos. <http://noesfutboleslaliga.elmundo.es/protagonistas/el-futuro-del-futbol-esta-en-sus-manos>
10. Fernando Pereira gana el órdago a su director general. URL: <https://autopos.es/fernando-perera-gana-el-ordago-a-su-director-general/>
11. Ferreras, B., Bilbao. País Vasco. La mujer pide paso en la Ertzaintza: “La Seguridad no puede estar sólo en manos de hombres”. URL: <https://www.elmundo.es/pais-vasco/2019/01/06/5c31d8caf6c83a8388b4647.html>
12. La Copa da un respiro al Madrid. URL: <https://www.lavanguardia.com/>
13. Miguel de Dios, L. Fueron felices y comieron ... verdura. La opinión. El Correo de Zamorra. URL: <https://www.laopiniondezamora.es/opinion/2018/12/16/felices-comieron-verdura/>
14. Soberano corte de Pilar de Borbón a Castillón por meter las narices en el divorcio de Cristina e Iñaki. URL: <https://www.periodistadigital.com/periodismo/tv/2018/11/07/pilar-borbon-rastrillo-nuevo-futuro-divorcio-casa-real-cristina-inaki-urdangarin.shtml>
15. Tirar la casa por la ventana. URL: https://www.elpais.com/elpais/2016/12/13/opinion/1481652111_981240.html
16. Villarejo amenaza en una carta a Sánchez con tirar de la manta en su defensa. URL: https://elpais.com/politica/2019/01/09/actualidad/1547034201_545306.html
17. Zuluaga, A. Sobre las funciones de los fraseologismos en textos literarios. *Paremia*, 6, 1997, Madrid. P. 631–640.

Бобчинец Л. И., Корниенко С. П. Функции фразеологических номинаций в испаноязычных СМИ

Аннотация. В статье анализируются экспрессивная, оценочная, атрактивная, характеризующая и структурирующая функции фразеологизмов в современных испаноязычных публицистических текстах. Установлена комплексность функций фразеологизмов в СМИ, преобладание оценочных и экспрессивных характеристик. Выявлены авторские трансформации фразеологизмов, способствующие появлению новых значений.

Ключевые слова: фразеологизм, функции фразеологизмов в СМИ, оценочность, экспрессивность, окказиональные фразеологизмы, авторские трансформации фразеологизмов.

Bobchynets L., Kornienko S. Functions of phraseological nominations in Spanish mass media

Summary. The paper analyses expressive, evaluative, attractive, characterizing and compositional functions of idioms in modern Spanish publicist texts. The functional complexity of idioms in Mass Media and the prevalence of evaluative and expressive characteristics have been stated. Author's transformations of idioms contributing to the development of new meanings have been revealed.

Key words: idiom, phraseological unit, functions of idioms in Mass Media, evaluative and expressive characteristics, occasional idioms, author's transformations of idioms.

Болотнікова А. П.,
доцент кафедри іноземної філології та перекладу
Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

УВІЧЛИВІСТЬ ЯК КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНА КАТЕГОРІЯ

Анотація. Статтю присвячено аналізу ввічливості як комунікативно-прагматичній категорії. Описано різні підходи до вивчення поняття ввічливості, а також її комунікативних стратегій і тактик. Зосереджено увагу на розгляді ввічливості з погляду максим і правил, захисту та збереження «лику» мовця, комунікативної угоди й особливостей побудови діалогу, дискурсу тощо.

Ключові слова: увічливість, комунікативно-прагматична категорія, категорія ввічливості, позитивна ввічливість, негативна ввічливість.

Постановка проблеми. Для сучасної мовознавчої науки характерний антропоцентричний підхід до вивчення вербальних явищ, що поєднує лінгвістичний аналіз з аналізом комунікативної поведінки людини. Наприкінці ХХ ст. з'явилися розвідки, у яких досліджено встановлені конвенціями правила, що регулюють міжособистісні взаємини, з-поміж яких особливу увагу присвячено ввічливості [9; 11; 12; 16; 17; 22; 23 та ін.]. Проголошені вченими ідеї знайшли підтримку в наукових колах, з'явився інтерес до комунікативно-прагматичного аспекту феномена ввічливості, першочерговим завданням якого є виокремлення й вивчення чинників, що впливають на успішність міжособистісної комунікації, насамперед дотримання конвенцій, застосування стратегій і тактик.

Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичних засад ввічливості як комунікативно-прагматичної категорії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як об'єкт прагмалінгвістичних студій увічливість розглядають із погляду максим і правил (Г. Грайс [3], Р. Лакофф [21], Дж. Ліч [23]; М. Марцяник [24]); захисту та збереження «лику» мовця (П. Браун і С. Левінсон [16], Е. Гоффман [18; 19]); комунікативної угоди й особливостей побудови діалогу (С. Блум-Кулка [15]); дискурсу (С. Міллз [25; 26], Р. Уоттс [30]). Слушно зауважує О. Земська: «Настав час вивчати ввічливість як специфічну категорію комунікативно-прагматичного характеру, яка регулює мовленнєву поведінку» [5, с. 131]. У повсякденному спілкуванні окремі рутинні дії – вітання, прощання, прохання, побажання, подяки тощо – виконують за допомогою ситуативних, граматично усталених висловлень, які в західній науці отримали назву *мовленнєві акти* й здебільшого мають клішований характер [9, с. 265]. Поняття ввічливості пов'язане з теорією мовленнєвих актів, успішною [16; 23].

Виклад основного матеріалу. Категорійний характер увічливості на інтерактивному рівні пояснено низкою стратегій, обраних мовцями для реалізації інтенції лінгвальними одиницями в конкретному комунікативному акті [7; 13; 14; 16; 21; 23 та ін.]. Вибір тієї чи тієї стратегії залежить від зовнішніх і внутрішніх чинників, де зовнішніми вважають параметри комунікативної ситуації, а внутрішніми – психологічні й соціобіологічні характеристики мовців. Тому важливим є вивчення механізмів вибору оптимальних комунікативних стратегій та актомовленнєвих тактик, що забезпечують адекватне сприй-

няття інтенції інтерактантів, які експлікують ставлення один до одного зі знаком «плюс» чи «мінус». Йдеться не про оцінку взагалі, «а про ту готову, лексикалізовану чи граматикалізовану оцінку, яка вбудована безпосередньо в смислове наповнення лінгвальних одиниць і має усталений статус у мові» [1, с. 8–9].

Правила, якими послуговуються інтерлокутори в процесі комунікації, уперше спробував сформулювати П. Грайс: мовці, зацікавлені в ефективному обміні інформацією, роблять внесок у побудову успішної інтеракції, вони не лише дотримуються конверсативних максим, але також послуговуються максимами соціального, морального кшталту: одна з них – *будь увічливий* [17, р. 47], що часто вступає в конфлікт із максимами кількості, якості, відношення й манери.

Міркування П. Грайса доповнила Р. Лакофф так: метамова граматики не повинна обмежуватися тільки граматичними правилами, у ній є правила прагматики [22, р. 296]. Дослідниця сформулювала дві основні засади прагматичної компетенції:

- 1) будь зрозумілий, чіткий у висловленнях (Be clear);
- 2) будь увічливий (Be polite).

На думку Р. Лакофф, вони не тотожні й часто вступають у конфлікт. Мета спілкування визначає пріоритетність кожної з них: якщо основне завдання адресанта передати інформацію, то першочергове значення має ясність, зрозумілість; якщо ж ситуація спілкування, статус учасників інтеракції вимагають ефективної комунікативної поведінки, то мовець дбає про дотримання засади *будь увічливий*, оскільки інтерактанти зацікавлені у встановленні й підтримці доброзичливих стосунків. Друге прагматичне правило репрезентує три зразки ввічливості:

- 1) формальну: *не нав'язуй свої волі* (don't impose);
- 2) неформальну: *надавай право вибору* (give options);
- 3) інтимну: *роби так, щоб ви з адресатом були «рівні» й він почував себе добре, будь приязним* (make A feel good – be friendly) (Цит. за: [20, с. 92]).

Перше правило вимагає дотримання дистанції між співрозмовниками, особливо в офіційному спілкуванні, друге – уможливає реалізацію конверсативних стратегій. Часто саме адресат впливає на вибір, перебіг і спосіб ведення діалогу (адресат має власні почуття, наміри, бажання, думки). Третє правило стосується чемної поведінки в процесі комунікації. Дослідниця наголошує, що всі три правила спрямовані на створення ввічливої атмосфери спілкування, хоча досягають цього по-різному [22, р. 303]. У згаданій теорії Р. Лакофф трактує ввічливість як шанобливу поведінку, що залежить від інтеракції та комунікативних стратегій і тактик. Це була перша спроба з'ясувати природу ввічливості, поняття якої не може бути обмеженим лише трьома правилами, оскільки вони не універсальні, а культурно зумовлені.

Теорію ввічливості успішно розвинув Дж. Ліч, сформулювавши «Принцип увічливості» («Politeness Principle»), мета якого – сприяти ефективному контактуванню [23]. Увічливість – це важливий прагматичний фактор, який регулює комунікацію. На відміну від П. Грайса, дослідник вважає, що

принцип увічливості має більший регулятивний потенціал, ніж принцип кооперації: він підтримує соціальну рівновагу й указує на зацікавлення в співпраці [23, р. 82]. На його думку, принцип увічливості є домінантою цілеспрямованою поведінкою: мовці використовують той вид комунікативної діяльності, який вважають найкращим для досягнення мети» [23, р. 40]. Принципи увічливості реалізують шість максим: *максима такту (Tact Maxim)* – мінімізуйте затрати інших, максималізуйте користь інших; *максима шляхетності (Generosity Maxim)* – мінімізуйте свою користь, максималізуйте свої затрати; *максима схвалення (Approbation Maxim)* – мінімізуйте негативну оцінку інших, максималізуйте позитивну оцінку інших; *максима скромності (Modesty Maxim)* – мінімізуйте власну позитивну оцінку, максималізуйте власну негативну оцінку; *максима згоди (Agreement Maxim)* – мінімізуйте незгоду, максималізуйте згоду; *максима симпатії (Sympathy Maxim)* – мінімізуйте антипатію, максималізуйте симпатію [23, р. 16]. Отже, увічлива особа – це така, для якої характерне почуття такту, шляхетність, скромність, відкритість, а також доброзичливість і привітність.

На думку Дж. Ліча, принцип увічливості щодо поведінкового плану можна вважати універсальним, хоча його використання залежить від мовних, культурних і соціальних факторів [23, р. 87]. Учений наголошував, що він пов'язаний із конкретними типами ілюктивних актів і є посередником у реалізації інтенцій співрозмовників. Якщо ілюктивна та соціальна мета різні, то увічливість може приховувати незгоду й можливість виникнення конфлікту, а якщо ілюктивна й соціальна мета тотожні, увічливість сприяє підтримці й налагодженню міжособистісного контакту [23, р. 104–105]. Тому, як справедливо наголошує Л. Гнатюк, «максими принципу увічливості покликані сприяти створенню атмосфери, приязного тла для комунікативних стратегій» [27, с. 5].

Актуальною для дослідження є теорія позитивної й негативної увічливості П. Браун і С. Левінсона [16]. Соціолінгвісти розглядають увічливість із позиції реалізації стратегій мовців – у дотриманні конвенційних норм із метою респектування власного «лику» й «лику» партнера [16]. Уперше поняття «лику» увів Е. Гоффман [18], суть якого полягає в намірі мовця, з одного боку, удало презентувати себе, а з іншого – отримати позитивну оцінку комунікативного партнера. П. Браун та С. Левінсон розвинули й доповнили цю теорію та описали механізми збереження «лику», трактуючи його як універсальне поняття, що репрезентує своєрідний соціальний імідж, у збереженні якого зацікавлений кожен інтерактант [16, р. 61]. Важливо, що збереження «лику» – це не мета комунікації, а умова, без її виконання не є можливим подальше спілкування. Під позитивним «ликом» (*Positive Face*) розуміють «бажання бути сприйнятим, шанованим», а під негативним (*Negative Face*) – «бажання бути незалежним, не відчувати перешкод», на основі чого виділяють *позитивну й негативну увічливість* [16, р. 129]. Цілоком виправданими є міркування, що ці терміни містять конотацію оцінки, а тому для позначення увічливості пропонують: увічливість солідарності (*solidarity politeness*) – увічливість пошани (*deference politeness*) [27], увічливість зближення, контакту – увічливість віддалення, дистанції [7], увічливість солідарності – увічливість дистанції [10], оскільки вони, «з одного боку, указують на різноспрямовані комунікативні дії, а з іншого – підкреслюють полярність стратегій» [7, с. 161]. Поділяючи думку про нецільність створення нових номінацій для понять, які мають

усталені назви [28, р. 34], у дослідженні послуговуємося термінами, запропонованими П. Браун і С. Левінсоном [16].

Кожен учасник комунікації, «узурпуючи» право на автономію, прагне мінімізувати втручання в персональну сферу співрозмовника (негативна увічливість), хоче бути шанованим (позитивна увічливість). Із метою збереження «лику», інтерактанти послуговуються цілим реєстром комунікативних стратегій, які вможливають реалізацію інтенції.

Комунікативно-прагматичний підхід до аналізу мовних одиниць спричинив розуміння того, що для досягнення мети адресант використовує кілька різних тактик і способів та змінює їх залежно від ситуації спілкування. У лінгвістиці дедалі частіше використовують поняття стратегії, під якою розуміють «план дії», передбачений конкретною метою й поетапно реалізований як алгоритм для вирішення «комунікативної проблеми» [4, с. 134]; це комплекс мовленнєвих дій, спрямованих на досягнення комунікативної мети [6, с. 54]. На думку Т. Ларіної, комунікативна стратегія репрезентує взаємозалежність мовленнєвих дій, мети комунікації й конвенційних мовних засобів, за допомогою яких вона реалізується [7, с. 173]. Отже, увічливість – це набір прагматичних стратегій і тактик, які зумовлені комунікативною компетенцією інтерактантів, що впливає на вибір лінгвальних засобів (граматичних індикаторів) для реалізації власної інтенції. Тому співрозмовники повинні коректувати свою мовленнєву поведінку, обираючи найефективніші вербальні засоби. Звернено увагу на те, що комунікативна стратегія завжди є гнучкою й динамічною, а в процесі спілкування вона постійно коригується [8, с. 194].

На думку П. Браун і С. Левінсона, вибір стратегій і тактик впливають такі чинники:

- 1) комунікативна дистанція – рівень інтимності між мовцями;
- 2) авторитет або ієрархія у взаєминах (професійна, суспільна, інтелектуальна, оказіональна);
- 3) оцінка загрози «лику» [16, р. 74].

Ці чинники позначені на шкалі увічливості, зокрема зі зменшенням прямолінійності висловлення збільшується його шанобливе звучання, чого комунікативні партнери досягають різноманітними пом'якшувачами, так званими амортизаторами (для цього пропонують термін *Softener*). На думку П. Браун і С. Левінсона, негативна увічливість – це «серце шанобливої поведінки» («heart of respective behaviour») [16, р. 129]. Вона репрезентує набір конвенційних стратегій, спрямованих на визнання незалежності, автономії інтерактантів, мінімізацію втручання в персональну сферу адресата, тобто соціальну дистанцію. Уважаємо, що це правило здебільшого властиве західноєвропейським культурам, для слов'янських же домінантою є сердечність і доброзичливість [7; 15; 29 та ін.].

Стратегії негативної увічливості реалізовано 10 лініями поведінки: 1) висловлюйтеся непрямо (Be conventionally indirect); 2) ставте питання, уживайте пом'якшувачі категоричності (Question, hedge); 3) надавайте співрозмовникові право вибору (Give H the option not to do the act); 4) сумнівайтесь в можливості адресата здійснити запропонований акт (Make minimal assumptions about H's wants); 5) будьте песимістом (Be pessimistic); 6) мінімізуйте рівень утручання (Minimize the imposition); 7) просіть вибачення (Apologize); 8) репрезентуйте мовленнєвий акт як основне правило (State the FTA as a general rule); 9) уживайте прізвища й титули (Use family names and titles); 10) будьте небагатослівні (Be taciturn) [16, с. 129–208].

Позитивна ввічливість спрямована на зменшення дистанції, партнерство, взаєморозуміння, задоволення бажання адресата бути шанованим, зрозумілим. На думку дослідників, лінгвістична реалізація позитивної ввічливості репрезентує переважно поведінку близьких людей [16, р. 101], а стратегії позитивної ввічливості вважають своєрідним «соціальним каталізатором» (*social accelerator*), який впливає на зменшення дистанції. Соціолінгвісти виділяють 15 ліній поведінки стратегій позитивної ввічливості: 1) помічайте адресата, будьте уважні до нього, його інтересів, бажань, потреб (Notice, attend to Hearer, his interest, wants, needs, goods); 2) збільшуйте інтерес, схвалення, симпатію до співрозмовника (Exaggerate interest, approval, sympathy with H); 3) демонструйте зацікавлення адресатом (Intensify interest to Hearer); 4) підтверджуйте спільні погляди, думки, знання, емпатію (Claim common point of view, opinions, attitudes, knowledge, empathy); 5) шукайте згоди (Seek agreement); 6) уникайте незгод (Avoid disagreement); 7) будьте оптимістом (Be optimistic); 8) підтримуйте взаєморозуміння (Assume and assert reciprocity); 9) залучайте комунікативних партнерів до взаємодії (Include both Speaker and Hearer in the activity); 10) робіть подарунки співрозмовникові (Give gifts to Hearer – goods, sympathy, understanding, cooperation); 11) використовуйте маркери внутрішньогрупової належності (Use in-group identity markers); 12) звертайтеся на ім'я (Use given names and nicknames); 13) використовуйте вербальні засоби співрозмовника (Use Hearer's language or dialect); 14) будьте багатослівні (Be voluble); 15) жартуйте (Use joke) [16, р. 101–128]. Гіперстратегія – солідарність з адресатом.

Незважаючи на критику С. Блум-Кулки [15], С. Міллз [26], Р. Уоттса [30], теорія П. Браун і С. Левінсона надалі є пріоритетною, оскільки пропонує ефективний механізм для розуміння ввічливої комунікації. Стратегії ввічливості національно марковані й реалізовані специфічними поведінковими сценаріями. Ініціюючи спілкування, мовці спочатку намагаються зменшити дистанцію, яка їх розділяє (стратегії позитивної ввічливості). Потім для вияву поваги комуніканти вдаються до стратегій дистанціювання. Отже, увічливість – це постійний баланс двох протилежних стратегій: з одного боку, демонстрування солідарності, а з іншого – збереження дистанції. Також звертають увагу на такий прагматичний ефект: негативна ввічливість мінімізує нечемність різких ілюцій, а позитивна – посилює шанобливість чемних ілюцій [28, р. 29].

Висновки. Отже, аналіз увічливості як комунікативно-прагматичної категорії встановив, що вона репрезентує складну систему стратегій і тактик, спрямованих на досягнення гармонійного й ефективного спілкування та є регулятором мовленнєвої поведінки інтерактантів. Ці стратегії впливають на вибір засобів вербальної й невербальної комунікації, що має перспективу подальших досліджень.

Література:

1. Апресян Ю.Д. Дейксис в лексике и грамматике и наивная модель мира. *Семиотика и информатика*. Москва, 1986. Вып. 28. С. 5–32.
2. Гнатюк Л. Прагматичні й функціонально-комунікативні аспекти ввічливості (на матеріалі сучасної української мови): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Івано-Франківськ, 2007. 18 с.
3. Грайс Г.П. Логика и речевое общение. *Новое в зарубежной лингвистике. Лингвистическая прагматика*. Москва: Прогресс, 1985. Вып. XVI. С. 217–236.
4. Дейк ван Т.А. Язык. Познание. Коммуникация. Москва: Прогресс, 1989. 319 с.

5. Земская Е.А. Категория вежливости в контексте речевых действий.
6. Иссерс О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. 5-е изд. Москва: Изд-во ЛКИ, 2008. 288 с.
7. Ларина Т.В. Категория вежливости и стиль коммуникации. Сопоставление английских и русских лингвокультурных традиций. Москва: Рукописные памятники Древ. Руси, 2009. 512 с.
8. Макаров М.Л. Основы теории дискурса. Москва: ИТДГК Гнозис, 2003. 280 с.
9. Остин Дж.Л. Слово как действие: пер. с англ. *Новое в зарубежной лингвистике*. Москва: Прогресс, 1986. Вып. 17 : Теория речевых актов. С. 22–130.
10. Ратмайр Р. Прагматика извинения: сравнительное исследование на материале русского языка и русской культуры: пер. Е. Араловой. Москва: Языки славянской культуры, 2003. 272 с.
11. Серль Дж.Р. Классификация иллокутивных актов: пер. с англ. *Новое в зарубежной лингвистике*. Вып. 17: Теория речевых актов. Москва: Прогресс, 1986. С.183–195.
12. Серль Дж. Р. Что такое речевой акт?: пер. с англ. *Новое в зарубежной лингвистике*. Вып. 17: Теория речевых актов. Москва : Прогресс, 1986. С.151–194.
13. Стернин И.А. О национальном коммуникативном сознании. *Лингвистический вестник*. Ижевск, 2002. Вып. 4. С. 87–94.
14. Стернин И. А. Проблемы формирования категории толерантности в русском коммуникативном сознании. *Культурные практики толерантности в речевой коммуникации* : коллективная монография / отв. ред. Н.А. Купина, О.А. Михайлова ; Центр Вудро Вильсона. Ин-т им. Кеннана. Екатеринбург: Изд-во УрГУ, 2004. С. 130–149.
15. Blum-Kulka S. Pragmatyka dyskursu. *Dyskurs jako struktura i proces* / pod. red. Teun A. van Dijk. Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 2001. S. 214–241.
16. Brown P., Levingson S. Politeness: Some Universals in Language. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1987. 345 p.
17. Grice H. P. Logic and conversation. *Syntax and semantics*. New York : Academic Press, 1975. Vol. 3. P. 41–58.
18. Goffman E. Interaction ritual: Essays on face-to-face behavior. New York : Doubleday, 1967. 280 p.
19. Goffman E. On face-work: an analysis of ritual elements in social interaction. *Communication in face-to-face interaction* / eds. Laver Hutcheson. Harmondsworth : Penguin, 1972. P. 319–346.
20. Kalisz R. Pragmatyka Językowa. Gdańsk : Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 1993. 202 s.
21. Lakoff R.G. Categories and cognitive models. (Cognitive Science Report No 2). Berkeley: Institute of Cognitive Science, University of California, 1982. 103 p.
22. Lakoff R.G. Language and woman's place. *Language in Society*. 1973. Vol. 2, № 1. New York: Harper and Row, 1973. P. 45–80.
23. Leech G. N. Principles of Pragmatics. London; New York: Longman, 1983. 250 p.
24. Marczanik M. Polska grzeczność językowa. Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, 1997. 285 s.
25. Mills S. Gender and Politeness. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. 266 p.
26. Mills S. Discursive approaches to politeness and impoliteness. *Discursive approaches to politeness* / ed. Linguistic Politeness Research Group. Mouton series in pragmatics. Berlin ; Boston : de Gruyter Mouton, 2011. P. 19–56.
27. Scollon R., Scollon S. Intercultural communication: A discourse approach. Oxford : Basil Blackwell, 1995. 336 s.
28. Sifianou M. Politeness Phenomena in England and Greece: A Cross-cultural Comparison. Oxford, 1992. 254 p.
29. Wierzbicka A. Język – umysł – kultura / pod red. Jerzego Bartmińskiego. Warszawa: PWN, 1999. 593 s.
30. Watts R.J. Politeness. Cambridge, 2003. 318 p.

Болотникова А. П. Вежливость как коммуникативно-прагматическая категория

Аннотация. Статья посвящена анализу вежливости как коммуникативно-прагматической категории. Описаны различные подходы к изучению понятия вежливости, а также ее коммуникативных стратегий и тактик. Сосредоточено внимание на рассмотрении вежливости с точки зрения максим и правил, защиты и сохранения «лика» говорящего, коммуникативного соглашения и особенностей построения диалога, дискурса и т.п.

Ключевые слова: вежливость, коммуникативно-прагматическая категория, категория вежливости, позитивная вежливость, негативная вежливость.

Bolotnikova A. Politeness as a communicative-pragmatic category

Summary. The article is devoted to the analysis of politeness as a communicative-pragmatic category. Various approaches to the study of the concept of politeness, as well as its communication strategies and tactics, are described. The focus is on considering courtesy in terms of maxim and rules, protecting and preserving the speaker's face, communicative agreement and the peculiarities of constructing dialogue, discourse, etc.

Key words: politeness, communicative-pragmatic category, category of politeness, positive politeness, negative politeness.

Bondar L. V.,
maître de conférences,
professeur associé au département de théorie, pratique et traduction du français,
Université nationale technique d'Ukraine "Institut polytechnique de Kyïv Igor Sykorsky"

Chkolyar L. V.,
maître de conférences,
professeur associé au département de théorie, pratique et traduction du français,
Université nationale technique d'Ukraine "Institut polytechnique de Kyïv Igor Sykorsky"

Choumitchenko T. I.,
professeur au département de théorie, pratique et traduction du français,
Université nationale technique d'Ukraine "Institut polytechnique de Kyïv Igor Sykorsky"

TERMINOLOGIE DU DISCOURS SOCIOLOGIQUE FRANÇAIS: ASPECTS LEXICO-SÉMANTIQUE ET DÉRIVATIONNEL

Résumé. L'article est consacré à l'étude des caractéristiques principales du discours sociologique francophone, dont la terminologie est hétérogène et reflète la synthèse interdisciplinaire de divers concepts, conceptions et phénomènes, car la sociologie est liée à de nombreuses et différentes sphères d'activités d'un être humain dans la société. Les paramètres dérivationnels, la composition et l'étymologie de la terminologie sociologique française ont été analysés. Il a été révélé les caractéristiques lexico-sémantiques et structurelles des termes; les groupes lexico-thématiques essentiels d'unités lexicales et les particularités de leur fonctionnement dans le cadre du discours analysé ont été déterminés.

Mots-clés: langue française, discours sociologique, termes sociologiques, particularités lexico-sémantiques, processus dérivationnels.

Introduction. La sociologie est une science qui étudie la société, les sphères de l'activité humaine sous l'angle des processus sociaux, des lois du développement et du fonctionnement des communautés sociales, des mécanismes sociaux en tant que moyens autosuffisants destinés à régler les relations sociales. Le progrès rapide de la science mène à l'augmentation du volume de l'information ce qui pose le problème de l'analyse des caractéristiques et des procédés de la réalisation efficace de la communication scientifique internationale [7; 8]. La sociologie étudie et reflète les changements de la société, donc la terminologie du discours sociologique représente l'expression linguistique et langagière des notions et des concepts principaux de ce domaine.

Analyse des publications et recherches récentes. Un certain nombre de chercheurs, en particulier G.S. Batyguin, N.G. Komykch, Y.V. Markova ont étudié les aspects différents du discours sociologique; L.P. Belozerskaya, I. Desmet, V.M. Leichik, L.V. Morozova, A.A. Reformatsky, A.V. Souperanska ont examiné les caractéristiques différentielles de la terminologie, de son fonctionnement en tant que phénomène linguistique; M.A. Batouryan a consacré ses études à l'analyse des processus de la formation de la terminologie sociologique de la langue anglaise, les savants tels que T.V. Emelyanenko et A. Cadet ont fait des recherches sur les particularités de la traduction des termes du domaine en question.

Malgré de nombreuses recherches consacrées à l'étude des particularités du fonctionnement des termes dans le discours men-

tionné, la question de l'analyse des processus dérivationnels de la terminologie sociologique française, aussi bien que de ses caractéristiques lexico-sémantiques, restent en suspens ce qui détermine, par conséquent, l'actualité de notre travail.

L'objectif du présent article est de définir des spécificités essentielles du discours sociologique français et de la composition de sa terminologie, par le biais de l'analyse de son étymologie, des paramètres dérivationnels, des particularités lexicales et sémantiques des termes sociologiques. Un certain nombre de méthodes ont été utilisées pour résoudre les tâches de recherche, notamment une méthode descriptive, mise en œuvre par un moyen d'observation linguistique sur le processus du fonctionnement des unités terminologiques dans les textes scientifiques, les méthodes des analyses comparative, sémantique, contextuelle, lexicographique et définitive.

Le discours sociologique français: ses spécificités linguistiques, l'étymologie, le développement et le fonctionnement de son système terminologique. Le discours sociologique est une variété du discours scientifique qui est considéré comme une stratégie visant à la réalisation du but communicatif dont les concepts principaux sont: la réalité sociale, la société, les communautés sociales, des processus et des mécanismes sociaux etc. Le discours en question représente une synthèse des discours des sciences humaines, tels que l'histoire, la psychologie, la culturologie, la géographie, la politologie, la médecine et d'autres; il couvre un large éventail de sujets et de problèmes liés à la vie d'un être humain, c'est un système de jugements sur la réalité sociale, formé conformément aux règles conçues.

Le discours français analysé comme un des discours institutionnel a ses particularités nationales spécifiques aux niveaux de la grammaire, du lexique, du style, de la rhétorique; donc il est à noter qu'il est linéaire, logiquement structuré, argumentatif et recourt à l'emploi de la persuasion implicite et indirecte: une influence exercée sur un destinataire pour changer son comportement ou point de vue; il comporte l'explication des intentions pragmatiques de l'auteur; un rôle important y est joué par un lexique spécial, par la métalangue professionnelle, ainsi que par les indicateurs des stratégies discursives. Par conséquent, toutes les spécificités mentionnées déterminent les traits distinctifs de la terminologie française de ce domaine.

Les termes sociologiques, comme des moyens linguistiques représentant des concepts et des notions de la science en question, servent à refléter tout le système des rapports, des liens, des régularités des processus et des phénomènes de la sociologie. Etant donné les liens interdisciplinaires de la sociologie avec plusieurs autres domaines scientifiques, on observe l'emploi d'un grand nombre de termes qui traduisent ces relations, les sphères de l'activité humaine, des phénomènes liés à la vie d'un être dans la société:

- 1) la politique: *f sociologie institutionnelle, politique*;
- 2) l'économie: *f sociologie économique, f sociologie de la consommation*;
- 3) la santé et le sport: *f sociologie clinique, f sociologie du handicap, de l'obésité, du football, de l'alimentation, de la drogue*;
- 4) l'esthétique: *f sociologie de la beauté, du goût*;
- 5) la psychologie: *f sociologie de la déviance, de la personnalité, de la décision, de l'action*;
- 6) l'éducation: *f sociologie de l'enseignement, de la connaissance*;
- 7) la culture, l'art: *f sociologie de la musique, du cinéma*;
- 8) l'urbanisation: *f sociologie de la ville*;
- 9) l'écologie: *f sociologie de l'environnement, de l'écologie*;
- 10) le droit: *f sociologie de la délinquance; des droits de l'homme*;
- 11) la famille: *f sociologie du mariage*;
- 12) l'âge; la vie: *f sociologie de la jeunesse, de la vieillesse, de la vie, de la mort*.

Selon le niveau de la spécialisation de la signification du terme, on peut distinguer les trois couches d'unités lexicales terminologiques suivantes [3; 4; 5]: des mots scientifiques généraux qui s'emploient dans tous les domaines scientifiques mais qui peuvent, selon le contexte, acquérir un sens spécifique (*facteur m, analogie f, conception f, classification f, théorie f*); des termes interdisciplinaires liés aux notions des sphères ayant des rapports avec la sociologie, notamment telles que les statistiques, la linguistique, l'anthropologie, la médecine, le journalisme, la biologie, la philosophie, la religion et d'autres (*valeur f ajoutée, comportement m déviant, ethnie f, bigamie f, antipositivisme m, délinquance juvénile, aura f, populisme m, bilinguisme m*); des unités spécialisées, termes utilisés dans le domaine sociologique (*différenciation f sociale, habitus m, sociogramme m, agent m social etc*).

L'analyse de la sémantique de terminologie étudiée nous a permis de déterminer des groupes lexico-sémantiques des termes qui englobent des notions telles que [6, p. 55]:

- 1) des phénomènes ou des processus de la société ou les résultats de ces processus: *globalisation f, terrorisme m; discrimination f, insertion f*;
- 2) le comportement ou l'activité, les actions d'une personne: *personnalité f autoritaire, masculinisation f, suicide m*;
- 3) les méthodes, les lois, les théories: *enquête f sociologique, matrice f de Bales, paradoxe m d'Oslo, sociogramme m*;
- 4) des organismes sociaux: *Conseil économique et social de l'ONU*.

Le système terminologique du domaine étudié contient des formes lexicales de structures différentes ce qui est dû à l'existence d'un grand nombre de moyens et de procédés de la formation des néologismes.

Un chercheur français J.-F. Sablayrolles [9, p. 207] propose une classification détaillée des voies de l'apparition de nouveaux termes dans la langue, il distingue: des néologismes phonétiques, morphologiques, sémantiques, stylistiques, syntaxiques et des emprunts.

Procédons à l'analyse des paramètres dérivationnels et des particularités structurales des unités terminologiques sociologiques.

1. Des termes représentés par un seul mot:

1) une unité lexicale contenant juste une racine (*f horde*) ou ceux qui sont formés par des moyens synthétiques, y compris des affixes (*m remariage*), notamment des préfixes: ambi-, anti-, bi-, con-, di-, éco-, endo-, néo-, macro- méta-, post- et d'autres (*archétype m, autoanalyse f, ambivalence f, homogamie f, conformisme m, out-goupe m, microsociologie f*); suffixes: -ité, -aire, -ment, -at, -ance, -isme et d'autres (*sondage m, médiation f, boulimie f, indicateur m, anascopie f, absentéisme m*);

2) des termes formés par le moyen de la parasyntèse qui consiste en adjonction du préfixe et du suffixe à la fois, un procédé qui est très productif lors de la formation de la terminologie sociologique (*non-conformisme m, parapsychologie f*);

3) des mots, qui se composent de deux racines mais représentent un seul mot avec des éléments soudés, ou qui s'écrivent avec un trait d'union – le procédé ayant le nom de la composition scientifique (*axiométrie f, sociogramme m sociobiologie f, sociogénétique f*);

4) des termes composés avec un lien coordinatif (*état-providence m, ingénieur-conseil m*);

5) des composants subordinatifs, c'est-à-dire un terme dont un élément est subordonné à un autre (*budget-temps m, capital-santé m*);

6) les termes formés par la voie sémantique: l'acquisition d'un nouveau sens sans changer de forme (*acteur m – un exemple de l'unité lexicale qui, dans le contexte sociologique, représente une personne exerçant des activités sociales*);

7) des mots empruntés aux langues modernes et anciennes. Etant donné que le domaine étudié a commencé à se développer en Europe et aux Etats-Unis, les notions fondamentales aussi bien qu'un grand nombre de termes latins, grecs, anglais ont été assimilés par la langue française (*leadership m, know-how m, baby-boom m, backlash m, boomerang m*).

2. Des termes représentés par des groupes de mots qui comprennent deux ou quelques éléments, c'est-à-dire des termes binaires et ceux qui ont plusieurs composants, appelés aussi analytiques (*famille f nucléaire, hiérarchie sociale f*). Les sous-classes suivantes peuvent être distinguées à l'intérieur de ce groupe [1, p. 258–259]:

1) les deux éléments d'un groupe de mots représentent des termes ayant chacun son sens individuel qui peut se manifester hors de ce groupe, ils conservent leur signification lexicale au sein de la structure complexe (*contrainte sociale f*);

2) un terme composé au sein duquel un seul élément forme une unité terminologique, et l'autre possède un sens commun (*grève des ventres f, balance cognitive f*);

3) les termes analytiques, dont les éléments sont les unités lexicales n'appartenant pas isolément à la terminologie spéciale mais, faisant partie d'un groupe de mots, ils acquièrent la signification d'un terme et fonctionnent comme tel (*lutte f des classes*).

Les résultats de l'analyse de la structure des termes synthétiques et analytiques nous permettent de constater le fait de la dominance des modèles binaires dans le discours sociologique: nom + préposition + nom (*groupe de pression m, construction de modèle f, balance de l'économie f, Bourse du travail f, conscience de masse, sociologie de l'art f*); nom + adjectif (*champ intellectuel m, démographie politique f, division anormale f, domination masculine f, école structuro-fonctionnelle f, crise économique f, information sociométrique f, matérialisme dialectique m, minorités f pl nationales, neutralité f axiologique, pauvreté f relative, population f active*).

La seconde place, d'après la fréquence d'emploi dans les textes analysés, appartient aux termes synthétiques (*gynophobie f, gradualisme m, filiation f, évolutionnisme m, infantilisme m, méritocratie f, pragmatisme m*).

Les termes avec trois composants, c'est-à-dire ceux qui ont trois parties du discours significatives, s'emploient plus rarement en comparaison avec les deux groupes mentionnés ci-dessus, donc on a recours aux constructions suivantes:

1) nom + préposition *de* + nom + préposition *de* + nom (*accentuation f du locus de contrôle, sociologie f de communication de masse*);

2) nom + préposition *à* + nom + préposition *de* + nom (*indifférence f à la couleur de peau*); nom + préposition *à* + nom + adjectif ou nom + préposition *de* + adjectif + nom (*analyse f de structure latente, agents m pl du contrôle social*);

3) nom + adjectif + adjectif (*classe f sociale abstraite; nom + adjectif + préposition de + nom: besoins m pl humains de base, fondements m culturels de la personnalité*);

4) nom + participe passé + adjectif et la construction nom + adjectif + conjonction *et* + adjectif (*f crise économique et écologique*).

Les termes qui ont quatre et plus d'éléments ne sont pas très répandus dans le discours sociologique (*balance f des dépenses et revenus de la population*). Les unités lexicales à plusieurs composants forment bien souvent des abréviations, des sigles et des acronymes, ce qui simplifie leur fonctionnement [2, p. 130; 9, p. 215] (*Association internationale des sociologues de langue française AFS f, organisation scientifique du travail OST f, agent de programme sociaux APS m, Union nationale interprofessionnelle pour l'emploi dans l'industrie et le Commerce UNEDIC f*).

Conclusions. En guise de conclusion, on peut constater que la terminologie sociologique française se distingue par son hétérogénéité étant donné son caractère interdisciplinaire. Les termes, en tant que moyens linguistiques, reflètent les concepts centraux et fondamentaux de la science en question et représentent également la synthèse des conceptions, des paradigmes, des connaissances, des terminologies d'autres sphères liées au discours étudié, relatives aux notions de la société et de l'activité humaine.

Les résultats de l'analyse lexicosémantique de la terminologie sociologique française nous ont permis de déterminer les groupes lexicothématiques d'unités lexicales, d'identifier les caractéristiques sémantiques et structurelles aussi bien que les paramètres dérivationnels des termes de deux classes principales: celle des termes synthétiques, représentés sous forme d'un seul mot, et celle des termes analytiques, les groupes de mots possédant deux éléments et plus.

L'étude a révélé que ce sont les modèles binaires qui dominent dans le discours sociologique français, suivis des termes synthétiques. Les constructions à trois éléments prennent la troisième place d'après la fréquence d'emploi. Il est à noter que les termes à plusieurs composants ne sont pas couramment utilisés dans les textes étudiés étant remplacés par les sigles et les acronymes.

Une piste de nos recherches ultérieures consistera en l'analyse de l'aspect grammatical des textes français du domaine étudié et des particularités de leur traduction en ukrainien.

Bibliographie:

1. Коваленко А.Я. Загальний курс науково-технічного перекладу. Київ : ІНККОС, 2002. С. 258–259.
2. Крыжановская А.В. Актуальные проблемы упорядочения научной терминологии. Киев : Наукова думка, 1987. С. 130.
3. Соціологія: словник термінів і понять / упоряд. Є.А. Біленький та інші. Київ : Ковдор, 2006. 372 с.

4. Boudon R. Dictionnaire critique de la sociologie. Paris : PUF, 2011. 768 p.
5. Dictionnaire de linguistique et des sciences de langage / réd. J. Dubois, Paris : Larousse, 2001. 576 p.
6. Gaudin F. Socioterminologie – une approche sociolinguistique de la terminologie. Bruxelles : Duclot 2003. 286 p.
7. Maingueneau D. Les termes clés de l'analyse du discours. Paris : Seuil, 1996. 94 p.
8. Paveau M. Les grandes théories de la linguistique. De la grammaire comparée à la pragmatique. Paris : Armand Colin, 2003. 256 p.
9. Sablayrolles J.-F. La néologie en français contemporain. Paris : Honoré Champion, 2001. P. 207–215.

Бондар Л. В., Школяр Л. В., Шумченко Т. І. Термінологія франкомовного соціологічного дискурсу: лексико-семантичний та дериваційний аспекти

Анотація. Статтю присвячено дослідженню основних характеристик франкомовного соціологічного дискурсу, термінологія якого має неоднорідний характер та відображає міждисциплінарний синтез різних понять, концепцій та явищ, оскільки соціологія охоплює численні й різноманітні сфери діяльності членів суспільства. Визначено словотвірні властивості, склад та етимологію французької соціологічної термінології. Досліджено лексико-семантичні та структурні характеристики термінів, виявлено базові лексико-тематичні групи лексичних одиниць та особливості їх функціонування в межах досліджуваного дискурсу.

Ключові слова: французька мова, соціологічний дискурс, соціологічні терміни, лексико-семантичні особливості, дериваційні процеси.

Бондарь Л. В., Школяр Л. В., Шумченко Т. И. Терминология франкоязычного социологического дискурса: лексико-семантический и деривационный аспекты

Аннотация. Статья посвящена исследованию основных характеристик франкоязычного социологического дискурса, терминология которого имеет неоднородный характер и отражает междисциплинарный синтез различных понятий, концепций и явлений, поскольку социология охватывает многочисленные и разнообразные сферы деятельности членов общества. Проанализированы словообразовательные свойства, состав и этимология французской социологической терминологии. Определены лексико-семантические и структурные характеристики терминов, выявлены базовые лексико-тематические группы лексических единиц и особенности их функционирования в пределах исследуемого дискурса.

Ключевые слова: французский язык, социологический дискурс, социологические термины, лексико-семантические особенности, деривационные процессы.

Bondar L., Shkolyar L., Shumchenko T. Terminology of French sociological discourse: lexical-semantic and derivative aspects

Summary. The article is devoted to the study of the main characteristics of French sociological discourse, its heterogeneous terminology reflects the interdisciplinary synthesis of various concepts, conceptions and phenomena, because sociology is associated with numerous and diverse spheres of human activity in the society. The derivative parameters, composition and etymology of French sociological terminology have been determined. The lexical-semantic and structural characteristics of terms have been investigated, the basic lexical-thematic groups of lexical units and the features of their functioning within the limits of the analyzed discourse have been revealed.

Key words: French language, sociological discourse, sociological terms, lexical-semantic peculiarities, derivation processes.

*Бохун Н. В.,**доцент кафедри іспанської та французької філології
Київського національного лінгвістичного університету*

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПОРТРЕТИЗАЦІЇ У ТВОРІ “LA MAJA DESNUDA” ВІСЕНТЕ БЛАСКО ІБАНЬЕСА

Анотація. Статтю присвячено проблемі створення словесно-художнього портрета у творі представника доби реалізму – Вісенте Бласко Ібаньеса. Проаналізовано мовно-стилістичні особливості створення портрета дійової особи в іспанській літературі зазначеного періоду. Вивчено семантичні та стилістичні властивості портрета персонажа. Виокремлено специфіку портретної репрезентації героїв у творі “La maja desnuda” Вісенте Бласко Ібаньеса. Доведено вплив авторського задуму на мовно-стилістичні засоби портретного зображення персонажів у художньому тексті.

Ключові слова: портретний опис, художній образ, іспанська художня література, мовно-стилістичні особливості, створення портрета персонажа, доба реалізму.

Постановка проблеми. Художній текст завжди викликав живий інтерес дослідників. Останнє десятиліття з очевидністю демонструє підвищення уваги до тексту як до особливої лінгвістичної категорії зі своїми внутрішніми законами. Це дослідження базується на двох найважливіших властивостях художнього тексту, зокрема його антропоцентричності та наявності художньої функції, яка може реалізуватись лише в межах індивідуальної художньої структури. Категорія антропоцентричності, яка є найважливішою змістовною особливістю художнього тексту, полягає в тому, що предметом зображення твору завжди є людина. Усі елементи тексту, починаючи з мовленнєвого рівня і закінчуючи глибинною змістовною структурою, є засобом її багатобічного показу. Кожен літературний твір передбачає створення художнього образу, який є концентрованою формою відображення дійсності в естетичній формі, а тому засобом вираження суб'єктивної модальності тексту. Розвиток художнього образу в літературному тексті забезпечується певними засобами мови: або за допомогою одиничного вживання, або сукупністю однакових і різних за рівнем мовних одиниць. На основі сукупності всіх мовних засобів у художньому тексті створюються портрети дійових осіб.

Актуальність дослідження зумовлена антропоцентричним спрямуванням сучасних лінгвістичних студій художнього тексту, а також необхідністю визначення специфіки словесного портрета персонажа в іспанській художній літературі ХХ століття.

Мета статті полягає в окресленні специфіки словесного портрета у творі “La maja desnuda” іспанського письменника Вісенте Бласко Ібаньеса.

Предметом дослідження є мовно-стилістичні особливості створення портрета персонажа у творі “La maja desnuda” Вісенте Бласко Ібаньеса.

Об'єктом – портретні описи персонажів у творі “La maja desnuda” Вісенте Бласко Ібаньеса.

Матеріалом є портретні описи дійових осіб у творі “La maja desnuda” Вісенте Бласко Ібаньеса.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж минулого століття й дотепер портрет персонажа перебуває у фокусі літературознавчих (Б.Є. Галанов [2], М.Г. Уртмінцева [9]) та власне лінгвістичних студій як у плані синхронії, так і діахронії. Вивчалися структурно-композиційний (Є.О. Гончарова [4]), стилістичний (О.С. Горшенева [5]), лінгвопрагматичний (Н.Д. Борисенко [1]) та лінгвокогнітивний (С.Ю. Селезньова [8]) аспекти портрета. Незважаючи на численність лінгвістичних розвідок вітчизняних та зарубіжних учених, спрямованих на вивчення відзеркаленого в мові образу людини з його національними, соціальними, історичними прикметами, які формують портрет персонажа, найменш розкритою є специфіка створення портретних описів персонажів в іспанських художніх творах ХХ століття.

Наукові результати. Новим є те, що ми визначаємо специфіку створення портрета персонажа іспанським письменником доби реалізму, зокрема виокремлюємо лексико-стилістичні засоби, що наповнюють портретні описи героїв у художньому творі “La maja desnuda” Вісенте Бласко Ібаньеса.

Художній твір валенсійського письменника Бласко Ібаньеса “La maja desnuda” опублікований у 1906 році. Роман розповідає історію скромного сина коваля, який стає відомим талановитим художником, а також його пригоди з жінками в Римі, Парижі та Мадриді. Назва роману є алюзією до знаменитої картини Франсіско де Гойя.

Творчість В.Б. Ібаньеса характеризується пошуком цілком нових образних засобів, які багато в чому відрізняються від тих, що використовували у своїх творах письменники ХІХ століття.

Під час дослідження портретних форм вищезгаданого автора ми визначили, що в його романі описуються як головні, так і другорядні персонажі. Портрети героїнь, які є основними об'єктами зображення твору “La maja desnuda”, пронизані захопленням оповідача ідеальною жіночою вродою.

Одним із засобів портретизації у згаданому літературному творі є екфрази, що є словесним описом предмета візуальної образності.

Екфраза, яка є репрезентацією в одній знаковій системі реального або вигаданого тексту, створеного в іншій знаковій системі, трактується як співіснування двох знакових систем. Вона втілюється у семантичній інтерпретації творів зображального мистецтва, що знаходять відображення у візуальній або вербальних формах. Екфраза спирається на культурний та історичний контексти. Твори мистецтва в літературі інколи виступають як ключовий символ, алегорія, філософське узагальнення чи метафора, співвідносяться з усією структурою твору як його найважливіший складник, відіграючи у книзі дуже значну, іноді вирішальну ідейно-образну роль. Проте ще частіше таку роль відіграє реальний витвір мистецтва, зокрема відома картина чи скульптура. Велике полотно “La maja desnuda” в романі Бласко

Ібаньеса так само функціонує як художній образ. Художник Реновалес відвідує музей Прадо і споглядає там відому картину Гойї “La maja desnuda”. У творі її опис займає декілька сторінок. Герой відкриває для себе, що саме такої красивої жінки, яку він бачить на полотні, не вистачає в його житті:

“El pintor contempló con deletación aquel cuerpo desnudo, graciosamente frágil, luminoso, como si en su interior ardiese la llama de la vida, transparentada por las carnes de nácar...”

– ¡La maja de Goya!.. ¡La maja desnuda!..

Ya no decía estas palabras en voz alta, pero las repetían su pensamiento y su mirada: su sonrisa era como un eco de ellas [10, p. 187].

Специфічною рисою портретів персонажів у романі “La maja desnuda” Вісенте Бласко Ібаньеса є алюзивний антропонім, який потенційно містить певний обсяг асоціацій із різними елементами культури (фонові знання носіїв мови та культури), що естетично, змістовно й емоційно збагачують сприйняття репрезентованої дійової особи. Під алюзією ми розуміємо не лише інформативні елементи, запозичені з письмових текстів-оригіналів, але також словесні образи, які викликають асоціації з творами інших видів мистецтва.

Зустрівши жінку своєї мрії, захоплюючись її красою, художник Реновалес порівнює її з Венерою. Потім це спростовує, додаючи, що богиня була холодною, а його кохана є привітною та привабливою. Вона є справжньою оголеною махою Гойї:

– Te adoro Josefina. Eres hermosa como Venus. No, Venus, no. Es fría y reposada como una diosa, y tú eres una mujer. Pareces... ¿Qué es lo que pareces?.. Sí, te veo igual. Eres la majita de Goya, con su gracia delicada, con su seductora pequeñez... ¡Eres la maja desnuda! [10, p. 221].

Мовними константами описів персонажів твору “La maja desnuda” є:

1) концентрація в тексті атрибутивних чи адвербіальних конструкцій (або їх поєднання). Наприклад: *Era una mujer alta, esbelta, de adorables y justas carnosidades* [10, p. 265];

2) перевага складних речень із підрядними означальними. Наприклад: *Aquella mujer desnuda, con la cabeza rizada sobre sus brazos cruzados era el despertar de un arte que había vivido aislado* [10, p. 190];

3) перевага іменників конкретно-предметної семантики. Наприклад: *Renovales vio con gusto sus ojillos azules hundidos bajo unas cejas ralas y sedosas...; su mandíbula en forma de pala...; su alto cuerpo* [10, p. 174].

Портретний опис персонажів В.Б. Ібаньеса є різноманітним та багатограним. Мова твору “La maja desnuda” Вісенте Бласко Ібаньеса – це поєднання таких естетично-мовних засобів, як художня метафора, художній епітет, метонімія, які несуть, крім номінативного, поняттєвого, ще й естетичне пізнання.

Образ жінки у творі В.Б. Ібаньеса представлено у піднесеному стилі, в якому переважають виражальні, зокрема орнаментальні та емоційно-оцінні засоби.

У творі “La maja desnuda” переважають образи епітетного типу. Епітет визначається як «слово, що вказує на одну з ознак того предмета, який називається, і має на меті конкретизувати уявлення про нього» [3, с. 208]. Читаємо у “Теорії словесності” О. Шалигіна таке: «Одним із найдійовіших засобів посилення картинності й емоційності мовлення є епітет. Так називається слово або декілька слів, які додаються до звичайної назви предмета, щоб посилити її виразність, підкреслити в предметі одну

з його ознак – саме ту, яку в цьому разі важливо висунути на передній план, свого роду привернути до неї особливу увагу читача». [6, с. 355].

«Як майстер пензля, – пише М. Рибнікова, – тяжіє до певних фарб та ліній, так художник слова тяжіє до певних епітетів. І ось цими епітетами для читача визначається тоді не стільки світ (творця), скільки сам творець цього світу, поет. Міра суб’єктивності письменника найбільш відчутна, коли аналізуються його епітети» [7, с. 159].

Розглянемо особливості семантики традиційних епітетів, зокрема колористичних. Група епітетів, що об’єднуються у парадигму портрета людини, становлять семантичний обсяг ознак денотатів, що вміщують поняття обличчя, фігури, росту, рук, одягу, жестів, міміки, мовленнєвої поведінки, фізичних рухів, пересування, пози, зовнішнього прояву станів. Для зовнішньої характеристики героя важливим є показ кольору очей, обличчя, вуст, волосся та одягу.

Словесні образи з компонентом кольору – надзвичайно місткі утворення, що поєднують предметно-логічну зорову інформацію зі складним переплетенням асоціативних зв’язків, символічного навантаження та особливостей оригінального авторського світобачення.

Зчеплення в одне сполучення прикметників та іменників на позначення кольору створює особливий художній ефект.

Era un jovenzuelo hermoso ..... El pelo partido en dos bandós sobre la pálida frente, negro muy negro y brillante; con reflejos azulados, los ojos de una suavidad aterciopelada, mostrando en su dilatado corte la mancha de carmesí de lagrimal; los labios rojos, enseñando su color de sangre por entre por entre la celocía del erizado bigote, la tez de una palidez de camelia, y la dentadura con un brillo, semejante al del nácar [10, p. 317].

У процитованому фрагменті опису молодого хлопця В.Б. Ібаньес уживає прикметники на позначення основних кольорів – “negro” (pelo) – «чорне волосся», “rojos” (labios) – «червоні вуста», а також – “azulado” – «синюватий», “pálido” – «блідий», які означають колірну ознаку за її інтенсивністю, “carmesí” – «яскраво-червоний», який виражає відтінок у відношенні до основного кольору. Процитовані прикметники виступають у функції епітета та виконують характеризувальну роль за моноознакою.

Колірні назви виражаються також в іменних формах шляхом уточнення ознаки через порівняння з іншою реальією, подібною до описуваної за кольором: “color de sangre” – «кольору крові», “la tez de una palidez de camelia”, – «шкіра бліда, немов квітка камелії», “la dentadura con un brillo, semejante al del nácar” – «зуби з блиском, схожим до перламутрового», збагачуючи тим самим динамічні можливості вираження кольорових барв.

В іншому прикладі як синонім до жовтого кольору автор вводить в опис жінки прикметник «бурштиновий» і буде епітет – “los ojos ambarinos” (золотисто-жовті, бурштинові очі).

Era la mujer pequeña, graciosa y picante... Los ojos ambarinos, de malicioso fuego, desconcertaban su fijo mirar [10, p. 187].

Назва кольору «бурштиновий» (ambarino) утворена за колірною схожістю, здійснюється за семантичним принципом, – як результат установлення зв’язків між відомим предметом об’єктивної дійсності (бурштин).

У наступному прикладі насиченість білого кольору підсилюють неузгоджені означення, утворені за допомогою **прийменника de + іменник**. “Avanzó la novia, apoyada en el brazo

de un imponente señor que era el padrino: *toda blanca: blanco de marfil el traje, blanco de nieve el velo, blanco de nácar las flores*” – «білий, відтінку слонової кістки косяком, білосніжна вуаль, білі, з відтінком перламутру квіти» [10, р. 357].

Висновки. Таким чином, портретний опис персонажів В.Б. Ібаньеса є багатограним. Його портрети – це оцінно-експресивне, прагматично переконливе та стилістично вмотивоване втілення мовних засобів різних рівнів.

Уживання назв кольорів у романі “La maja desnuda” зумовлене ідейно-художніми, композиційними особливостями твору і є характерною ознакою індивідуального стилю Вісенте Бласко Ібаньеса. Кольороназви допомагають митцеві відтворити образи людей тієї епохи. Їх несподіване, незвичне використання змушує працювати читачку увагу, сприймати не лише зміст тексту, а й відчувати його естетичну вартість.

Подальші наукові розвідки з цієї проблематики можуть бути спрямованими на аналіз найуживаніших засобів та форм портретної репрезентації персонажа у творах різних літературних жанрів та епох. Перспективним є проведення зіставного аналізу художніх творів XV–XVIII століть, коли іспанська мова набуває національного змісту та колориту.

Література:

1. Борисенко Н.Д. Гендерный аспект репрезентации персонажной речи в английских драматических произведениях конца XX столетия: автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04. «Германские языки». Киевск. нац. лингв. ун-т. Киев. 2003. 21 с.
2. Галанов Б.Е. Живопись словом. Портрет. Пейзаж. Вещь. Москва: Советский писатель, 1974. 343 с.
3. Галич О.А., Назарець В., Васильев Є. Теорія літератури. Київ: Либідь. 2001. С. 208
4. Гончарова Е.А. Пути лингвистического выражения категории автор-персонаж в художественном тексте. Томск : Издательство Томского университета, 1984. 150 с.
5. Горшенева Е.С. Портрет персонажа в системе целостного художественного текста (на материале английской реалистической прозы): автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04. «Германские языки». Киевск. ун-т им. Т. Шевченка. Киев. 1984. 24 с.
6. Жирмунский В.М. Теория литературы: Поэтика. Стилистика. Л.: Наука. 1997. С. 355
7. Рыбникова М.А. Избранные труды. Москва: Педагогика. 1985. С. 159

8. Селезнева С.Ю. Языковые средства и когнитивные модели описания персонажей в англоязычной художественной прозе: автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04. «Германские языки». Московск. Ордена Дружбы Народов гос. лингв. ун-т. Москва. 2001. 19 с.
9. Уртминцева М.Г. Говорящая живопись. Очерки истории литературного портрета: [монография]. Н. Новгород: Издательство ННГУ им. Лобачевского, 2000. 312 с.
10. Blasco Ibáñez Vicente. La maja desnuda. Madrid: Letras hispánicas. 1998. 475 p.

Бохун Н. В. Основные принципы портретизации в произведении “La maja desnuda” Висенте Бласко Ибаньеса

Аннотация. Статья посвящена проблеме создания словесно-художественного портрета в романе представителя эпохи реализма – Висенте Бласко Ибаньеса. Проанализированы языковые средства создания портрета действующего лица в испанской литературе указанного периода. Изучены семантические и стилистические особенности портрета персонажа. Описана специфика портретной репрезентации героев в произведении “La maja desnuda” Висенте Бласко Ибаньеса. Доказано влияние авторского замысла на языковые и стилистические особенности портретного описания персонажей в художественном тексте.

Ключевые слова: портретное описание, художественный образ, испанская художественная литература, языковые и стилистические особенности, создание портрета персонажа, эпоха реализма.

Bokhun N. The main principles of portraying in the novel “The naked maja” by Vicente Blasco Ibáñez

Summary. The article is devoted to the problem of the artistic description in the novel of Vicente Blasco Ibáñez, the representative of the epoch of realism. The typical lexical means of character’s portrait representation in the Spanish literature of mentioned period are ascertained. The semantic and stylistic peculiarities of the personage representation are investigated. The specificity of hero’s portrait in the novel of Vicente Blasco Ibáñez is described. The influence of author’s intention for the lexical and stylistic peculiarities of the character’s portrait in the artistic text is proved.

Key words: portrait description, artistic character, Spanish belles-lettres, lingual and stylistic peculiarities, the personage portrait creation, the epoch of realism.

*Вильховченко Н. П.,
кандидат филологических наук,
доцент кафедры иностранных языков
Национального университета «Львовская политехника»*

*Шайнер А. И.,
кандидат педагогических наук,
доцент кафедры иностранных языков
Национального университета «Львовская политехника»*

ОРГАНИЗАЦИЯ НАУЧНО-ФАНТАСТИЧЕСКОГО ТЕКСТА: ФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ ПОДХОД

Аннотация. Исследование выполнено в рамках функционального подхода, поскольку он позволяет рассматривать научно-фантастический текст в связи с особенностями его восприятия. В работе учтены основные принципы анализа художественного текста, в частности телеологичность, детерминированный психоментализм, а также принцип асимметрии системы и среды. В статье определены и описаны основные характерные признаки научно-фантастического текста в прагматическом контексте. Среди таких признаков выделены художественность, фантастичность, а также художественная имитация научности. Художественность позволяет объединить фантастичность и научность. Именно художественность позволяет проявляться и сосуществовать таким противоположностям в пределах одного текста. Такое явление отражает специфику научной фантастики, где одновременно проявляются художественная имитация научности и фантастичность, а также установка на вымысел и иллюзия достоверности. Особенностью научно-фантастического текста является образ фантастического мира, который образует «фантастическую реальность».

Ключевые слова: научно-фантастический текст, жанр, стиль, функциональный подход, художественный текст.

Постановка проблемы. Стремительное появление новых технологий в современном мире не могло не отразиться в художественном тексте, в частности в тексте научной фантастики. Внимание современных ученых привлекают лексические новообразования, которые постоянно появляются, отражая как мечты, так и опасения человека относительно технологических инноваций будущего. В этом контексте важным считаем анализ характерных признаков научной фантастики, которые определяют ее жанровую специфику, определяя особенности ее восприятия читателем. Такое аналитическое исследование позволяет раскрыть прагматическую направленность НФТ (научно-фантастического текста).

Обзор последних исследований и публикаций. Исследования различных аспектов художественного текста продолжают занимать одно из ведущих мест в современной лингвистике. Традиционно художественный жанр определяют как разновидность, как род произведений художественной литературы, в котором исторически закрепились особая стилистическая разновидность языка. Согласно А.А. Селивановой, жанр представляет собой «единицу речевой системы, инвариант вербальной коммуникации», для которого характерно общее тема-

тическое содержание, композиционно структурные, интенционально-прагматические, стилистические признаки [6, с. 26].

Языковое оформление художественных произведений различают согласно их принадлежности к определенному жанру. Как отмечает Ц. Тодоров, специфика понятия жанра заключается в том, что он предопределяет структуру, конфигурацию литературных характеристик произведения [8, с. 115]. Согласно М.М. Бахтину, признаками жанра, является тематика текста, композиция, а также его стиль. Поэтому каждый литературный жанр закрепляет характерную для него инвариантную лексико-понятийную модель, реализуемую в конкретных вариантах отдельных произведений, формируя систему.

Художественный текст подразумевает процесс взаимодействия автора и читателя. Особенностью такого процесса является его отстраненный характер. Взаимосвязь автора и читателя, согласно Т.Ф. Плехановой, отражается в ряде аспектов художественного текста. Во-первых, это лингвистический аспект, включающий определенные языковые средства: собственно структуры (предложения), правила (способы сочетания слов в предложениях) и процессы (метафоризация). Во-вторых, межличностный (ориентация на адресата) и культурный аспекты (отражающий виды деятельности и средства мышления, присущие данной культуре) [4, с. 9]. Процесс образования художественного текста происходит под влиянием ряда внеязыковых факторов: мировоззренческих, психологических, исторических, социальных, пространственно-временных. Уникальность художественного текста проявляется в характере соотношения его с реальностью.

Целью статьи является описание и определение основных отличительных признаков НФТ, в контексте его прагматического потенциала.

Изложение основного материала исследования. Исследование особенностей НФТ выполнено в рамках общенаучной функциональной методологии. Мы рассматриваем функциональный подход как тот, который наиболее соответствует цели исследования, потому что научно-фантастический текст рассматриваем не как автономное образование, а в связи с особенностями его восприятия, как единицу акта коммуникации «автор – текст – читатель».

Текст, согласно взглядам многих исследователей, является сложным коммуникативным механизмом, посредником коммуникации, в котором реализуются коммуникативные стратегии адресанта, которые он воспринимает и интерпретирует. То есть

содержание художественного текста является сотворчеством автора и читателя. Основы такого подхода к пониманию текста описаны в трудах В.П. Белянина, А.А. Залевской, А.А. Селивановой и других. Мысль о том, что содержание текста не заложено непосредственно в нем, а формируется в сознании читателя в процессе восприятия, получила развитие в трудах А.А. Грязного, Л.С. Выготского, Т.Н. Дридзе, Т. Гарли и др.

В процессе анализа особенностей НФТ учитываем основные принципы исследования, предложенные А.А. Селивановой в монографии «Основы лингвистической теории текста и коммуникации». Важным для нашего исследования является такой принцип, как телеологичность, который заключается в том, что элементы текста направлены на раскрытие замысла автора. Как отмечает А.А. Селиванова, цель автора не всегда адекватно отображается в тексте, который приобретает свои особенности. Поскольку текст воспринимается и интерпретируется, основываясь на целевой установке самого читателя [5].

Детерминированный психоментализм является еще одним принципом, которым мы руководствовались во время исследования. Он предполагает «анализ смыслового (когнитивного) пространства текста и психоментальной природы коммуникативного процесса» [6, с. 17]. Принцип асимметрии системы и среды выражается в одновременной неизменности и подвижности языковых средств. Во время процесса функционирования компоненты системы, с одной стороны, реализуются как собственные тенденции к изменениям, с другой – как аномалии, то есть как асистемные отклонения. Считаем, что этот принцип в значительной степени отражает функционирование специальной лексики в НФТ, поскольку она способна приобретать дополнительное значение в художественном тексте.

Приведенные принципы исследования положены в основу сопряженности функционально-коммуникативной и когнитивной парадигм. Очевиден тот факт, что анализ художественного текста возможен только при условии взаимодействия с когнитивными структурами и такими психоментальными процессами, как восприятие, мышление, внимание, память. Итак, учитывая основные положения общенаучной функциональной методологии, художественный текст рассматриваем как результат сотворчества автора и читателя. Учет основных принципов исследования художественного текста (телеологичности, детерминированного психоментализма, а также принцип асимметрии системы и среды) определяет подход к анализу НФТ.

Научной фантастике присуща внутри жанровая неоднородность, в рамках которой исследователи выделяют виды и подвиды научной фантастики по различным критериям. Например, юмористическая, жесткая, мягкая, гуманитарная, приключенческая, фантастика-предупреждение и т.д. Согласно тематике, выделяют следующие виды: космическая научная фантастика, экологическая, фантастика о других мирах, о путешествиях во времени. Особенностью всех типов НФТ является то, что он образует «фантастическую реальность», то есть предлагает свою версию модели мира, для которой основой служит образ фантастического мира, созданный автором. *Фантастический мир* (ФМ), созданный автором, – это закрытая система пространственно-временных и персонажных параметров, которая имеет установленные автором рамки. Для него характерны завершенность, фиксированность, произвольность, а также полная зависимость от автора. То есть ФМ – это замкнутый универсум, организованный по своим внутренним законам.

Образ ФМ формируется постепенно, собирая и накапливая отдельные элементы во время развития сюжетной линии.

ФМ возникает в результате способности человеческого мышления к фантазированию, то есть представления объектов, которые не существуют. Человеческое воображение способно моделировать невозможные на данный момент ситуации, что приводит к сознательному отрыву от реальности. Причем, читатель понимает разницу между реальным, тем, что могло бы произойти, и фантастическим. Итак, в основе всех видов и подвидов научной фантастики положен ФМ, созданный автором.

НФТ базируется на таких основных характерных признаках, как художественность, фантастичность и художественная имитация научности. Художественность определяется как одна из базовых признаков НФТ, поскольку научная фантастика – это жанр художественного, а не научного текста, поскольку он основан на моделировании ФМ.

Такие черты, как эмотивность и образность, связаны с эстетической функцией НФТ. Еще одним качеством, которое присуще художественному тексту, является антропоцентричность. Так, А.А. Матвеева отмечает таким каждый художественный текст и НФТ, направленный на отражение человеческой сущности во всех ее проявлениях. Система персонажей, наряду с роботами и инопланетными существами, обычно включает также героя-землянина, близкого современному читателю, а неземные существа могут иметь человеческие качества. Итак, эмотивность, образность, а также антропоцентричность формируют художественные качества НФТ. Считаем, что одновременное существование таких противоположностей, как «научность» и фантастичность определяет особый характер НФТ.

Художественная имитация научности является главным признаком НФТ. Писатели-фантасты в своих произведениях учитывают научные факты, поскольку в тексте определенным образом реализуется научное мировоззрение (показателем факта, что многие известные писатели-фантасты являются учеными). Бесспорно, научная фантастика связана с познавательным процессом, она зависит от общих представлений человека о мире. Именно научность фантастики способствует возникновению иллюзии достоверности, поскольку наука, представленная в НФТ, рационально объясняет мир, создает ощущение достоверности даже самых удивительных событий.

Важную роль в формировании художественной имитации научности играют такие качества, как гипотетичность и аргументированность. Всё в научной фантастике подчиняется реальным законам природы. Рассуждения отличаются логичностью, аргументированностью, последовательностью и научным обоснованием. Художественная имитация научности определяет структурно-композиционные и лексические особенности НФТ (например, использование научно-терминологической лексики).

Фантастичность определяется как особое восприятие невероятных событий. Это качество включает, прежде всего, мыслительный эксперимент, основанный на фантастическом предположении. Обычно, автор делает фантастическое предположение, на основе которого построен сюжет. Под фантастическим предположением понимаем необычную, невозможную ситуацию или изобретение, которое является центральным моментом произведения. То есть всё, что вращается вокруг фантастического предположения, должно работать на него, убедить читателя,

заставить его поверить. Для «научного» обоснования фантастического предположения вводят научные объяснения. Предметом мысленного эксперимента в НФТ становятся и философские концепции, и футурологические проекты, и политические доктрины. Отметим, что фантастичность определяет особенности языкового оформления НФТ. Такой признаком является источником вымышленной автором специальной лексики.

Способы выявления характерных признаков научной фантастики раскрывают, на наш взгляд, ее особенности. Как уже отмечено, специфика научной фантастики проявляется в одновременном существовании таких противоположных признаков, как научность и фантастичность на основе художественности. С этими противоположностями связана внутренняя организация научно-фантастического текста. В НФТ одновременно проявляются как информационно-логический, так и эмотивный тип организации текста. НФТ имеет экспрессивную направленность, однако в то же время в нем наблюдается наличие некоторых элементов научного стиля: употребление специальных терминов определенной научной сферы, например, для объяснения теории, описания технических устройств, географической среды и т.д. Именно художественный признак НФТ позволяет совместить научность и фантастичность в пределах одного текста. Отметим, что в НФТ сосуществуют такие противоположности, как установка на вымысел и иллюзия достоверности. Исследователи соглашаются, что иллюзию достоверности порождает «научный» аспект НФТ, в то время как установку на вымысел – художественный [3, с. 3].

Как видим, в научной фантастике такие противоположные качества, как, с одной стороны, фантастичность и художественная имитация научности, с другой – установка на вымысел и иллюзия достоверности сосуществуют и влияют друг на друга. По нашему мнению, они также подчиняют себе всю систему языковых художественных средств НФТ. Как подчеркивает Т.Н. Тесленко, научная лексика НФТ не столько научна, сколько «научно-фантастическая», поскольку передает содержательно-концептуальную информацию, научно обосновывает фантастические явления и события [7, с. 13]. Так, наличие таких противоположностей, как художественная имитация научности и фантастичность, которые сочетаются с художественностью, проявляет, с одной стороны, установку на вымысел, а с другой – иллюзию достоверности. Кроме того, их взаимодействие создает особый характер языкового оформления НФТ.

Выводы. Итак, в рамках функционального подхода текст научной фантастики рассматриваем как результат сотворчества автора и читателя. Главные принципы функциональной методологии положены в основу взаимосвязанных парадигм: психолингвистической, функционально-коммуникативной и когнитивной. Это представляется важным, поскольку анализ художественного текста возможен при условии взаимодействия с когнитивными структурами и психоментальными процессами (такими, как восприятие, внимание, память и мышление).

Научной фантастике присущи определенные характерные признаки, в частности художественность, фантастичность и художественная имитация научности. Такой признаком, как художественность, проявляется через эмотивность, образность и антропоцентричность, художественная имитация научности – через гипотетичность, аргументированность и рациональность, фантастичность – через невозможное, удивительное и мыслительный эксперимент, основанный на фантастическом

предположении. Художественность объединяет фантастичность и научность; она позволяет проявляться и сосуществовать этим признакам в пределах одного текста. Именно такое явление отображает специфику научной фантастики, которая определяется одновременным проявлением таких противоположностей, как художественная имитация научности и фантастичность, а также установка на вымысел и иллюзия достоверности. В перспективе исследования считаем целесообразным проанализировать этнокультурные факторы, которые влияют на языковое оформление НФТ.

Литература:

1. Бахтін М. Висловлювання як одиниця мовленнєвого спілкування. Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ століття. Львів. 1996. С. 310–317.
2. Вільховченко Н.П., Колесник Г.О. Особливості функціонального підходу до дослідження науково-фантастичного тексту. Наукові записки національного університету «Острозька Академія». Острог. 2018. Вип. 2. 45–48.
3. Матвеева О.О. Антропоцентризм як характерна риса художнього твору. Нова філологія. Запоріжжя. 2004. № 1. С. 132–139.
4. Плеханова Т.Ф. Дискурсивно-диалогічна концепція художественного тексту: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». Мінськ. 2005. 32 с.
5. Селиванова О. Світ свідомості в мові: моногр. видання. Черкаси. 2012. 488 с.
6. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава. 2008. 712 с.
7. Тесленко Т. Н. Жанрова специфика перевода научной фантастики: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание». Одесса. 1989. 16 с.
8. Тодоров Ц. Введение в фантастическую литературу. Москва, 1999. 144 с.
9. Harley, T.A. The Psychology of Language. Data to Theory. N.Y. 2008. 602 p.
10. Markelova S., Vilkhovchenko N. Semantic Peculiarities of Special Vocabulary Used in Science Fiction. European Transfer of Culture in Literature, Language and Foreign Language Teaching. Nysa. 2015. P. 156–168.

Вільховченко Н. П., Шайнер Г. І. Організація науково-фантастичного тексту: функціональний підхід

Анотація. Дослідження виконано у межах функціонального підходу, оскільки він дає змогу розглядати науково-фантастичний текст у зв'язку з особливостями його сприйняття. У роботі враховано основні принципи аналізу художнього тексту, зокрема телеологічність, детермінований психоменталізм, а також принцип асиметрії системи та середовища. У статті визначено та описано основні характерні ознаки науково-фантастичного тексту у прагматичному контексті. Серед таких ознак виокремлено художність, фантастичність, а також художню імітацію науковості. Художність дає змогу об'єднати фантастичність і науковість. Саме художність дозволяє проявитися і співіснувати таким протилежностям у межах одного тексту. Таке явище відображає специфіку наукової фантастики, де одночасно проявляються художня імітація науковості і фантастичність, а також установка на вигадку й ілюзію достовірності. Особливістю науково-фантастичного тексту є образ фантастичного світу, який утворює «фантастичну реальність».

Ключові слова: науково-фантастичний текст, жанр, стиль, функціональний підхід, художній текст.

Vilkhovchenko N., Shayner H. Organization of science fiction text: functional approach

Summary. The research is carried out in terms of functional approach as it considers science fiction text in connection with the peculiarities of its perception. The paper takes into account the basic principles of the artistic text analysis. These principles include teleologicity, deterministic psychological individualism, and the principle of system and environment asymmetry. The article defines and describes the main features of the science fiction text in its pragmatic context. Artistic and imaginary nature, as well

as artistic imitation of science are the basic features that define science fiction. Artistic nature can combine imaginary and scientific character. It also allows to coexist such opposite features within the same text. Such a phenomenon reflects the peculiarities of science fiction, as it is able to simultaneously manifest the artistic imitation of science, illusion of authenticity and imaginary nature. The peculiarity of the science fiction text is the image of the fantasy world which forms a so called “imaginary reality”.

Key words: science fiction text, genre, style, functional approach, artistic text.

*Vysotska R. R.,
Enseignante du département des langues étrangères
de l'Université nationale Polytechnique de Lviv*

LA PEAU DE CHAGRIN DE BALZAC: SYMBOLE DE LA VIE HUMAINE

Résumé. Le travail présenté est consacré tout d'abord à la question de l'analyse du terme réalisme dans la littérature française. Une attention particulière est portée sur la place du roman dans La Comédie Humaine. L'analyse détaillée de la structure de l'oeuvre est menée. L'attention est portée sur le système des personnages et les caractéristiques réalistes. Nous avons présenté des exemples de la transformation des lieux et des personnages en symboles.

Mots-clés: réaliste, être humain, symbole, art de Balzac, études, roman.

La Peau de chagrin fait partie des Etudes philosophiques. Balzac y décrit, bien sûr, la société française – parisienne, surtout – à la fin de la Restauration et au début de la monarchie de Juillet; mais si ce roman ne figure pas dans les Etudes des moeurs, c'est que Balzac s'attache moins à peindre la réalité qu'à expliquer ce qui est le moteur de la vie humaine et de la société. Aussi les personnages n'ont-ils pas la consistance et la profondeur qu'ils acquerront dans les grandes oeuvres qui vont suivre: ils sont chargés de signifier quelque chose, de représenter une idée, d'illustrer une théorie [1, p. 106].

La définition du problème. La Peau de chagrin était donc considérée par son auteur comme une «étude philosophique» plutôt que comme une «étude de moeurs». Mais nous verrons que la réalité de l'époque y est pourtant bien présentée.

Pourquoi Balzac a-t-il finalement intitulé l'ensemble de son oeuvre La Comédie Humaine? Il y a là sans doute une référence à La Divine Comédie du grand poète italien Dante; Balzac ne s'intéresse pas à l'Enfer ou au Paradis chrétiens, mais à la société de son temps – pas à l'au-delà, mais au monde des hommes. En outre, ce titre trahit le goût de Balzac pour le théâtre, bien que toutes ses tentatives dans ce domaine se soient soldées par des échecs: d'ailleurs, il adopte souvent dans des romans des procédés empruntés à l'art de la scène, et notamment des dialogues qui font songer aux dialogues de théâtre [4, p. 250]. Enfin et surtout, La Comédie humaine est une immense fresque qui dépeint les passions, grandes ou mesquines, les vices, les hypocrisies, un peu comme l'a fait Molière dans ses comédies.

Notre objectif de recherche est de désigner par le terme «réaliste» une conception de la littérature selon laquelle l'écrivain doit chercher non pas à réaliser le réel, mais au contraire à le représenter fidèlement. Cette définition est cependant peu satisfaisante car elle convient à un très grand nombre d'oeuvres écrites à des époques totalement différentes et ne peut donc conduire à une étude intéressante **qui représente l'actualité du travail.**

Lorsqu'on parle de réalisme, on désigne essentiellement un courant inauguré par Balzac avec La Comédie Humaine.

Le matériel de base. Quelle en sont les caractéristiques?

1. Faire concurrence à l'état civil. Le romancier crée des personnages dont l'identité, le passé, la psychologie sont parfaitement établis. On peut dire en ce sens que la deuxième partie de La Peau de chagrin présente Raphaël de Valentin comme un véritable indivi-

du pourvu d'un tempérament aussi riche et aussi complexe qu'une personne ayant réellement existé.

2. La présence des objets. Le romancier réaliste accorde une importance extrême aux décors et aux objets, lesquels aident toujours à mieux comprendre les personnages. Pour Balzac, il ne fait aucun doute qu'une maison, par exemple, reflète la personnalité de ceux qui y vivent.

3. L'analyse des ressorts de la société. Le réalisme se fonde sur une certaine vision de l'Histoire: d'une part, l'Histoire est en évolution permanente et modèle mentalités et comportements autant qu'elle est influencée par eux, d'autre part, les valeurs auxquelles se réfèrent les individus changent. C'est ainsi que la France que décrit Balzac ne se fonde plus sur Dieu, le roi et une spiritualité intemporelle, mais consacre de nouvelles valeurs: l'argent et l'économique.

4. Le refus d'embellir. Le roman réaliste s'attache à décrire la réalité, mais une réalité plutôt âpre. Les bons sentiments, la beauté existent tout autant que la méchanceté ou la laideur, mais ils intéressent moins écrivains et lecteurs. En ce sens, la littérature devient un instrument de critique sociale et il ne faut pas s'étonner que Flaubert ait été traîné en justice pour son roman Madame Bovary. La seconde génération – celle des Goncourt, de Maupassant ou de Zola – ira encore plus loin dans la description de la misère et de la déchéance humaines: le réalisme fera alors place au naturalisme, fondé sur la croyance que l'individu est déterminé par son hérédité et son milieu, auxquels il lui est impossible d'échapper.

Chez Balzac, les choses sont moins noires: il y a une vitalité, une force qui poussent les êtres à se dépasser. L'avènement du capitalisme bourgeois n'est pas senti par Balzac comme nécessairement négatifs. Le poids de l'hérédité et du milieu est moins fort chez Balzac que chez Zola. Pour le premier, il est possible de se hisser au-dessus de sa condition d'origine; quant à la course au profit, elle peut engendrer un mieux-être général, même si les moyens sont critiquables [3, p. 158]. Dans La Peau de chagrin, pourtant particulièrement pessimiste, tous les personnages ne connaissent pas le sort tragique du héros.

Nous avons vu que La Peau de chagrin est, à bien des égards, une oeuvre d'imagination recourant au merveilleux et au surnaturel. Il n'en demeure pas moins qu'elle contient déjà les thèmes que Balzac développera de manière plus fouillée dans ses romans proprement réalistes. Plus même, la fantastique apparaît au bout du compte comme une des formes du réalisme. Nous allons aborder tous ces points à présent.

Si La Peau de chagrin est un roman réaliste, c'est donc parce que le réel y est décrit; et non seulement les apparences immédiatement visibles, mais aussi et surtout les forces profondes, invisibles qui traversent et animent le monde et les individus.

Or, bien que le talisman soit un objet merveilleux autour duquel se développe le climat fantastique, il participe également au réalisme de l'oeuvre. Car, pendant que Raphaël essaie d'éviter toute tentation en restant cloîtré dans son hôtel particulier, la Peau enregistre le moindre désir de son possesseur, si insignifiant soit-il.

C'est-à-dire que, tandis que le héros – et, avec lui, la société tout entière – jouit de la vie, elle, continue de se rétrécir inexorablement. Raphael ne s'aperçoit pas tout de suite que, même s'il s'interdit de formuler le moindre désir, il reste cependant toujours animé intérieurement de mouvements irrépressibles. Mais la Peau le «sait» et, implacable, diminue jusqu'à disparaître finalement [3, p. 160].

Au fond, la Peau représente, dans l'univers évoqué par Balzac, la Conscience. Les hommes s'agitent, s'amuse, dépensent, consomment, gagnent de l'argent, inconscients de ce qu'ils perdent en même temps; leur énergie vitale en qualité limitée. La Peau de chagrin, elle, mesure cette dépense. En ce sens, elle est l'élément le plus réaliste du roman.

On vient de voir qu'il est impossible de ne pas tenir compte du contexte historique dans lequel se situe La Peau de chagrin. Cependant, le roman a une signification beaucoup plus générale: c'est bien ce que laissait entendre Balzac en plaçant cette oeuvre en tête des Etudes philosophiques de la Comédie Humaine.

Balzac a imaginé l'histoire de Raphael et de la Peau pour illustrer sa conception de la vie humaine. Le talisman que l'antiquaire propose au héros représente la vie de ce dernier. Il est intéressant de constater que, au moment où Raphael accepte le pacte, sa santé est déjà vacillante et que sa mort est donc proche: or, la Peau de chagrin a une «dimension qui n'excédait pas celle d'une peau de renard» [7, p. 205]. Tout se passe donc comme si cette peau est destinée à une personne presque arrivée au terme de son existence, ce qui est le cas de Raphael, malade et candidat au suicide. D'ailleurs, on n'assiste pas à la signature du pacte. On en conclut que, d'une certaine façon, la Peau lui appartenait depuis toujours.

La Peau de chagrin est donc bien un double de Raphael, une sorte de miroir de sa vie. Mais Raphael n'étant lui-même que le représentant de sa génération, on peut voir dans la Peau un symbole de la vie humaine en générale. Pour Balzac, l'être humain possède une quantité d'énergie vitale limitée et ce qu'on appelle la vie n'est que le temps mis par l'homme pour épuiser totalement cette énergie. La vie, définie en quelque sorte négativement, se réduirait à une consommation s'achevant sur la mort. La forme de l'inscription gravée dans le cuir rend encore plus saisissant le drame humain: les individus naissent et, à partir de là, commence un processus plus au moins lent, mais irréversible, de décroissance, de déclin [6, p. 105].

Pour Balzac, ce sont les passions qui épuisent l'homme. Il faut ici être prudent: par passion, Balzac entend aussi bien une activité intellectuelle passionnée que par passion amoureuse, de l'argent, du jeu, etc. Le paradoxe est que la vie est menacée par ce qui en est le moteur même: en effet, sans désir ni exercice de la volonté ou de l'esprit, il n'y aurait pas de mouvement, donc pas de vie, et pourtant, ce mouvement exige une dépense d'énergie vitale qui nous rapproche de la mort. Par conséquent, la vie porte en elle les éléments de sa propre destruction.

Dans un premier temps, Raphael se consacre entièrement à la vie de l'esprit. Lisant sans interruption, apprenant des langues anciennes, rédigeant un traité philosophique – sur la volonté, précisément – le jeune homme voit sa santé s'affaiblir. S'il ne connaît pas le même «succès» que l'antiquaire, c'est que d'une part, il vit dans des conditions précaires et que d'une part, il ne se contente pas d'une étude superficielle – ce qui, nous allons le voir, est un peu le cas de l'antiquaire – mais cherche à comprendre en profondeur [6, p. 108]. L'énergie dépensée par Raphael dans l'activité intellectuelle est donc énorme.

Son état s'aggrave encore lorsqu'il tombe amoureux de Foedora. Raphael désire la comtesse, qui se refuse à lui, l'acharnement que met le héros à poursuivre sa cour auprès de Foedora et à espérer un revi-

rement dévore encore ses forces. D'autant plus qu'une femme aimée doit être constamment entourée d'attentions, qui épuisent l'amoureux, surtout lorsque celui-ci, comme Raphael, manque d'argent.

Ayant échoué tant dans le domaine sentimental que dans la carrière intellectuelle, Raphael se jette à corps perdu dans la débauche, à laquelle ne peuvent pas résister que des tempéraments forts. Or, Raphael, déjà éprouvé par ses précédentes expériences, continue là de s'user.

Le drame du jeune parisien est de n'avoir jamais pu renoncer ni au vouloir ni au pouvoir, que le vieil antiquaire présente comme les deux causes du malheur humain [5, p. 205]. Mais la Peau permettrait au moins à son possesseur d'harmoniser le vouloir et le pouvoir et, ainsi, de devenir réellement puissant et sans doute heureux, même si ce n'est que brièvement. A condition toutefois d'avoir l'âme assez forte pour ne pas craindre la mort. Et c'est là précisément ce dont Raphael s'avère incapable. Avant de rencontrer l'antiquaire, Raphael a vécu en désirant sans avoir les moyens de concrétiser ses désirs. Tandis que, après avoir acquis la Peau, il peut tout mais ne veut plus rien. Raphael est donc complètement piégé. Tant qu'il se moque de mourir et est à prêt à jouir avec frénésie de tout ce qu'on offre Paris, il ne dispose pas des moyens lui permettant d'y accéder, en revanche, une fois qu'il s'est rendu compte que le talisman lui conférerait un pouvoir réel mais que, comme prévu, la Peau se rétrécissait effectivement, il accorde brusquement du prix à sa propre vie et s'interdit le moindre désir. Au fond Raphael n'avait pas une âme assez forte pour tirer un authentique profit de la Peau de chagrin. Seul un individu capable de voir arriver serenement l'heure de sa mort – ce qui n'est pas permis à tout le monde – aurait pu, grâce à la Peau, mener une vie, certes brèves, mais intense.

Tel est bien, selon Balzac, le dramatique dilemme qui s'offre à l'être humain. Ou bien celui-ci économise l'énergie vitale en évitant de désirer, et dans ce cas il peut vivre longtemps mais sans exaltation; ou bien il se dépense en excès de toutes sortes, et mène alors une vie passionnante et riche mais de courte durée.

La Peau de chagrin est un roman allégorique, c'est-à-dire que l'histoire narrée ne doit pas être prise au pied de la lettre. On est bien sûr tout à fait en droit de s'identifier aux personnages, d'imaginer par exemple la déception de Pauline quand elle voit Raphael lui préférer Foedora ou de partager l'angoisse du héros qui sait ses jours comptés [5, p. 210]. Cependant, on doit aussi tenir compte du fait que les personnages sont les symboles: Pauline incarne l'inspiration poétique, Foedora la société, l'antiquaire le savoir acquis à l'écart des passions; quant à la Peau de chagrin, elle représente la vie humaine – entre autres.

Nous avons vu que Paris même devient un espace symbolique coupé en deux par le fleuve, la rive droite représentant le monde de l'argent et de la réussite tandis qu'à la rive gauche correspondent la misère et l'échec. Aucun des lieux n'est d'ailleurs mentionné au hasard.

Si Balzac situe la première scène du roman dans une salle de jeu du Palais-Royal, de préférence à un autre tripot parisien, c'est qu'il veut mettre en relief la collusion du pouvoir monarchique et des puissances financières et souligner que la royauté a capitulé face à l'argent.

La boutique de l'antiquaire se trouve quai Voltaire: ainsi est accentuée l'ironie de la situation. Balzac a recours à l'ironie afin de désamorcer le fantastique: le lecteur ne doit pas se «laisser prendre», le fantastique n'est qu'un prétexte à l'analyse de la société et à la description de la vie humaine [6, p. 258].

Le parcours de la boutique est lui-même symbolique. Au lieu de monter directement vers les galeries supérieures où sont conservées des oeuvres d'art d'une haute spiritualité, Raphael se laisse

étourdir par les objets de faible valeur entassés dans les pièces du bas: arrivée dans la dernière salle, il est donc prêt à accepter le pacte avec la Peau, pacte qui lui permettra d'acquiescer toutes les richesses matérielles par lesquelles il a été ébloui. La figure du Christ peint par Raphaël d'Urbino sur le tableau qui fait face à la Peau se révèle incapable de le détourner de celle-ci.

Par ailleurs, le soir tombe: la boutique est embrassée par les derniers feux du soleil couchant avant d'être plongée dans le noir. C'est la lampe de l'antiquaire qui réintroduira la lumière dans le magasin. Lumière artificielle – et non plus naturelle – qui annonce que l'on a pénétré dans une autre dimension, celle du fantastique et de l'illusion: et, de fait, la Peau de chagrin n'est en un sens qu'un leurre qui, accordant momentanément le pouvoir à Raphaël, ne fera en réalité que le précipiter vers la mort.

Autre lieu symbolique: l'hôtel Saint-Quentin. Jean-Jacques Rousseau y a séjourné bien avant Raphaël: manière de signifier que le héros est, comme l'écrivain philosophe, quelqu'un que la société a mis à l'écart – ou qui s'est mis volontairement à l'écart de la société. Les lieux sont symboliques. Les personnages aussi. Leur nom est déjà tout un programme. Nous avons dit que «Foedora» venait du latin «foedus» (traité, pacte). Ce mot contient en outre la syllabe dor et reflète donc bien le rapport qu'entretient le personnage avec l'argent et le luxe. Aux yeux de Raphaël, Foedora n'est-elle pas une sotte de «fée dorée», vivant dans une atmosphère orientale qui rappelle Les mille et une nuit?

Le nom de Raphaël de Valentin est lui-même riche d'allusions. On peut établir un rapprochement entre le héros et le peintre italien de la Renaissance, Raphaël d'Urbino, d'ailleurs cité dans le roman. Comme le peintre, Raphaël de Valentin s'est adonné à l'art – il a voulu écrire une comédie [6, p. 259]. Comme lui aussi, il meurt d'un excès amoureux. Quant au nom «Valentin», il vient du latin *valere* signifiant «être en bonne santé», ce qui, vu l'agonie rapide du héros, est d'une ironie cruelle. Peut-être celle-ci a-t-elle pour fonction d'accentuer l'écart qui existe entre l'illusion que conseraient certains nobles attachés au prestige du nom et leur réel déclin.

La visite aux savants et la consultation des médecins n'ont pas pour but de présenter de manière réaliste des figures de personnalités connues à l'époque de Balzac, même si celui-ci s'inspire d'individus ayant réellement existé. En fait, là encore, il ne s'agit que de types symboliques incarnant une certaine discipline ou une certaine prise de position.

Parce qu'il est en partie symbolique, ce roman évite les subtilités et les nuances pour privilégier le gros trait. Nous avons noté, par exemple, que toutes les femmes ou presque partagent les mêmes caractéristiques physiques. Voyez aussi comme la description de certains personnages obéit à des clichés. On n'est pas loin de la caricature et Balzac, avouons-le, reste un peu schématique.

L'un des procédés de composition les plus frappants à cet égard est l'antithèse. Balzac n'hésite pas à opposer vigoureusement lieux, personnages et situations.

C'est ainsi, par exemple, que la rive droite s'oppose à la rive gauche; ou bien que l'hôtel de Taillefer, où l'in assiste à l'écroulement de toutes les croyances présentes, fait pendant à la boutique de l'antiquaire, où sont entassées d'innombrables reliques des civilisations passées [7, p. 157]. Les scènes de provinces contrastent avec les scènes parisiennes et, qui plus est, l'Auvergne s'oppose à la Savoie, comme la vie authentique au contact de la nature avec la mesquine d'une petite société dans une station thermale.

Voyez en outre comme Balzac, dans la première scène, oppose l'échec au jeu du pâle et faible Raphaël à la réussite du bouillonnant

italien au teint mat. Certains détails ou certaines situations réapparaissent, mais avec un éclairage tout différent. La perte de Raphaël au tripot du Palais-Royal, emblématique de sa ruine définitive, s'oppose à sa réussite quelques années plus tôt chez le duc Navarrais, alors que tous les espoirs lui étaient encore permis; l'indifférence des spectateurs à l'égard de Foedora dans la troisième partie fait pendant un succès mondain de la comtesse tel que Raphaël l'évoque dans sa confession [7, p. 160].

Pour conclure, on constate que, loin d'être toujours une grossière simplification, cette manière de voir restitue souvent aux êtres leur complexité en mettant en relief les contradictions qui se mêlent en eux. Pour Balzac, les individus comme les sociétés sont le siège d'un affrontement de forces antinomiques, de même que la jeunesse, l'innocence, l'esprit ou la vie sont en permanence rongés par le travail destructeur du vieillissement, de la corruption, de la matière ou de la mort.

Liste des ouvrages consultés:

1. Bardèche M. Balzac romancier. Paris : Plon, 1943. 357 p.
2. Barbéris P. Balzac et le mal du siècle. Paris : Gallimard, 1970. 889 p.
3. Becker C., Cabanes J-L. Le roman au XIX siècle. L'explosion du genre. Bréal : «Amphi Lettres», 2001. 198 p.
4. Duchet C. Balzac et «La Peau de chagrin». SEDES, 1971. 558 p.
5. Rudich L. Une interprétation de La Peau de chagrin. Livre de Poche, 1972. 624 p.
6. Todorov T. Introduction à la littérature fantastique. Paris : Seuil, 1970. 456 p.
7. Vaillant A., Bertrand J-P., Régnier P. Histoire de la littérature française du XIX siècle. Hachette : «Les Fondamentaux», 1995. 377 p.

Висоцька Р. Р. Шагренева шкіра Бальзака: символ людського життя

Анотація. Подана стаття присвячена, перш за все, питанню аналізу терміна реалізму у французькій літературі. Особлива увага приділяється місцю роману «Шагренева шкіра» в «Людській комедії». Проведено детальний аналіз структури твору. Увага зосереджена на системі символів і реалістичних деталях. Наведено приклади перетворення місць і персонажів у символи.

Ключові слова: реалістичний, людська істота, символ, мистецтво Бальзака, дослідження, роман.

Висоцкая Р. Р. Шагреневая кожа Бальзака: символ человеческой жизни

Аннотация. Данная статья посвящена, прежде всего, вопросу анализа реализма во французской литературе. Особое внимание уделяется месту романа «Шагреневая кожа» в «Человеческой комедии». Проведен детальный анализ структуры произведения. Внимание сосредоточено на системе символов и реалистичных деталях. Приведены примеры преобразования мест и персонажей в символы.

Ключевые слова: реалистичный, человеческое существо, символ, искусство Бальзака, исследование, роман.

Vysotska R. La Peau de chagrin by Balzac: a symbol of human life

Summary. The article is devoted, first of all, to the question of the analysis of the term of realism in French literature. Particular attention is paid to the place of the novel «The Skin of Sorrow» in the «Human Comedy». A detailed analysis of the structure of the work is carried out. Attention is focused on the system of symbols and realistic details. Examples of conversion of places and characters into symbols are given.

Key words: realistic, human being, symbol, art of Balzac, research, novel.

*Гайдено Ю. О.,
викладач кафедри англійської мови гуманітарного спрямування № 3
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ВИРАЖАЛЬНІ ЗАСОБИ СИНТАКСИСУ, ЩО БАЗУЮТЬСЯ НА РЕДУКЦІЇ ВИХІДНОЇ МОДЕЛІ, У РОМАНАХ ШАРЛОТТИ БІНГХЕМ

Анотація. Статтю присвячено опису виражальних засобів синтаксису, що базуються на редукції вихідної моделі, та репрезентації у романах Шарлотти Бінгхем. Здійснено типологізацію означених виражальних засобів синтаксису, схарактеризовано стилістичні функції та відсоткове співвідношення у романах Шарлотти Бінгхем.

Ключові слова: виражальний засіб синтаксису, редукція вихідної моделі, апозіопезис, еліпсис, парцеляція, номінативні речення, конструкція апокойну.

Постановка проблеми. Засобами формування загальної стилістичної виразності художнього тексту є не лише фонетичні, морфологічні, лексичні, семасіологічні, але й синтаксичні засоби, стилістичне забарвлення яких виникає у певних комунікативних ситуаціях. Виразність синтаксичного простору художнього тексту спирається на чергування в його межах стилістично маркованих та нейтральних конструкцій, які, взаємодіючи, стоять на різних осях бінарної опозиції та створюють загальну стилістичну значущість у межах синтаксису.

Виражальні засоби синтаксису – це стилістично марковані варіанти стилістично нейтральних синтагм, котрі набули виразності через певні синтаксичні трансформації. Одними з найпродуктивніших засобів підвищення стилістичної виразності у межах художнього тексту є конструкції, що базуються на редукції вихідної моделі. Вони зумовлюються інтенцією автора щодо прагматичного впливу на читача, допомагаючи встановити необхідні комунікативні акценти у сукупному лексико-синтаксичному полотні художнього тексту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема визначення виражальних засобів синтаксису, що базуються на редукції вихідної моделі, та різновидів здобула теоретичне обґрунтування у роботах багатьох мовознавців, зокрема М.П. Брандес [1], О.П. Воробйової [7], Ю.В. Ваннікова [2], В.Г. Гака [3], Г.М. Гумовської [4], В.А. Кухаренко [5], Н.І. Лихошерст [7], О.М. Мороховського [7], Ю.М. Скребнева [6], З.В. Тимошенко [7], Н.К. Філонової [8], Н.М. Чернушенко [9] та ін. Незважаючи на наявність лінгвістичних досліджень, присвячених цим виражальним засобам, репрезентація у романах англійськомовної авторки-сучасниці Шарлотти Бінгхем, досі не вивчалась ні вітчизняними, ні зарубіжними мовознавцями, що зумовлює актуальність статті.

Мета статті – розглянути виражальні засоби синтаксису, що базуються на редукції вихідної моделі, здійснити типологізацію та схарактеризувати стилістичні функції у романах Шарлотти Бінгхем.

Матеріалом дослідження слугували 6 042 виражальні засоби синтаксису, що базуються на редукції вихідної моде-

лі, дібрані методом суцільної вибірки з 10 романів Шарлотти Бінгхем („In Sunshine or in Shadow” (1991), „Stardust” (1993), „Change of Heart” (1994), „Grand Affair” (1997), „The Kissing Garden” (1999), „Distant Music” (2002), „Magic Hour” (2005), „Out of the Blue” (2006), „The White Marriage” (2007), „The Daisy Club” (2009)).

Виклад основного матеріалу. *Виражальні засоби синтаксису, що базуються на редукції вихідної моделі* – це синтаксичні конструкції, які ґрунтуються на пропуску логічно необхідних елементів висловлювання, що може надавати йому різні стилістичні ефекти. Застосувавши класифікацію В.А. Кухаренко, до означених виражальних засобів синтаксису відносимо апозіопезис, еліпсис, номінативні речення, парцеляцію та конструкцію апокойну [5, с. 44]. Відсоткове співвідношення у романах Шарлотти Бінгхем зображено на рис. 1.

Рис. 1. Відсоткове співвідношення виражальних засобів синтаксису, що базуються на редукції вихідної моделі, у романах Шарлотти Бінгхем (загальна кількість одиниць – 6 042, 100%)

Апозіопезис (18,8%) – це раптовий обрив думки в середині висловлювання або недоговорення її до кінця, спричинені різноманітними обставинами та ситуативною зумовленістю – ваганням, охопленням почуттями тощо [1, с. 100–101]. Звідси конструктивною є думка, згідно з якою апозіопезис, який пунктуаційно оформлюється тире або трьома крапками, відображає емоційний і / або психологічний стан мовця [5, с. 44].

Апозіопезис використовується Шарлоттою Бінгхем для максимально реалістичного відтворення природного мовлення персонажів, насамперед діалогічного, та для імітації комуніка-

тивних ситуацій, де обрив мовлення спричинено різними факторами, серед яких:

– невпевненість чи припущення мовця: *'Do you mind telling me the title of the opera?'* – *'La Ter–' Alexandra hesitated. 'La Ter-Traviata.'* [12, с. 306];

– схвильованість мовця: *'Louisa?'* *Constance said in concern. 'What on earth ...'* [14, с. 258];

– зміна думки мовця: *'Tell the bell boy– No, wait. 'She took one of her own cards and scribbled on the back. 'Give him this.'* [12, с. 295];

– обережність вираження думки або пошук відповідного слова: *'My father is in the sitting room, Mr–' Sunny stopped, realising that if she is going to continue to insist on marrying this [...] man, it would sound really very odd to address him so formally as 'Mr Wyndham', so she quickly changed it to 'Gray' for the first time and they both smiled [...].* [15, с. 126];

– обрив мовлення з метою натяку: *'May I know who you are, sir?'* [...] – *'Yes, of course, I am–' and coughing and indicating his black tie he murmured – 'I am sure you appreciate, sir, that we had to call for certain small items.' He lowered his eyes pointing an elegant hand to Arietta's one shabby suitcase.* [15, с. 250];

– переривання реплікою іншого мовця: *'It just seems odd if I may say so,' the casting director said, 'for a girl with your rather exceptional looks –' – 'I am married,' Elizabeth interrupted with a sweet smile.* [13, с. 14];

– переривання репліки-спогаду іншого мовця через заглиблення у власні роздуми, ведення внутрішнього діалогу: *Sunny bent to her work, listening, always listening. For obvious reasons the talk had become a great deal more interesting to her, moving on from lactation to proper gossip, to innuendo and rumour. 'Madame Fortescue, she–' No one in the room would know that Sunny knew Madame Fortescue, and of course she would be the last to tell them [...].* [15, с. 404];

– переривання реплік мовця через недочування сказаного: *But as her parents were getting dressed, snatches of their conversation floated down to where Fleur was sitting [...]. The next fragment she caught was her father, wondering whether we're ... thing for Fleur. Entrusting her ... of hands? ... abroad somewhere* [10, с. 264].

При цьому в романах Шарлотти Бінгем спостерігаються комунікативні ситуації, у яких апозіопезис виражається не пунктуаційно, а словесно, зокрема авторськими примітками: *'He's mad of course. Quite, quite mad.'* *There was another pause. ' [...] Needs his brains examined.'* *There was another pause. 'That's another thing. He says not that you have the making of a star, but that you are one! Just like that. He thinks you're a star.'* *Dottie paused again. 'A star. You!' Yet another pause. 'Well, we'll see if he comes through, but all in all, if he does, you're on your way, young lady, and about time too, if you ask me.'* [11, с. 52].

Еліпсис (40,7%) – це пропуск логічно необхідних елементів речення, значення яких легко відновлюється з контексту [7, с. 139]. Якщо під час апозіопезису опускаються можуть будь-які частини речення незалежно від інформаційної цінності, то за еліпсису зі структури речення виключаються менш важливі елементи [1, с. 101]. Звідси опущені члени характеризуються насамперед граматичною та структурною, а не інформативною релевантністю. Ознаками еліптичних речень є компактність та збільшення семантичного навантаження на експліцитно виражені компоненти.

У романах Шарлотти Бінгем еліптичні речення використовуються для реалістичного відтворення невимушеної або збудженої розмови персонажів (діалогічної чи полілогічної), виконуючи не лише експресивну, але й функційно-стильову функції. При цьому декодування опущеного члена речення, невираженого експліцитно, відбувається на основі апперцепційної бази читача, його знань про унормовані моделі еліптичних речень розмовного типу, поява яких зумовлюється ситуативною природою щоденного спілкування: *'We have to bite on the bullet and let our Alexandra go and visit her Millington relatives, or it will be the worse for us. Can't honestly see much harm in it myself.'* [12, с. 72].

Поширеним у романах авторки є пропуск деяких прийменників у синтаксично подібних структурах, зокрема прийменника **with**: *Only Joseph was there, smoking a tipless cigarette, a dull look to his already mature gaze [...].* [11, с. 69]; *Even Oscar [...] sat wide-eyed and breathless, an unlit Lucky Strike in the corner of his mouth [...].* [13, с. 74], а також прийменника **that**: *In fact, now he came to think of it, he had once seen Charley ruffling his mother's hair, and he had not liked it one bit.* [11, с. 71]; *She hated being alone, and now she was married, she hated it more than ever* [13, с. 18].

Номінативними (16%) є одноядерні речення, основою яких є єдиний ядерний компонент, виражений іменником. Семантичну основу складає позначення певної реалії навколишньої об'єктивної дійсності та її буття; взаємозв'язок позначуваного з іншими реаліями, що має менше значення в корпусі номінативних речень, оформлюється за допомогою атрибутивної групи слів. Лаконізм цих синтаксичних структур безпосередньо апелює до уяви адресата, тому в художній літературі номінативні речення, зокрема однокомпонентні (поширені), часто використовуються під час опису-введення в обстановку дії [6, с. 82].

Частка вживання номінативних речень у романах Шарлотти Бінгем не є значною. Їх представлено невеликою кількістю розповідних: *I feel inside me – inside I feel as if I'm someone else. A stranger. An outsider.* [14, с. 47], насамперед розповідними еліптичними: *'When?'* – *'Next Tuesday.'* [15, с. 96], запитальними: *'Madame? Madame?'* [11, с. 398] чи окличними: *'Attics!'* [13, с. 390] реченнями, а також транспозиційними структурами, створеними за моделлю «запитальне речення → розповідне» чи «запитальне речення → окличне»: *'God, what a nightmare.'* [11, с. 566], *'What a pity!'* [10, с. 97].

Із точки зору мовознавчої позиції категорії форми зустрічається незначна частка таких номінативних речень, як:

– однокомпонентні: *Nonsense!* [11, с. 328];

– однокомпонентні, поширені за рахунок включення модифікуючих елементів: *The poor woman.* [10, с. 163];

– багатокомпонентні з координативним та апозитивним зв'язком: *Mrs Dilke Fortescue, and one of her regular escorts – Mr Gray Wyndham* [15, с. 146].

Стилістична значущість номінативних речень у художньому просторі романів Шарлотти Бінгем полягає у створенні у свідомості читача щодо ізольованого уявлення про предмет без акцентуації уваги на його взаємозв'язку та взаємодії з іншими предметами: *If she had not known it would be such a dreadful thing to do, Ottilie would have burst into tears there and then. A party. People of her own age. Music. Dresses. Laughter* [11, с. 130].

Парцеляція (23,6%) – це навмисне розчленування єдиної синтаксичної структури речення на дві або більше інтонаційно ізольовані частини, відокремлені одна від одної паузою, а на

письмі – крапкою [7, с. 158]. Парцельована конструкція реалізується моделлю «базова частина речення + парцелят», де перший складник структурно є домінуючою частиною речення, а друга – структурно залежною, займаючи постпозицію. Ізольовані у такий спосіб пунктуаційно (й інтонаційно) оформлені члени висловлювання привертають увагу і набувають більшого семантичного навантаження, тому Ю.В. Ванніков визначає парцеляцію як засіб актуалізації речення [2, с. 71]. Дослідники зосереджують увагу на відносній семантичній спайності парцелятів, що зумовлюється семантичною структурою і залежним синтаксичним статусом [7, с. 158–159; 9, с. 129]. Так, у низці парцелятивів значення кожного наступного залежить від попереднього. «Завдяки розчленуванню синтаксичного утворення, побудованого за формулою речення, стають можливими варіювання різних лексико-семантичних відтінків значень, що виникають унаслідок образно-естетичної конкретизації й індивідуалізації змістових відрізків» [9, с. 129], що ілюструють фрагменти романів Шарлотти Бінгхем: *'There's absolutely nothing wrong with poor Sebastian. No-one could be sweeter. And kinder. Or more thoughtful.'* [13, с. 15].

Ураховуючи семантично-синтаксичну залежність парцелята від базової частини, аналіз структури, семантики, функцій парцельованих конструкцій не є можливим без установаження синтагматичних та парадигматичних зв'язків у структурі тексту, а також позамовних факторів структурної і комунікативної організації тексту: прагматичних, соціокультурних, психологічних. Прагматичну зорієнтованість парцеляції визнає Н.К. Філонова, яка стверджує, що поділ речення на структурно-семантичні ізольовані сегменти залежить від комунікативного завдання, прагматичних установок адресанта мовлення [8, с. 45]; парцеляція є дієвим прагматичним явищем, за допомогою якого реалізуються іллокутивні наміри мовця. Згідно з В.Г. Гаком, парцельовані конструкції здатні «долати жорстку схему речення і узгоджувати синтаксичну структуру з комунікативним завданням висловлювання», тому парцеляція розглядається ним як проміжна форма між реченням і надфразною єдністю, яка виражає рему висловлювання, підсумовує думку й уточнює сказане [3]. Звідси у мовознавчій літературі парцеляцію пов'язують із виконанням конкретних стилістичних функцій, що засвідчується романами Шарлотти Бінгхем, у яких парцеляція вживається для:

– змалювання обстановки, умов, деталей подій, що описуються: *'When George and I became such friends in the army, whenever we were alone somewhere [...] George would read your letters. Out loud. Only to me.'* [...] [14, с. 393];

– відображення природного діалогічного мовлення персонажів або емоційно-психічного стану: *'I repeat! And I do so for all here to hear! You are a disgrace to your king and country, sir! And the Victoria Cross! You should be tried for treason!'* [14, с. 222].

Редукцію синтаксичної структури також демонструє **конструкція апокойну** (0,9%), яка, згідно з В.А. Кухаренко, полягає в опущенні з'єднувального слова, вираженого займенником чи прислівником, що призводить до об'єднання головного і залежного речень; звідси додаток або предикативний член

першого (головного) речення виконує функцію підмета у другому (підлеглому) реченні [5, с. 44]. У нашому дослідженні конструкція апокойну визначається як об'єднання двох речень в одне, у якому одне й те ж слово одночасно виконує дві або більше функцій [4, с. 130]. У романах Шарлотти Бінгхем ця синтаксична конструкція використовується у діалогічному мовленні персонажів задля відображення розмовного стилю мовлення, кваліфікуючи комунікативні ситуації різних типів як невимушені: *'I say, Thomas old boy, has a great-uncle turned up his toes and left you his fortune?'* [11, с. 246].

Висновки. У досліджуваних романах Шарлотти Бінгхем виражальні засоби синтаксису, що базуються на редукції вихідної моделі, представлено передусім еліпсисом (40,7%), парцеляцією (23,6%), рідше апозіопезисом (18,8%), номінативними реченнями (16%), а конструкція апокойну є найменш репрезентативною (0,9%). Здебільшого вони використовуються письменницею для реалістичного відтворення природного мовлення, відображення емоційно-психічного стану персонажів, образно-естетичної конкретизації й індивідуалізації змістових відрізків, виступаючи продуктивними інструментами підвищення стилістичної значущості означених романів.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у вивченні виражальних засобів синтаксису, що базуються на редукції вихідної моделі, в текстах інших англійськомовних авторів у межах жанру роману, а також інших жанрів художньої прози не тільки англійськомовних авторів, але й письменників усього германського ареалу.

Література:

1. Брандес М.П. Стилистика немецкого языка. Москва: Высшая школа, 1983. 271 с.
2. Ванников Ю.В. Синтаксис речи и синтаксические особенности русской речи. Изд. стереотип. Москва: «Либроком». 2016. 296 с.
3. Гак В.Г. Теоретическая грамматика французского языка. Москва: Добросвет, 2000. 832 с. URL: <http://padaread.com/?book=39422> (дата звернення: 17.01.2018).
4. Гумовская Г.Н. Гармоническая организация художественного произведения: монография. Москва: МПГУ, 2015. 170 с.
5. Кухаренко В.А. Практикум по стилистике английского языка. Москва: Флинта: Наука, 2009. 184 с.
6. Скребнев Ю. М. Основы стилистики английского языка. 2-е изд., испр.; на англ. яз. Москва: Астрель, 2003. 221 с.
7. Мороховский А.Н., Воробьева О.П. Лихошерст Н.И., Тимошенко З.В. Стилистика английского языка. Киев: Головное издательство издательского объединения: «Вища школа», 1984. 241 с.
8. Филонова Н.К. Парцелляция полипредикативных высказываний в современном английском языке: дис. ... канд. филол. наук. Л., 1982. 189 с.
9. Чернушенко Н.М. Парцелляция как засіб експресивного синтаксису української художньої літератури другої половини ХХ століття. *Лінгвістичні дослідження: 36. Наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди*. 2013. Вип. 35. С. 128–135.
10. Bingham C. Change of Heart. London: Bantam Books, 1994. 469 p.
11. Bingham C. Distant Music. London: Bantam Books, 2002. 576 p.
12. Bingham C. Magic Hour. London: Bantam Books, 2005. 416 p.
13. Bingham C. Stardust. London: Bantam Books, 1993. 576 p.
14. Bingham C. The Kissing Garden. London: Bantam Books, 1999. 624 p.
15. Bingham C. The White Marriage. London: Bantam Books, 2007. 480 p.

Гайдено Ю. А. Выразительные средства синтаксиса, основанные на редукции исходной модели, в романах Шарлотты Бингхем

Аннотация. Статья посвящена описанию выразительных средств синтаксиса, основанных на редукции исходной модели, их репрезентации в романах Шарлотты Бингхем. Осуществлена типологизация указанных выразительных средств синтаксиса, охарактеризованы их стилистические функции и процентное соотношение в романах Шарлотты Бингхем.

Ключевые слова: выразительное средство синтаксиса, редукция исходной модели, апозиопезис, эллипсис, парцелляция, номинативные предложения, конструкция апокойну.

Gaidenko I. Syntactic expressive means based on the reduction of the sentence model and their representation in Charlotte Bingham's novels

Summary. The article has been devoted to the description of syntactic expressive means based on the reduction of the sentence model and their representation in Charlotte Bingham's novels. The above mentioned syntactic expressive means have been classified, their stylistic functions and percentage ratio in Charlotte Bingham's novels have been characterized.

Key words: syntactic expressive means, reduction of the sentence model, aposiopesis, ellipsis, parceling, nominative sentences, apo koinou construction.

*Ганжело С. М.,
старший викладач кафедри німецької та французької філології
Маріупольського державного університету*

ПОДВІЙНА АКТУАЛІЗАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Анотація. У статті розглядається явище подвійної актуалізації як одного з найпоширеніших засобів семантичного перетворення фразеологізмів німецької мови. Виділяються типи подвійної актуалізації. Доведено, що цей засіб семантичної трансформації фразеологічних одиниць в усьому різноманітті є продуктивним, ефективним способом мовної гри, творчого, нестандартного подання інформації і саморепрезентації авторської індивідуальності.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, фразеологічна трансформація, дефразеологізація, подвійна актуалізація, буквалізація.

Постановка проблеми. Про зацікавленість проблемою функціонування фразеологічних одиниць (далі – ФО) у мовознавстві свідчить значна кількість наукових праць, у яких особлива увага дослідників прикута до вивчення ФО у мовленні (зокрема праці С. Денисенко, М. Шанського, Н. Бойченка, Т. Гусейнної, С. Соколовської, О. Куніна, Г. Бургера, Д. Добровольського, І. Чернишової, В. Фляйшера та ін.). На початку ХХІ століття зростає інтерес науковців до аналізу фразеологічних перетворень у мовленні. Прикладом можуть слугувати наукові праці С. Коновця, Т. Свердана, С. Пташника, М. Джаграєвої, Н. Скиби, Г. Аліомарової, І. Кукліної та ін., які аналізували матеріал художньо-публіцистичних текстів.

Отже, **актуальність** наукового дослідження безперечна, адже визначається необхідністю системного вивчення трансформаційних процесів у фразеології, що зумовлюють динамічний стан і розвиток системи фразеологізму і мови в цілому.

Із праць дослідників відомо, що семантичні перетворення стають можливими завдяки спеціально організованому контекстному оточенню фразеологізму та особливому характеру зв'язку компонентів ФО з елементами контексту (див., наприклад [4]). Особливістю семантичних перетворень ФО є те, що вони не зачіпають структуру і лексико-граматичний склад вихідної одиниці. Виділяють, як правило, різну кількість семантичних трансформацій. Так, у класифікації І.Ю. Третьякової семантичні перетворення, що базуються на образності, на внутрішній формі фразеологізмів, представлені трьома засобами:

1) подвійною актуалізацією значення ФО, за якої фразеологізм сприймається у двох планах: як власне фразеологізм і як вільне поєднання слів у початковому значенні;

2) буквалізацією значення ФО, коли буквальне значення словосполучення основи ФО виступає на перший план;

3) переосмисленням ФО або засобом, що базується на зміні зовнішніх дистрибутивних зв'язків фразеологізму з елементами контексту, за якого відбувається поява нових сем, не властивих значенню мовної ФО [4, с. 139–142].

Метою статті є дослідження одного з найпоширеніших засобів семантичної трансформації, зокрема подвійної актуалізації фразеологізмів у німецькій мові. Аналіз особливос-

тей цього засобу перетворення ФО дозволить вирішити такі **завдання:** виявити, з одного боку, продуктивність та ефективність мовної гри, творчого, нестандартного подання інформації і саморепрезентації авторської індивідуальності, а з іншого – довести, що цей засіб розрахований на вдумливе, осмислене читання, дозволяє авторові жартувати, іронізувати, більш повно і яскраво розкрити суть того або іншого явища і виразити своє відношення до нього.

Об'єктом аналізу є ФО, залучені до процесу подвійної актуалізації.

Семантичні засоби перетворення ФО базуються на виникненні подвійного семантичного плану. У науковій літературі з проблем фразеології цей засіб називається по-різному: дефразеологізацією (В.П. Жуков [1] та І.М. Кукліна [2]), подвійною актуалізацією (О.В. Кунін [3]), фразеологічною грою слів (phraseological pun (А. Начисчионе [6])).

У роботах сучасних фразеологів також не існує єдиної точки зору на процес зіткнення прямого та фразеологічного значення компонентів у рамках однієї ФО: деякі вчені розглядають його як руйнування фразеологічного значення, інші ж – як рівноправне співіснування буквального та фразеологічного значення ФО в одному контексті.

Гра слів, як вважає А. Начисчионе, є зіставленням і протиставленням буквального та переносного значень складників ФО і розкриває семантичну структуру ФО і її образ. Цей процес, на її думку, веде до демегафоризації ФО, за якої ця ФО перетворюється на вільне поєднання слів [6, с. 70].

В.П. Жуков під дефразеологізацією розуміє процес відновлення в окремих компонентах фразеологізму первинних лексико-семантичних властивостей. Цей процес, на думку вченого, проходить поступово, тому можна говорити про повну дефразеологізацію ФО тільки тоді, коли її компонент/компоненти набувають повної семантичної самостійності і перетворюються в слова з абстрактним системним значенням. «Дефразеологізація (як, втім, і її антипод – фразеологізація) є наслідком глибокої й органічної взаємодії одиниць якісно різної мовної природи – слів і фразеологізмів, лексичного та фразеологічного значень» [1, с. 254].

Подвійну актуалізацію як засіб дефразеологізації розглядає також І.М. Кукліна, вказуючи на «ламкість» фразеологізмів, з одного боку, і особливу роль контексту, що виступає як «своєрідна арена боротьби двох значень, що закінчується перемогою одного з них» [2, с. 115].

О.В. Кунін використовує термін «подвійна актуалізація», тобто засіб, ґрунтований на подвійному сприйнятті: на обігранні значення ФО і буквального значення її змінного прототипу або на обігранні значення ФО і буквального значення одного, двох або трьох її компонентів [3, с. 60]. При цьому буквальне значення початкового словосполучення або компонента/компонентів ФО, що раніше не виділялося, під час появи

контексту, який сприяє буквалізації прямого значення компонента/компонентів ФО, відновлює рівновагу в баченні двох картин, буквальне значення компонента фразеологізму усвідомлюється разом з його переносним значенням.

Зустрічаються випадки, коли в порівняно невеликому тексті навмисно з метою посилення експресії, привертання уваги читачів творчо обігруються пряме і переносне значення одного фразеологізму. Це дуже дієвий стилістичний засіб, ґрунтований на різкості контрасту між семантикою звороту як такого та як вільного поєднання слів. Семантико-стилістична функція цього засобу полягає у створенні гумористичного (комічного, іронічного, сатиричного) та ігрового ефектів.

Зазначимо, що досить ефективно функціонують два типи подвійної актуалізації ФО: 1) поєднання значення фразеологізму та його образної основи за допомогою вербальних засобів; 2) за допомогою невербальних засобів.

Перед нами не що інше, як каламбур, комічна гра слів, що будеться на навмисному зіткненні двох значень ФО. Висловлювання ставиться в таке лексичне оточення, яке примушує сприймати його одночасно у двох аспектах. Контамінування прямого та ідіоматичного значення здійснюється різними засобами, наприклад, на основі омонімії усієї ФО та вільного словосполучення. При цьому виникає каламбурне звучання:

„Der Kanzler sitzt auf heißen Kohlen“ [5, с. 53]. Тут актуалізується пряме значення компонента *die Kohle* зі значенням вугілля (мається на увазі демонстрація гірників) та фразеологічне: „auf heißen (glühenden) Kohlen sitzen“ – «сидіти як на вугіллі, як на жару, як на голках»;

„Wir versprechen das Blaue vom Himmel“ [5, с. 55] (реклама туристичного агентства «Happy Surf & Tours») – „das Blaue vom Himmel versprechen“ – (розм.) «обіцяти золоті гори».

Слід зауважити, що смислова двоплановість фразеологізму має на меті не лише створення комічного ефекту. Приналежність до жарту визначається значною мірою загальною гумористичною забарвленістю тексту і різкою протиставленістю смислових елементів, що обігруються.

Поєднання образної основи початкового словосполучення і його метафоричного сенсу відбувається кілька разів, ускладнюючи сприйняття і закликаючи до вдумливого прочитання, надаючи усьому змісту інтригуювальний характер. Наприклад:

„Ich will das Glashaus demolieren, in dem ich sitze“ [5, с. 54]. – «Я хочу зруйнувати скляний будинок, в якому сиджу». У даному прикладі, актуалізуючи ФО, автор використовує мовну гру.

„Das kann ins Auge gehen“ – досл. «щось може потрапити в око, може стати погано», пор. *das hätte leicht ins Auge gehen können* – «могло б бути і гірше».

Адекватна стилістична оцінка застосованих фразеологізмів можлива тільки за умов опори на лексикографічні джерела, по яких можна встановити значення і загальноживану форму ФО.

Таким чином, автором створюється завуальований глибокий підтекст до усієї публікації. У цих прикладах гра слів збереглася, проте зник комізм, каламбурність. У використанні засобу подвійної актуалізації ФО робиться ставка саме на емоційно-експресивні, семантичні нюанси, додаткові значення, які розкриваються в руках майстра під час зіткнення прямого і переносного значень ФО. Каламбур дозволяє висловлювати те, що накопилось на душі, і вимагає виходу. Наприклад:

„Leo Fall konnte bei schlechter Laune sehr bissig werden. Einmal legte ihm ein angehender Komponist sein jüngstes Werk

zur Beurteilung vor. Stirnrunzelnd sah Fall sich die Noten an und schüttelte den Kopf. Der junge Mann gab sich aber nicht geschlagen und versicherte eifrig: „Ich habe noch andere Eisen im Feuer!“ „So?“ – höhnte Fall. – „Dann nehmen Sie doch die Eisen heraus und legen diese Kompositionen ins Feuer“ [5, с. 55].

У наведеному прикладі актуалізується як значення ФО *noch Eisen im Feuer haben* «мати інші плани, проекти», так і пряме значення слів *Eisen* та *Feuer*; що не тільки посилює образність, але й надає виразу іронічний відтінок, створює в тексті комічну напругу.

Інший приклад:

„Sie kommen gar nicht auf den Gedanken, dass ihnen einmal etwas misslingen könnte. Sie kennen keine Skrupel und gehen ihren Weg – sie sitzen so fest im Sattel, dass sie sogar noch vorwärtskämen, wenn man ihnen das Pferd darunter wegnehmen würde“ [5, с. 53].

Одночасне обігрування прямого і переносного значень іменника *Sattel* реалізується тут за рахунок його асоціації зі словом *Pferd*, що дозволяє досягти більшої експресивності ФО.

Наведемо ще кілька прикладів:

„Man muss nicht immer mit den Wölfen heulen“ [5, с. 56]. – «приєднатися до загальної думки»

„Weißt du, wie es ist, jeden Morgen aufzuwachen und zu hoffen, dass man heute mit einem blauen Auge davonkommt?“ – «добре відбутися, відбутися легким переляком, відбутися дрібницею, легко відбутися».

„Sag mal, spinnst du?“ – «Ти при своєму розумі?».

Гра слів часто використовується в рекламі як своєрідна забава для маркетологів. У певних умовах гра слів може бути непоганим лінгвістичним засобом, надаючи драматизму та експресивності, а також щоб трохи розвеселити. Єдина умова – ця гра слів має бути зрозуміла миттєво і всім.

Двозначність тексту забезпечує перетворення прислів'їв, приказок і відомих висловів. Наприклад: „Preise gut, alles gut“ – «Хороші ціни, все добре» – отримує іронічний відтінок завдяки своєму зв'язку з висловом „Ende gut, alles gut“ – «Все добре, що добре закінчується».

Гра слів може бути також ґрунтована на багатозначності слів. Наприклад: „Wir leben alle unter demselben Himmel, aber wir haben nicht alle denselben Horizont“. Двозначність базується на прямому значенні слова *der Horizont* – «горизонт, небосхил» і переносному значенні слова – «світогляд».

Подвійний сенс може додати висловлюванню так званий *шлагзац*, тобто висновок, що знаходиться в протиріччі з вищесказаним. Наприклад: „Je mehr ich Männer kennenlernen, desto mehr liebe ich Tiere“ [5, с. 57]. – «Чим більше я знайомлюся з чоловіками, тим більше я люблю тварин».

Ефективно діє також зіткнення прямого і переносного значень фразеологізму під час використання невербальних засобів: фотографій, малюнків, графіки, карикатур.

Повідомлення, яке вводиться до тексту, може бути представлено вербально (словесний текст) або іконічно, тобто образотворчо (грец. *eikon* – зображення). Основне завдання автора полягає в тому, щоб забезпечити реципієнтові найбільш сприятливі умови для розуміння тексту. Поєднання вербальних і невербальних засобів передачі інформації утворює так званий «креолізований» (змішаного типу) текст. Аналіз таких текстів у німецькій мові пов'язаний загальною тенденцією – зверненням лінгвістики до проблеми комунікації в повному обсязі, що припускає синтез мовних засобів спілкування з немовними.

Звичайно, фразеологізми допомагають авторам створювати необхідні словесні образи, картини, що реально показують предмети, явища, осіб. Творче об'єднання образності фразеологізму і точності відображення явищ дійсності фотографією, малюнком – один з ефективних і ефектних способів подання інформації та дії на читача. ФО часто є коментарями до фотографій. При цьому виникає і дефразеологізація стійкого словосполучення, і пожвавлення його внутрішнього змісту.

Проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки. Подвійна актуалізація ФО не зачіпає лексико-граматичний склад, його зовнішня форма зазвичай зберігається, але змінюється значення висловлювання. Гра слів привертає увагу, надовго зберігається в пам'яті і створює певний ефект сприйняття.

Це яскравий і дуже цікавий засіб у лінгвістичному й естетичному аспекті гри значень (буквального і переносного). Такі жартівливі висловлювання вимагають від автора нетривіального мислення, витонченої техніки володіння словом і є унікальними.

Перспективою дослідження є подальше системне, комплексне вивчення одного з найпоширеніших засобів підвищення емоційно-експресивного забарвлення – подвійної актуалізації, зокрема шляхом зіставного аналізу модифікованих одиниць у творах різних авторів.

Література:

4. Жуков В.П. Русская фразеология. Москва: Высшая школа, 2006. 310 с.
5. Куклина И.Н. Явление фразеологизации и дефразеологизации в языке современной прессы: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. Москва, 2006. 24 с.
6. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка: учебное пособие для институтов и фак. ин.яз. Дубна : Феникс, 2005. 204 с.

7. Третьякова И.Ю. Семантические виды окказионального преобразования фразеологизмов. *Вестник КГУ им. Н. А. Некрасова*. 2010. № 4. С. 139 – 142.
8. Hecken A. Weiter im Text – zu den kommunikativ-pragmatischen Funktionen von Phraseologismen in Texten. Ein Forschungsüberblick: Lizentiatsarbeit im Fach Germanische Linguistik. Bern, 2003. 72 S.
9. Naciscione A. Phraseological Units in Discourse: towards Applied Stylistics. Riga : Latvian Academy of Culture, 2001. 283 p.

Ганзело С. Н. Двойная актуализация фразеологических единиц в немецком языке

Аннотация. В статье рассматривается явление двойной актуализации как одного из самых распространенных способов семантического преобразования фразеологизмов немецкого языка. Выделяются типы двойной актуализации. Доказано, что этот прием семантической трансформации фразеологических единиц во всем своем разнообразии является продуктивным, эффективным способом языковой игры, творческого, нестандартного представления информации и саморепрезентации авторской индивидуальности.

Ключевые слова: фразеологическая единица, фразеологическая трансформация, дефразеологизация, двойная актуализация, буквализация.

Ganzhelo S. Double actualization of phraseological units in the German language

Summary. In the focus of the article is double actualization as one of the most common means of semantic transformations of German phraseological units. The author singles out the types of double actualization, proves that the above-mentioned method of semantic transformations of PU is a productive, powerful means of play on words, creative, original information presentation and self-representation of author's personality.

Key words: phraseological unit, phraseological transformation, interpretation of a phraseological unit, double actualization, literalism.

Головацька Н. Г.,
доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

СЕНСОРИЗМИ ТА ЇХ ФУНКЦІОНАЛЬНА СИНТАГМАТИКА

Анотація. Стаття досліджує особливості функціонування сенсорних дієслів англійської мови у художньому тексті. На матеріалі художніх творів Оскара Уайльда проаналізовано трансформацію семантики англійських сенсорних дієслів, встановлена взаємозамінність одного сенсорного дієслова іншим та досліджена функціональна синтагматична взаємодія англійських сенсоризмів з іншими лексемами на рівні художнього тексту.

Ключові слова: сенсорні дієслова, синтагматика, художній текст.

Постановка проблеми. Одним із нагальних завдань сучасної лінгвістики є дослідження особливостей функціонування слів у художньому тексті, вивчення відношень і характеру семантичних зв'язків, що виникають між значеннями лексем на текстовому рівні, переосмислення семантичних перетворень, змін, що відбуваються внаслідок художньо-експресивного розширення внутрішнього смислу. Л. Блумфілд подає таке визначення змінам семантики лексичної одиниці: «Інновації, які зачіпають не настільки граматичну функцію тієї чи іншої форми, наскільки її лексичне значення, визначаються як зміни значення, або семантичні зміни» [1, с. 465].

Досліджувана проблематика була чітко окреслена у працях видатних лінгвістів Л. Щерби, В. Виноградова, Г. Винокура, Д. Шмельова, М. Жовтобрюха, В. Русанівського, Л. Лисиченко, В. Кухаренко та ін. Аналізом особливостей функціонування слова у художньому тексті займаються сучасні вчені Г. Колшанський, В. Кухаренко, В. Маслова, Г. Пауль, С. Ульман, В. Звєгінцев, Й. Стернін, О. Смирницький, Д. Шмельов, Г. Уфимцева, Ю. Апресян, Ю. Караулов, Л. Новиков, Е. Кузнецова та ін. Вони наголошують, що у художньому тексті через особливі умови функціонування слово зазнає семантичних перетворень і отримує додаткові конотації, асоціації, смисли. Так, роль сенсорної лексики у створенні художньої образності аналізує та вивчають такі молоді дослідники, як О. Волошина, О. Король, К. Тулюлок, Н. Головацька [2; 3; 4; 5].

Оскільки яскравість і багатогранність семантичних властивостей лексичних одиниць найвиразніше проявляється у взаємодії один з одним на синтагматичному рівні вживання, то темою цієї статті є дослідження функціональної взаємодії семантики лексичних одиниць, зокрема сенсорних дієслів англійської мови. Джерелом для дослідження семантичного розширення чи звуження у структурі значень сенсорних дієслів є мова художньої літератури, яка віддзеркалює найтонші зміни в семантичній структурі слів. «Зміна одного з компонентів лексичного значення відображається в співвідносних змінах інших, а тому і в змінах усього цілого – лексичного значення» [6, с. 108]. Показати на матеріалі художніх творів трансформацію семантики англійських сенсорних дієслів, встановити взаємозамінність одного сенсорного дієслова іншим та дослідити функціональну синтагма-

тику англійських сенсоризмів з іншими лексемами на рівні художнього тексту є метою дослідження.

Об'єктом дослідження є англійські сенсорні дієслова “to touch”, “to taste”, “to smell” та фазові сенсорні дієслова “to see / to look”, “to hear / to listen”. Дослідження проводилось на матеріалі трьох різножанрових творів Оскара Уайльда “Портрет Доріана Грея” (високо-естетичний роман) [7], “Наміри” (естетична п'єса) [8] та “Важливість бути чесним” (тривіальна комедія) [9]. Вибір різножанрових творів зумовлений тим, що специфічною характеристикою будь-якого тексту, особливо художнього, є його полісемантичність та метафоричність, тобто «семантична ускладненість» (термін Б. Ларіна). Справді, коли йдеться про особливість, своєрідність, незвичність та оригінальність уживання лексичної одиниці, то звертають увагу на її семантичне, метафоричне, переносне значення. Це певна річ, бо особливості стилю будь-якого письменника найяскравіше розкриваються саме так.

Провідним методом дослідження є лінгвостилістичний контекстуальний аналіз, що дозволяє визначити залежність значення англійських сенсорних дієслів від вербального оточення, взаємодію та взаємозамінність у художньому тексті і роль стилістичних прийомів у вираженні значення сенсорних дієслів у певному контексті. Використовуються також методи зіставного, кількісного і порівняльного аналізів та метод суцільної вибірки.

За своєю природою дієслова є виразною злагодженою структурованою системою, яка не має чітко яскраво виражених емоційно-оцінних властивостей, а лише у синтагматичному поєднанні з іншими лексичними одиницями у мові художнього тексту вони набувають інше глибше вторинне значення, що допомагає ширше розкрити семантичний зміст дієслівних лексем. «Мова художнього тексту це особлива знакова система, яка характеризується неоднозначністю семантики і множинністю інтерпретацій. Словесні знаки тут використовуються в їх вторинному значенні» [10, с.13]. Така неоднозначність і множинність інтерпретації сенсорних дієслів спостерігається у вище згаданих творах Оскара Уайльда. Ось декілька прикладів.

– “...he would suddenly leave his guests and rush back to town **to see** that the door had not been tampered with and that the picture was still there. What if it should be stolen?” (У даному контексті **to see** передає значення «переконатися, впевнитися»);

– “And yet I see you very seldom, and you never come down to the studio now, and when I am away from you, and I **hear** all these hideous things...” (У даному контексті **to see** несе значення «зустрічаю тебе, бачуся з тобою», а **to hear** – «дізнаюся про»);

– “I have **heard** all about it, Mr. Gray,” she answered.” (тут **to hear** виступає у значенні «знаю»);

– “... and looks as if she had **seen** better days.” (семантика **to see** виражена контекстуальним значенням «знала, знавала, пережила»);

– “*GWENDOLEN. [In a bored manner.] Bread and butter, please. Cake is rarely seen at the best houses nowadays.*” (контекстуально **to see** означає «їдять, пробують»);

– “*Before I could answer that, I should have to see your soul.*” (тут **to see** означає «зрозуміти»);

– “*I see things differently, I think of them differently.*” (у даному контексті **to see** має значення «сприймаю»);

– “*Good-bye, Mr. Gray. Come and see me some afternoon in Curzon Street.*” (тут **to see** означає «навідайте»);

– “*«Sibyl has a mother,» she murmured; «I had none.» The lad was touched.*” (У цьому контексті **touched** має значення «зворушений»);

– “*As he closed the door behind him, Dorian Gray touched the bell, and in a few minutes Victor appeared with the lamps*” (тут **touched the bell** передає значення «подзвонив у дзвінок»);

– “*To see him is to worship him; to know him is to trust him.*” (контекстуально **to see** означає «споглядати») і т. п.

В аналізованих творах сенсорні дієслова, завдяки використаним автором різним стилістичним прийомам, набувають глибшого емоційно-експресивного вираження та чіткої художньої образності, яка малює в уяві яскраві картини подій. Метафори, порівняння, епітети і т. ін. поряд із сенсорними дієсловами візуального й аудитивного сприйняття вводять читача у світ невимовної уяви. Розглянемо такі приклади.

– “*Through the parted curtains of the window I see the moon like a clipped piece of silver.*” («я бачу місяць немов розрізаний ножицями шматочок срібла»);

– “*they move, those frail diaphanous figures, whose tremulous white feet seem not to touch the dew-drenched grass they tread on*» («чілі тремтячі білі ноги, здавалось, не торкалися зрошеної рососою трави»);

– “*But those who walk in epos, drama, or romance, see through the labouring months*» («упродовж робочих місяців споглядають») *the young moons wax and wane, and watch the night from evening unto morning star, and from sunrise unto sunseting can note the shifting day with all its gold and shadow.* («можуть помітити (або побачити) зміну дня зі всіма його золотистими фарбами і відтінками»);

– “*We can see the dawn through Shelley's eyes*» («ми можемо побачити світанок очима Шеллі), *and when we wander with Endymion the Moon grows amorous of our youth.*”;

– “*...and it is easy to see from the chairs of a century*» («легко углядіти із трону століть») *whether it was a century of crinolines or not.*”;

– “*...the more clearly I see*» («чим більш ясніше я розумію») *that the beauty of the visible arts is,*”;

– “*I could hardly see*» («ледве міг розгледіти») *this girl for the mist of tears that came across me.*”;

– “*Through the rumble of omnibuses, and the clatter of street-cabs, he could hear the droning voice devouring each minute that was left to him.*” («Крізь рокіт омнібусів і гуркання вуличних екіпажів він міг розрізнити гучні голоси, поглинаючи кожну хвилину, що залишилася йому»). і т. д.

Порівняльний та зіставний аналізи вищезгаданих творів свідчать, що найбільша взаємозамінність існує між фазовими сенсорними дієсловами “to see / to look” та “to hear / to listen” (див. табл. 1).

Таблиця 1

Співвідношення взаємозамінності сенсорних дієслів у художньому тексті

Назва твору	% to listen у значенні hear	% to hear у значенні listen	% to look у значенні see	% to see у значенні look
«Портрет Доріана Грея»	64,5	70	44,1	32
«Наміри»	73,6	90	9,57	59,6
«Важливість бути чесним»	16,7	20	5	39,2

Як видно з таблиці 1, більший відсоток вживаності сенсорного дієслова “to hear” у значенні “listen” та “to see” у значенні “to look”. Найменша взаємозамінність між “to look” і “to see” у творах Оскара Уайльда “Наміри” та “Важливість бути чесним”, найбільша між “to hear” та “to listen” у творі “Наміри”.

Методом суцільної вибірки та кількісного аналізу була проаналізована вживаність у вищезгаданих художніх текстах всіх лексичних одиниць, що входять у лексико-семантичні поля п'яти видів чуттєвого сприйняття і встановлено співвідношення функціональної взаємодії сенсорних дієслів та конститuentів лексико-семантичних полів. (див. табл.2)

Таблиця 2

Співвідношення функціональної взаємодії сенсорних дієслів та конститuentів лексико-семантичних полів у художньому творі

% у тексті	«Портрет Доріана Грея»	«Наміри»	«Важливість бути чесним»
% сенсорних дієслів	0,41	0,25	0,29
% лексем лексико-семантичних полів сенсорних дієслів	0,78	0,39	0,62
% разом сенсорних дієслів і лексем лексико-семантичних полів	1,19	0,64	0,91

Із таблиці 2 видно, що роман Оскара Уайльда «Портрет Доріана Грея» містить більший відсоток сенсорних дієслів та лексичних компонентів, а найменша функціональна взаємодія цих дієслів в естетичній п'есі «Наміри». Сенсорні дієслова “to touch”, “to taste”, “to smell” та лексеми, що утворюють лексико-семантичне поле, рідко зустрічаються у проаналізованих творах, тому вони не ретельно проаналізовані. Найменше вживані автором у художніх творах сенсорні дієслова “to taste” і “to smell”. У таблиці 3 представлена частота вживання сенсорних дієслів у зазначених художніх творах.

Таблиця 3

Частота вживання сенсорних дієслів у художньому тексті

Назва твору	Кількість сенсорних дієслів				
	see	hear	touch	taste	smell
«Портрет Доріана Грея»	213	62	36	5	3
«Наміри»	115	19	15	0	1
«Важливість бути чесним»	40	18	3	0	0
Всього разом	368	99	54	5	4

Таким чином, встановлено, що лексичні значення сенсорних дієслів завдяки синтагматичному поєднанню з різними лексемами, які вжиті у різноманітних стилістичних прийомах, набуває глибшого емоційно-експресивного забарвлення, а їх вторинне значення стає домінантом у великій кількості інтерпретацій. Домінувальне місце серед сенсорних дієслів займають фазові сенсоризми “look” / “see”, “hear” / “listen” в описі подій. Найбільш яскраво виражена функціональна взаємодія і взаємозамінність між фазовими сенсорними дієсловами та лексемами лексико-семантичних полів. Подальші дослідження в цьому аспекті будуть зосереджені на роботах Д. Лоуренса.

Література:

1. Блумфілд Л. Язык. Москва: Прогресс, 1968. 608 с.
2. Волошина О.В. Роль сенсорної лексики у створенні художньої образності (на матеріалі англійської прози) : Автор. Дис. Канд. Філол. Наук: 10.02.04 «Германська мова». Київ, 1994. 24 с.
3. Король О.А. Сенсорна лексика з позитивним емотивно-оцінним навантаженням у романі Susan Elizabeth Philips Glitter Baby. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2013. Вип. 46(2). С. 191–196. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mikks_2013_46%282%29_26
4. Тулюлюк Катерина. Функціонування тактильних дієслів у структурі художнього тексту. *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики*. 2011. № 1. С. 154–169.
5. Головацька Н.Г. Сполучуваність сенсорних дієслів у структурі середньоанглійського тексту. *Наукові записки*. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. № 89 (3). С. 229–235.
6. Новиков Л.А. Семантика русского языка. Москва: Педагогика, 1982. 128 с.
7. Oscar Wilde The Picture of Dorian Gray. Penguin Classics: Kindle Edition, 2006. 275 p.
8. Oscar Wilde Intentions. MobileReference.com, 2008. 100 pp.
9. Oscar Wilde The Importance of Being Earnest. EpubBooks, 2005. 87 p.
10. Тураева З.Я. «Лингвистика текста». Москва: Просвещение, 1986. 127 с.

Головацька Н. Г. Сенсоризми и их функциональная синтагматика

Аннотация. Данная статья исследует особенности функционирования сенсорных глаголов английского языка в художественном тексте. На материале произведений Оскара Уайльда проанализирована трансформация семантики английских сенсорных глаголов, установлена взаимозаменяемость одного сенсорного глагола другим и исследована функциональное синтагматическое взаимодействие английских сенсоризмов с другими лексемами на уровне художественного текста.

Ключевые слова: сенсорные глаголы, синтагматика, художественный текст.

Holovatska N. Sensorials and their functional syntagmatics

Summary. The paper researches peculiarities of the functioning of the English sensorial verbs in fiction. On the material of Oscar Wilde's books the transformation of semantics of the English sensorial verbs is analyzed, an interchangeability of a sensorial verb by another one is defined, and the functional syntagmatic interaction of the English sensorial verbs with other lexemes at the level of a literary text is investigated.

Key words: sensorial words, syntagmatics, fiction.

*Гордієнко К. О.,
асистент кафедри філології
Одеського національного морського університету*

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ У НАВЧАННІ ІНШОМОВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ЗВОРОТІВ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Анотація. Статтю присвячено методиці викладання у навчанні іншомовним фразеологічним одиницям та зворотам студентів факультету іноземних мов. Вивчення фразеології іноземної мови надає студентам можливості не лише оволодіти набором ідіом, а навчитися правильно і красиво вводити їх у мову. Усвідомлення цілісності сенсу фразеологізму забезпечує розуміння його як лексико-семантичної одиниці. Дослідження фразеологічних зворотів, класифікація дозволяють вирішити низку питань, що стосуються значущих одиниць мови в цілому, характеру лексичного значення слів, співвідношення синтаксичної сполучуваності слів та значення, різних питань словотвору та етимології, стилістики художнього мовлення.

Ключові слова: навчання, фразеологічна одиниця, метод, дослідження, студенти факультету іноземних мов.

Постановка проблеми. Новітні вітчизняні програми з вивчення іноземних мов та іншомовної фразеології спрямовані на формування багатомовної особистості та передбачають покращення навичок і вмінь засобом фразеологізації мовлення студентів. Ознайомившись із методичними матеріалами та підручниками, можна зробити висновок, що вони не мають достатньої практичної бази для вивчення фразеологічного фонду мови, передбаченого програмою, що становить проблему у забезпеченні ефективного навчання студентів факультетів іноземних мов фразеологічним одиницям. Теоретичною основою використовувалися результати вивчення фразеології академіком В.В. Виноградовим, який сформулював основні поняття фразеології і розробив типи фразеологічних одиниць; положення про структурно-семантичні організації фразеологічних одиниць в роботах А.І. Смирницького і О.С. Ахманової; ідеї системно-рівневого аналізу фразеологізмів у роботах В.Л. Архангельського, М.М. Амосової, В.П. Жукова, А.В. Куїна; ідеї системної організації фразеологічного складу в працях В.М. Мокієнко, Р.Н. Попова, А.І. Федорова.

Актуальність теми. Під час навчання студентів-філологів іноземної мови проблеми засвоєння іноземної фразеології виявляються досить актуальними. Комплекс методичних прийомів вивчення іноземних фразеологізмів передбачає і метод зіставлення з фразеологією рідної мови. Пошуки еквівалента іноземному фразеологізму в рідній мові виявляються процесом плідним, підбір еквівалента не тільки допомагає точніше відчувати семантику фразеологічного звороту, його конотативну сферу, але й розширити асоціативне сприйняття стійких сполучень іноземної мови.

Вивчення такої теми, як «Фразеологія» у ВНЗ, вимагає від студентів постійного пошуку, вміння аналізувати, порівнювати й знаходити найбільш ефективні і раціональні шляхи засвоєння знань, способи формування усвідомлених умінь і навичок,

самостійності мислення, пізнавальної активності. Майбутній викладач має бути по-справжньому дослідником, зокрема вміти аналізувати, узагальнювати отриманий досвід, творчо використовувати методичну спадщину минулого та оволодівати сучасними методиками.

В основі міжкультурного підходу до навчання іноземним мовам у ВНЗ полягає ідея про необхідність підготовки випускників до ефективної реалізації міжкультурної комунікації: формуванню та розвитку іншомовної міжкультурної компетенції, яка дозволить здійснити сучасні професійні комунікативні інтенції, пов'язані із взаємодією з представником іншої культури, країни, іншого соціуму. Саме цей акцент у міжкультурному підході стає особливо важливим для умов підготовки фахівця у ВНЗ.

Мета роботи – визначення методичних прийомів для оволодіння іноземною фразеологією студентами факультету іноземних мов.

Кожна мова має певну кількість фразеологічних одиниць, що надають їй особливого колориту, але стає на заваді засвоєння.

У процесі навчання іноземним мовам особливе місце відводиться вивченню фразеології, оскільки одним з основних критеріїв фразеологічності є критерій дослівної неперекладності фразеологізмів на інші мови, що пов'язано з тим, що фразеологізми є знаками вторинної освіти і є продуктом «особливого виду вторинної номінації – непрямой, представленої різноманітною синтагматичною взаємодією слів-компонентів у процесах переосмислення та формування нового значення вихідного поєднання або окремого слова» [1].

Фразеологічні одиниці зустрічаються в пресі, у повсякденних розмовах, у діловому середовищі. Вони надають жвавості нашій мові, роблять її більш колоритною. Г.М. Гуревич пише: «Мета навчання іноземній мові в даний час визначається як оволодіння навичками і вміннями, необхідними для виконання різних видів мовленнєвої діяльності в умові міжкультурної комунікації. На наш погляд, одним із дуже ефективних способів досягнення цієї мети є активне введення в навчальні матеріали дуже суттєвого мовного пласту, що відображає національний менталітет, а саме – фразеологічних одиниць» [2, с. 23].

Фразеологічна бідність мови студентів факультетів іноземних мов є великим недоліком і визнається багатьма викладачами-практиками. Ця прогалина особливо відчувається тому, що іноземні мови відрізняються фразеологічним багатством, у якому знайшла своє відображення істинно фольклорна творчість невідомих нам авторів із народу.

Багато ідіом та стійких словосполучень ділового мовлення прийшли зі спорту, мистецтва, військового лексикону. О.В. Куїнін зазначає: «Загалом, фразеологізми в англійській мові, так само як і в інших мовах, – це створення народу, вияв

його мудрості і лінгвістичного чуття... Багато фразеологічних одиниць сягають корінням у професійну мову» [3, с. 22].

Натепер основною метою викладання іноземних мов визнається формування комунікативної компетенції як здатності вирішувати засобами іноземної мови актуальні для учнів і суспільства завдання спілкування з побутового, навчального, виробничого та культурного життя, вміння учня користуватися фактами мови і мови для реалізації мети спілкування.

Знання фразеологічних одиниць збагачує мову, допомагає у навчанні. Робота з фразеологізмами є захоплювальною і корисною, особливо для студентів факультету іноземних мов. Вивчаючи фразеологізми, які використовуються в діловому середовищі, студент починає розуміти, що мають на увазі співробітники і клієнти американських чи британських фірм, коли вони вживають вирази, значення яких не можна зрозуміти з дослівного перекладу.

Мова перебуває в постійному розвитку, відображає нашу епоху. Щоб вивчити і використовувати ділові терміни і вирази сьогодення, щоб краще засвоїти матеріал, треба виконати багато практичних вправ. Це вимагає великої роботи на заняттях і майстерності з боку викладача. Студенти факультетів іноземних мов рідко використовують фразеологізми в мові. Найчастіше вони не можуть перекласти фразеологічні одиниці без словника. Такі слабкі знання є великим недоліком підготовки фахівців. В англійській мові є безліч фразеологічних одиниць, які не мають синонімів (*to fall in love with smb.*, *Indians summer*), їх незнання змушує студентів вдаватися до довгих пояснень, що ж вони хотіли цим сказати.

Знання іноземної фразеології дозволяє уникнути дослівного перекладу з однієї мови на іншу.

Знайомлячись з іноземною мовою, людина одночасно проникає в нову національну культуру. А гарне знання мови не є можливим без знання її фразеологізмів.

Без знання фразеологічних одиниць учень не стане повноцінним і рівноправним учасником комунікації з носіями досліджуваної мови, оскільки не зможе вільно використовувати його в різних комунікативних ситуаціях.

Фразеологізми виконують у мові певні функції: номінативну (називну), пізнавальну (сприяють пізнанню об'єктів навколишнього світу), комунікативну (служать засобом спілкування) і прагматичну (цілеспрямовано впливають на адресата). Стилістична функція є різновидом прагматичної. Вона полягає в особливому цілеспрямованому впливі фразеологічних одиниць на адресата з метою досягнення стилістичного ефекту за умов збереження загального інтелектуального змісту висловлювання. Призначення фразеологічних одиниць у стилістичному плані – зробити нашу мову яскравою і виразною за рахунок образності, передачі ставлення мовця до предмета мовлення, виразу його емоцій і почуттів. Крім того, фразеологізми дозволяють коротко сказати багато про що, вони узагальнюють життєвий досвід народу, виховують, дають оцінку і підбивають підсумок.

Сьогодні питання про вивчення англійської мови є важливим під час навчання в будь-якому ВНЗ. Освітня мета передбачає вивчення іноземної мови як феномена, що постійно розвивається, як засобу міжкультурного спілкування.

Методика викладання іноземної мови приділяє велику увагу практичному оволодінню фразеологією, в якій знаходить відображення істотна частина національної ідіоматики,

з одного боку, і лінгвокраїнознавча специфіка досліджуваної мови – з іншого.

Структура і використання фразеологізмів тісно пов'язані з фонетикою, лексикологією і граматику, тому знайомство необхідно починати насамперед із тих, які входять до фразеологічного ядра, є найбільш вживаними і надають мові особливу принадність і виразність. Окрім вивчення лексичних значень фразеологізмів на практичних заняттях, їх можна використовувати і під час першого ознайомлення із синтаксисом на прикладі зіставлення фразеологізмів зі словосполученнями. Робота над фразеологією на поглибленому етапі навчання вимагає особливого осмислення і продуманої організації. Необхідно підкреслити, що в рамках будь-якої конкретної методики навчання дуже важливо враховувати такі «мінливі» методико-дидактичні параметри, як психолого-педагогічні особливості студентів, пов'язані з етапом навчання, віком учнів, чисельністю групи, кількістю навчального часу та інше. Психолого-педагогічні особливості разом із лінгвістичними визначають такі важливі моменти практичної роботи, як мінімізація навчального матеріалу, прийоми і способи його презентації, облік типових помилок (прогнозування інтерференції), форми і методи активізації фразеологічних одиниць.

У навчальних цілях фразеологічні одиниці відбираються на підставі таких тем, як сім'я, характер людини, освіта та інші. Із кожної теми слід відбрати не більше 10–12 фразеологічних одиниць. У такій кількості вони легше засвоюються, запам'ятовуються, а оскільки в процесі вивчення до них додаються синонімічні і антонімічні фразеологічні звороти, то загальна кількість значно збільшується. У такому обсязі студенти досить просто засвоюють запропоновані фразеологічні одиниці і, що дуже важливо, правильно використовують їх у мовленні. Наприклад, під час вивчення теми «Характер людини» можна запропонувати такі фразеологічні одиниці: *wet blanket* – зануда, *lazy bones* – ледачий, *wheel horse* – роботящий, *nickel nurser* – скнара, *safe pair of hands* – вмілі руки, *a bull in a china shop* – незграбний або нетактовний, *peeling Tom* – цікава Варвара, *smb. would not hurt a fly* – мухи не образить, *gara avic* – біла ворона і т.д. Однак структурування навчального матеріалу за тематичним принципом має як переваги, так і недоліки. Одним із недоліків тематичного структурування є полісемантичність, поліфункціональність і, як наслідок цього, можливість віднесення до різних тем, а також невизначений критерій тематичної співвіднесеності значної кількості фразеологічних зворотів. Але цей недолік з погляду лінгвістики можна розглядати і як перевагу з погляду дидактики, оскільки повторювання фразеологізмів у різних з розвитку мовлення і мовленнєвих ситуаціях сприяє кращому засвоєнню фразеологічного матеріалу. Крім того, під час відбору фразеологічних одиниць присутня певна частка суб'єктивізму, оскільки немає точних статистичних даних про частковість уживання та комунікативної цінності, викладач може керуватися тільки власним досвідом роботи та педагогічною інтуїцією, зупиняючи свій вибір на найбільш поширених, образних і практично потрібних фразеологізмах.

Найбільш універсальним прийомом семантизації фразеологічних одиниць є комбінаторний – поєднання кількох прийомів із залученням контексту з творів художньої літератури, рекомендованої для домашнього читання. На наступному етапі пропонується низка вправ на виявлення, осмислення й усвідомлення фразеологізмів. Ці вправи виробляють навик сприйняття

і відтворення фразеологізмів як єдиного, неподільного цілого в смисловому плані, що легко замінюється одним словом або словосполученням. Наприклад: «Прочитайте речення. Зверніть увагу на виділені фразеологізми. Передайте зміст речення своїми словами» або «Прочитайте речення. Замініть виділені фразеологічні одиниці близьким за змістом словом або словосполученням».

Наступним етапом роботи є розвиток навичок використання фразеологізмів у мовленні. Крім вправ, на цьому етапі велике значення відводиться ролі викладача, якому необхідно давати докладний коментар фразеологічним одиницям з відповідними інтонаціями, жестами, створенням ситуацій. Тут пропонуються такі вправи: «Складіть позитивну і негативну характеристику людини, використовуючи фразеологізми». «Прочитайте речення і замість крапок вставте фразеологічні одиниці, які підходять за змістом». На завершальних етапах роботи до поданої на початку довідки фразеологічних одиниць викладач пропонує можливі варіанти синонімів і антонімів і проводить роботу за тією ж схемою. Використання комбінаторного прийому, виконання відповідних вправ із використанням фразеологічних одиниць на основі контексту формують «фразеологічну пильність», яка у поєднанні з мовною здогадкою готує учнів до сприйняття фразеологізмів в оригінальних текстах. Під час читання художніх текстів застосування тільки порівняльного аналізу фразеологічного матеріалу здається недостатнім. Крім фразеологізмів із повним або частковим збігом семантики, стилістичного забарвлення і граматичної форми є абсолютно безеквівалентні обороти, що не підлягають зіставному аналізу. Крім того, фразеологічні одиниці пов'язані численними і багатоглядними відносинами як у лексико-фразеологічній системі мови, так і в тексті. Тому переклади і словникові визначення часто не дають ключа до правильного сприйняття фразеологізмів в тексті.

Таким чином, на поглибленому етапі під час вивчення фразеології необхідно застосовувати три види роботи: семантичне тлумачення, лінгвокраїнознавчий коментар і порівняльний аналіз одиниць рідної та іноземної мов [4, с. 110–112].

Згідно з дидактико-методичними принципами, ефективно вивчення будь-якого лексичного матеріалу має проводитися на базі спеціально дібраного та тематично розподіленого словникового мінімуму, яким студентам необхідно оволодіти. Аналіз навчальної літератури показав, що в підручниках англійської мови для мовних факультетів не приділяється достатньо уваги вивченню фразеологічних одиниць. Звичайно, це негативно позначається на рівні володіння іноземною мовою.

Вивчення матеріалів досліджень різних авторів (І. Рахманов, С.Ю. Ніколаєва) та виокремлення різних типів вправ допомагає виділити декілька критеріїв, за якими можна класифікувати лексичні вправи:

- контекстність/неконтекстність вживання лексики у вправах;
- ступень комунікативності;
- рівнева характеристика вживання лексики у вправах;
- види дій із лексичним матеріалом;
- критерій одномовності-багатомовності [5; 6].

Розвиваюча мета навчання передбачає врахування особистісних потреб, інтересів та індивідуальних психологічних особливостей студента, інтелектуальний розвиток особистості

студента, оволодіння ним певними когнітивними прийомами для здійснення пізнавальної комунікативної діяльності, розвиток здібностей і мотивації щодо соціальної взаємодії, прагнення до постійного самовдосконалення.

Висновки. Отже, проаналізувавши усі фактори, можна зробити такі висновки про напрями оптимізації вивчення фразеології:

1) процес засвоєння студентами іноземних фразеологізмів буде цілісним і ефективним за умовою, якщо фразеологізми виділити в окремий навчально-методичний фрагмент занять, а їх вивченню присвятити 15–20% навчального часу в курсі «Лексикологія»;

2) вивчення фразеології має вестися поступово, залежно від засвоєння студентами лексичного і граматичного матеріалу; починати вивчати фразеологію необхідно з першого року навчання і займатися цим до кінця навчального процесу;

3) вивчення фразеологічних одиниць має ґрунтуватися на розумінні семантики фразеологізму;

4) розробка комплексу вправ має бути направлена на формування навичок і вмій сприйняття, розуміння і використання у мові фразеологічних одиниць.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у розробці власної системи вправ.

Література:

1. Телия В. Н. Фразеология // Лингвистический энциклопедический словарь. Москва: «Советская энциклопедия», 1990. 560 с.
2. Гуревич Г.М. Фразеология на уроках японского языка. *Иностранные языки в школе*. 2006. № 3. С. 76.
3. Кунин А.В. Фразеология современного английского языка. *Опыт систематического описания*. Москва. 1972. 288 с.
4. Семенова Н. А. Актуальность лингвометодических исследований фразеологии в работе с иностранными учащимися. *Молодой ученый*. 2014. № 14. 223 с.
5. Рахманов И.В. Методика обучения иностранному языку. Москва. 1956. 147 с.
6. Николаева С.Ю. О принципах индивидуализации обучения иностранному языку. Задачи и перспективы интенсификации обучения ин. языкам в школе и вузе. Киев: КГПИИЯ, 1988. С. 36–43.

Гордиенко Е. А. Методика преподавания в обучении иностранным фразеологическим оборотам студентов факультета иностранных языков

Аннотация. Статья посвящена методике преподавания в обучении фразеологическим единицам студентов факультета иностранных языков. Изучение фразеологизмов иностранного языка дает студентам возможность не только овладеть набором идиом, но и научиться правильно и красиво вводить их в речь. Осознание целостности смысла фразеологизма обеспечивает понимание его как лексико-семантической единицы. Исследования фразеологических оборотов, их классификация позволяют решить целый ряд вопросов, которые касаются значащих единиц языка в целом, характера лексического значения слов, соотношения синтаксической сочетаемости слов и их значения, разных вопросов словообразования и этимологии, стилистики художественной речи.

Ключевые слова: обучение, фразеологическая единица, метод, исследование, студенты факультета иностранных языков.

Gordienko K. Teaching methods in training phraseological turnovers for students of Foreign Languages Faculty

Summary. The article has been devoted to the training methods in training phraseological units for students of Foreign Languages Faculty. Studying phraseological units of foreign language gives students opportunity not only to master a set of idioms, but to learn how to introduce them in speech

correctly and fine. Studies of phraseology turnovers and their classification allow to solve a number of issues that relate to meaningful units of language, the nature of the lexical meaning of the word, the relation of syntactic compatibility of words and their meanings, different issues of word formations and etymology, stylistic of artistic speech.

Key words: study, phraseological unit, method, students of Foreign Languages Faculty.

*Громова О. П.,
старший преподаватель кафедры перевода и иностранных языков
Национальной металлургической академии Украины*

*Поддубная Л. Н.,
старший преподаватель кафедры перевода и иностранных языков
Национальной металлургической академии Украины*

ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ПРЕПОЗИТИВНЫХ НОМИНАТИВНЫХ СЛОВСОЧЕТАНИЙ В АНГЛОЯЗЫЧНЫХ ТЕКСТАХ СФЕРЫ МЕТАЛЛУРГИИ

Аннотация. Статья посвящена исследованию структурно-семантических особенностей именных препозитивных словосочетаний и их функционированию в англоязычных текстах специальной сферы коммуникации (металлургия). Для успешного перевода научно-технических текстов металлургической направленности необходимо принимать во внимание многообразие смысловых отношений между входящими в их состав компонентами. В статье анализируются структурно-семантические особенности именных препозитивных сочетаний и особенности их функционирования у металлургической терминологии, а также характеристики частотности их употребления.

Ключевые слова: именные препозитивные словосочетания, атрибутивные словосочетания, атрибут, конверсия, частотность.

Постановка проблемы. Проблему функционирования именных препозитивных словосочетаний терминологического типа нельзя считать полностью исследованной, хотя они достаточно широко представлены в терминосистеме английского языка. Разработка подхода к анализу именных препозитивных словосочетаний терминологического типа, основанных на учете уже выявленных особенностей их структурно-семантической организации применительно как к словосочетаниям терминологического, так и нетерминологического типа, а также особенности их функционирования в английских научно-технических металлургических текстах, представляют большое значение для их адекватного перевода и обуславливают актуальность предложенного исследования.

Анализ актуальных исследований и публикаций. На протяжении последних десятилетий термины и терминологические системы стали объектом изучения исследователей, в частности таких, как Л.С. Бархударов, И.С. Бык, Н.Н. Болдырев, Л.М. Васильев, В.И. Карабан, И.В. Корунец, С.Г. Тер-Минасова, Д. Робинсон. В своих работах они уделяли большое внимание анализу терминологических единиц, выявлению особенностей их структурно-семантической организации. Несмотря на это, проблема остается актуальной ввиду отсутствия однозначных выводов об их объеме и составе, а также частотности употребления и способов их перевода.

Целью статьи является рассмотрение и лингвистический анализ функционирования именных препозитивных словосочетаний в оригинальных научно-технических текстах по проблемам металлургии на английском языке, а также рассмотрение возможных способов их перевода.

Изложение основного материала. Многокомпонентные именные словосочетания, по мнению лингвистов, представляют собой некие целостные комплексы, а не просто соположенные слова. Анализируя взаимодействие количественного и качественного аспектов в структуре английского предложения, исследователи подчеркивают, что употребление многокомпонентных именных словосочетаний, являясь одной из наиболее характерных особенностей современного английского языка, создаёт возможность использования более компактных в количественном отношении структур, делающих излишними целые придаточные предложения, громоздкие обороты, предложно-конструктивные конструкции [7]. Именно в этих образованиях находит самое яркое выражение свойственная английскому языку тенденция к лаконизму и языковой экспрессии.

В лингвистической литературе существует несколько подходов к классификации словосочетаний. Классическая характеристика словосочетаний данного типа предлагает классифицировать все словосочетания по трём признакам: 1) по ведущему компоненту; 2) по структуре словосочетания; 3) по связи между компонентами [1].

Согласно такой классификации существуют следующие типы словосочетаний: 1) по ведущему компоненту: а) субстантивные; б) адъективные; в) глагольные; г) адвербиальные; д) местоименные; 2) по структуре: а) не распространенные; б) распространенные (которые делятся на непоследовательные и последовательные); 3) по связи между компонентами: а) продуктивные (те, в связи которых принимают участие предлоги, союзы); б) непродуктивные (флективные), которые делятся на подчинительные, сочинительные, предикативные, смешанные.

Выделяется также и четвертый тип отношений между компонентами словосочетаний – взаимозависимость. Это можно проиллюстрировать в виде следующей схемы: 1) ядерные: а) атрибутивные; б) объективные; в) обстоятельственные; г) экзистенциальные; 2) безъядерные: а) независимые/зависимые; б) одноклассовые/разноклассовые.

При этом ядерные словосочетания – группа слов, образующих грамматически организованную структуру, в которой один из элементов господствует над остальными. Эта группа слов предполагает отношения подчинения внутри группы.

Значительный интерес представляет рассмотрение подчинительных словосочетаний с именем существительным в качестве ядра в свете синтаксиса. Например, словосочетания с именами существительными и подчиненными ему атрибутами: препозитивными от 3 до 4 единиц и постпозитивными от 5 до 6 единиц.

Многокомпонентные атрибутивные именные словосочетания (встречается также термин “string-compounds” [8]) могут быть охарактеризованы с помощью следующих параметров.

1) структура. Практически словосочетания этого типа может быть сведено к одной из регулярно производимых в речи моделей, а для каждого разряда словосочетаний существует вполне определенный набор таких моделей;

2) отношения компонентов. Отношения, в которые вступают слова, входящие в многокомпонентные именные препозитивные словосочетания, семантически и грамматически подчиняясь ядру-существительному, могут быть охарактеризованы в целом как подчинительные;

3) функция. Многокомпонентные сочетания выступают в номинативной функции, так как все словосочетание называет референт, обозначенный существительным-ядром, указывая на его свойства и характеристики;

4) семантика компонентов. Каждый компонент привносит в многокомпонентное именное словосочетание свою семантику, тем самым создавая сложное семантическое целое.

Остановимся на анализе многокомпонентных атрибутивных именных словосочетаний с учетом перечисленных выше параметров несколько подробнее.

Исследуя структурные особенности субстантивных словосочетаний можно прийти к выводу о том, что частота встречаемости субстантивных блоков обратно пропорциональна количеству их компонентов.

Анализируя состав многокомпонентных именных словосочетаний по структурным единицам, можно выделить следующие составляющие:

- а) ядро-доминирующее существительное в словосочетании;
- б) адьюнкты-зависимые компоненты.

При изучении особенностей многокомпонентных словосочетаний первостепенное значение придается анализу их синтаксической структуры, то есть выявлению лежащих в их основе конструктивных моделей.

В основу синтаксического анализа сочетаний типа “string compounds” может быть положен анализ по непосредственно составляющим, который заключается в вычленении исходного сочетания и в определении последовательности присоединения к нему остальных компонентов.

Исходным называется двухкомпонентное словосочетание, характеризующееся в рамках данного многокомпонентного словосочетания относительно более тесными структурно-семантическими отношениями.

Исходным обычно является отмеченное двухкомпонентное словосочетание, то есть та часть “string compound”, которая реально зафиксирована в тексте в роли самостоятельной лексической единицы; прочие комбинации компонентов при этом рассматриваются как неотмеченные. Например, в словосочетании “flux materials stock yard” исходным являются сочетания “flux materials”, “stock yard”, т.к. возможно употребление этих сочетаний в качестве самостоятельных терминологических единиц.

Как уже отмечалось выше, анализ по непосредственно составляющим включает определение последовательности присоединения к ядру остальных элементов. Именно умение адекватно разбить многокомпонентное словосочетание на непосредственно составляющие является необходимым условием его правильного осмысления. Эта операция представляет трудность, так как такие словосочетания изображаются на письме без достаточной последовательности в оформлении, то

они пишутся отдельно, то через дефис. В связи с этим возникает целый ряд проблем, однако общая тенденция – писать их отдельно – в известной мере осложняет картину.

Написание через дефис (например, “rotation-time variation”) предполагает, что информация здесь уже расшифрована, то есть второй член словосочетания относится к первому.

При написании отдельно возникает проблема, к какому компоненту данного образования относится второй член – к первому или третьему? Например, что означает словосочетание “plane coordinate system” – “coordinate system in plane” (в случае, если второй элемент относится к третьему) или “system of plane coordinates” (если второй член относится к первому).

Из приведенного примера можно сделать вывод, что расположение трех основ, будучи написанным без дефиса, семантически расшифровать, не привлекая более широкий контекст, очень трудно.

Рассматривая семантические признаки словосочетаний типа “N + N + N”, “A + N + N”, можно отметить, что специфической особенностью атрибутивных комплексов этого типа является то, что помимо связей определения с определяемыми существительными между всеми компонентами словосочетания существуют свои собственные, иногда довольно сложные связи. Поэтому string compounds представляют собой сложные атрибутивные сочетания.

Обосновывая наличие именно подчинительной связи в именных препозитивных атрибутивных словосочетаниях выдвигают два критерия для доказательства неоднородности двух или более препозитивных определений, а следовательно отсутствие сочинительной связи:

а) невозможность соединить их союзом and;

б) стоящее в непосредственной близости к ядру определение образует с ним настолько тесное единство, что другое (другие), хотя и расположены на одном уровне подчинения с первым, относится к этому комплексу в целом.

Например, “non burnt tar dolomite blocks”.

Как уже упоминалось, многокомпонентные именные словосочетания выполняют назывную функцию. Она является общей для всех видов словосочетаний. Однако образования типа “string compounds” несут на себе дополнительные специфические функции.

Во-первых, это функция компрессии, сжатия текста. Употребление субстантивных словосочетаний делает ненужными целые предложения.

Во-вторых, с помощью словосочетаний этого типа достигается высокая степень точности характеристики того субъекта, к которому они относятся.

Например, конкретизация значения слова “product” в тексте научно-технического стиля: product – любой продукт; fission product – не всякий продукт, а продукт деления; radioactive fission product – лишь радиоактивный продукт деления и т.д.

Именно эти специфические функции “string compounds” и определяют широкое распространение их в научно-техническом стиле.

Каждое новое слово, входящее в состав именного атрибутивного словосочетания, привносит свое дополнительное значение в его семантику.

Компоненты многочисленных словосочетаний, взаимосвязанные между собой и служащие определением к определяемому слову, выступают как единое целое. Это позволяет отнести словосочетания типа “N + N + N”, “A + N + N” к “частично замкнутому цепочному определению”.

Например, non burnt tar dolomite blocks – необожженные смолодоломитовые блоки. Определение non burnt tar dolomite – представляет собой единое семантическое целое, относящееся к слову blocks, его компоненты не могут автономно относиться к определяемому слову. Поэтому, с одной стороны, эти определения “конструктивно-замкнутые”. А с другой стороны, они могут подвергаться некоторого рода членению, в частности сужение может происходить за счет первых компонентов определения. Например: non burnt tar dolomite blocks – tar dolomite blocks – dolomite blocks.

Следовательно, из-за членности за счет первого компонента данного рода определения являются только частично замкнутыми.

Тенденция к широкому употреблению многокомпонентных именных словосочетаний в препозиции к определяемому слову, которую исследователи связывают с появлением широкого круга новых понятий, характеризующих научно-технический прогресс, прослеживается достаточно четко и на материале терминисистемы английского языка.

Известный интерес вызывает возможность исследования терминологии. Теоретически объем словосочетаний, употребляемых в научно-технических текстах по металлургии, как и в других отраслях, не ограничен. Однако выборка словосочетаний из журналов, содержащих технические тексты из оригинальной (английской и американской) литературы, показала, что из 210 примеров наибольшее количество – двусоставные словосочетания. Два словосочетания – с семью определителями, одно – с шестью, два – с пятью, двадцать – с четырьмя; двадцать два – с тремя определителями, сорок восемь – с двумя, сто пять – с одним определителем.

При рассмотрении структурно-семантических особенностей упомянутых выше словосочетаний прослеживается достаточно большое разнообразие типов семантических отношений между компонентами словосочетаний.

Выделяются следующие группы отношений, возникающие между составляющими субстантивных групп:

- отношения части целого: the top blast furnace equipment (доменное оборудование);
- местоположение: (converter) throat portion (горловина конвертера);
- материал, из которого сделан предмет: dolomite brick (доломитовый кирпич); copper mould (медная изложница);
- назначение: dust collecting chimney (пылеулавливающее устройство), slag pocket, slag notch (летка для шлака); taphole (отверстие для выпуска металла);
- характеристика: continuous steel casting (непрерывное литье стали), lump ore (кусочек руды), carbon iron, killed steel (спокойная сталь), rimming steel (кипящая сталь);
- принадлежность: the wiberg process, the LD process

По мере увеличения количества компонентов многокомпонентного словосочетания трудности, связанные с их расшифровкой, возрастают, поскольку более сложными становятся связи между членами в рамках словосочетания, который представляют собой единый комплекс. Поэтому многокомпонентные словосочетания отнесены в отдельную группу, представляющую наибольшие трудности для осмысления.

Выводы. Таким образом, проведенный анализ именных препозитивных словосочетаний терминологического типа показывает, что данные конструкции предполагают наличие достаточно широкого разнообразия структурно-семантических связей и отношений. Поскольку сочетания этого типа строго закреплены за обозначением единых понятий и, в отличие от аналогичных многокомпонентных словосочетаний нетермино-

логического типа, не допускают перифраза, задача всестороннего анализа структурно-семантических отношений в рамках терминов представляется особенно актуальной. Перспективным направлением научных исследований именных препозитивных словосочетаний является реализация адекватных способов их передачи при переводе.

Литература:

1. Бархударов Л.С. Структура простого предложения современного английского языка. Москва: Высшая школа, 1966. 199 с.
2. Болдырев Н.Н. Структурированные атрибутивные словосочетания пропозиционального типа в современном английском языке. АҚД. Ленинград, 1984. С. 16–17.
3. Бик І.С. Теорія та практика перекладу. Львів, 2008. 267 с.
4. Васильев Л.М. Современная лингвистическая семантика. Москва: Высшая школа, 1990. 176 с.
5. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Київ, 1997. 576 с.
6. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця: Нова Книга, 2017. 448 с.
7. Кравчук Н.В. Взаимодействие количественного и качественного аспектов в структуре английского предложения: Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Минск, 1972. 28 с.
8. Тер-Минасова С.Г. Словосочетание в научно-лингвистическом и дидактическом аспектах. Москва: Высшая школа, 1981. 143 с.
9. Robinson Douglas. Becoming a translator. An introduction to the theory and practice of translation. Routledge, London and New York, 2003. 54 p.

Громова О. П., Піддубна Л. М. Особливості функціонування препозитивних номінативних словосполучень в англомовних текстах сфери металургії

Анотація. Статтю присвячено дослідженню структурно-семантичних особливостей іменних препозитивних словосполучень та функціонуванню в металургійній термінології англійської мови. Для успішного перекладу науково-технічних текстів металургійного напрямку необхідно брати до уваги різноманітність смислових відношень між компонентами, які входять до складу словосполучень. Уживання багатоконструктивних номінативних конструкцій є однією з найбільш характерних особливостей сучасної англійської мови. У статті проаналізовано структурно-семантичні особливості та функціонування у металургійній термінисистемі, а також частотні характеристики вживання.

Ключові слова: іменні препозитивні словосполучення, атрибутивні словосполучення, атрибут, конверсія, частотність.

Gromova O., Piddubna L. The peculiarities of functioning of nominal prepositive word combinations in the English metallurgical terminology

Summary. In the article, the research of the structural and semantic peculiarities of nominal prepositive word combinations and the study of their functioning in the English metallurgical terminology are reported. The paper analyses the ways of rendering the scientific metallurgical texts taking into account the variety of semantic relations among the components of nominal prepositive word combinations. The structural and semantic peculiarities of these word combinations, their functioning and frequency of occurrence are also considered. Nominal attributive prepositive word combinations and the ways of their rendering are in the focus of attention in linguistics nowadays. Despite of this, the problem remains topical because the number and the composition of such word combinations as well as the frequency of their occurrence are not sufficiently investigated.

Key words: nominal prepositive word combinations, attributive word combinations, string compounds, attribute, conversion, frequency of occurrence.

*Демчук А. И.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри германської філології і методики преподавання іноземних мов Южноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*

ВЕРБАЛИЗАЦІЯ СЛУХОВОЇ ПЕРЦЕПЦІЇ ГОЛОСА В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Аннотация. Стаття присвячена аналізу засобів вербалізації одного із модусів перцепції, в частині лексики слухового сприйняття голосу в сучасному англійському мові. Встановлено, що гендерні та вікові голосові стереотипи, сформовані в англійській перцептивній картині світу, вербалізуються визначеним набором лексических одиниць, номінують просодическі характеристики голосу. Серед засобів номінації характеристик чоловічих та жіночих голосів домінують вербалізатори якості голосу та мелодического компонента. Для дитячих, юнацьких та стареческих голосів типічними виявились вербалізатори мелодики та комбінації мелодического компонента та якості голосу.

Ключевые слова: модус перцепції, перцептивна картина світу, голосові стереотипи, лексическа одиниця, просодическа характеристика, вербалізатор.

В світлі антропоцентрического підходу, визначального напрямку сучасних лінгвістических досліджень, актуальним є звернення до мовного відображення модусів перцепції, а також до дослідження їх вербальної репрезентації, то є до виявлення взаємозв'язку мови як інструмента пізнання оточуючого світу та чуттєвих відчуттів.

Проблема мовного відображення перцептивної картини світу, під якою розуміються особливості мововосприяття, представляє інтерес для багатьох лінгвістів. Засоби вербалізації модусів перцепції, лексика сфери чуттєвого сприйняття вивчалась в різних аспектах на матеріалі багатьох мов. Так, лексика зрительного сприйняття розглядалась в нерозривній зв'язі з процесом уваги, а також в дихотомії «активне / пасивне зрительне сприйняття» зі сторони суб'єкта (Ю.П. Бызова, Л.Г. Денисенко, Н.М. Минина, М.Г. Усанова). В результаті застосування семантико-когнітивного аналізу до мовних фактів актуалізації концепту «зрительне сприйняття» була розроблена концепція актуалізації зрительного сприйняття в мові (І.Ю. Колесов). Предметом досліджень лінгвістів неодноразово вивчалась одоративна лексика (В.В. Дятчук, А.В. Житков, Х. Риндисбахер, Д. Спербер), вкусообозначення (М.П. Билоус, К.М. Герасимова, А.В. Куценко), тактильна лексика (Ю.Д. Апресян, Г.Е. Крейдлин, А. Цуккерман). Основна увага в роботах віддавалась окремим частинам мови, переважно прикметникам.

В нашому випадку найбільший інтерес представляють дослідження, присвячені вивченню лексики слухового сприйняття в англійському мові. На даний час виконано ряд досліджень звукодомінуючої лексики як комунікативно-значимої групування лексического складу сучасного англійського мови (Е.М. Жаркова), окремих пластів англійської лексики звучання, включаючої звукодомінуючу

мову лексику, що відображає особливості мовлення (мовлення), співу, а саме, функціонально-грамматического аспекту контекстуального варіювання дієслів, вводячих пряму мову (Е.О. Новицкая), фонетических дієслів як явища паралінгвістики (Е.И. Павлова), дієслів мовлення, що мають емоційну окраску (А.А. Багдасарова). Предметом вивчення вивчалися синтаксическі, лексическі, семантическі та функціональні особливості номінативних одиниць з іменем іменнотвірним «voice». Іменнотвірне «voice» розглядалось як семантическа домінуюча, регулююча формування відповідних одиниць, що описують голосові модуляції, а також можливість їх функціонування в прямих та косвенних мовних актах (І.И. Серякова). Наше дослідження «Вербалізація просодических характеристик голосу в сучасному англійському мові» було присвячене вивченню комплексу засобів вербалізації просодических характеристик голосу (мелодики, гучності, темпа, якості голосу) в сучасному англійському мові на рівні сем, семем та словосполучень. Отримані нами результати показали, що просодическі характеристики репрезентуються в англійському мові та мові, як по окремості, так і в різних комбінаціях та формують окремий фрагмент англійської мовної картини світу [1].

Виходячи з вищеприведеного короткого огляду робіт, присвячених вивченню чуттєвого відображення об'єктивної реальності та його репрезентації в англійському мові, слід зробити висновок про те, що на даний час не сформовано цілісного представлення про цей фрагмент англійської картини світу.

Цілью статті є аналіз англійськомовних засобів вербалізації слухового сприйняття характеристик голосу, ідентифікуючих гендер та вік мовлячого.

Матеріалом дослідження послужили 488 мікротекстів, виділених із різних тематик та жанрів англійськомовних художественних текстів, що містять вербалізовані просодическі характеристики голосу, як джерело інформації про гендерну та вікову належність мовлячого. Вибір матеріалу дослідження обумовлено тим, що художественний текст є достатньо повним та достовірним джерелом, що відображає той чи інший фрагмент мовної картини світу.

Семантическа значимість характеристик голосу, що містять вказівки на гендерну належність, особливо велика в неконтактних діалогах, учасники яких знаходяться в єдиному зрительному просторі, то є коли актуалізується тільки один модус перцепції – слух. В подібних ситуаціях голос слугить єдиним засобом ідентифікації співрозмовника.

Как показал анализ иллюстративного материала, характеристики звучания мужских и женских голосов создаются посредством ЛЕ, вербализующих стереотипные просодические параметры (о средствах вербализации просодических параметров голоса в английском языке подробнее см. [1]). Стереотипное звучание мужских голосов ассоциируется с низким тоном, резкостью, грудным, хриплым качеством голоса, повышенной громкостью. Стереотипное звучание женских голосов, в свою очередь, ассоциируется с высоким уровнем голосового тона, мелодичностью, мягкостью, придыхательным качеством голоса [2; 3]. Таким образом, к константам мужских и женских голосов относятся все ЛЕ, вербализующие вышеперечисленные стереотипные просодические характеристики.

Так, если голос говорящего по телефону описывается такими ЛЕ, как *“gruff”* (хриплое качество голоса), *“deep”* (грудное качество голоса), *“strong”* (повышенная громкость), то подразумевается, что слушающий воспринимает голос как мужской. Например: *“The deep voice said with a chuckle”* [4, p. 323]. *“The gruff voice paused”* [4, p. 333]. *“A strong voice answered”* [4, p. 333].

Если же голос маркируется как *“thin”* (высокого тона), то слушающий воспринимает его как женский: *“Again the thin voice on the phone...”* [5, p. 73].

Отметим, что для номинации мужских и женских голосов нередко используются названия певческих голосов. Например: *“she queried in her low contralto voice”* [4, p. 133]; *“the Immigration Minister began in his bass booming voice”* [4, p. 280]; *“Ed Middleton boomed in his resonant baritone”* [6, p. 18]. Иногда для описания женского голоса может использоваться название мужского певческого голоса: *“she was saying in that deep bass voice of hers”* [7, p. 183].

Отдельно следует отметить случаи, когда гендерная принадлежность и голос персонажа намеренно противопоставляются, выполняя заданную автором прагматическую установку – создание контраста между гендером говорящего и его голосом. Например:

“An immensely fat blond man - so blond he was nearly albino - who had been sitting at Miriam’s table came over and said to me in a thin, tremulous, effeminate voice: ‘So you’re the party who put it to little Art Nunhei’ [8, p. 133]. В данном фрагменте голос мужчины воспринимается как женский – высокого тона (*thin*), женоподобный (*effeminate*).

“And when Dewar came in he veered upon Gill, exclaiming in his peculiar high-pitched voice” [9, p. 249]. Помимо вербализованного просодического параметра высокого тона *high-pitched*, характеристика голоса персонажа включает фонационный глагол *to squeak*, имеющий в составе своего значения семантические компоненты, номинирующие высоту тона (*shrill*) и повышенную громкость (*cry*): *“he squeaked benevolently”*, *“squeaked Billy”*.

Таким образом, в языковом выражении восприятия голоса персонажа на первый план выдвигается такая просодическая характеристика, как уровень голосового тона. Несовпадение между звучанием голоса и гендерной принадлежностью персонажа проявляется в том, что высокими, писклявыми голосами обычно говорят женщины. Отметим, что подобное звучание голоса, в целом, воспринимается на слух как неприятное, на что указывает оценочный компонент значений ЛЕ *“shrill”*, *“high-pitched”* – *“unpleasant sound”*. Прагматика отрицательной оценки так же заложена в описание отталкивающей внешне-

сти персонажа (*short, bowed, hairy, like a neglected old baboon*) и совпадает с оценочной характеристикой его голоса. Итак, с одной стороны, голос персонажа противопоставляется стереотипному восприятию звучания мужских голосов, а с другой – его оценочные характеристики в целом совпадают с прагматической негативной оценки портретного описания. Как видно из приведённого примера, в отдельных случаях оценочная характеристика голоса персонажа может совпадать с оценочной характеристикой его внешности, однако контрастировать с его гендерной принадлежностью.

Что касается показателей частоты употребления ЛЕ, вербализующих просодические характеристики мужских и женских голосов, то в результате частотного анализа были получены следующие результаты: на ЛЕ, номинирующие качество голоса, приходится 47, 7%; на ЛЕ, номинирующие мелодический компонент – 35,1%; на ЛЕ, вербализующие громкость – 16,2%. ЛЕ, номинирующие темп, не были выделены в характеристиках голоса, несущих информацию о гендерной принадлежности говорящего.

Стереотипы звучания «возрастных» голосов получают языковое отражение преимущественно с прямой номинацией возрастной принадлежности. В художественных текстах нами были выделены вербализаторы просодических характеристик детских, юношеских и старческих голосов.

Типичные просодические параметры детских голосов вербализуются посредством прилагательных *high, high-pitched, tiny*, т.е. ЛЕ, передающих высокий голосовой тон. Оказательно встречается фонационный глагол *to chirp*, также номинирующий данную просодическую характеристику. Ещё одним типичным для детских голосов параметром является звонкое чистое качество голоса: *clear, pure*.

“The voice was hesitant, high-pitched, childish” [10, p. 212]. *“The words, in that clear, child’s voice, had the ring of bell tolling”* [11, p. 135]. *“A child answered, her voice bell-like and pure”* [10, p. 76].

Отметим, что звонкость и чистота звучания детских голосов в английской перцептивной картине мира ассоциируется со звоном колокольчика, что находит своё отражение в языковой картине мира через приём сравнения (*bell-like*), метафорического переноса (*had the ring of bell tolling*).

Стереотип юношеских голосов характеризуется хриплым, сильным, надтреснутым звучанием, которое непосредственно связано с мутацией, типичной для данной возрастной группы [12; 13, с. 77]. Соответственно, стереотипные характеристики юношеских голосов вербализуются с помощью ЛЕ, номинирующих надтреснутое (характеристика качества голоса), резкое (высота голосового тона) звучание мутирующего голоса: *“It became cracked and unsure voice of an adolescent”* [14, p. 225]. *“It was more like the voice of a young boy, on the verge of changing”* [15, p. 103].

Голосовой стереотип старческих голосов, которые, как известно, отличаются неприятным, высоким, дрожащим (тремоло), скрипучим звучанием [16], репрезентируются прилагательными, вербализующими подобные просодические характеристики голоса. Так, высокое и резкое звучание передаётся прилагательными *reedy, rusty, grating*. *Rusty, grating* также вербализуют скрипучее качество голоса. Дрожание передаётся такими ЛЕ как *tremulous, quavering, shaking, vibrating, wavery, etc.*

"When Bandy told us "to get ready" in his reedy old man's voice" [6, p. 165]; "Her voice sounded *old and rusty*" [17, p. 83]; "Melinda said in her *rusty, grating voice*" [17, p. 84]; "he said to her in German, in his grave, yet *tremulous voice*" [18, p. 264].

Как видно из приведённых примеров, звучание старческих голосов как женских, так и мужских передаётся вербализаторами высокого уровня голосового тона (*reedy*), скрипучего качества голоса (*rusty, grating*), дрожащего качества голоса (*tremulous*) в сочетаниях с прямой номинацией возрастной принадлежности говорящего (*old*).

В целом, в характеристиках голоса, идентифицирующих говорящего по возрастному признаку, преобладают ЛЕ, вербализующие мелодику – 53%; им уступают вербализаторы комбинации мелодики и качества голоса с показателем частоты употребления 23,5%; ЛЕ, номинирующие качество голоса, составляют 17,8%; ЛЕ, вербализующие громкость, – 5,8%. Вербализаторы темпа не были выделены в данных характеристиках.

Итак, полученные результаты исследования, свидетельствуют о том, что в перцептивной картине мира англоязычного языкового коллектива особенности восприятия голоса манифестируются сформированными стереотипами, в частности, стереотипами звучания женских, мужских, детских, юношеских и старческих голосов. В свою очередь, сформировавшиеся голосовые стереотипы получают вполне конкретное отражение в языке через лексические единицы, вербализующие просодические характеристики. Среди средств номинации слуховой перцепции мужских и женских голосов преобладают вербализаторы качества голоса и мелодического компонента; детских, юношеских и старческих голосов – вербализаторы мелодики и комбинации мелодического компонента и качества голоса. Лексические единицы, номинирующие громкость, в процентном соотношении значительно уступают вербализаторам качества голоса и мелодики. Средства вербализации темпа не были выделены. Таким образом, можно сделать вывод о том, что для языкового отражения восприятия английских мужских, женских и «возрастных» голосов типичными являются вербализованные просодические характеристики качества голоса и мелодики либо их комбинации, в меньшей степени – просодический параметр громкости.

Перспективы нашего исследования лежат в плоскости дальнейшего изучения чувственного отображения объективной реальности и его репрезентации в английском языке в мономодальном, полимодальном и интермодальном проявлении.

Литература:

1. Демчук А.И. Вербализация просодических характеристик голоса в современном английском языке (на материале словарей и художественных текстов): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Одесса, 2010. 251 с.
2. Collins S. A. Men's voices and women's choices. *Animal behavior*. 2000. Vol. 60. P. 773–778.

3. Kramer Ch. Perception of female and male speech // *Language and speech*. – 1977. Vol. 10. № 2. P. 151–161.
4. Hailey A. In *High Places*. N. Y.: Bantam Books, 1979. 376 p.
5. Hailey A. *Airport*. N. Y.: Bantam Books, 1965. 405 p.
6. Willford C. *Cockfighter*. N. Y.: Pocket Books, 1996. 228 p.
7. Priestly J. B. *Angel Pavement*. M.: Progress Publishers, 1974. 504 p.
8. Hammet D. *The Thin Man*. M.: Raduga Publishers, 2003. 223 p.
9. Cronin A. J. *The Citadel*. M.: Foreign Languages, 1963. 475 p.
10. Shaw I. *Nightworks*. London: Pan Books, 1979. 377 p.
11. Waugh E. *Brideshead Revisited*. London: Penguin Books, 1982. 325 p.
12. Ганыкина М. В. Возрастные этапы становления интонационной нормы южно-английского произношения // *Коммуникативная функция единиц сегментного и суперсегментного уровней*. Выпуск 321. Москва, 1988. С. 132–140.
13. Менабени-Шамшинова А. Г. *Певческое голосообразование*. Москва: Наука, 1968. 199 с.
14. King S. *The Dead Zone*. N. Y. Signet, 2000. 572 p.
15. Willford C. *Miami Blues*. N. Y.: Pocket Books, 1997. 182 p.
16. Шевченко Т. И. *Социальная вариативность английской интонации*. Москва: Высшая школа, 1986. 123 с.
17. King S. *The Green Mile*. N. Y.: Pocket Books, 1999. 544 p.
18. Lawrence H. D. *The Rainbow*. M.: Raduga Publishers, 1985. 576 p.

Демчук А. І. Вербалізація слухової перцепції голосу в сучасній англійській мові

Анотація. Статтю присвячено аналізу засобів вербалізації одного з модусів перцепції, зокрема лексики слухового сприйняття голосу в сучасній англійській мові. З'ясовано, що гендерні та вікові голосові стереотипи, сформовані в англійській перцептивній картині світу, вербалізуються певним набором лексичних одиниць, які номінують просодичні характеристики голосу. Серед засобів номінації характеристик чоловічих і жіночих голосів домінують вербалізатори якості голосу та мелодійного компоненту, дитячих, юнацьких і старечих голосів – вербалізатори мелодики й комбінації мелодійного компоненту та якості голосу.

Ключові слова: модус перцепції, перцептивна картина світу, голосові стереотипи, лексична одиниця, просодична характеристика, вербалізатор.

Demchuk A. Voice perception verbalization in the modern English language

Summary. The article studies verbalization means of one mode of perception, to be more precise, voice perception lexicon in the modern English language. It states that the gender and age voice stereotypes, formed in the English perceptive world picture, are verbalized by a definite set of the lexical units nominating voice prosodic characteristics. Dominant nomination means of male and female voice characteristics are voice quality and melody verbalizers. Melody, and combination of melody and voice quality verbalizers are typical of children's, adolescent, and old voices.

Key words: mode of perception, perceptive world picture, voice stereotypes, lexical unit, prosodic characteristic, verbalizer.

Дубровська І. Б.,
доцент кафедри германських і романських мов
Київського національного лінгвістичного університету

НОВОМОВА ТОТАЛІТАРНОЇ ДЕРЖАВИ НДР (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ КЛАУСА КОРДОНА «КРОКОДИЛ НА ШИЇ»)

Анотація. Статтю присвячено дослідженню мови тоталітаризму на прикладі роману Клауса Кордона «Крокодил на шиї». Основна увага приділена аналізу структурних і семантичних характеристик лексичних одиниць роману. Установлені й систематизовані особливості цих одиниць. Підкреслюється деструктивний феномен новоформи, яка існувала за часи комуністичного режиму НДР.

Ключові слова: новоформа, соціалістичні історизми, соціалістичні інтернаціоналізми, послаблення семантичного значення, ідеологеми.

Постановка проблеми. Уже зникли з карти Східної Європи тоталітарні держави так званого соціалістичного блоку, і для нового покоління реалії минулого сьогодні канули в Лету. Безумовно, історія сфотографувала й записала у своїх анналах усі події, що відбувалися протягом 1945–1990 років в історії німецько-німецьких відносин. Але історію пишуть люди, тоді як мова створюється й відшліфовується багатьма поколіннями та як феномен духовної сутності залишається поряд з історією не лише яскравим свідченням життя минулих поколінь, а й підручником, який учить нащадків знати й не повторювати помилок минулого.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на численну кількість праць, присвячених аналізу лексичних і фразеологічних одиниць німецької мови колишньої НДР, вивчення цього мовного феномена не втратило своєї актуальності, особливо на тлі останніх політичних подій в Україні, що особливо підкреслює українська дослідниця мови тоталітаризму Л. Масенко [5]. Мова двох тоталітарних держав, які існували в недалекому минулому, – націонал соціалістичної та комуністичної – завжди викликала інтерес мовознавців, про що свідчать нещодавні наукові праці М. Mantenioti (2017), S. Dhouib (2018), а також дослідження V. Klemperer, M. Glowinski, S. Schroeter і багатьох інших мовознавців. Одним із найбільш цікавих напрямів наукових пошуків лінгвістів і філологів є дослідження живого середовища функціонування мови у творах художньої літератури.

Аналіз лексичних особливостей мовного варіанта німецької мови НДР на прикладі роману Клауса Кордона «Крокодил на шиї» і є метою статті.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, письменники НДР (1949–1965) намагались представити дійсність «історично-конкретно» в її так званому революційному розвитку. Вони описували події, що відбувалися в галузі промисловості (А. Зегерс, Х. Мархвіца), сільського колективного господарства (Е. Штрігматер), виконання планів партії (Е. Клавдіус). У 1968–1989 роках у літературі НДР акцент змістився на суб'єктивне зображення людини на фоні подій у їх невирішеній

напруженості (У. Пленцдорф, М. Марон, К. Вольф, Е. Льост, П. Браш). Однак, незважаючи на елементи критичного ставлення до подій тогочасної соціалістичної дійсності, письменники НДР не наважувались висловлювати свою позицію щодо пануючого антидемократичного режиму НДР відверто [9; 10].

У романі Клауса Кордона «Крокодил на шиї» автор ділиться з читачами автобіографічними спогадами про життя в колишній НДР. Спочатку з власної волі головний герой Манфред Ленц обирає життя в НДР, пізніше, однак, вирішує втекти із цієї країни. Не випадково він ставить назву своєї країни в лапки [7, с. 760], критикуючи антигуманний характер («*menschliches System*») так званої «демократичної республіки» [7, с. 767]. Утеча завершується невдало. Манфред Ленц заарештований поліцією Штатзі й опиняється, так само як і його дружина, у в'язниці, засуджений до трьох років. Більша частина роману присвячена роздумам героя про своє дитинство, життя в НДР, аналізу своїх вчинків.

Роман К. Кордона є цікавим художньо-історичним документом минулого, відтвореним автором за допомогою так званої специфічної новоформи, насиченої численними запозиченнями з російської, композитами, усталеними виразами, типовими лише для східної частини Німеччини, яка розглядається науковцями як варіант німецької мови. У науковій літературі мова комуністичного тоталітаризму має низку синонімів: новоформа, антимова, мова Совдепії, дерев'яна мова, суконна мова, мова конвою, квазімова, енкратичний соціолект, новояз [5, с. 11]. Ця мова формувалася протягом 40 років існування НДР, але в наш час численні лексичні, фразеологічні одиниці цієї новоформи вже вийшли з мовного ужитку й поповнили словник історизмів.

По-різному можна інтерпретувати назву роману «*Krokodil im Nacken*». («Крокодил на шиї»). Метафоричним зоонімом *крокодил* автор називає свою совість, яка «кусає» його своїми «зубами». Головний герой Манні пройшов різні ступені «соціалістичного» виховання в дитячому будинку, школі, народній армії, змінив різні професії й, нарешті, посів своє місце в житті, зробивши успішну кар'єру в прибутковому бізнесі. Урешті, він міг би задовольнятися досягнутим, як і тисячі інших НДР-бюргерів, якби не цей крокодил на шиї, що ніяк не давав йому спокою.

«Крокодил» у романі – це той самий біблійний Левіафан, чудовисько (Ісаїя 27:1), який у Старому Заповіті отожднюється із Сатаною, а в художньому ракурсі може розумітися як прообраз страшної деспотичної системи комунізму, яка знищила мільйони людських душ. Ця система була нав'язана воїнами-«переможцями» багатьом країнам Східної Європи після Другої світової війни та міцно сиділа на їхній шиї майже півстоліття, висмоктуючи всі життєві соки й поступово доводячи народи та країни до зубожіння й руйнації.

V. Klemperer та F.C. Weiskopf підкреслювали насиченість мови НДР механічними перекладами з російської лексики партійного жаргону. Можна сказати, що ядро цієї лексики утворювали так звані ідеологи, пов'язані жорсткими структурними відношеннями оцінності [3, с. 11].

Аналізуючи мову роману, можемо констатувати, що увагу привертають численні лексичні одиниці, які сьогодні вже стали так званими соціалістичними історизмами, напр., *Stasi-Mann* [7, с. 50], *Ostberlin* [7, с. 45], *Ostmark* [7, с. 145], *Ministerium für Staatssicherheit* [7, с. 14], *Kalter Krieg* [7, с. 591], *Thälmann-Pionier*, *Planerfüllung* [7, с. 145], *sozialistischer Wettbewerb* [7, с. 236], *Jugendweihe* [7, с. 241], “VEB” – *Schild-und-Schwert der Partei* [7, с. 80], з абревіатурою *FDJ* (*FDJ-Schuljahr* [7, с. 587], *FDJ-Leitung*, *FDJ-Schulung* [7, с. 589]).

До іншої частини новомовної лексики належать так звані «соціалістичні інтернаціоналізми», напр., *Kollektiv*, *Brigade (der sozialistischen Arbeit)*, *Brigadier* [7, с. 594]. Багато із цих слів (напр., *Traktorist*, *Bandit*, *Dispatcher*) популяризувались у мові НДР саме завдяки російській. У романі К. Кордона вживаються часто словосполучення, в яких одна з лексичних одиниць є інтернаціоналізмом-ідеологемою, тоді як увесь вираз можна охарактеризувати як соціалістичний історизм, напр., *Die sozialistischen Gesetzhüter* [7, с. 49], *sozialistische Position* [7, с. 552], *antisozialistische Tendenzen* [7, с. 553].

Продуктивним словотворчим фактором є скорочення та словоскладання (2 або 3 лексичні одиниці). Численні номінації (в нім. мові на *-ung*) є також типовими для новомови, призводять до нівелювання суб'єкта, знеособленості подій і подальшого маніпулювання з «найменованими сутностями». Стрижневим словом багатьох дериватів є ідеологеми, напр., *Genosse(n)*, *Volk*, *Klasse (n)*, *Kampf (bulgarische Genossen* [7, с. 80], *Nationale Volksarmee* [7, с. 280], *Klassenkampf* [7, с. 82, 324], *Kampfreserve* [7, с. 321], *Kampfgruppe* [7, с. 322], *Kampfauftrag* [7, с. 323].

Слова *Volk*, *Kampf* почали вживатись задовго до часів тоталітарних режимів. Їх можна зустріти у творах німецьких романтиків, у публіцистичній літературі для характеристики робітничого руху. Однак за часи націонал-соціалізму вони стали набувати характерної політичної забарвленості. Особливо популярним було слово “*Volk*” – *Volk ohne Raum, Volk und Vaterland*” у промовах ідеологів третього рейху. Це слово в тоталітарних державах набуває значення відчуженості, певного кліше для проголошення стадності: бути як усі, не виокремлюватися з колективу. Так само слово *Kampf* набуло широкої розповсюдженості за часи націонал-соціалізму, а прикметник *kämpferisch* використовувався в новомові НДР до 1989 року [9, с. 192].

Використовуючи типову для часів НДР лексику, автор утворює персональні деривати, напр., *Honecker Stasi-Leute*, *Stasi-Deutsch* [7, с. 85]. Авторська перифраза, напр., *dieser Genosse-im Namen des Volkes=суддя* [7, с. 667], метонімічний вислів *Volkspolizistenhose* [7, с. 12] набувають у тексті роману іронічного відтінку.

У романі К. Кордона можна схематично виділити лексико-семантичні поля, згруповані за певними поняттями, напр., виховання (школа, університет), національна армія, виробництво, сім'я, судочинна влада, правоохоронні органи. Завдяки розмаїттю понятійної лексики читач може краще зрозуміти атмосферу минулого, в якому всі сфери життя контролювались тоталітарною владою.

У новомові НДР відображена й специфічна модель світу, яка полягає в дихотомічному розмежуванні понять і значень: на добро і зло, на друзів/товаришів і ворогів. «Пролетарський інтернаціоналізм» протистоїть таким чином «буржуазному націоналізму», «соціалістична демократія» – «буржуазній демократії».

До ворогів уряд колишньої НДР прираховував країни Заходу. У романах багатьох письменників НДР негативна ідентичність досягається за допомогою таких слів, як, напр., *Bandit* (К.-Х. Якобс), *Kapitulant* (Е. Нойш), *Schädling* (У. Йонсон), *Sektierer* (Ю. Брежан), *Versöhner* (М. Марон). Негативна конотація створюється за допомогою суфіксів *-ler*, *-ant*, *-ismus* [9, с. 50]. Метафорами з пейоративним забарвленням стають назви країн Заходу та Америка. У романі К. Кордона можна зустріти безліч виразів для характеристики цих запеклих ворогів нового устрою: *Der amerikanische Klassenfeind* [7, с. 149], *imperialistische Agressoren* [7, с. 505], *Aufnahme von staatsfeindlichen Verbindungen* [7, с. 16, 83], *feindlich-negative Kräfte im Westen* [7, с. 82].

Слова *amerikanisch*, *westlich* стають синонімами до прикметника *feindlich-negativ*, набуваючи пейоративної оцінності, напр., *westliche Propaganda* [7, с. 83], *westliche Ausbeutergesellschaft* [7, с. 324]. Офіцер Штазі докоряє на допиті головному герою: „*Sie haben zu viele amerikanische Filme gesehen*“ [7, с. 17]. Неоднозначною є семантика слова «фашист» у новомові й К. Кордона. Воно стає синонімом громадянина демократичних країн Європи та Америки. За свідченням С. Шретер, у шкільних підручниках історії слово «антисемітизм» було викреслене, єдиними, проти кого фашисти вели боротьбу, були антифашисти, тобто комуністи. Така спотворена модель розуміння історії призвела, можливо, до того, що «антифашистська НДР» перейняла як лексику, так й ідеологію гітлерівської диктатури [9, с. 191].

Позитивної конотації в новомові набули слова з прикметником *sozialistisch* (= щось ідеальне, бажане, синонім *fortschrittlich*, *progressiv*, напр. *sozialistische Ethik*; *sozialistisches Moral*) [9, с. 64]. Отже, окрім розмежування значень і понять, для новомови було характерним також надавання лексичним одиницям певної оцінності. Прагнення до однозначності, уникнення варіативності, постійне й часте повторювання цих одиниць призвело, за свідченням О. Калиновської, до втрати денотативного значення слова, смислової порожнечі. Квазіуточнювальні прикметники у складі певних словосполучень (напр., *sozialistisches Moral*) призводили до втрати універсального значення слів «совість», «мораль», «честь», «демократія» [2].

Для новомови є також типовим уживання евфемізмів, метою яких є замаскувати справжню номінативну сутність слова. Наприклад, у К. Кордона евфемізмом *antifaschistischer Schutzwall* позначено аж ніяк не стіну, призначену для захисту громадян від зовнішніх ворогів [7, с. 317]. На німецько-німецькому кордоні, названому *antifaschistischer Schutzwall*, загинуло 960 людей, чверть мільйона сиділи за ґратами. Симпатизанти сталінського режиму не хтували й тортурами, які автор згадує словами *Badewanne* або *U-Boot*.

На протигагу всім войовничим країнам Заходу, НДР названа в романі перифрастично – *Staat des Friedens und der Völkerfreundschaft* [7, с. 149]. Культ псевдопатріотизму підігривався брехнею про переваги соціалістичної економіки. Кінцевою метою такої мовної маніпуляції було виправдовування режиму терору й насильства, виховання відповідних негатив-

них рис у своїх громадян, які мусили стати „typische DDRler“, „zur Gehorsamkeit erzogen, ohne jede Eigeninitiative“ [7, с. 651]. Головний герой Манні насміхається над пропагандистською брехнею та лицемірством. „Frieden“ war ein Wort, mit dem alle Einwände totgeschlagen werden konnten. Mauertote, Diktatur, Stalinismus – was soll's? Hauptsache Frieden“ [7, с. 520].

Окрім детального аналізу лексичних і фразеологічних одиниць художнього твору, важливим є також аналіз контекстуального оточення, в якому вони функціонують.

Сидячи в тюрмі, Манні згадує повосенне дитинство і ставлення до «визволителів». „Kamen die Russen zur Mutter, verlangten sie Wodka“, „fremde Schimpfwörter wurden geschrien...“, „sie wollten nur zerstören“ [7, с. 92–93]. Слово *Russen* набуває в тексті негативної конотації. Негативне забарвлення розповсюджується й на інші словосполучення із цим іменником або відповідним прикметником, характеризуючи ставлення простих громадян до нав'язаної їм зовні політичної системи, до обов'язкового вивчення російської мови, до негативної характеристики наглядців у тюрмі тощо. Так, напр., охоронця, який бив в'язнів за найменшу провину, називали *Berija*, іншого, який не відзначався кмітливістю, – *Petrograd*, ще одного, який багато писав, – *Karandasch* [7, с. 709, 713, 736].

Особливо болючими є спогади героя про псевдорепрезентум в НДР у 1949 році, який, на думку героя, проведений із більшою брехнею й зухвалістю, аніж вибори за часи Гітлера: „Es gab die ersten Wahlen und tags darauf viel Gelächter: 99,7% Prozent Ja-Stimmen für die von der SED beherrschte Einheitsliste der Nationalen Front? So frech hätte nicht mal der Hitler beschissen, sagte der Fleischermeister Möckel“ [7, с. 149].

Привиди комунізму, омріяні співвітчизниками К. Марксом і Ф. Енгельсом, таки примандрували в цю частину Німеччини, надихаючи піонерів-тельманівців, шахтарів, народних поліцейських, членів спілки FDJ та сільськогосподарських кооперативів крокувати східнонімецькими вулицями, несамовито вигукуючи: „Es lebe der 1. Mai, der internationale Kampftag der Werktätigen der ganzen Welt für Frieden, nationale Unabhängigkeit, Demokratie und Sozialismus!“, підігруючи себе піснями боротьби проти всесвітнього імперіалізму: „Avanti popolo, alla riscossa“, „Die Partisanen von Amur“, „Bella ciao“, „Wir sind die junge Garde des Proletariats“ [7, с. 718]. Ось, неначе у фільмі, перед очима заарештованого Манні виникають спогади про фестиваль молоді і студентів у зруйнованому війною східному секторі: молоді люди несуть величезні портрети Маркса, Енгельса, Леніна, Мао-дзе-Дуна, Ульбріхта, Піка, Гротевольта та інших «святих» [7, с. 150]. Нові диктатори прийшли на місце старих: у дитячому садку дітям читають книжку про ведмедика, якого відвідав і пригостив тістечком Вальтер Ульбріхт.

Неначе з радянської реальності списана сцена уроку в 4 класі, де учні повторюють висловлювання „Die Lehre von Marx ist allmächtig, weil sie wahr ist“ [7, с. 150]. І вже зовсім не по-радянськи звучить запитання Манні: „woher man wisse, dass die Lehre wahr ist?“ Згадує герой і про вступ до піонерів-тельманівців, і про заповіді будівельника комунізму: „Du sollst dein Vaterland lieben...und stets bereit sein, deine ganze Kraft und Fähigkeiten für die Verteidigung der Arbeiter-und Bauernmacht einzusetzen“ [7, с. 233].

Ретроспективний екскурс у минуле подається зі спогадів уже дорослого Манні, який згадує про інші визначні події з історії НДР. Це 1953 рік – рік смерті Сталіна й водно-

час повстання в НДР 17 червня. Для одних громадян Сталін залишився іконою НДР-режиму: „Vater aller Werktätigen und besten Freundes des deutschen Volkes“, „Befreiers der gesamten Menschheit“ [7, с. 172], а для інших – найбільшим диктатором і злочинцем: „Na, endlich – der Oberverbrecher ist tot!“. „Stirbt ein Diktator, stirbt damit noch lange nicht die Diktatur“ [7, с. 172]. Вочевидь, після подій 17 червня 1953 року, придушених радянськими танками, суспільство вже почало суттєво розширюватись за своїми поглядами.

Ось перед нами епізод цього повстання. Громадяни, які скандують „Freie Wahlen! Wir -woll'n-freie-Wahlen!“, піднімають чорно-червоний-золотавий прапор замість червоного. Деякі кричать, стискаючи кулаки: „Russen weg! Das ist unsere Sache!“, „Solange die bei uns stationiert, wird sich ja doch nichts ändern“ [7, с. 177]. На фоні протестних настроїв автор описує приїзд Хрущова та його зустріч із В. Ульбріхтом, згадує про вигуки-лозунги „Drush-ba!“, „Es lebe die deutsche-sowjetische Freundschaft!“

Головний герой розмірковує над минулим Німеччини й повертається думками в сучасність. Описуючи свою юнацьку подорож і відвідування музею концентраційного табору Бухенвальд, Манні згадує про сучасні табори НДР у Котбусі, Бранденбурзі, Баутцені, в одному з яких він й опиняється. І так само, як і раніше, мало хто з місцевих мешканців знав, що відбувалось за колючим дротом нацистських таборів, так само й за часи НДР нова тоталітарна система ретельно приховували сліди своїх злочинів.

Головних героїв роману Кордона Манні та Ханну, нарешті, визволяють із тюрми НДР, точніше, викупають західнонімецькі родичі. Незважаючи на щасливий кінець, читач відчуває присмак гіркоти й болю. За зіпсоване людське життя, за безглуздість, за втрачені ілюзії. Роман К. Кордона є свідченням та уроком для історії.

Аналіз мови роману Клауса Кордона «Крокодил на шії» дає змогу зробити такі **висновки**:

1. Автор використовує мовні одиниці, притаманні так званому «мовному варіанту» німецької новомови – мові колишньої тоталітарної держави НДР. Ця мова виявляє риси, спільні для мов інших тоталітарних держав, які історично існували на території Німеччини та колишнього Радянського Союзу. Типовим для цієї мови є соціалістичні історизми й інтернаціоналізми. Одна частина з них популяризувалася в німецькій мові завдяки політиці Радянського Союзу й увійшла в німецьку мову без істотних структурних змін лексичного складу, інша частина виявила риси, специфічні для німецького словотворення, – словоскладання за допомогою стрижневих слів, утворення нових слів за допомогою суфіксів, номіналізації лексики. У романі трапляються також авторські варіанти, утворені на основі вторинної номінації.

2. Семантичними особливостями новомови роману є дихотомія значень і понять; десемантизація значень і семантичні (перевага оцінювання над значенням, утрата семантики, шаблонність), функціональні (повторення), прагматичні (маніпулювання евфемізмами та гіперболами, лозунговість як засіб впливу на реципієнта) особливості.

Аналіз новомови історичних тоталітарних держав Німеччини (націонал-соціалізм і комунізм) виявляє спільні риси в різних аспектах і сферах їх дослідження, результати якого можуть бути плідними не лише для мовознавців, а й для фахівців інших наукових галузей.

Література:

1. Гловінський М. Новомова: 12 польських есеїв. Київ: Критика, 2001. С. 163.
2. Калиновська О.В. Лексична сполучуваність у мові тоталітарного режиму. *Наукові записки*. Київ: Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2003. Т. 22. Ч. 1: Гуманітарні науки. С. 22–26.
3. Клемперер В. Язык Третьего рейха. Записная книжка филолога. URL: <https://www.e-reading.club/book.php?book=27796>.
4. Масенко Л.Т. Мова радянського тоталітаризму: монографія / НАН України. Інститут української мови. Київ: ТОВ «Видавництво «КЛІО», 2017. 240 с.
5. Dhoub S. Formen des Sprechens Modi des Schweigens Sprache und Diktatur. *Velbrück Wissenschaft*, 2018. 472 S.
6. Kordon K. Krokodil im Nacken. Weinheim: Verlag Beltz & Gelberg, 2002. 796 S.
7. Mantinioti M. Verwendung und Missbrauch der Sprache im Totalitarismus. Sprachkritik in „Oryx“ und „Crake“ von Margaret Atwood und „1984“ von G. Orwell Taschenbuch. 20 September 2017. GRIN Verlag. 72 S.
8. Schroeter S. Die Sprache der DDR im Spiegel der Literatur. Walter de Gruyter: Berlin. New York, 1994. 242 S.
9. Schröder J. Literatur als Ersatzöffentlichkeit? Gesellschaftliche Probleme im Spiegel der Literatur. *Gerd Meyer et.al. DDR heute – Wandlungstendenzen und Widersprüche einer sozialistischen Industriegesellschaft*. Tübingen, 1988. S. 109–129.
10. Weiskopf F.C. „Ostdeutsch“ und „Westdeutsch“ oder über die Gefahr der Sprachenfremdung. *Verteidigung der deutschen Sprache*: Berlin/Ost, 1955. S. 52–74.

Дубровская И. Б. Новояз тоталитарного государства ГДР (на примере романа Клауса Кордона «Крокодил на шее»)

Аннотация. Статья посвящена исследованию языка тоталитаризма на примере романа Клауса Кордона «Крокодил на шее». Основное внимание в статье уделяется анализу синтаксических и семантических характеристик лексических единиц романа. Определены и систематизированы особенности этих единиц. Подчеркивается деструктивный характер новояза, функционирующего в период существования коммунистического режима ГДР.

Ключевые слова: новояз, социалистический историзм, социалистический интернационализм, ослабление семантического значения, идеологема.

Dubrovskaja I. Newspeak of the totalitarian state of the GDR in K. Kordon's novel "Crocodile on My Tail"

Summary. The article is dedicated to the investigation of the language of totalitarianism in K. Kordon's novel "Crocodile on My Tail". The focus is made on the analysis of structural and semantic features of the lexical units used by the author. It is set and systematized dominant species of these units. It is paid special attention to the illustration of destructive phenomena of this newspeak-language during the reign of the communist regime in the GDR.

Key words: newspeak, socialist historicism, socialist internationalism, semantic bleaching, ideological units.

*Евдокимова И. А.,
кандидат филологических наук,
доцент кафедры теоретической и прикладной фонетики
английского языка
факультета романо-германской филологии
Одесского национального университета имени И. И. Мечникова*

ТЕМБРАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ РЕЧЕВЫХ МАСОК В АНГЛОЯЗЫЧНОМ УСТНОМ РЕКЛАМНОМ ДИСКУРСЕ (ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ФОНЕТИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ)

Аннотация. Статья посвящена электроакустическому исследованию тембра, его компонентов и их роли в реализации воздействия устного англоязычного рекламного дискурса. Форманты английских гласных звуков являются единицей исследования сверхсегментной интонации на основе изучения речевых масок. Раскрыты особенности тембра речевых масок рекламного дискурса посредством анализа частоты, ширины и длительности форманты гласных звуков.

Ключевые слова: тембр, форманта, спектр, воздействие, реклама, дискурс, интонация, речевые маски.

Постановка проблемы. В аспекте поставленных в телевизионных рекламных дискурсах (далее – РД) социальных и культурно-эстетических задач тембр обнаруживает себя как компонент просодии, который специально и сознательно конструируется. Тембральное воздействие, прежде всего, направлено на создание образа, которой способствует передаче эмоций, формирует оценку слушателя и провоцирует некоторые модальные характеристики. В РД наиболее ярко проявляется суггестивная функция тембровой составляющей.

Анализ последних исследований и публикаций. Экспериментально установлено, в частности, в работах В.Ю. Урбах, что изменение тембральной окраски связано с изменениями спектра. Эти факторы позволяют считать, что тембр является компонентом интонации. Исследование характеристик суперсегментного спектра, свойственных изучаемому лингвистическому явлению, является главной задачей данного исследования. Этим объясняется то, что исследования суперсегментного спектра до последнего времени почти не проводились. Небольшое количество работ, посвященных исследованию суперсегментного спектра, рассматривает в основном анализ спектральных параметров эмоционально окрашенной речи [1].

Как правило, тембр называют метафорически эмоциональной окраской речи, колоритом или «цветом голоса», который, по мнению Т.Г. Медведевой, «порождается при взаимодействии просодических и сверхсегментных спектральных средств в различных комбинациях» [2].

Исследование речевой информации посредством спектрального анализа характеризуется таким важным фактором, так оценка качества звукового воздействия речи на слушателя, т. е. ее восприятие. Совокупность признаков качеств воздействующих звуков речи описывается формантной структурой, характеризующейся соотношениями между формантами в виде совокупности устойчивых связей объекта, обеспечивающих целостность смыслового содержания, набором спектральных сегментных и суперсегментных характеристик или тембром.

Так как при спектральном анализе важно выяснить, какие участки спектра являются наиболее информативными для выявления наиболее суггестивно направленных отрезков дискурса, **целью статьи** является тембральный анализ: комплексное изучение формант как в структуре синтагмы, так и в разных частях рекламного дискурса, что проводилось на основе рекламных речевых масок (далее – РМ) (информирующей, убеждающей и внушающей). Посредством данных рекламных РМ адресантом осуществляются завуалированные манипуляции, в частности, на уровне интонации (тембра), которые приводят к желаемым результатам [3, с. 60–64]. В задачу исследования входило исследование тембральных особенностей РМ в устном англоязычном РД. Единицу изучения составили гласные ударные звуки, а именно частота, ширина и длительность формант, которые измерялись в герцах.

Изложение основного материала. Носителем вербальной фонетической информации, как утверждает Г. Фант, является спектр сложного речевого звука, вернее, динамика формантной структуры спектра во времени [4]. Форманта (термин фонетики) обозначает акустическую характеристику звуков речи (прежде всего гласных), связанную с уровнем частоты голосового тона и образующую тембр звука.

Существует предположение, что основную роль в просодии спектра играют высокочастотные форманты, подтверждаемое тем, что различия спектральных характеристик гласных можно описать, по мнению Л.В. Бондарко, используя только две первые форманты [5]. При этом ученые Л.Р. Зиндер, Л.В. Бондарко, Л.А. Вербицкая утверждают, что для синтеза задних гласных достаточно одной форманты, а для передних – нужны две: первая и одна из высших [6].

Электроакустический анализ рекламных текстов проанализирован в программных пакетах обработки речевого сигнала PRAAT 5.0. (Праат – научная программа анализа речи для исследователей в области фонетики, созданная в Полем Боезом и Дэвидом Вининком [7]), что позволило получить графическое изображение рекламных высказываний любой длительности с широкой информацией о характере речевого сигнала и применять синхронную текстовую аннотацию полученных осциллограмм, в частности формант.

Средние значения частоты формант ударных гласных, которые составили первый этап анализа, вычислялись по формуле: $F_i = F_{max} + F_{min}/2$, где F_i – средние значения частоты формант ударных гласных звуков, F_{max} – верхняя граница частоты форманты, F_{min} – нижняя граница частоты форманты.

Результаты проведенных экспериментальных исследований средних значений частоты форманты гласных ударных звуков отражены в таблице 1.

Таблица 1

Средние значения частоты форманты гласных ударных звуков в РМ в англоязычном устном РД, в Гц

Речевая маска	Начало			Основная часть			Завершение		
	1-й ударный	Корпус	Ядерн. слог	1-й ударный	Корпус	Ядерн. слог	1-й ударный	Корпус	Ядерн. слог
Информирующая	2734	2753	2674	2626	2641	2912	2351	2558	2700
Убеждающая	2334	2676	2463	2533	2638	2625	2957	2564	2702
Внушающая	2648	2635	2564	2522	2490	2939	2603	2555	2594

Полученные результаты, представленные в таблице 1, позволяют определить максимальные значения частоты форманты, которые реализуются в убеждающей речевой маске (составляют 2957 Гц) на первом ударном слоге в завершении дискурса; средние значения характерны внушающей маске (составляют 2939 Гц) и минимальные – информирующей маске (составляют 2912 Гц) на ядерном слоге в основной части дискурса. Таким образом, частота форманты выполняет функцию разделения речевых масок, реализуя тембры: лирический (далее – УРМ), приподнято-жизнерадостный (далее – ВРМ) и серьезный (далее – ИРМ).

Высокая степень различий значений в РМ характерна и разным частям РД.

В начале РД частота формант гласных ударных звуков в ИРМ реализуется на высоком уровне, во ВРМ – на среднем, в УРМ – на низком и среднем уровнях.

Формантный анализ показал, что ИРМ и ВРМ характеризуются сходной картиной распределения частоты формант на отрезках синтагмы: плавно нисходящим движением; УРМ присуща восходяще-нисходящая структура частоты формант и расширенный диапазон.

В основной части РД УРМ характерен низкий формантный уровень, узкий диапазон частоты формант, плавное повышение значений частоты формант в корпусе и на ядерных слогах, то есть движение плавно восходящее.

Наиболее широкий диапазон формант наблюдается во ВРМ, где зафиксировано существенное повышение значений частоты формант на ядерных слогах. Повышение уровня значений формант на ядерных слогах свойственно ИРМ, однако диапазон формант несколько сужен.

В завершении РД можно отметить, во-первых, изменения в диапазоне формант: ВРМ характерен узкий, ИРМ – расширенный, УРМ – широкий диапазон формант. Во-вторых, закономерность изменения частоты формант ударных гласных в разных частях фразы различна: во ВРМ наблюдается ровное движение формант; в ИРМ – восходящее, максимальные значения частоты формант проявляются на ядерных слогах. В УРМ локализация 1-го ударного слога происходит на самом высоком уровне (как по сравнению с остальными компонентами фразы

данной РМ, так и со значениями 1-го ударного слога других РМ). Минимальные значения формант в УРМ наблюдаются в корпусе, где увеличение значений частоты формант свойственно ядерным слогам, то есть УРМ характерно нисходяще-восходящее движение частоты формант завершения.

На наш взгляд, полученные результаты реализации максимальных значений частоты формант позволяют определить часть синтагмы и дискурса каждой РМ, которая содержит скрытое воздействие, поскольку оно не осознается реципиентом.

По мнению В.Г. Михайлова и Л.В. Златоустовой, основные особенности суперсегментного спектра определяются характеристиками третьей и четвертой формант. На их взгляд, большое значение приобретают уровень и ширина форманты, которые играют значительно меньшую роль в опознавании звуков [8], так как они передают эмоциональное состояние адресанта.

Анализ частоты полосы спектра или ширины спектра позволяет проследить окраску звука посредством разности диапазона, которая вычислялась в работе как разность между максимальными и минимальными значениями частоты форманты в пределах каждого гласного звука. Результаты исследований отражены в таблице 2.

Таблица 2

Средние значения ширины форманты гласных ударных звуков в РМ в англоязычном устном РД, в Гц

Речевая маска	Начало			Основная часть			Завершение		
	1-й ударный	Корпус	Ядерн. слог	1-й ударный	Корпус	Ядерн. слог	1-й ударный	Корпус	Ядерн. слог
Информирующая	3188	2825	2973	3071	3019	2299	2937	2520	2390
Убеждающая	2769	3003	2730	2828	2904	2752	2907	3001	2998
Внушающая	3540	3672	3357	3375	3676	3346	3572	3655	3243

Основываясь на данных таблицы 2, можем выделить дестигмативные признаки каждой речевой маски. Расширенная ширина формант характерна внушающей РМ (составляет 3676 Гц), средняя – информирующей РМ (составляет 3188 Гц), суженная – убеждающей РМ (максимальные параметры – 3003 Гц). Ширина формант гласных ударных слогов не только различает речевые маски, но и имеет разный характер локализации максимальных значений данного параметра. Так, информирующей РМ присуща расширенная ширина формант первого ударного слога во всех частях дискурса (в начале – 3188 Гц, в основной части – 3071 Гц, в завершении – 2937 Гц); убеждающей и внушающей РМ – в корпусе синтагмы во всех частях дискурса (убеждающая – 3003 Гц, 2904 Гц, 3001 Гц; внушающая – 3672 Гц, 3676 Гц, 3666 Гц).

УРМ в начальной части РД характерен самый узкий диапазон ширины формант ударных гласных. Диапазон ширины формант ИРМ несколько расширяется по сравнению со значениями в УРМ (за исключением корпуса, где наблюдается некоторое превалирование значений в УРМ). Во ВРМ наблюдается максимальное расширение диапазона по сравнению с остальными масками во всех структурных компонентах синтагмы.

Полученные данные относительно ширины формант ударных гласных звуков в основной части РД позволили прийти к следующим результатам: самый широкий диапазон формант свойственен ВРМ, средний – ИРМ и минимальный – УРМ. Необходимо отметить, минимальные значения ширины форманты в основной части РД зафиксированы на ядерных слогах, что позволяет говорить об уменьшении наполненности звука перед завершающей частью РД.

Как показали результаты исследования завершающей части РД, диапазон ширины формант самый широкий во ВРМ, суженный в ИР, в УРМ наблюдается некоторое расширение диапазона ширины формата первого ударного гласного звука.

Ширина формант гласных зависит от позиции в синтагме: в ИРМ наблюдается сужение ширины на каждом элементе (корпусе и ядерном слоге); в УРМ – минимальный диапазон на 1-ом ударном слоге и равнозначная ширина в корпусе и на ядерных слогах; во ВРМ – максимальная ширина в корпусе и сужение диапазона ширины формант на ядерных слогах.

Опираясь на полученные данные ширины форманты ударного гласного звука, можем выделить наиболее эмоционально-напряженные отрезки, которые наглядно представлены на рисунке 1.

Как видно из рисунка 1, ВРМ характерен самый широкий диапазон, пики которого реализуются в корпусе во всех частях РД, минимальная ширина диапазона формант наблюдается на 1-ом ударном слоге и на ядерном слоге в завершении РД. Ширина формант УРМ реализуется на среднем уровне во

всем РД, как правило, максимальная ширина локализуется в корпусе синтагмы в начале дискурса и на ядерных слогах при завершении РД. ИРМ характерен самый широкий диапазон, при котором аккумуляция ширины формант наблюдается на среднем и низком уровнях. Минимальный диапазон ширины формант, т. е. уменьшение окраски звука, локализуется на ядерных слогах в основной части и завершении. Внушающая маска, которая содержит, на наш взгляд, максимальные элементы суггестии, обладает максимальными показателями энергетической наполненности формант, и, наоборот, информирующая маска, которая выполняет функцию логического воздействия на адресата, аккумулируется на нижней ширине данного параметра, что восполняется резкими скачками значений в разных частях синтагмы.

Полученные значения ширины формант дают основание утверждать про воздействующую функцию данного параметра тембра.

На следующем этапе исследования тембральных особенностей РМ изучена средняя суммарная амплитуда частотных составляющих формант ударных гласных звуков в РМ (см. таблицу 3), которая также рассмотрена в разных частях РД. Средняя суммарная амплитуда частотных составляющих вычислялась по следующей формуле: $A_{\text{сред}} = \frac{\sum A_i}{n}$, где n – количество отсчетов звука, а A_i – текущие значения амплитуд интенсивности.

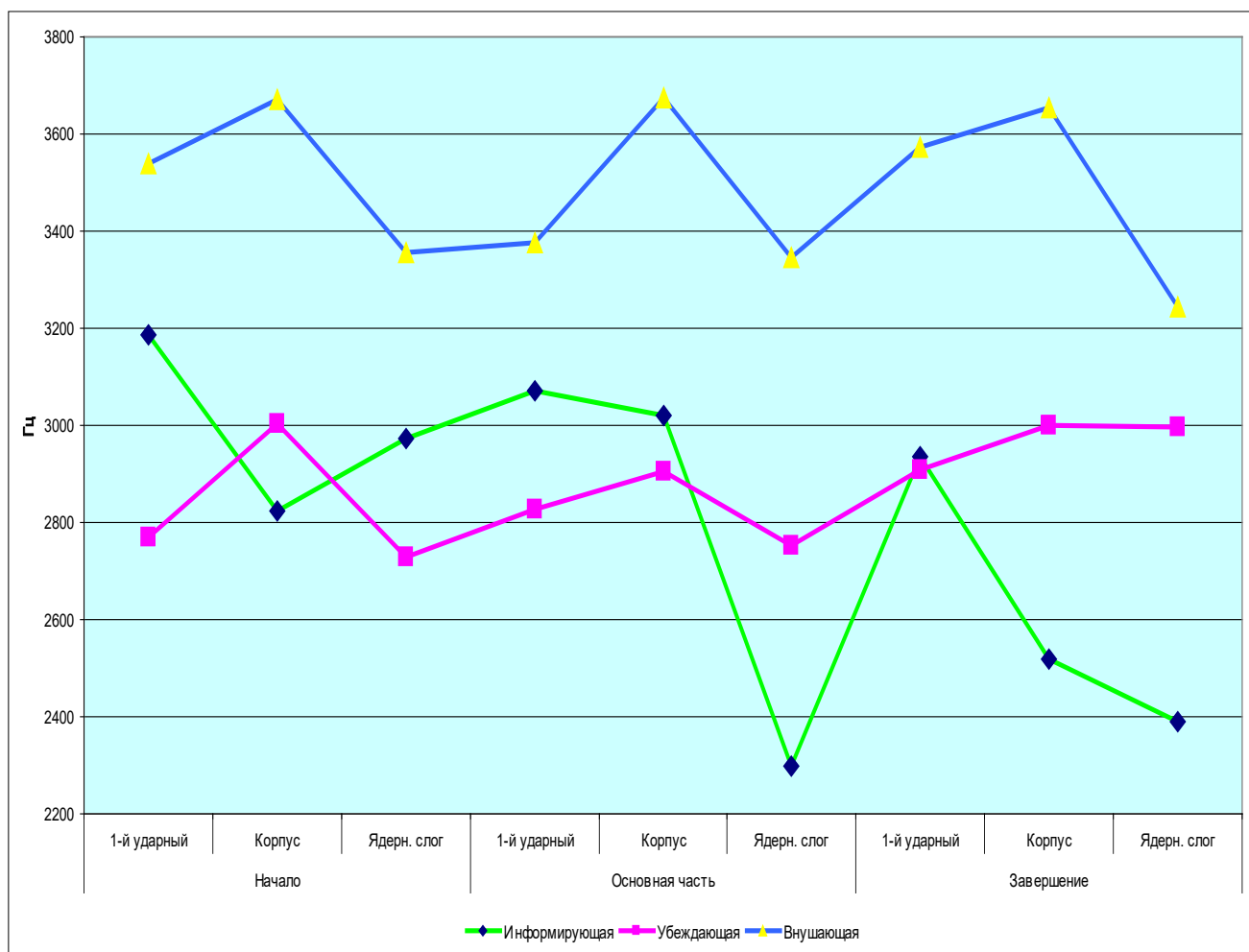

Рис. 1. Средние значения ширины форманты гласных ударных звуков в РМ в англоязычном устном РД, в Гц

Таблиця 3

Значения средней суммарной амплитуды частотных составляющих гласных ударных звуков в РМ в англоязычном устном РД, в Гц

Речевая маска	Начало			Основная часть			Завершение		
	1-й ударный	Корпус	Ядерн. слог	1-й ударный	Корпус	Ядерн. слог	1-й ударный	Корпус	Ядерн. слог
Информирующая	2808	2788	2795	2543	2511	2885	2466	2600	2688
Убеждающая	2263	2562	2433	2525	2536	2478	2742	2297	2545
Внушающая	2681	2720	2541	2715	2641	2849	2615	2490	2487

Согласно полученным данным таблицы 3, средняя суммарная амплитуда частотных составляющих формант в начале РД самая высокая в ИРМ (характер движения ровный, диапазон узкий), средняя – во ВРМ (характер движения нисходящий, диапазон нормальный), наименьшая – в УРМ (характер движения восходяще-нисходящий, диапазон расширен).

Основная часть РД отличается большими изменениями суммарной амплитуды. Так, УРМ характеризуется узким диапазоном, низким уровнем суммарной амплитуды формант и ровным движением. ИРМ обладает самым широким диапазоном суммарной амплитуды формант, где низкий уровень формант характерен 1-ому ударному слогу, высокий – ядерному слогу, восходящим движением энергии звука. ВРМ отличается самым высоким началом 1-го ударного слога и корпуса, средним диапазоном, восходящим движением энергии звука.

Характер распределения суммарной энергии формант в завершении РД отличается от остальных частей. Средняя суммарная энергия формант максимальна на 1-ом ударном слоге в УРМ и во ВРМ, в ИРМ – на ядерном слоге. Как следует из полученных данных, ИРМ реализуется средним уровнем суммарной энергии формант, диапазон – средний, увеличение энергии формант наблюдается в конце синтагмы на ядерных слогах. ВРМ характерен суженный диапазон, уменьшение суммарной энергии формант в конце синтагмы. ИРМ обладает максимальной суммарной амплитудой 1-го ударного слога, минимальной – в корпусе и средней – на ядерном слоге. Диапазон суммарной энергии расширен, движение энергии нисходяще-восходящее, при котором звуки реализуются на всех уровнях: низком, среднем, высоком.

Выводы. Проведенный экспериментально-фонетический анализ компонентов тембра: частота, ширина и длительности формант, составляющих речевые маски в рекламном дискурсе, – позволил определить, что частота форманты выполняет функцию разделения речевых масок, реализуя тембры: лирический (УРМ), приподнято-жизнерадостный (ВРМ) и серьезный (ИРМ).

Результаты реализации максимальных значений частоты формант способствуют отражению той части синтагмы и дискурса каждой речевой маски, которая содержит скрытое воздействие, поскольку оно не осознается реципиентом. Ширина форманты ударного гласного звука помогает выделять эмоционально-напряженные отрезки дискурса (в информирующей маске – первый ударный слог; в убеждающей и внушающей – корпус). Параметр диапазона ширины формант различает тембры (расширенная ширина формант характерна внушающей РМ, средняя – информирующей РМ, суженная – убеждающей РМ). Суммарная амплитуда частотных составляющих формант ударных гласных звуков в речевых масках выполняет функцию привлечения внимания (реализует максимальные параметры: в информирующей и внушающей маске – на ядерном слоге в основной части, в убеждающей маске – на первом ударном слоге в завершении).

Средняя суммарная амплитуда частотных составляющих формант зависит от вида речевой маски, а значит, и от реализуемого тембра. *Лирическому тембру убеждающей речевой маски* присущи наименьшие параметры энергии звука, локализация максимальных значений наблюдается в завершении рекламного дискурса на первом ударном слоге. *Внушающая речевая маска*, реализующая *приподнято-жизнерадостный тембр*, характеризуется средними параметрами суммарной амплитуды формант, локализуя максимальную энергию в основной части дискурса на ядерных слогах. *Информирующая речевая маска*, обладающая *серьезным тембром*, характеризуется наибольшей суммарной энергией формант, реализуя максимум в основной части на ядерном слоге.

Перспективой дальнейших исследований считаем изучение четырех формант наиболее частотных гласных ударных звуков для выявления суггестивно направленных компонентов тембра, участвующих в реализации речевых масок в устном рекламном дискурсе.

Литература:

1. Урбах В.Ю. Статистический анализ в биологических и медицинских исследованиях. Москва: Наука, 1964. 415 с.
2. Медведева Т.Г. О статусе тембра. *Ритмическая и интонационная организация текста*: сб. научн. трудов МГПИИЯ им. М. Тареза. Москва, 1982. Вып. 196. С. 170–183.
3. Евдокимова И.А. Суггестивные средства воздействия темпорального компонента просодии в речевых масках в англоязычном устном рекламном дискурсе. *Мова*. Одеса: Астропринт, 2013. № 19. С. 60–64.
4. Фант Г. Акустическая теория речеобразования / пер. с англ. Москва: Наука, 1964. 284 с.
5. Бондарко Л.В. Осциллографический анализ речи. Ленинград, 1965. 47 с.
6. Проблемы и методы экспериментально-фонетического анализа / Л.Р. Зиндер, Л.В. Бондарко, Л.А. Вербицкая и др. Ленинград: ЛГУ, 1980. 151 с.
7. Paul Boersma & David Weenink. Praat: doing phonetics by computer (Version 5.1.05) [Computer program]. Retrieved May1, 2009. URL: <http://www.praat.org/>.
8. Михайлов В.Г., Златоустова Л.В. Измерение параметров речи. Москва, 1987. 168 с.

Євдокимова І. О. Тембральні особливості мовленнєвих масок в англomовному усному рекламному дискурсі (експериментально-фонетичне дослідження)

Анотація. Стаття присвячена електроакустичному дослідженню тембру, його компонентів і їх ролі в реалізації впливу усного англomовного рекламного дискурсу. Форманти англomовних голосних звуків є одиницею дослідження понадсегментної інтонації на основі вивчення мовленнєвих масок. Розкрито особливості тембру мовленнєвих масок рекламного дискурсу, завдяки аналізу частоти, ширини і тривалості форманти наголошених голосних звуків.

Ключові слова: тембр, форманта, спектр, вплив, реклама, дискурс, інтонація, мовленнєві маски.

Yevdokimova I. Timbre peculiarities of speech masks in English oral advertised discourse (phonetic experimental research)

Summary. The article provides electroacoustic timbre investigation, its components and their role in the influence realization of English oral advertised discourse. Formants of English stressed vowels are elements of extra segmental intonation research on the basis of speech mask study. Speech mask timbre peculiarities of ad discourse have been singled out due to the formant vowel analyses of frequency, width and duration.

Key words: timbre, formant, spectrum, influence, advertisement, discourse, intonation, speech masks.

Єрмоленко І. І.,
старший викладач кафедри німецької та романської філології
Херсонського державного університету

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАГМАТИЧНОГО НАМІРУ АВТОРА В ЗАГОЛОВКУ НОВЕЛИ ДАНІЕЛЯ ПЕННАКА “DES CHRÉTIENS ET DES MAURES”

Анотація. Статтю присвячено інтерпретації заголовка детективної новели Данієля Пеннака “Des chrétiens et des Maures”. Заголовок займає сильну позицію в тексті й виконує важливу номінативну й тематизуючу функції в його змістовій структурі. Залежно від лексичного значення іменників, констатуємо декілька варіантів інтерпретації смислу заголовка “Des chrétiens et des Maures”. Його амбівалентність полягає в тому, що лексеми, які входять до його складу, можна інтерпретувати як окремо, так і як єдине ціле. Окрім смислу, експлікованого в тексті, заголовок “Des chrétiens et des Maures” містить також імпліцитний смисл, який читач може осягнути ретроспективно, після прочитання тексту.

Ключові слова: сильні позиції, заголовок, інтерпретація тексту, прагматичний намір автора.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку мовознавства особлива увага приділяється мовній організації художнього тексту, його індивідуальності, багатозначності, унікальності форми та варіативності. Елементи структури постмодерністичних детективних текстів сучасних письменників, таких як французький автор Данієль Пеннак, залишаються цікавим об'єктом мовознавчого дослідження, оскільки детектив постійно видозмінюється та еволюціонує відповідно до змін у суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Численні лінгвістичні розвідки засвідчують, що особливе місце в семантико-стилістичній структурі тексту, в його композиції посідають так звані «сильні позиції» [1; 2; 3]. Утім, незважаючи на інтерес науковців до детективних текстів Данієля Пеннака, не досліджено окремі заголовки його творів, які характеризуються особливою семантичною неоднозначністю. Яскравим прикладом із погляду інтерпретації тексту вбачаємо новелу “Des chrétiens et des Maures” («Християни і маври»).

Мета статті – виявлення специфіки реалізації прагматичного наміру автора в заголовку детективної новели Данієля Пеннака “Des chrétiens et des Maures”.

Виклад основного матеріалу. Ефективним засобом затримати увагу читача на важливих за значенням моментах і комбінаторних прирошеннях смислу є розміщення їх у сильну позицію, тобто на таке місце в тексті, де вони психологічно особливо помітні [1, с. 47]. Такими сильними позиціями є заголовок, початок і кінець твору. Правильне розуміння смислу тексту не може бути досягнуте внаслідок простого поєднання смислів його компонентів [2, с. 9], оскільки зв'язок між ними є набагато складнішим і позиція тих чи інших мовних одиниць у реченні певним чином впливає на їх значення. Важливі елементи змісту, винесені в заголовок, на початок і кінець тексту, привертають особливу увагу адресата, роблять значний внесок у процес інтерпретації твору.

Заголовок є першим знаком художнього твору, займаючи сильну позицію в тексті, і виконує важливу номінативну й тематизуючу функції в його змістовій структурі, називаючи об'єкт (текст) за однією з його ознак – темою. Заголовки зазвичай розміщуються на палітурці книги поряд з ілюстраціями. Проте, хоча заголовок і є матеріально відчуженим від тексту, він органічно входить до його структури, активізуючи такі текстові категорії, як інформативність, модальність, завершеність, зв'язність, прагматичність, перспекцію й ретроспекцію [3, с. 90]. Він функціонує окремо від тексту як його повноправний представник, і завдання заголовка полягає в тому, щоб привернути увагу читача, зацікавити його сприйняттям наступної інформації, сформувавши в адресата настанову на прочитання твору. Заголовок коротко відображає зміст тексту, його ідею і спрямовує адресата на адекватне сприйняття текстового матеріалу. Заголовок художнього твору відзначається значним інформаційним зарядом, що орієнтує читача в процесі сприйняття текстової інформації і сприяє її подальшому осмисленню.

Основний прагматичний зміст заголовка полягає в тому, щоб установити контакт із адресатом. Водночас заголовок актуалізує найрелевантнішу інформацію повідомлення, виконуючи інформативну, інтригуючу, оцінну функції. Отже, прагматичність заголовка зумовлюється декількома факторами, а саме: його орієнтацією на подальший текст (перспекція), автоцентричністю (реалізація інтенцій автора) й антропоцентричністю (орієнтація на адресата). У своїй сукупності вони перетворюють заголовок на засіб прагматичного впливу і сприяють процесові інтерпретації цілого тексту.

Заголовок детективної новели Данієля Пеннака “Des chrétiens et des Maures” містить опорний елемент ХТО або ЩО, залежно від лексичного значення іменників, що сприяє виникненню як мінімум двох варіантів інтерпретації смислу заголовка. Іменник *chrétien* adj. et n.m. – “quelqu'un qui a la foi en Jésus-Christ et qui a reçu le baptême” [4] – має значення людини, яка сповідує християнську віру. Іменник *Maure* adj. et n. – “de la Mauritanie ancienne; du Maghreb” [4] – позначає людину, яка походить зі стародавньої Мавританії, з Магрибу. Традиційно маврами називали мусульман із північно-західної Африки, які завойовували Іспанію у VIII ст., проте зараз цей термін також уживається для позначення людини, яка належить до мусульманської віри. Отже, якщо трактувати лексеми заголовку в їх прямому значенні, доходимо висновку, що заголовок “Des chrétiens et des Maures” містить опорний елемент ХТО. Обізнаний читач, який володіє пресупозицією щодо історичного значення слова *des Maures*, а також знайомий із попередніми творами детективного циклу Данієля Пеннака, може припустити, що в детективі йтиметься про людей, які належать до різних віросповідань, а

саме тих, які сповідують християнство, і тих, які сповідують іслам. З огляду на те, що основні персонажі попередніх романів Д. Пеннака дійсно сповідують означені релігії й мусульмани є вихідцями саме з Північної Африки, про що постійно нагадується в тексті детективів, виявляється, що заголовок не несе нової інформації для читача, а отже, не надає підстав для припущень щодо конкретного можливого розвитку сюжету новели, продукуючи безмежну кількість інтерпретацій.

Амбівалентність заголовку “Des chrétiens et des Maures” полягає в тому, що лексеми, які входять до його складу, можна інтерпретувати як окремо, так і як єдине ціле. Словосполучення “Des chrétiens et des Maures” може виступати як опорний елемент ЩО, якщо припустити, що воно позначає назву фестивалю в Іспанії, який проводиться на честь битв між християнами й маврами під час періоду Реконкісти. У цьому разі іменники *chrétiens* і *Maures* становлять двочленну опозицію контекстуальних комплементарних антонімів, оскільки актуалізується історичне значення іменника *Maure* adj. et n.m. – “nom attribué aux Sarrasins qui soumirent l’Espagne” [4], а отже, належність до однієї групи людей виключає одночасну належність до іншої групи, з огляду на те що вони є сторонами, які воюють між собою. При цьому сполучник *et* актуалізує значення опозиції: *et* conj. de coordination – “marque une opposition” [4]. Контекстуальна антонімія, яка виникає при такій інтерпретації, актуалізує мотив протистояння між двома соціальними групами, який, однак, не реалізується в тексті й тому може ввести в оману очікування читача, що вносить ігровий елемент у процес прочитання й інтерпретації тексту детективу.

Словосполучення *Des chrétiens et des Maures* також є французьким еквівалентом назви іспанської та латиноамериканської страви *Moros* у *Cristianos*, яку готують з рису й чорних бобів. Відповідно до кольору шкіри білий рис символізує християн, а чорні боби – маврів. Цю страву традиційно готують в Іспанії під час фестивалю *Moros* у *Cristianos* [4].

Отже, перед прочитанням тексту заголовка може трактуватися по-різному. Також у самому тексті твору підтримується інтрига щодо інтерпретації заголовка. Словосполучення іспанською мовою “*Cristianos y Moros*” уперше з’являється на сторінці 49 у репліці загадкового персонажа твору, який у несвідомому стані вигукує його після прийому їжі:

[...] *quelques minutes après le gavage; en un hurlement – toujours le même – poussé au couble de la rage:*

– *Cristianos y Moros* [5, с. 49]!

Відзначимо, що це словосполучення виділяється в тексті графічно за допомогою збільшеного шрифту й розрідженого інтервалу між буквеними символами. Так підкреслюється значущість виділених лексем для розуміння задуму автора. При цьому інтерпретація слів персонажа залишається для головних персонажів загадкою:

– *Qu’est-ce que ça veut dire?*

– *Des chrétiens et des Maures! traduit Thérèse.*

– *Des “Maures”?*

– *Des Arabes, précisa Thérèse.*

– *C’est de l’anglais?*

– *De l’espagnol, corrigea Thérèse* [ibid., 49].

У наведеному сегменті Тереза надає переклад іспанським словам, проте їх істинне значення залишається інтригою. Однак добре обізнаний читач може сприйняти наведене словосполучення як назву страви завдяки тому, що в тексті відзна-

чається, що персонаж вигукує *Cristianos y Moros* щоразу після прийому їжі:

Et après chaque repas, toujours ce leitmotiv, au volume sonore incomparable:

“*Cristianos y Moros!*” [ibid., 50].

У фрагменті вжито лексему *repas* n.m., яка актуалізує значення прийому їжі – “1) ration, quantité d’aliments pris en une fois, selon un rythme régulier, pour assurer sa vie; 2) action de se nourrir en absorbant cette ration” [4], тим самим асоціюючи словосполучення *Cristianos y Moros* із їжею, а отже, надаючи можливість обізнаному читачеві, який володіє фоновими знаннями щодо іспанської та/або латиноамериканської кухні, здогадатись про значення словосполучення в цьому контексті.

Відмітимо, що, окрім графічного виділення в тексті, автор звертає увагу читача на значущість словосполучення *Cristianos y Moros* за допомогою лексеми *leitmotiv* n.m. – “idée, formule qui revient de façon constante (dans une œuvre littéraire, un discours de propagande ou de politique) avec une valeur symbolique et pour exprimer une préoccupation dominante” [4]. У такий спосіб фокусується увага читача на цьому словосполученні, яке має особливе значення для інтерпретації прагматичного задуму автора, і підтримується інтрига стосовно розуміння його смислу.

Розв’язка інтриги щодо значення заголовка приходить несподівано, коли лікар, раптово почувши вигуки персонажа, пояснює Малосенам, що *Cristianos y Moros* – це назва страви:

– *C’est le nom d’un plat, répondit Planche à Voile. Un plat latino. Ils sont des millions à bouffer ça, là-bas. Du riz blanc et des haricots noirs: Cristianos y Moros* [ibid., 62].

У репліці наводиться пояснення значення загадкового вигуку як назви латиноамериканської страви, яка є популярною там, звідки походить персонаж. Це дає можливість читачеві зрозуміти смисл заголовка. Проте багаторазове повторення заголовка в тексті, його графічне виділення, вживання словосполучення із заголовка в тексті засобами іншої мови (іспанської), а також інтрига, пов’язана з нерозумінням смислу іспанського словосполучення персонажами детективу, яка становить частину основної детективної інтриги твору, привертає особливу увагу читача й надає привід для ширшого трактування словосполучення *Des chrétiens et des Maures*, а не тільки виключно як назви кулінарної страви.

У детективах Д. Пеннака описує епізоди із життя звичайних жителів Паризького мультиетнічного й мультикультурного кварталу Бельвіль, головні герої належать до різних етнічних і релігійних груп, а саме у творі “*Des chrétiens et des Maures*” постають французи, араби, євреї, які гармонійно співіснують і допомагають один одному, виступаючи як група близьких людей. У цьому детективі, а також у попередніх романах циклу автор використовує лексему *tribu* n.f. – “groupe de personnes partageant les mêmes intérêts, les mêmes opinions” [6]; fam. Groupe assez nombreux et, en particulier, famille dont les membres se tiennent de près, suivent des règles communes” [4] замість лексеми *famille* n.f. – “ensemble des personnes unies par un lien de parenté ou d’alliance” [4] – для позначення сім’ї Малосенів. Різниця між двома лексемами, зокрема, полягає в компоненті значення спорідненості інтересів, поглядів (les mêmes intérêts, les mêmes opinions), близькості (se tiennent de près) між членами соціальної групи. Тим самим підкреслюється особливість стосунків між людьми, які спираються не тільки на біологічну спорідненість, а й на духовний зв’язок. І саме такий тип відносин між персонажами Д. Пеннака поширюється на людей

з іншою національною та релігійною належністю. Тому вважаємо доречним зауважити, що заголовок “Des chrétiens et des Maures”, окрім смислу, експлікованого в тексті, містить також імпліцитний смисл, який читач може осягнути ретроспективно, після прочитання тексту, і який полягає у зверненні уваги читача на стосунки між персонажами детективу, які належать до різних етнічних і релігійних груп, проте пов’язані спільністю світогляду, доброзичливим ставленням один до одного та які гармонійно співіснують у художньому просторі детективів Д. Пеннака. У цьому разі сполучник *et conj. de coordination* актуалізує значення зв’язку – “une liaison entre deux mots, deux groupes de mots ou deux propositions (généralement une adjonction ou une succession immédiate)” [4].

Висновки. Отже, заголовку детективної новели “Des chrétiens et des Maures” Даниеля Пеннака притаманна семантична неоднозначність, яка сприяє виникненню інтриги й зацікавленості читача. Повністю зрозуміти смисл заголовка та прагматичний намір автора адресат може тільки ретроспективним шляхом. Глибина осягнення смислу цього й інших заголовків детективних текстів Даниеля Пеннака залежить від рівня обізнаності й підготовленості читача.

Перспектива подальших досліджень убачається в мовознавчому аналізі структурних елементів французьких художніх текстів постмодерністичної парадигми.

Література:

1. Арнольд И.В. Семантика, стилистика, интертекстуальность. Москва: Либроком, 2010. 200 с.
2. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. 5-е изд. Москва: КомКнига, 2007. 144 с.
3. Кухаренко В.А. Интерпретация текста. Вінниця: Нова книга, 2004. 272 с.
4. Dictionnaire Larousse: définitions, expressions, synonymes & antonymes, difficultés, citations. URL: http://www.lexilogos.com/francais_langue_dictionnaires.htm.
5. Pennac D. Des Chrétiens et des Maures. P.: Ed. Gallimard, 1996. 92 p.
6. Dictionnaire Electronique des Synonymes (DES). URL: <http://www.crisco.unicaen.fr/des>.

Ермоленко И. И. Реализация прагматического намерения автора в заголовке новеллы Даниэля Пеннака “Des chrétiens et des Maures”

Аннотация. Статья посвящена интерпретации заголовка детективной новеллы Даниэля Пеннака “Des chrétiens et des Maures”. Заголовок занимает сильную позицию в тексте и выполняет важную номинативную и тематизирующую функции в его содержательной структуре. В зависимости от лексического значения существительных, констатируем несколько вариантов интерпретации смысла заголовка “Des chrétiens et des Maures”. Его амбивалентность заключается в том, что лексемы, которые входят в его состав, можно интерпретировать как отдельно, так и как единое целое. Кроме смысла, эксплицированного в тексте, заголовок “Des chrétiens et des Maures” содержит также имплицитный смысл, который читатель может понять ретроспективно, после прочтения текста.

Ключевые слова: сильные позиции, заголовок, интерпретация текста, прагматическое намерение автора.

Yermolenko I. Realization of the pragmatic intentions of the author in the title of the Daniel Pennac’s short story “Des chrétiens et des Maures”

Summary. The article has been devoted to the interpretation of the title of the detective short story by Daniel Pennac “Des chrétiens et des Maures”. The title takes a strong position in the text and performs an important nominative and subjecting function in its content structure. Depending on the lexical meaning of nouns, we state several options for interpreting the meaning of the title “Des chrétiens et des Maures”. Its ambivalence lies in the fact that the lexemes that are included in its composition can be interpreted both separately and as a whole. In addition to the meaning explicated in the text, the title “Des chrétiens et des Maures” also contains the implicit meaning, which can be understood by the reader retrospectively after reading the text.

Key words: strong positions, title, text interpretation, pragmatic intention of the author.

Кійко С. В.,
доктор філологічних наук,
доцент кафедри германського, загального та порівняльного мовознавства
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

СЛОВОТВІРНІ МОДЕЛІ ІМЕННИКІВ-ОМОНІМІВ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Анотація. У статті розглянуто проблеми розмежування полісемічних слів та омонімів, які виникли внаслідок семантичної дивергенції, встановлено диференційні структурні ознаки, що супроводжують утворення омонімів зі значень багатозначного слова. Дослідження показало, що найбільш чітко й послідовно відбувається розрізнення в галузі словотвірних моделей.

Ключові слова: омонімія, полісемія, словотвірна модель, критерії розмежування.

Постановка проблеми. Проблема розрізнення багатозначних слів та омонімів, незважаючи на численні спроби науково обґрунтованого розмежування цих явищ [1; 3; 7; 22], залишається однією з найактуальніших проблем мовознавства загалом і лексикографії зокрема. Унаслідок відсутності об'єктивних критеріїв диференціації омонімів і лексико-семантичних варіантів (далі – ЛСВ) слова систематизація словникового матеріалу є найменш розробленою частиною лексикографічної практики. Це стосується насамперед розмежування полісемічних слів та омонімів, які виникли внаслідок семантичної дивергенції. Коли зв'язок між окремими значеннями полісеманта втрачається, слово розпадається на омоніми й у мові в кожний окремий момент з'являються граничні випадки, кваліфікація яких викликає певні труднощі. Так, у Словнику омонімів російської мови О.С. Ахманової зазначено, що в багатьох випадках процес розпаду ще не завершився й омонімія перебуває в стані становлення, тому в Словнику за допомогою спеціальних позначень розмежуються «завершені» й «незавершені» процеси розходження значень. До останніх авторка зараховує такі випадки, як рос. *глядит* (білизну і дитину), рос. *волочится* (по землі й за дівчатами) тощо [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато авторів пропонують певні критерії розмежування полісемічних слів та омонімів, які виникли внаслідок семантичної дивергенції. Так, Е. Оманн [17, с. 80–97], К.А. Аллендорф [2, с. 163–171], С. Ульманн [21, с. 57–59] та інші висувають *критерій спорідненості*, сутність якого зводиться до такого: якщо різні значення, підпорядковані одній звуковій оболонці, споріднені між собою, йдеться про полісемію, якщо далеко розійшлися й не сприймаються більше як споріднені – про омонімію. При цьому таке розрізнення є досить суб'єктивним, оскільки рішення приймається на основі невизначеності самого критерію «розрив семантичних зв'язків». На це вказує В.І. Абаєв, коли запитує в статті: чому, наприклад, рос. *здоровый* «який має здоров'я» і *здоровый* «міцний, сильний» вважаються омонімами, а рос. *крепкий* «твердий» і *крепкий* «про вміст спирту у вині» – ЛСВ одного слова? Чому рос. *изменить* «змінити» й *изменить* «зрадити» розглядаються як два різні слова, а рос. *верный* «правильний» і *верный* «відданий» – як одне? Автор називає таке

трактування «царством суб'єктивності», а основним аргументом прихильників критерію спорідненості – «мені здається» [1, с. 33]. Його підтримує також Т. Шіппан, яка зазначає, що «важко розрізнити омоніми та багатозначні слова, виходячи лише із семантичного аналізу» [20, с. 171]. Тому критерій спорідненості модифікований і доповнений критеріями перетину множин, поля, синонімів і психологічним критерієм. Так, в основі критерію перетину множин лежить така теза: якщо два значення мають спільні семи, то вони підпорядковані одному слову-полісеманту; омонімами будуть слова, значення яких не мають спільних сем [14, с. 471–479; 15, с. 159–160]. Недоліком цього критерію є його недостатність: згідно із цим критерієм, німецькі слова *Schloss* «замок» і *Schloss* «палац» є ЛСВ одного слова, оскільки вони мають спільні семи: неживі фізичні об'єкти, зроблені з твердого матеріалу, які можна порухувати. Вихід із подібної ситуації Р.І. Болтянська вбачає в розрізненні сем [5, с. 5–7]. Вона виділяє три категорії сем: архісеми (загальні семи родового значення), диференційні семи видового значення й потенційні семи, які відображають другорядні характеристики об'єкта. Тотожність лінгвістичних одиниць визначається лише наявністю або відсутністю диференційних сем. Аналогічно розрізняє полісемію та омонімію В.М. Лейчик: «Система значень багатозначного слова включає два чи декілька ЛСВ. Ці ЛСВ з'являються в слові в тому випадку, коли воно в результаті переносу найменування починає позначати не одне, а два чи декілька понять. Якщо при такому переносі в семантичній структурі всіх ЛСВ зберігається спільна головна сема й розходяться другорядні, то утворюється багатозначність; якщо ж збігаються другорядні семи, а головна сема розщеплюється, то утворюється семантична омонімія» [9, с. 115]. Проте, як показують результати досліджень, компонентний метод не забезпечує однозначність і безпомилковість кінцевих результатів.

Згідно з критерієм поля, значення, які підпорядковані одній звуковій оболонці, але належать до різних лексико-семантичних полів (далі – ЛСП), вважаються омонімами. В. Порциг наводить як приклад омонімів німецькі дієслова *ziehen* «тягнути» й *ziehen* «рушати», оскільки в першого дієслова польовим оточенням будуть слова *schleppen*, *ziehen*, *tragen*, а в другого – *marschieren*, *wandern* [19, с. 162]. Аналогічно *der Flügel* «крило» і *der Flügel* «рояль» є різними словами, тому що перше входить до складу ЛСП «частини тіла птаха», а друге – ЛСП «музичні інструменти». Труднощі, які тут виникають, пов'язані з проблемою розмежування окремих словесних полів. І.А. Мельчук укаже із цього приводу, що окремі ЛСВ багатозначного слова теж можуть входити до різних ЛСП, наприклад, рос. *голод* «відчуття» й *голод* «лихо» [10, с. 21].

Критерій синонімічності висуває Є.М. Галкіна-Федорук, яка вважає наявністю у слів різних синонімів ознакою того, що

слово розпалося на омоніми. Як приклад вона наводить російські слова *ключ* (синонім – *ручєёк*) і *ключ* (синонім – *отмычка*). Якщо синонімом є одне й те саме слово, то перед нами – полісемія, як-от: для рос. *барабанить* у контексті *барабанит пионер на барабане/барабанит дождь по крыше* можна підібрати один синонім *стучать* [6, с. 204]. Недоліком цього підходу М.М. Фалькович вважає його неконкретність: різні синоніми характерні також для різних значень одного й того самого слова, наприклад, до англійського слова *gloomy* в значеннях, пов'язаних між собою: 1) «темний, похмурий»; 2) «сумний, похмурий, пригнічений» і 3) «сумний, безрадісний» можна підібрати різні синоніми: 1) dark; 2) depressed, melancholy, dispirited; 3) dipping, cheerless [11, с. 87].

В основі психологічного критерію лежить ідея безпосереднього вимірювання семантичної відстані між словами. Так, В.В. Левицький проаналізував 60 слів української мови на основі вимірювання семантичної схожості слова в різних типових контекстах, що актуалізують його ЛСВ. Після отримання середніх оцінок семантичної схожості встановлювались статистичні параметри, які відповідають поняттям «повна різниця» (тобто омонімія), «значна різниця» (перехідний тип від омонімії до полісемії), «різниця» (полісемія) й «тотожність/несуттєва різниця» (однозначність). Якщо семантична схожість між словотвірними формами *висувати* в контекстах *кандидатуру/висувати пропозицію* оцінювалось за п'ятибальною шкалою величиною 4,9, то обидва контексти об'єднувались, а слова *кандидатура/пропозиція* вважались елементами одного й того самого контекстуального набору [8, с. 155]. Результати експерименту показали принципову можливість розмежування полісемії та омонімії. Недоліком аналізованого методу є велика затрата часу й залучення до експериментів значної кількості інформантів.

На жаль, кожен із запропонованих критеріїв розмежування полісемічних слів та омонімів, які виникли внаслідок семантичної дивергенції, має певні недоліки.

Мега статті – встановити диференційні ознаки, які супроводжують утворення повних омонімів зі значень багатозначного слова. Матеріалом дослідження слугували 382 іменники-омоніми німецької мови, вписані зі словника Langenscheidt Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache [16], що мають спільне походження. До вибірки включалися лише повні омоніми, які збігаються в усіх граматичних формах. Дослідження їх диференційних ознак показало, що найбільш чітко й послідовно розмежування відбувається в галузі словотвірних моделей. Семантичне розмежування виразилося тут не тільки в наявності власного гнізда похідних і складних слів (пор. [11, с. 74–79]), а й в утворенні слів за різними словотвірними моделями та за допомогою різних словотвірних засобів. Розщеплення єдиного слова на омоніми супроводжується диференціацією їх словотвірних основ: кожний омонім утворює похідні та складні слова за чітко визначеною моделлю. У результаті словотвірні ряди омонімів розрізняються не тільки семантично, а й структурно.

Виклад основного матеріалу. Для більшості іменників німецької мови характерно утворення похідних або складних слів без сполучувальних елементів чи за допомогою одного й того самого сполучувального елемента *-e*, *-(e)n* або *-(e)s*. Так, усі похідні та складні слова від іменника *der Tisch* «стіл» утворюються без сполучувальних елементів: *Tischbein*, *Tischbesen*, *Tischblatt*, *Tischcomputer*, *Tischdame*, *Tischdecke*, *Tischdekorati-*

on, *Tischecke*, *Tischfußball*, *Tischgebet*, *Tischgesellschaft*, *Tischgespräch*, *Tischkultur*, *Tischlampe*, *Tischler*, *Tischrede* тощо. Основа іменника *die Birke* «береза» виступає під час словотвору в усіх випадках зі сполучувальним елементом *-n*: *Birkengewächs*, *Birkengrün*, *Birkenholz*, *Birkenreizker*, *Birkenrinde*, *Birkenröhrling*, *Birkensaft* тощо, а іменника *der Staat* «держава» – з елементом *-s*: *Staatsaffäre*, *Staatsakt*, *Staatsaktion*, *Staatsamt*, *Staatsangehörige*, *Staatsangestellte*, *Staatsanwalt*, *Staatsapparat*, *Staatsarchiv*, *Staatsbahn*, *Staatsbank*, *Staatsbeamte*, *Staatsbesuch*, *Staatsbetrieb*, *Staatsbibliothek*, *Staatsbürger* тощо. Словотвірною основою іменника *die Gans* «гуска» є в усіх випадках *Gänse-*: *Gänsebraten*, *Gänsebrust*, *Gänseei*, *Gänsefeder*, *Gänsefett*, *Gänsefingerkraut*, *Gänsegeier*, *Gänsehaut*, *Gänsekeule*, *Gänsekraut*, *Gänseleber*, *Gänseeschmalz*, *Gänsevogel*, *Gänsewein* тощо.

У деяких іменників основа може виступати під час словотвору з або без сполучувального елемента, наприклад: *Arbeitgeber*, *Arbeitnehmer*, але *Arbeitsamt*, *Arbeitsbeginn*; *Augenarzt*, *Augenausdruck*, *Augenbraue*, але *Augapfel*; *Mitgliedsstaat* або *Mitgliedstaat*. Така варіативність основи не порушує єдності цих слів, поки зовнішні відмінності не виражають ніяких семантичних розбіжностей.

В омонімічних слів, які виокремилися з одного полісемічного слова, крім семантичних розбіжностей, спостерігається своєрідне оформлення твірної основи, коли за певною твірною основою закріплюється певне значення.

Процес диференціації словотвірних основ під час розщеплення єдиного багатозначного слова на омоніми можна прослідкувати на прикладі розвитку омонімів *die Presse* «лещата, прес» і *die Presse* «преса». Обидва омоніми зводяться до днв. *fressa* «лещата», запозиченого з лат. *pressura* «утиски, тиснення», яке трапляється в баварському діалекті у формі *pressa* «лещата». Близько 1500 р. у слова розвинулося значення «друкарський прес» під впливом франц. *presse*, а з другої половини 18 ст. словом *presse* починають позначати друковані твори, передовсім газети й журнали. У процесі розвитку цього значення, поки *Presse* було єдиним словом, словотвірною основою було *Preß-*, і всі похідні та складні слова утворювалися незалежно від їх значення від цієї основи, наприклад: *Preßfreiheit* «свобода друку», *Preßkohle* «пресоване вугілля», *Preßgesetz* «закон про пресу», *Preßholz* «пресовані дерева». У словнику братів Грімм можна знайти такі приклади вживання цієї словотвірної основи: „... Da ich vernehme, dasz die preszfreiheit in preszfrechheit ausartet“ [11]. У сучасній німецькій мові від основи *Press-* утворюються слова зі значенням «пресований», як-от: *Pressform* «форма для пресу», *Pressglas* «пресоване скло», *Pressharz* «пресувальна смола», *Presshefe* «пресовані дріжджі», *Presskopf* «пресувальна головка», *Pressluft* «стиснене повітря», *Pressmasse* «пресувальна маса», *Presspapier* «тиснений папір», *Presssack* «зельц». Щоб утворити складне або похідне слово зі значенням «преса», необхідно відштовхуватися від твірної основи *Presse-*: *Presseagentur* «інформаційне агентство», *Presseamt* «прес-служба», *Pressebericht* «кореспонденція», *Pressebüro* «інформаційне бюро», *Pressechef* «завідділом друку», *Pressediens* «прес-служба», *Pressefreiheit* «свобода друку», *Pressekampagne* «інформаційна кампанія», *Pressekommentar* «коментар у пресі», *Pressekonferenz* «прес-конференція», *Pressekonzern* «газетний концерн», *Pressemeldung* «коротке повідомлення» тощо. Отже, розпад полісемічного слова *Presse* на омоніми оформився в послідовному розрізненні словотвір-

них основ. Словотвірні ряди омонімів *die Presse* «лещата, прес» і *die Presse* «преса» чітко відрізняються як у семантичному, так і в структурному відношенні.

Аналогічний шлях розвитку проходять омоніми *der Stab* «палиця, жезл» і *der Stab* «(військ.) штаб». Обидва омоніми зводяться до двн. *stab*, свн. *stap (-bes)* «опора, стовб». У середні віки слово набуло значення «палиця» й уживалося в композиціях *Wanderstab* «посох», *Pilgerstab* «посох», з 18 ст. – у складних словах *Maßstab* «масштаб», *Gitterstab* «стержень решітки». У 17 ст. розвивається значення «жезл» як атрибут командувача військ, виникає композит *Marschallstab* «маршальський жезл». Пізніше на основі метонімічного перенесення виникає значення «штаб» як сукупність вищих офіцерських чинів, наприклад: „... Hebst einen armen knecht zum hohen stab empor“ [12]. Полісемічне слово розпадається на два омоніми, кожен із яких починає послідовно утворювати складні слова від різних словотвірних основ. Так, значення «палиця» виражається словотвірною основою *Stab-*: *stabförmig* «палицеподібний», *Stabhochsprung* «стрибки з жердиною», *Stabwechsel* «естафета», а значення «штаб» – основою *Stabs-*: *Stabsoffizier* «офіцер штабу», *Stabsquartier* «штаб-квартира», *Stabschef* «начальник штабу», *Stabsstelle* «штабна посада». Структурне відокремлення словотвірних основ сприяє диференціації значень обох омонімів.

Різні словотвірні моделі характерні також для омонімів *die Rolle* «ролик, коліщатко» і *die Rolle* «роль». Обидва слова походять із франц. *rôle* (< лат. *rotula, rotulus* «трубка, коліщатко»), що позначало спочатку грамоту на скрученому в трубочку пергаменті. Це значення наявне сьогодні у словах *Stammrolle* «список особового складу», *Bürgerrolle* «список громадян», *Steuerrolle* «перелік податків або платників податків». Із цього розвинулося значення «роль» як «написана на згортку роль актора» з розширенням значення в 17 ст. до «всі дії актора в п'єсі». Інший напрям розвитку значення – від поняття «трубка, коліщатко, скручений предмет» до «ролик» (близько 1300 р.) [12; 18]. У сучасній німецькій мові словотвірні основи цих омонімічних іменників відрізняються не тільки семантично, а й структурно. Значення «ролик» виражається словотвірною основою *Roll-*: *Rollschuhe* «роликові ковзани», *Rollladen* «жалюзі», *Rollstuhl* «інвалідне крісло», *Rolltreppe* «ескалатор», а «роль» – словотвірною основою *Rollen-*: *Rollenbesetzung* «розподіл ролей», *Rollenfach* «амплуа», *Rollentext* «текст ролі», *Rollenspiel* «гра по ролях».

Розрізнавальні ознаки між омонімами *die Börse* «гаманець» і *die Börse* «біржа» (<нідерланд. *(geld)beurs* < пізнолат. *bursa* «хутро, шкіряний мішок» < грецьк. *býrsa*) проявилися також у словотворі, але в іншому плані: перший іменник виступає лише як означуване (базове) слово, наприклад: *Geldbörse* «гаманець», а другий – як означальне слово: *Börsenaufsicht* «біржовий нагляд», *Börsenbericht* «біржовий бюлетень», *Börsengang* «котування на біржі», *Börsenhandel* «біржові торги», *Börsenkrach* «біржовий крах», *Börsenkurs* «біржовий курс», *Börsenmakler* «біржовий маклер», *Börsennachrichten* «біржові новини», *Börsenspekulation* «біржові спекуляції», *Börsenschluss* «закриття біржових операцій», *Börsensturz* «падіння курсу акцій», *Börsenwesen* «біржова справа», *börsenfähig* «який котується на біржі» тощо.

Цікавими є також словотвірні особливості омонімів *das Stück* «шматок» і *das Stück* «п'єса». Обидва слова зводяться до двн. *stucki* > свн. *stücker* «шматок». У середні віки розвивається

значення «земельний наділ, ділянка», у ранньоновітньо-німецькому періоді – «уринок тексту». Із 16 століття іменник *das Stück* зафіксовано також у значенні кількості: „vierhundert stuck goldts (1565) [12], музичних і літературних творів: „ein für sein instrument gesetztes stück“ (1536) [12]. У значенні «п'єса» іменник *das Stück* починає вживатися з 18 ст.: „Eine Hauptrolle in einem der aufgeführten Stücke zu bekommen“ [18]. У сучасній німецькій мові обидва омоніми частіше є другим компонентом складного слова; при цьому *das Stück* «шматок» у складних словах втрачає власне конкретне значення: *das Beweisstück* «доказ», *das Fundstück* «знахідка», *das Gepäckstück* «багаж», *das Kunststück* «фокус, трюк», *das Bubenstück* «пустощі», *das Schriftstück* «рукопис», *das Frühstück* «сніданок» тощо. У цих прикладах семантично значимим є перший компонент складного слова, а іменник *das Stück* виконує роль суфікса й лише конкретизує значення композита. У значенні «п'єса» іменник *das Stück* у композиціях є повнозначною основою: *das Bühnenstück* «театральна п'єса», *das Erfolgsstück* «популярна (театральна) п'єса», *das Volksstück* «бурлескна п'єса», *das Klavierstück* «п'єса для фортепіано» тощо. Тут основне смислове навантаження несе саме слово *das Stück*, а перший компонент лише уточнює різновид п'єси.

Висновки. Наведені вище приклади трактуються як омоніми лише у словнику Langenscheidt [16]. Автори словника Duden [13] не вважають їх омонімами й подають як окремі ЛСВ полісемічного слова. Наявність таких проміжних випадків між полісемією й омонімією зовсім не свідчить про те, що між цими явищами нема межі. Цей факт указує лише на те, що й полісемія, й омонімія мають польову структуру із центром, де специфічні ознаки певного явища виражені найбільш яскраво, і периферією, де вони проявляються менш чітко. Особливості словотвору можуть у таких випадках слугувати одним з методів розрізнення полісемії і омонімії.

Перспективним вважаємо дослідження інших методів розмежування полісемії й омонімії (морфологічного, синтаксичного, трансформаційного тощо) на матеріалі репрезентативних тлумачних словників сучасної німецької мови.

Література:

1. Абаев В.И. О подаче омонимов в словаре. *Вопросы языкознания*. 1957. № 3. С. 31–43.
2. Аллендорф К.А. Значение и изменение значений слов. *Ученые записки Моск. пединститута иностр. яз.* Москва: МГПИИЯ, 1965. С. 163–171.
3. Арсеньева М.Г., Строева Т.В., Хазанович А.П. Многозначность и омонимия. Ленинград: Изд-во Ленингр. ун-та, 1966. 132 с.
4. Ахманова О.С. Словарь омонимов русского языка. Москва: Наука, 1986. 448 с.
5. Болтянская Р.И. Розмежування омонімії та полісемії за допомогою семного аналізу. *Мовознавство*. 1975. № 6. С. 75–78.
6. Галкина-Федорук Е.М. Современный русский язык: Лексика. Москва: Изд-во МГУ, 1954. 204 с.
7. Кійко С.В. Синергетика омонімії як мовного, мовленнєвого і міжмовного явища: монографія. Чернівці: Родовід, 2016. 532 с.
8. Левинский В.В. Статистическое изучение лексической семантики. Киев: УМК ВО, 1989. 155 с.
9. Лейчик В.М. Семантическая омонимия и многозначность в сфере терминов. *Лексика и лексикография*. Москва: Наука, 1991. С. 115–121.
10. Мельчук И.А. Некоторые вопросы машинного перевода за рубежом. *Доклады Конференции по обработке информации*,

- машинному переводу и автоматическому чтению текста. Вып. 6. Москва: ВИНТИ АН СССР, 1961.
11. Фалькович М.М. К вопросу об омонимии и полисемии. *Вопросы языкознания*. 1960. № 5. С. 74–79.
  12. Das Deutsche Wörterbuch von Jacob und Wilhelm Grimm im Internet. URL: <http://germazope.uni-trier.de/Projects/WBB/woerterbuecher/dwb/wbgui>.
  13. Duden Deutsches Universalwörterbuch. Hrsg. vom Wiss. Rat der Dudenredaktion. 6. Aufl. Mannheim [u.a.]: Dudenverlag, 2006. 2016 S.
  14. Heger K. Homographie, Homonymie und Polysemie. In: *Zeitschrift für romanische Philologie*. Heft 79. Tübingen, 1973. S. 471–479.
  15. Henne H. *Semantik und Lexikographie: Untersuchungen zur lexikalischen Kodifikation der deutschen Sprache*. Berlin: de Gruyter, 1972. 213 S.
  16. Langenscheidt Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache. Berlin / München: Langenscheidt, 2008. 1310 S.
  17. Öhmann E. *Über Homonymie und Homonyme im Deutschen*. Helsinki: Finnische Literarische Gesellschaft, 1934. 142 S.
  18. Paul H. *Deutsches Wörterbuch on CD*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 2000.
  19. Porzig W. Die Einheit des Wortes. Ein Beitrag zur Diskussion. In: *Sprache – Schlüssel zur Welt. Festschrift für L. Weisgerber*. Düsseldorf: Schwann, 1959. S. 158–168.
  20. Schippan Th. *Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache*. Tübingen: Niemeyer, 2002. 306 S.
  21. Ullmann S. *Grundzüge der Semantik: die Bedeutung in sprachwissenschaftlicher Sicht*. Berlin: de Gruyter, 1967. 344 S.
  22. Wichter S. Signifikantgleiche Zeichen: Untersuchungen zu den Problembereichen Polysemie, Homonymie und Vagheit auf der Basis eines kommunikativen Zeichenbegriffs am Beispiel deutscher Substantive, Adjektive und Verben. Tübingen: Narr, 1988. 199 S.

Кийко С. В. Словообразовательные модели существительных-омонимов современного немецкого языка

Аннотация. В статье рассмотрены проблемы размежевания полисемичных слов и омонимов, возникших в результате семантической дивергенции, определены дифференциальные признаки, сопровождающие образование омонимов из значений многозначного слова. Исследование показало, что размежевание наиболее четко и последовательно происходит в области словообразовательных моделей.

Ключевые слова: омонимия, полисемия, словообразовательная модель, критерии разграничения.

Kiyko S. Word formation models of homonyms of modern German

Summary. The problems of polysemantic words and homonyms delimitation appeared as a result of semantic divergence are considered. Distinctive signs accompanied by the creation of complete homonyms from the meanings of a polysemantic word are defined. The investigation of differential signs of homonymous nouns showed that delimitation happens to be more accurately and consecutive in the field of word-formative models.

Key words: homonymy, polysemy, derivational model, criteria for delimitation.

Коваль І. І.,
кандидат філологічних наук,
викладач кафедри німецької філології
Київського національного лінгвістичного університету

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ *SCHÖNHEIT* ФРАЗЕОЛОГІЧНИМИ ОДИНИЦЯМИ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Анотація. У статті аналізується концепт *SCHÖNHEIT*, що вербалізується засобами фразеології сучасної німецької мови. Наголошується, що для характеристики концепту *SCHÖNHEIT* провідною є естетична оцінка, яка залежить від розуміння людиною світу прекрасного або потворного та її ціннісних орієнтацій. Фразеологічні одиниці, що вербалізують концепт *SCHÖNHEIT*, утворюють п'ять тематичних груп: краса людини, краса одягу, сутність краси, оманливість зовнішності та швидкоплинність краси.

Ключові слова: концепт, оцінні фразеологічні одиниці, естетична оцінка, картина світу.

Постановка проблеми. У мовній картині світу відображені знання про світ, зафіксовані в лексиці, фразеології, граматиці. У семантиці, яка є важливою галуззю комунікативної мовної картини світу, зареєстрована мовна інформація, пов'язана з категорією оцінки. Фразеологізми посідають важливе місце в структурі мовної картини світу, яка актуалізує ціннісну картину світу. Це пов'язано з принципом антропоцентризму, притаманного ціннісній картині світу, що послідовно фіксується в мовній картині світу у вигляді мовних репрезентацій уявлень людини про дійсність і ставлення до цієї дійсності. Оцінні фразеологічні одиниці (далі – ФО) з культурним компонентом пов'язані з повсякденним життям людини, її зовнішністю, основним заняттям, звичками, переживаннями, почуттями, поведінкою, відображають особливості середовища, в якому живе мовне суспільство, історичні події, звичаї, традиції, що є висвітленням антропоцентричного характеру фразеології [6, с. 260]. Концепт *SCHÖNHEIT*, для якого провідною є позитивна естетична оцінка, є одним із найважливіших орієнтирів людської поведінки, проте специфіка наївного, побутового розуміння краси людини ще не була предметом окремого дослідження в німецькій мові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Семантичні особливості мови визначає специфіка картини світу, тобто загальна картина світу й різноманітність світів представлені в семантиці мови, що доводиться в роботах багатьох українських і зарубіжних лінгвістів, таких як М.В. Гамзюк, О.М. Кагановська, В.І. Карасик, В.В. Козловський, О.С. Кубрякова, А.Е. Левицький, В.Г. Ніконова, А.М. Приходько, Н.В. Романова, О.О. Селіванова, Г.Г. Слишкін та інші. Фразеологічну картину світу досліджували М.Ф. Алефіренко, Н.Г. Ареф'єва, Н.Ф. Венжинович, С.Н. Денисенко, Т.О. Д'якова, Г.В. Лисенко, Н.М. Шарманова та інші, які встановили специфічні особливості, такі як універсальність, національна специфічність, антропоцентричність, експресивність і фрагментарна специфічність. Фразеологізми слугують засобом найбільш оптимальної вербалізації концептів, оскільки концепти містять конкретно-асоціативні та емоційно-оцінні ознаки досліджуваного об'єкта [4, с. 209].

Мета статті полягає в аналізі фразеологічних засобів вербалізації концепту *SCHÖNHEIT* у німецькій мові. Для досягнення мети необхідним є вирішення таких завдань: визначити місце фразеології в структурі картини світу, проаналізувати й описати фразеологізми, що вербалізують концепт *SCHÖNHEIT* згідно з тематичним принципом, визначити лінгвокультурологічні особливості концепту *SCHÖNHEIT*, вербалізованого ФО німецької мови.

Виклад основного матеріалу. Концепт *SCHÖNHEIT*, що вербалізується ФО сучасної німецької мови, включає такі групи ФО: краса людини, краса одягу, сутність краси, швидкоплинність краси, оманливість краси.

Наявність великої кількості фразеологізмів на позначення худий/стрункий свідчить, що важливим критерієм краси є статура, наприклад: (*absolut*) *fit sein* [9, с. 453]; *schlanke Linie* [7, с. 124]; *rank und schlank sein* [8]; *schlank wie eine Gerte sein* [8]; *gertenschlank sein* [8]; *schlank wie eine Tanne sein* [8]; *sie ist schlank wie eine Pinie* [5, с. 108]; *Rick und Schick (Geschick) haben* [5, с. 136].

Стереотип, згідно з яким поняття «молодість» і «краса» є взаємозумовленими, виражено в таких ФО: *ein glühendes Eisen* [5, с. 174] – у розквіті сил; молоко з кров'ю; *aussehen wie das (blühende) Leben* [9, с. 940] – виглядати здоровим і сильним; *jung genug, schön genug* [10, с. 1053] – молодий, тому красивий; *auch der Teufel war schön, als er jung war* [10, с. 1058] – навіть чорт був у молодості красивим.

Ще від часів Стародавньої Греції вважалось, що поняттю прекрасного відповідають лише боги. Кожен бог є універсальним буттям, тому що вони втілюють у собі безкінечність знання, сили та життя. Тому справжня, неземна краса співвідноситься з міфологічними й релігійними образами, відродженню яких у німецькій мові завдячуємо діяльності гуманістів, ідеологів «Бурі та натиску» і класиків, які «повернули» світ грецьких богів. Важливу роль відіграє божественний нектар, який продовжує молодість, а тим самим і красу, тому що молодість є одним із ідеалів періоду «Бурі та натиску» (наприклад, вираз *wie ein junger Gott sein*).

Жіноча краса завжди була предметом захоплення, наприклад, жінок називали *die Krone der Schöpfung* [5, с. 411], *eine sieghafte Schönheit* [5, с. 173], тому не дивно, що понятійний апарат для її опису гарно розвинений, а у фразеології закріпився опис таких її ознак: 1) метафорична номінація фігури, 2) гастрономічна метафора при номінації жіночої краси, 3) порівняння з представниками рослинного і тваринного світу.

Для німців характерним є порівняння красивої жінки, дівчини з ялинкою, сосною й тополею; зі стрілою, лозинкою та голкою, а також традиційне порівняння жіночої фігури з контрабасом (в слов'янських мовах – з гітарою): *schlank wie*

eine Gerte [8]/*eine Tanne* [8]/*eine Pappel* [8]/*eine Pinie* [8]/*'ne Schnürpinne* [8]/*ein Pfeilenstiel* [8]/*eine Bassgeige* [8].

Як відомо, кулінарія є безкінечним джерелом для поповнення знань про національну специфіку певного народу, наприклад, *sie ist zum Fressen* [5, с. 224]; *zum Anbeißen aussehen* [9, с. 80] – розм., фам. вона дуже гарна, вродлива, приваблива. Базовою для ряду ФО є номінація «жінка – це ласий шматочок», наприклад: *eine Schnitte* [8], *eine Sahneschnitte* [8], *eine Torte* [8], *eine Zuckerpuppe* [8].

У кожного народу з найдавніших часів одяг був одним із засобів осмислення світу. Одяг виражає світогляд, говорить про силу, владу, є вираженням протесту, марнотратства, статусу тощо. Цей важливий культурно-соціальний аспект виражено у фразеології німецької мови, наприклад: у святковому вбранні, гарно вбраний: *in vollem Drefß* [5, с. 156]; *in Frack und Lack* [5, с. 221]; *in (voller) Gala* [5, с. 235]; *gestieft und gespornt* [5, с. 264]; *an j-n knackt alles* [5, с. 388]; *in großer Uniform* [5, с. 272]; *in großer Toilette* [323]; *sich piekfein machen* [8]; *sich fein machen* [Redensarten-index]; *sich fein herausputzen* [8]; *schick sein* [9, с. 1325]; *guten Schick haben* [9, с. 1325].

На противагу вище наведеним фразеологізмам, які вказують на гарний смак, слідування моді, в німецькій мові існують вирази на позначення занадто, перебільшено гарно, святково вбраної людини, наприклад, *er sieht aus wie geschniegelt und gebügelt* [9, с. 121–122] або навіть *wie ein Lackaffe* [9, с. 121–122], який бере свій початок від того факту, що селяни, сумно спостерігаючи за частими змінами моди в місті, надавали перевагу не практичному одягу, а обирали, замість грубих черевиків, лаковані.

В енциклопедії Брокгауза наводяться дані, що в Середньовіччі за одягом можна було судити про належність людини до певного соціального прошарку, а в індустріальному суспільстві мода стала засобом соціальної конкуренції між широкими верствами населення. Отже, одяг, мода сприймаються як щось, що визначає, відрізняє людей один від одного, що вибудовує ієрархічні взаємини між ними. Тобто за допомогою одягу розкривається бажання виділитись, показати свій статус [3, с. 41]. Саме тому в німецькій мові існує досить велика кількість фразеологізмів зі значенням «одягнути парадний костюм, вбратися, причепуритися». Наприклад, *sich in Schale werfen/schmeißen* [9, с. 1298] – одягнути найкращий костюм; причепуритись для виходу; (*fein*) *in Schale sein* [8] – бути одягненим відповідно до нагоди.

Мав одяг і соціально-видільну роль: багаті верстви шили одяг із дорогих тканин, густо прикрашали сріблом, золотим шиттям, бісером, вишивкою, мереживом [1, с. 165], згідно з останніми тенденціями моди: *in Samt und Seide* [8] – бути дуже гарно, елегантно вбраним; мати ексклюзивний, розкішний одяг. Оксамит першопочатково виготовлявся з шовкової тканини у Візантії. Коштовність шовку, який імпортувався так званими «шовковими шляхами», стала прислів'ям ще в стародавні часи. Звідси походження оксамиту й шовку як символів найвищої розкоші.

Надзвичайний вплив одягу на судження людини відображено у ФО німецької мови: *schöne Kleider erhöhen / geben das Ansehen* [10, с. 1379]; *ein schönes Kleid verthut (empfiehlt) die Leut'* [10, с. 1375]; *ein Kleid macht aus einer hölzernen Figur eine schöne Maid* [10, с. 1374]; *gute Kost und schönes Kleid erregen armer Leute Neid* [10, с. 1552].

Проблема сутності краси посідає важливе місце в німецькій фразеології: *ein schönes Weib ist eine Zierde des Hauses*

[10, с. 23]; *ein schönes Gesicht ist die beste Empfehlung* [10, с. 1620]; *eine schöne Gestalt ist eine Empfehlung von grosser Gewalt* [10, с. 1630], проте водночас стверджується, що краса душі, доброзичливість, стриманість, набожність набагато важливіші: *ein gutes Herz macht ein schön Gesicht* [10, с. 606]; *ein blödes Herz freit keine schöne Frau* [10, с. 605].

Як слушно зазначає О.В. Дивненко, «суперечність між зовнішньою красою людини і її моральною, естетичною сутністю породжує парадокс: людина може бути гарною, але не прекрасною; людина може бути прекрасною, але не гарною». Отже, автор об'єднує поняття «краса» із зовнішнім змістом, а поняття «прекрасне» – з внутрішнім. І.А. Живіцька, у свою чергу, розуміє під «прекрасним» широку оцінну категорію, а під «красою» – природну досконалість. Поряд із естетичним розумінням краси (фізичні параметри), існує етичний аспект, який описує красу як набір особистісних характеристик (краса душі), як деякий моральний ідеал, як схвальну оцінку вчинків і взаємин між людьми [2, с. 54].

Естетична оцінка зовнішності людини складається з образів духовної та фізичної сторін людини з пропорційними гармонійно розвиненими рисами. Зовнішність красивої людини збігається з власним психічним, усвідомленим чи неусвідомленим уявленням про красу. Красиве не лише красиве ззовні, воно також має інші обов'язкові якості. Інакше кажучи, лише однієї зовнішності недостатньо.

Протиставлення краси зовнішньої і краси духовної як нижчої і вищої різновидностей краси психологічно пояснюється тим, що перша є причиною, а інша – метою. Людина цінує більше те, що досягла самостійно, доклавши зусиль (краса-мета), ніж те, що отримала від природи або випадково (краса-причина) [2, с. 55].

З проаналізованого матеріалу очевидно, що в німецькій культурі спостерігається чітке протиставлення краси й сором'язливості, які є взаємодоповнювальними, проте рідко поєднуються в одній людині: *Schönheit mit Scham ist zwifache Schönheit* [10, с. 322]; *Schönheit ohne Scham ist infam* [10, с. 322–323].

Про взаємозв'язок краси та набожності, який, зокрема, простежується в літературі, свідчать прислів'я: *schön und fromm ist Willkomm'* [10, с. 315]; *Schönheit ist den Weibern lieber als Frömmkeit* [10, с. 321]. Таке протиставлення пов'язане з глибокою християнізацією в епоху Середньовіччя, оскільки навіть у Біблії можна відшукати ознаки, особливості, якості, прояви та результати впливу краси на людей.

Краса завжди подобається у своїй найпростішій формі; вже будучи багатством, краса не потребує жодного додаткового прикрашання. Красива жінка – це прикраса від природи. Численними маніпуляціями вона втрачає свою красу так само, як і перлини: *schöne Gestalt ohn' Mantel und Schminke gefällt* [10, с. 1631]; *eine schöne Hand bedarf keiner Ringe* [10, с. 299]; *schöne Hand braucht keiner langen Wäsche* [10, с. 307]; *ein schönes Weib braucht keine Schminke* [10, с. 23]; *Schönheit bedarf keiner Schnörkel* [10, с. 320].

Зовнішня краса нерідко оманлива, *Schönheit ist betrüglich* [10, с. 321]; *wer auf Schönheit traut, hat auf Sand gebaut* [10, с. 325], і жоден одяг не змінить людину, не замінить розум і доброзичливість. Тому можна констатувати, що концепт SCHÖNHEIT у свідомості німецького етносу має ознаку безсилля перед розумом людини. Наприклад, про красиву жінку, яка не має чеснот, кажуть: *sie ist eine schöne Monstranz, wenn nur ein Heiligtum drin*

wäre [9, с. 1046]; *das Heiligthum ist nicht danach, wie die Monstranz ist* [10, с. 472].

Для німецької фразеології характерне порівняння зовнішньої краси з внутрішнім світом: *der Apfel siehet roth, doch sitzt ein Wurm darin, die Jungfrau siehet schön, hat aber bösen Sinn* [10, с. 106]; *Canarienvögel singen schön, aber sie bringen nichts ein* [10, с. 528]; *schön von Gesicht, birgt oft innen den Wicht* [10, с. 1341]; *schön, wenn ich sie sehe, im Innern voll Wehe* [10, с. 316]), тобто речі, які на перший погляд видаються найкрасивішими, можуть мати приховані вади чи недоліки.

Краса ефемерна без відповідних почуттів, без особливого внутрішнього світу: *schön, reich und gut wohnen selten unter einem Frauenhut* [10, с. 315]; *ein schön Gesicht ist betrügerische Waare* [10, с. 1620]; *schön Frauengesicht ist ein gefährlich Gericht* [10, с. 1141]; *wer eine liederliche Frau hat, auch schön wie eine Fee, der hat ein beständiges Kopfweh* [10, с. 1136].

За зовнішністю красуні може приховуватись некрасива душа жінка, тобто зовнішність оманлива: *Frauen sind wie Kastanien, schön von aussen und schlecht im Innern* [10, с. 1123]; *die Weiber sind wie die Kastanien, schön von aussen und im innern verdorben* [10, с. 12]; *Frauen und Aepfel sind auswendig schön, inwendig aber wurmstichig* [10, с. 1123]; *von aussen Helena, von innen Hekuba* [10, с. 486].

Семантичний аналіз ФО виявив, що в німецькій лінгвокультурі простежується недовіра до зовнішньої краси людини. Прислів'я застерігають від передчасних висновків щодо зовнішності людини, оскільки її внутрішній світ розкривається не відразу, а лише в процесі спілкування. За гарним зовнішнім виглядом часом ховається потворне моральне обличчя, і, навпаки, неприваблива людина має прекрасні духовні характеристики, наприклад: *auf der Strasse ein Engel, daheim ein Teufel* [10, с. 892]; *er sieht aus wie Wein, und ist doch Wasser* [10, с. 875]; *er ist wie die Apothekerpillen* [10, с. 111].

Людина повинна прагнути не лише самовдосконалюватися фізіологічно, а й розвивати свій внутрішній світ, тобто робити його красивим: *aussen schön, innen Gestöhn* [10, с. 314]; *schön von aussen, drin voll Grausen* [10, с. 1714]; *aussen Pracht, innen Nacht* [10, с. 1384]; *oben hui, unten pfui* [5, с. 85]; *auch rote Äpfel sind wurmstichig* [5, с. 43]; *schön Angesicht verbirgt / verdeckt oft ein hässliches Herz* [10, с. 88]; *Äpfel und Frauen sind auswendig schön, inwendig wurmstichig zu schauen* [10, с. 105].

Краса швидкоплинна, вона завжди співвідносилась із часом, швидкістю, прискоренням. Тому одним із найбільших страхів є втрата краси.

Молода пора, краса людського тіла не вічні. Короткочасність, швидкоплинність краси виражаються шляхом образу квітів. Квіти дуже часто символізують швидкоплинність життя, весни та краси. Часто квітка уособлює людське життя (адже його супроводжують квіти від народження до смерті), що не завжди може встояти перед ударами долі: *eine schöne Blume wird welk und verliert auch ihren Geruch* [10, с. 408]; *die Blum' im Garten lehrt, wie lange Schönheit währt* [10, с. 1018–1019]; *eine Blume heute, morgen schon des Todes Beute* [10, с. 1018–1019]; *auch eine schöne Blume wird welk und verliert ihren Geruch* [10, с. 408]; *die schönste Blume verliert zuletzt ihren Geruch* [10, с. 408].

Жінка асоціюється з красою, але вона не повинна надто перейматися своєю красою і ставити її на перше місце, бо привабливість швидкоплинна, проте ця невловимість надає додаткової чарівності: *Schönheit ist ein sehr vergänglich Gut*

[10, с. 321]; *Schönheit ist eine Blume, die bald vergeht* [10, с. 321]; *auch Perlen verlieren ihren Glanz* [10, с. 1209].

Німці кажуть: *eine schöne Frau ist eine halbe Nahrung* [10, с. 1118], тому що набагато важливішими є людяні якості жінки, такі як доброта, турботливість, повага до чоловіка, хазяйновитість тощо, оскільки краса в німецькій лінгвокультурі завжди протиставлялась цим рисам: *je schöner das Weib, je mehr Schmutz in Keller und Küche* [10, с. 34]; *aus einem schönen Gesicht kann man keine Butter schlagen* [10, с. 1618]; *Tugend und Schönheit stehen einander wohl an* [10, с. 1368]; *schöner Kopf, leerer Topf* [10, с. 1515]; *Schönheit ist kein Suppenkraut* [10, с. 322].

Німці сприймають красу не як незмінну перманентну сутність речей чи явищ, а лише як щось швидкоплинне, мінливе, що народжується й незабаром зникає: *Schönheit ist gebrechlich Ding, im Alter wird sie sehr gering* [10, с. 322]; *schöne Dinge behält man (dauern) nicht lange* [10, с. 643]; *allzu schön kann nicht lang' bestehn* [10, с. 314]; *allzu schön wird bald vergehn* [10, с. 314]; *Schönheit blüht nur einmal* [10, с. 320]; *auch der schönste Schuh wird zuletzt zur Schlurre / zum Pantoffel* [10, с. 349]. У наведених німецьких пареміях підкреслюється, що зовнішня краса має певні часові межі, за межею котрих вона просто зникає (тобто краса не вічна).

Проте в німецькій фразеології засвідчене й протилежне розуміння краси, що красиві душею люди ніколи не стануть потворними: *ein schöner Schuh wird nie ein hässlicher Pantoffel* [10, с. 350]; *schöne Leute werden wol alt, aber hässlich nicht bald* [10, с. 92].

Висновки. Згідно з даними аналізу ФО в німецькій лінгвокультурі, простежується застережливе ставлення до зовнішньої краси людини, зовнішня краса порівнюється з внутрішнім світом, протиставляється таким якостям, як доброзичливість, стриманість, сором'язливість, набожність, турботливість, хазяйновитість. Німецькомовні паремії не стільки збагачують зміст концепту SCHÖNHEIT раціональністю, емотивністю, духовністю, релігійністю, скільки висвітлюють позитивну естетичну оцінність духовної краси. Тут краса постає в дуальному форматі: як швидкоплинна та вічна. Швидкоплинність краси корелює з фізичним часом і якістю його руху, вічність не підпорядковується фізичному часу й не залежить від його руху чи якості.

Перспективи подальших розвідок убачаємо в порівняльному аналізі суб'єктивно-оцінних та асоціативних змістів концептів SCHÖNHEIT, аналогічних у німецькій та англійській мовах; у дослідженні особливостей вербалізації концепту SCHÖNHEIT у швейцарському й австрійському варіантах німецької мови.

Література:

1. Добролюба Г.М. Відображення естетики зовнішнього вигляду людини в польській компаративній фразеології. *Вісник Житомирського державного педагогічного університету ім. І. Франка*. 2003. Вип. 11. С. 165–167.
2. Живіцька І.А. Концепт «Beauty/Краса» в пареміологічному уявленні (на матеріалі англійських та українських прислів'їв). *Філологічні студії*. 2013. Вип. 9. Ч. 2. С. 50–58.
3. Жукова Н.С. Языковое моделирование концепта «Mode» в немецкой лингвокультуре. *Вестник ТПУ*. 2013. № 3 (131). С. 41–43.
4. Крацило С.О. Фразеологічні засоби вербалізації концепту MARRIAGE в англійській мові. *Вісник Житомирського державного університету*. 2013. Вип. 68. С. 208–211.

5. Німецько-український фразеологічний словник / уклали В.І. Гавриш, О.П. Пророченко. Київ: Радянська школа, 1981. Том 1. 416 с.; Том 2. 382 с.
6. Олійник С.В. Місце оцінних фразеологізмів у структурі мовної картини світу. *Актуальні проблеми науки та освіти: збірник матеріалів XVIII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ*. 2016. С. 259–260.
7. Langenscheidt. 1000 deutsche Redensarten. Mit Erklärungen und Anwendungsbeispielen / Hrsg. Von H. Griesbach und D. Schulz. München: Langenscheidt, 2000. 248 S.
8. Redensartenindex. Wörterbuch für Redensarten, Redewendungen, idiomatische Ausdrücke, feste Wortverbindungen. URL: <http://www.redensarten-index.de/suche.php> (дата звернення: 05.01.2018).
9. Röhrich L. Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten. Freiburg / Basel / Wien: Herder, 2006. 1910 S.
10. Wander K.F.W. Deutsches Sprichwörterlexicon von Karl Friedrich Wilhelm Wander. 2006. 1 електр. опт. диск (CD-ROM).

Коваль И. И. Вербализация концепта SCHÖNHEIT фразеологическими единицами немецкого языка

Аннотация. В статье анализируется концепт SCHÖNHEIT, что вербализируется средствами фразеологии современного немецкого языка. Отмечается, что для

характеристики концепта SCHÖNHEIT ведущей является эстетическая оценка, которая зависит от понимания человеком мира прекрасного или безобразного и его ценностных ориентаций. Фразеологические единицы, вербализирующие концепт SCHÖNHEIT, образуют пять тематических групп: красота человека, красота одежды, сущность красоты, обманчивость внешности и быстротечность красоты.

Ключевые слова: концепт, фразеологические единицы, эстетическая оценка, картина мира.

Koval I. Verbalization of concept SCHÖNHEIT by phraseological units of German language

Summary. The article focuses on the concept SCHÖNHEIT, which is verbalized by means of the phraseology of the modern German language. Aesthetic evaluation is the leading one to characterize the concept SCHÖNHEIT. It depends on a person's understanding of the beautiful or ugly world and its value system. Phraseological units that verbalize concept SCHÖNHEIT build five thematic groups: human beauty, beauty of clothes, essence of beauty, deceptiveness of appearance and transience of beauty.

Key words: concept, phraseological units, aesthetic evaluation, picture of the world.

*Косенко Н. М.,
доцент кафедри іностраних мов для гуманітарних спеціальностей
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

*Стырник Н. С.,
старший преподаватель кафедры иностранных языков для гуманитарных специальностей
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ РИТОРИЧЕСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ НАУЧНЫХ ТЕКСТОВ В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Аннотация. В статье анализируются риторические образцы, используемые авторами научных текстов; представляется характеристика так называемых “rhetoric patterns”, облегчающих процессы логического научного рассуждения. Также рассматривается вариативность языковых единиц, используемых в классификации риторических образцов в отечественной и зарубежной лингвистике.

Ключевые слова: научный текст, научная проза, риторические образцы, категория стиля, дискурс, риторика.

Постановка проблемы. Научной прозе как совокупности текстов свойственны черты всех важнейших категорий языка и стиля. В текстах научной прозы, как неоднократно показал анализ практического материала, содержатся все категории стиля, а именно: 1) индивидуальный авторский стиль, 2) данный функциональный стиль и 3) исторические черты стиля, представленные в виде исторической эволюции стиля научной прозы. Из сопоставления лингвистических особенностей стиля научной литературы, с одной стороны, и категорий общего литературно-письменного языка – с другой, устанавливаются категории языка научной прозы как лингвистические категории [5].

Общий литературный язык в текстах научной литературы представлен не в виде каких-то обособленных структурных частей, а как совокупность языковых средств, которая характерна для всех текстов современного английского языка: для текстов языка документации, деловой корреспонденции, публицистических текстов и т. д., проявляя, однако, определенные закономерности (отличия) на всех уровнях языковой системы. Например, следует отметить некоторое ограничение состава морфем литературного языка, а также более частое употребление морфем греческого и латинского происхождения в научных текстах. Можно также предположить, что язык научной прозы «предпочитает свои словообразовательные модели, но утверждать это с достаточной степенью уверенности невозможно, так как в настоящее время отсутствует полное представление о вариативности словообразовательных средств английской научной прозы, хотя в целом английское словообразование представлено большим количеством работ как отечественных, так и зарубежных исследователей» [5].

Особого внимания заслуживает проблема использования риторических средств научного дискурса, поскольку риторическая организация научного текста чрезвычайно важна в его создании и понимании. В связи со все увеличивающейся ролью иностранных языков в изложении материалов современных научно-технических исследований, львиная доля научной литературы создается и публикуется на иностранных языках,

большой частью на английском, являющемся общепринятым международным языком.

Анализ последних исследований и публикаций. Прежде чем перейти к изучению риторики научного дискурса, остановимся на понятии «дискурс», широко используемом в современных лингвистических исследованиях текста. Анализ дискурса является междисциплинарной областью знания. Дискурс представлен в психолингвистике, семиотике, лингвистике текста, литературоведении, философии, социологии, политологии и других областях знаний.

Л.С. Бейлинсон выделяет в изучении дискурса социальный, прагматический, семантический, формально-языковой параметры [2, с. 145]. Автором социально-коммуникативного подхода к дискурсу является Юрген Хабермас. В лингвистике (стилистике, лингвистике текста, когнитивной лингвистике) дискурс часто понимается как семантическое пространство, характеризующееся когезией.

Актуальность работы определяется возрастающим интересом к исследованиям в области риторики и дискурса текстов научной прозы. Несмотря на достаточно обширное количество работ в этой сфере в отечественной и зарубежной лингвистике [2; 4; 8; 9; 10], риторическая структура научного текста остается недостаточно изученной.

Цель статьи – рассмотреть и систематизировать основные риторические образцы (rhetoric patterns) научного текста.

Изложение основного материала. Для лингвиста текст представляет собой, в первую очередь, фиксированный в письменной форме языковой материал, необходимый для развертывания дискурсивного процесса. Термин «дискурс» означает текст или связную речь, процесс языковой деятельности [8, с. 66].

Что касается дискурса научного текста, здесь под дискурсом необходимо понимать набор высказываний, принадлежащих к одной и той же теме, направленных на одну цель – содержание такого дискурса передает целый комплекс различных текстовых сообщений, характеризующихся когезией и строгой риторической организацией [8, с. 66–70].

Д. Кристал, британский лингвист и автор множества книг о лингвистической теории, отмечает, что термин «дискурс» используется для обозначения протяженного языкового отрезка, большего, чем предложение, – это набор фрагментов, которые составляют любое распознаваемое речевое событие [9, с. 148].

По Д. Кристалу, существует единственный способ установить точную функцию элементов, которые участвуют в орга-

низации дискурса, – это подвергнуть значительное количество лингвистических данных микролингвистическому анализу.

Пользуясь данным положением Д. Кристалла, мы делаем попытку проанализировать риторические образцы английского научного текста. Материалом исследования послужили десять научных статей из международного журнала “International Journal of Language and Linguistics”.

Принято считать, что риторика изучает закономерности построения прозаического (целесообразного) высказывания в условиях исторически сложившейся системы речевых отношений в обществе. Культурная традиция общества вырабатывает состав и последовательность операций конструирования связного высказывания, которые оказываются нормой отношения мысли к слову. В риторике каждая мыслительная операция, каждый возможный ход мысли произвольно выбирается для решения частной задачи в рамках общей сформулированной цели и поэтому предполагает использование широкого спектра языковых ресурсов.

В современном обществе произошел резкий сдвиг литературных интересов общества в направлении деловой и информационной прозы, что обусловлено развитием самого общества. При смене общих стилистических предпочтений в условиях смены идеологии и развития массовой коммуникации, в особенности Интернета, бурно развивается языковое творчество – от лексических неологизмов, синтаксических инноваций до формирования новых языковых норм, новых литературных и речевых жанров.

Следует отметить, что в этих условиях функциональный стиль научной и технической литературы развивается очень быстро, в отличие от прежнего его состояния.

Научное риторическое мышление ориентировано на принятие оптимального в реальных условиях решения новых научных проблем, относительно которых очень часто высказываются различные точки зрения. Для реализации современного научного риторического мышления требуется соответствующий языковой инструментарий, о котором далее пойдет речь в настоящем исследовании [4].

Одной из характеристик риторической организации научного текста является использование авторами так называемых «rhetoric patterns» (риторических образцов, служащих для облегчения процессов логического научного рассуждения (scientific reasoning processes)).

Терминология варьируется в отечественной и зарубежной лингвистике, однако факт использования данных единиц остается неизменным.

Один из подходов к данному явлению представлен Д. Кристаллом, который выделяет восемь типов так называемых «макроорганизаторов» (macro-organizers) научного текста. С точки зрения Д. Кристалла, макроорганизаторы действуют на двух уровнях: глобальные черты определяют общую форму научного дискурса, локальные черты отмечают изменение направления дискурса более детальным образом. Так, к глобальным организаторам относятся следующие:

а) маркеры темы (topic markers): let's look at X, let us start with X, as you have heard of X и т. д.;

б) «переключатели» темы (topic shifters): by the way, let us concentrate more on Y, this is off the subject и т. д.;

в) обобщающие элементы (summarizers): that is about, what we are trying to say is, in effect и т. д.

К локальным макроорганизаторам Д. Кристалл предлагает отнести:

а) элементы для введения примеров (exemplifiers): in other words, for instance, to give an example и т. д.;

б) реляторы (relators): nonetheless, however; and also, it has to do with и т. д.;

в) оценочные элементы (evaluators): as far as you see, we are absolutely certain и т. д.;

г) ограничивающие элементы (qualifiers): it depends on, this doesn't mean that и т. д.;

д) элементы, указывающие на отступление (asides): that's beside the point, what was it? и т. д. [10, с. 228].

В отечественной лингвистике принята несколько иная классификация рассматриваемых единиц языка. Здесь различают два типа так называемых риторических образцов:

1) риторические образцы, касающиеся определенных этапов и процедур собственно научного познания;

2) риторические образцы, отражающие структурно-композиционную организацию научного текста.

Первая группа включает в себя риторические образцы определения (definition); классификации (classification); обобщения (generalization), экспериментального описания (experimental description); формулировки гипотезы (formulating hypothesis) и др. [3, с. 157].

Таблица 1

Частотность использования риторических образцов 1-й группы, обозначающих определенные этапы и процедуры собственно научного познания

№ п/п	Риторический образец	Количественные данные	Процентное соотношение
1	Definition	14	18%
2	Classification	15	19%
3	Generalization	24	30%
4	Experimental description	17	20%
5	Formulating Hypothesis	10	13%
6	Всего	80	100%

Приведём некоторые примеры.

1. To simplify the issue, I adopt Smith's **classification** in this paper.

(“On the Grammatical Status of Le in Mandarin”, *International Journal of Language and Linguistics*)

2. In terms of mode of adaptation, the procedures used by the adapter can be **classified** as follows...

(“Translation and Adaptation in Dissemination of Foreign Literary Works: A Case Study of Robinson Crusoe”, *International Journal of Language and Linguistics*)

3. This widely accepted **definition** views adaptation as a procedure to achieve equivalence of situations where cultural mismatches are encountered.

(“Translation and Adaptation in Dissemination of Foreign Literary Works: A Case Study of Robinson Crusoe”, *International Journal of Language and Linguistics*)

1. Then these features would be **generalized** into several dimensions for macroscopic multi-dimensional investigation.

(“A Comparative Study of a Multi-Dimension/Multi-Feature Approach Between Chinese Debate and Speech”, *International Journal of Language and Linguistics*)

2. It is true that adaptation is a universal approach to translation in both Chinese and western cultures, but it cannot be so easily **defined** and quantified as **described** above.

(“*Translation and Adaptation in Dissemination of Foreign Literary Works: A Case Study of Robinson Crusoe*”, *International Journal of Language and Linguistics*)

3. Hence, only the combination of linguistic features and situational characteristics can basic dimensions of registry varieties be better explained and **described**.

(“*A Comparative Study of a Multi-Dimension/Multi-Feature Approach Between Chinese Debate and Speech*”, *International Journal of Language and Linguistics*)

4. Through investigation and **hypothesis** testing of frequencies of linguistic features, a deep insight into similarities and differences of linguistic features among different registers is available.

(“*A Comparative Study of a Multi-Dimension/Multi-Feature Approach Between Chinese Debate and Speech*”, *International Journal of Language and Linguistics*)

Вторая группа (структурно-композиционные риторические образцы) обычно выражается общенаучной лексикой, языковыми единицами, которые служат связующими звеньями различных частей научного рассуждения, так называемых концептуальных абзацев (conceptual paragraphs). Традиционно выделяют 16–18 риторических образцов данной группы. Для примера целесообразно перечислить некоторые из них. Это риторические образцы, служащие для:

1) выражения цели работы (stating aims and purposes):

we shall consider briefly (in detail), this scientific paper is meant to illustrate;

2) для выражения общепризнанных фактов (generally recognized facts):

it is common knowledge that ..., it is generally believed that ...;

3) начало рассуждения (the beginning of reasoning):

we shall begin by saying that ..., the first point to be made is ..., we shall begin with a brief consideration of ...

Таблица 2

Матрица употребления некоторых структурно-композиционных риторических образцов

№ n/n	Группа риторических образцов	Наличие	Отсутствие
1	Выражения цели работы (stating aims and purposes)	+	-
2	Выражения общепризнанных фактов (generally recognized facts)	+	-
3	Начало рассуждения (the beginning of reasoning)	+	-

Приведем некоторые примеры, которые подтверждают наличие в научных статьях:

1. *Выражения цели работы (stating aims and purposes):*

The author will try to explore how they are related to one another and identify their role in contributing to the dissemination of foreign text, and do it by the case study of Robinson Crusoe.

(“*Translation and Adaptation in Dissemination of Foreign Literary Works: A Case Study of Robinson Crusoe*”, *International Journal of Language and Linguistics*)

1. *Выражения общепризнанных фактов (generally recognized facts):*

It is generally believed that translation and its subsequent translations (retranslations) play an important role in disseminating a foreign text, therefore their importance in this respect cannot be overemphasized or overestimated.

(“*Translation and Adaptation in Dissemination of Foreign Literary Works: A Case Study of Robinson Crusoe*”, *International Journal of Language and Linguistics*)

3. *Начало рассуждения (the beginning of reasoning):*

It is necessary for us to make some descriptive **illustrations** from a cultural perspective.

(“*Translation and Adaptation in Dissemination of Foreign Literary Works: A Case Study of Robinson Crusoe*”, *International Journal of Language and Linguistics*)

Довольно распространенными являются риторические образцы второго типа, служащие для дополнения информации (*adding the information*), перехода от одной части рассуждения к другой (*transition to the ensuing part of reasoning*), подведения итогов (*drawing conclusions*), приведения примеров (*exemplification*), выражения авторского сомнения (*expression of doubt*) и т. п.

Риторические образцы обоих типов регулярно коррелируют с определенными языковыми единицами, которые служат их маркерами в тексте и называются когереммами, т. е. звеньями, «связками» канвы научного изложения [3, с. 158–159].

Обобщая вышеизложенное, представляется возможным утверждать, что рассматриваемые нами риторические образцы являются языковыми явлениями, риторическими приемами, разнообразными по форме и объему и предназначенными для решения информативных задач научного текста.

Однако нужно иметь в виду, что существуют и другие средства в текстах научно-технической литературы, являющиеся концептуально важными для риторической организации данного типа текстов.

Во-первых, это структура научного текста, способствующая его первому (зрительному) восприятию. Следует помнить, что четкость структуры обеспечивает правильное понимание текста, чередование его частей, авторских рассуждений и обоснование окончательных выводов.

С помощью особой группировки единиц текста, а также внедрения структурирующих элементов становится возможным привлечь внимание читателя к важным фактам. Такую функцию в тексте выполняют так называемые дискурсивные маркеры [14, с. 639–640].

Понятие «дискурсивные маркеры» может определяться как элементы, такие как *you know, I mean, well, you see, look, listen*, которые в большинстве случаев не имеют особой семантики и служат для создания когезии текста. В более широком смысле дискурсивные маркеры зачастую описываются как элементы, не имеющие традиционных лингвистических характеристик.

По мнению Дж. Трилло, существует три основных подхода к изучению дискурсивных маркеров: разговорный, грамматико-синтаксический и дискурсивно-когнитивный подходы.

Дискурсивно-когнитивный подход к исследованию вопроса автор представляет как наиболее объективный с информативной точки зрения. Суть подхода заключается в рассмотрении двух основных аспектов проблемы – аспекта «ядерного» значения для каждого маркера и аспекта значения данного маркера в контексте научного изложения.

Важной особенностью дискурсивных маркеров автор называет уместность (appropriateness). Она основана на

предположении, что не существует установленных правил, указывающих «правильное» или «неправильное» использование элемента в качестве дискурсивного маркера, однако говорящий или пишущий полагается на регулярность определенных параметров, которые принято считать приемлемыми в данной лингвистической ситуации. Параметры являются как лингвистическими, так и экстралингвистическими, такими как возраст, социальный класс и т. д. получающих данную научную информацию, а также контекст ситуации в случае речевого воспроизведения информации той или иной сферы научного познания [14].

Выводы. Таким образом, следует отметить, что в науке о языке не существует единого определения понятия «риторика». Риторика может быть направлением гуманитарного знания или набором текстов точных наук.

Риторика обоих видов текстов основывается на сходном наборе приемов, так называемых «микроорганизаторов» или «риторических образцов», служащих для создания когезии текста. Кроме того, структура самого научного текста может считаться элементом риторической организации, поскольку составляет внешний образ текста и облегчает его восприятие. Авторы научных текстов, маркируя структурные компоненты таких текстов с помощью риторических образцов, следуют общей идее – достижение читателем излагаемой научной информации.

Література:

1. Азарова Л.С., П'яст Н.Й. Складання як один із способів словотвору. Вінниця: Універсум, 2005. 132 с.
2. Бейлинсон Л.С. Профессиональный дискурс как предмет лингвистического изучения. *Вестник Волгоградского гос. ун-та. Серия 2 «Языкознание»*. 2009. № 1. С. 145.
3. Аналітичне читання художнього, газетного і наукового текстів: підручник для студентів старших курсів спеціальності «Англійська мова та література» / С.Т. Богатирьова, О.В. Трофімова, Ю.К. Островська, Є.С. Курдіна. Донецьк: ДонНУ, 2011. 198 с. С. 157.
4. Волков А.А. Тезисы к конференции «Русский язык: исторические судьбы и современность». Риторика как научная дисциплина и учебный предмет. URL://<http://genhis.philol.msu.ru/ritorika-kak-nauchnaya-disciplina-i-uchebnyj-redmet/>.
5. Глушко М.М. Теория и практика английской научной речи. Москва: Изд-во МГУ, 1987. С. 5.
6. Гутиряк О. Англійські терміни бізнесу: основні словотворчі моделі. *Проблеми української термінології: збірник наукових праць*. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. С. 34–37.

7. Нелюба А., Нелюба С. Лексико-словотвірні інновації (2004–2006). Словник. Харків: Майдан, 2007. 144 с.
8. Пташкин А.С. Дискурс. Дискурсивный анализ и лингвистические процессоры. *Вестник ТГПУ (TSPU Bulletin)*. 2016. № 6 (171). С. 66–70.
9. Crystal D. Dictionary of Linguistics & Phonetics: 6th Edition. Cambridge: John Wiley & Sons, 2011. P. 148.
10. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language: 2nd Edition. Cambridge: University Press, 2003. P. 228.
11. Hongmin Z. Translation and Adaptation in Dissemination of Foreign Literary Works: A Case Study of Robinson Crusoe. *International Journal of Language and Linguistics*. 2018. № 6 (5). P. 140–147.
12. Plag I. Word Formation in English. *Cambridge University Press*. June, 2012. 182 p.
13. Stekaner P. Handbook of Word Formation. Rochelle Lieber Springer Science & Business Media, 2005. 466 p.
14. Trillo J. K. Discourse Markers. *Keith Brown. Encyclopedia of Language and Linguistics*. 14 Vol. 2nd Edition. P. 639–640.
15. Yanchun L., Fengguo H., Yi Z., Lea Q. Comparative Study of a Multi-Dimension/Multi-Feature Approach Between Chinese Debate and Speech. *International Journal of Language and Linguistics*. 2018. № 6 (5). P. 163–172.
16. Yuan M. On the Grammatical Status of Le in Mandarin. *International Journal of Language and Linguistics*. 2018. № 6 (5). P. 148–153.

Косенко Н. М., Стирнік Н. С. Деякі особливості риторичної організації наукових текстів у сучасній англійській мові

Анотація. У статті аналізуються риторичні зразки, що використовуються авторами наукових текстів; надається характеристика так званих “rhetoric patterns”, які полегшують процеси логічного наукового міркування. Також розглядаються варіативність мовних одиниць і класифікація риторичних зразків у вітчизняній і зарубіжній лінгвістиці.

Ключові слова: науковий текст, наукова проза, риторичні зразки, категорія стилю, дискурс, риторика.

Kosenko N., Styrnik N. Some peculiarities of rhetoric organization of scientific texts in modern English

Summary. The article deals with the notion of the rhetoric patterns used by the authors of scientific texts; the characteristic of the so-called “rhetoric patterns” is presented, which facilitate the processes of logical scientific reasoning. The article also discusses the variability of language units in classification of rhetoric patterns in domestic and foreign linguistics.

Key words: scientific text, scientific prose, rhetoric patterns, category of style, discourse, rhetoric.

*Космацька Н. В.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії, практики та перекладу французької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ФРАНЦУЗЬКА СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНА ЛЕКСИКА В ПУБЛІЦИСТИЧНИХ І ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ

Анотація. Статтю присвячено соціально-маркованим лексичним одиницям французької мови, що функціонують у публіцистичних і художніх текстах. Соціально-орієнтована лексика сприяє визначенню місця мовця та його співбесідника/ів у суспільстві загалом і в окремій комунікативній ситуації. Вона також слугує орієнтиром для ідентифікації різних варіантів мови.

Ключові слова: соціально-орієнтована лексика, розмовне, арго, норма, публіцистичний.

Постановка проблеми. Інтенсивний розвиток таких наук, як соціологія і психологія, застосування прогресивних методик для вивчення суспільної психології, новітні підходи до дослідження мов у контексті глобалізації й міжкультурного обміну – усе це активно сприяє переходу лінгвістичних досліджень із суто мовознавчого контексту до соціальної, психологічної та культурної сфер. Вивчення мови як самостійної, абстрагованої системи вже не задовольняє потреб сучасної лінгвістики: вона прагне віднайти закономірність механізмів взаємовпливу психологічних і соціальних чинників та особливостей мовленнєвої поведінки людини. У зв'язку з цим на часі є напрацювання соціолінгвістики, етнолінгвістики, психолінгвістики, соціодіалектології, які намагаються прослідкувати й пояснити зв'язки між суспільною та індивідуальною природою мовлення, між історичними й соціальними аспектами розвитку мов, між культурними й соціальними факторами їх застосування.

У контексті суспільно зумовленого дослідження мови широку та неоднорідну категорію мовних одиниць становить соціально-орієнтована лексика, яка водночас із деякими іншими характеристиками мовлення людини слугує орієнтиром для ідентифікації різних варіантів мови. Постає потреба з'ясувати, які слова можна зачислити до соціально-орієнтованої лексики та в яких саме випадках ця лексика реалізує свою диференційну функцію. Саме цим і визначаємо актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні ґрунтовно представлено функціонування соціально-орієнтованої лексики в художній літературі (Е. Береговська, А. Білас), у мові преси (А. Семів, А. Соловійова), доволі розлого описано французькі жаргон та арго (Л. Сенеан, Д. Делаплас, П. Гіро, Л.-Ж. Кальве, П. Мерль, Ф. Гаде, М. Сурдо, А. Семів, А. Білас), а також окремі питання структури, семантики, стилістики й функцій соціальної лексики (А. Семів, К. Нужна, Г. Фінчук, О. Овчиннікова). Разом із тим значний обсяг матеріалу залишається ще недостатньо опрацьованим. Не існує й єдиного терміна на позначення соціально-орієнтованої лексики.

Мета статті полягає у виокремленні французької соціально-орієнтованої лексики шляхом опису соціально-маркованих мовних одиниць як лінгвокультурного явища. Об'єктом дослідження є нестандартна лексика, яку застосовують у французьких публіцистичних (газетних статтях, коментарях на веб-сайтах) і художніх текстах.

Під соціально-орієнтованою лексикою ми розуміємо неоднорідну за складом і походженням систему номінативних мовних одиниць, які експліцитно або імпліцитно, повністю або частково відсилають до тих понять об'єктивної дійсності, що характеризують місце мовця та його співбесідника/ів у суспільстві загалом (вік, освіта, рід діяльності, рівень та умови життя, віросповідання, залученість до родинного й соціального життя, доступ до влади та інформації) та в актуальній комунікативній ситуації зокрема (її мета, рівень офіційності, локально-хронологічні характеристики).

Виклад основного матеріалу. У працях дослідників різних мов ми виділили такі терміноназви: соціальні діалектизми, жаргонна лексика, арготична лексика, соціолекти, сленг, просторічна лексика, лексика розмовної мови, субстандартна лексика [1; 2; 6; 10; 12]. Багатовекторними є й трактування цього прошарку мовних одиниць. Зауважимо, що неузгодженість у понятійній системі нестандартної лексики, яку спостерігаємо в працях французьких мовознавців і вітчизняному лінгвістичному середовищі, становить суттєву перешкоду для досліджень у цій царині. Водночас із наявних дефініцій можна вивести загальне для всіх положення про те, що соціальна лексика має передусім імплікувати відхилення від стандарту, мовної норми, а їх уживання покликане дестандартизувати мовлення, зробити його або експресивнішим, або оригінальнішим, або ж спрямувати його на конкретний осередок застосування. Тобто будь-яке відхилення від норм морфології (словотворення), стилістики, правопису, фонетики, прагматики вживання тощо свідчить про належність лексеми до одного із соціальних варіантів мови. Отже, поняття ненормативності доречно застосовувати до всього обсягу соціально-орієнтованої лексики. Ідеться передусім про відхилення від літературної норми мови, яке стає дедалі системнішим у всіх мовах світу.

Соціально-орієнтоване мовлення зумовлюється побутовими, психологічними та культурно-світоглядними особливостями певного мовного етносу з урахуванням експресивності, емоційності, історичного підтексту тощо. Як найчутливіший до змін у суспільстві, цей прошарок лексики є одним із найдинамічніших, найнестабільніших і найнеоднозначніших. Як стверджує вітчизняна україністка Л. Мацько, будь-яке нововведення спочатку визначають як порушення мовної норми, проте «якщо воно має художньо-естетичну чи логічну мотивацію», то такий «пошук нетривіальних шляхів, способів і прийомів мововираження» може з часом стати підґрунтям для утвердження нової норми, що базується на узусі [8, с. 322–323].

Аналіз наявної теоретичної та довідкової літератури й текстів різних жанрів дає змогу стверджувати, що встановленню належності слова до соціально-орієнтованої лексики сприяють передусім спеціальні ремарки у відповідній статті тлумачного, двомовного, галузевого, термінологічного словників, а також у довідниках, глосаріях та енциклопедіях. Це, зокрема, такі помітки, як просторічне, розмовне, арготичне, діалектичне, архаїчне, літературне, книжне, архітектурне, філософське тощо.

Ураховуючи історичне походження, країну виникнення, суспільні передумови, деякі науковці зазначають, що одні поняття є вужчими за інші, і намагаються відмежувати їх за певною ієрархією. У статті української дослідниці Н. Шульжук знаходимо думку, що найширшим за значенням є поняття жаргону, бо тоді як арготизм має насамперед соціальну віднесеність, а сленг є найефективнішим з погляду мовної експресивності, «жаргон акумулює в собі й соціальну, і виражальну (експресивну) функції» [14, с. 106]. І. Соболева пропонує відмовитися від понять «жаргон» та «арго», оскільки через певні історичні реалії вони мають пейоративний відтінок. Натомість дослідниця пропонує об'єднати таку лексику під спільний термін «соціолект», вважає його нейтральнішим та універсальнішим [10, с. 26]. Інші науковці вживають терміни «жаргон», «сленг» та «арго» синонімічно, окремо виділяють «діалектизми» і «професіоналізми» [6]. Сучасний український лінгвіст О. Селіванова визначає сленг як «нелітературну додаткову лексичну систему», «різновид соціолекту», а соціолект, відповідно, як «соціально марковану лексику певної суспільної групи (професійної, вікової тощо) у межах національної мови»; сленг може бути «молодіжним», «студентським», що значно звужує його сферу застосування [11, с. 548]. Арго вчена дефініцією як «соціальний різновид мовлення, лексикон відносно замкнених професійних і соціальних груп, призначений для конспіративних потреб відокремлення групи від суспільного загалу» [11, с. 38–39]. Особистий практичний досвід, набутий під час стажування в Університеті м. Леман (Франція), здійсненого в рамках програми ATLAS у 2017 р., доводить, що пересічні французи, сформовані в контексті застосування арготичної лексики з дитинства, володіють цими мовними одиницями, засобами їх творення й ситуаціями вживання на рівні загальноживаної лексики. У сучасних працях також зустрічаємо думку, що специфіка арготичної системи як таємничої й табуованої з демократизацією суспільства й суспільних відносин утратила сьогодні свою актуальність [7, с. 65; 9, с. 130; 13, с. 94]. Арго перейняло на себе функцію передачі ставлення до мови як такої, до мови як системи, до мови як «норми, а отже, і до суспільства» загалом [15, р. 9].

Щодо жаргону, то він залишається прошарком, доступним і відкритим для сприйняття, проте зрозумілим переважно вузькому колу людей, яких він стосується з огляду на їх суспільну, передусім професійну, належність. Тлумачний словник французької мови *Larousse* визначає жаргон як «неправильна» або «незрозуміла мова», «словник певної професії, дисципліни» [16, р. 571]. Французький лінгвіст Л.-Ж. Кальве зазначає, що для позначення «мов» різних професій варто застосовувати термін «жаргон» [15, р. 12]. Про це пише й український науковець А. Білас, стверджуючи, що арго вживають задля «гри семантики слова», а жаргон – для підсилення й поглиблення спеціальних понять [1, с. 229].

У праці, присвяченій арго, Л.-Ж. Кальве стверджує, що «арго стало соціолектом», мовним «регістром», іноді близьким до просторіччя, з функціями ідентифікації, емблематичності радше, ніж кодування [15, р. 5]. Отже, жаргонізми, просторіччя й арго можна зарахувати до звичайної розмовної мови, адже в сучасному суспільстві такі лексеми носії однієї й тієї самої мови використовують незалежно від їхнього соціального статусу чи походження, їх застосування зумовлено радше необхідністю висловити емоцію, привернути увагу, зробити мовлення доступнішим, експресивнішим [3; 4; 9; 15], тобто слугує джерелом емотивно-експресивного вираження думки або почуттів. Отже, соціальна орієнтованість мовних одиниць із соціально-класового контексту переходить до сфери питань експресивності мовлення, його прагматичних цілей залежно не від того, хто використовує ту чи іншу лексичну одиницю, а від того, з якою метою та за яких обставин він це робить. Саме прагматичний і стилістичний аспект використання різних лексичних одиниць зумовлює соціальну орієнтованість мовлення сучасних носіїв французької мови. Не можна, звісно, забувати про професійні пласти лексики, такі як, наприклад, професійне арго. Проте в цьому випадку вживання специфічної лексики зумовлено не прагматичними цілями, а суто практичною необхідністю.

Французька, як і всі розвинені мови, володіє арсеналом з багатою традицією усно-розмовного вживання різностильових елементів, не цурається фамільяризмів і просторіччя, які формують ще один прошарок лексики, що викликає зацікавлення з погляду її соціального складника. Так само, як й арго, фамільяризми сьогодні ввійшли до загального вжитку носіїв національної французької мови та не розглядаються як порушення естетичних, соціальних і культурних норм, а тому заслуговують на окреме дослідження. Як зазначає О. Чередниченко, помітки *pop.* («populaire») змінюють на *fam.* («familier»), а це свідчить на користь «облагородження» нижчого стильового прошарку [13, с. 94]. Науковець також фокусує увагу на неоднорідності лексичного складу зниженої розмовної мови. Дотримуємося погляду, що динаміка суспільного розвитку й соціальних взаємовідносин навряд чи дасть змогу чітко окреслити та відокремити один лексичний варіант мови від іншого.

Фамільяризми й просторіччя виконують у мовленні експресивно-комунікативні функції. Вони слугують для передачі автором емоційної оцінки об'єкта мовлення, для відтворення особливостей характеру та/або настрою мовців у певній комунікативній ситуації: гумор, іронію, невдоволення, несерйозність тощо. Автори публіцистичних текстів удаються до вживання фамільярної лексики для кращого налагодження контакту з читачами, привернення їхньої уваги шляхом відмови від академічних мовних канонів, для здійснення впливу, створення враження неординарності, безглуздості, недоречності описуваних явищ чи подій. Наприклад, у реченні «*Quelques expressions et tournures de phrases de cette critique vont faire tiquer l'écrivain et journaliste Yann Moix, plutôt coutumier de la polémique*» [21] дієслово *tiquer* ужито не в його першому і прямому значенні («страждати тиком», мимовільним скороченням певних м'язів), а в його розмовному варіанті значення – «виявляти невдоволення, морщитися, кривитися від невдоволення» [17].

Інтенсивно проникаючи в усі сфери мовленнєвої комунікації, лексика розмовного мовлення все частіше трапляється в рекламних та агітаційних текстах. Не гребують фамільяриз-

мами у виступах і заявах і деякі політики. Як приклад наведемо заголовок французької статті на суспільно-політичну тему: «*Ça va être marrant !*»: un enregistrement témoigne de la désinvolture de Trump» [20]. Миттєвий прагматичний ефект досягається за рахунок контрастного використання лексеми *marrant*, що належить до фамільярної лексики, у політичному контексті.

Водночас політична преса виступає як така, що дотримується більш-менш пуритичного підходу до написання текстів. На противагу їй, тексти, спрямовані на розважально-інформативний ефект, засвідчують частотніше використання розмовної лексики. Найчастіше таку лексику зустрічаємо у блогах, коментарях і рекламних текстах, а також у репортажах чи повідомленнях, що передають пряму мову. Наприклад: *A travers un reportage, j'avais eu l'occasion d'entendre l'enregistrement des conversations échangées entre les contrôleurs aériens et le commandant de bord Chesley Burnett Sullenberger. J'avais alors été bluffé par le calme et la sérénité qui se dégagèrent de la voix du pilote* [18]. На письмі, коли є можливість підібрати мовну одиницю, експресивність лексики можна контролювати. Розмовному ж мовленню, як відомо, характерні спонтанність та імпровізованість, саме тому живе мовлення надає найяскравіші зразки фамільярної лексики. Так, дієслово *bluffer* за словниковою дефініцією є розмовним варіантом слів зі значенням *вражати, дивувати* [17].

Окремо варто виділити категорію слів, експресивно-емоційне навантаження яких має особливо грубий і негативний характер. У словниках таку лексику найчастіше супроводжує помітка *vulg.* (*vulgaire*), що відповідає українському *груб.* (*грубе*). Серед проаналізованих нами лексичних одиниць цієї категорії найчастотнішим є вживання слів, що містять сему ставових стосунків, ставового акту, ставових органів тощо. Навіть якщо вульгаризм є складником фразеологічної одиниці, у словникових статтях майже завжди наявні окремі варіанти вживання, коли слово має саме таке значення. Яскравим прикладом, зокрема, є дієслово *foutre*, яке з високою частотністю зустрічаємо в текстах художньої літератури, публіцистики, але найчастіше в розмовній мові. У словнику Є. Гриневі та Т. Громової «*Dictionnaire du français familier et populaire*» [5, с. 280–281] наведено 8 позицій для статті *foutre*. Головні його значення (*робити, покласти, жбурнути, вліпити, викликати, бути причиною, доводити до якогось стану, давати, наносити, одягати*) подано як елементи розмовного або фамільярного прошарку лексики, тоді як грубі конотації слова, пов'язані з процесом ставового акту, наведено окремо.

Насиченість розмовними мовними одиницями сучасного художньо-літературного тексту виявляємо, зокрема, у такому короткому абзаці з роману Ф. Бегбедера «99 франків»: *Il a embrayé sur une apologie des tests. Ses sous-fifres cravatés continuaient de gribouiller sur leurs blocs-notes* [19]. Виділені лексеми, за словниковою статтею, мають статус фамільярної лексики [16], за рахунок чого текст реалізує прагматичний задум автора: показати зверхнє, неповажливе ставлення до того, про кого він говорить. Розмовне дієслово *embrayer* містить нюанс надлишковості, фанатичності, набридливості й нав'язливості (*зачепитися*). Складником розмовного *sous-fifres* є мовна одиниця з розряду загальної лексики *fifre*, за якою закріплено образ дудки, флейти (пор. укр. «трати під чинось дудку»). Дієслово *gribouiller* має конкретне значення «погано

писати», «малювати каракулі» й також належить до категорії фамільярної лексики. Найпромовистішими взірцями розмовного усно-писемного мовлення, що є першочерговим чинником продукування соціально-орієнтованого мовлення, є оповідь від першої особи, коли автор наче веде діалог із читачем, що дає змогу розглядати текст як живу розмову мову й аналізувати комунікативну ситуацію відповідно.

Спеціальну лексику, лексику високого регістру, характерну для вживання окремими категоріями населення в силу професійної діяльності чи сфери позапрофесійної зацікавленості, а також рівня освіченості часто знаходимо на тематичних сторінках видань ЗМІ та в художній літературі. Зокрема, це медична термінологія в описі Джойса: *Atteints de «glaucome, iritis, synéchies», les yeux de Joyce, quasi aveugle, irradiant la nostalgie d'un temps qu'il n'a pas connu* [23] на позначення захворювань ока (*глаукома, запалення райдужної оболонки ока, синехії* [17]). Іншим прикладом може слугувати літературний термін *vénusté* у значенні *вишуканість, елегантність* [16], застосований журналістом для опису вина: *Si on ne saisit pas toute la philosophie des hôtes de Montirius, on passe à côté de l'origine de la vénusté de leurs vins* [22].

Уживання соціально-орієнтованої лексики для творів художньої літератури є невід'ємним інструментом творення образів, відтворення соціальної картини епохи, особливостей суспільного й індивідуального менталітету персонажів. У текстах суспільно-політичного спрямування й у повідомленнях преси розмовну лексику найчастіше застосовують для передачі слів, що фігурують у свідченні очевидця, прямій мові доповідача/дописувача, або ж для створення на реципієнта необхідного ефекту, викликання в нього конкретної емоції або ставлення до явищ чи подій. Такі лексеми в багатьох випадках мають більше, ніж просто емоційне навантаження, вони відображають світоглядну картину світу, створюють психологічний портрет конкретної людини або цілої групи людей, змушують формувати ставлення, впливають на особливості сприйняття інформації.

Висновки. Отже, соціально-орієнтована лексика є складним неоднорідним прошарком словникового запасу національної мови, яка поступово проникає на різні рівні мовленнєвої діяльності людини. На фоні глобалізації та лібералізації суспільних відносин постійно розширюється коло її користувачів, створюється нова мова, яка формує мову мас-медіа, художньої літератури, ділового й повсякденного спілкування. Майже втративши своє соціально детерміновальне значення, арготичні та інші субстандартні лексеми слугують для надання висловленню виразності, колориту, емоційності. Ресурсами соціальної лексики послуговуються автори різних художніх творів для достовірного й правдивого відтворення реалій міжособистісного спілкування, висловлення власного ставлення до зображуваних явищ і викликання певних почуттів у читачів стосовно твору й описуваних подій. У пресі автори вдаються до соціально-орієнтованих мовних форм для привертання уваги, зацікавлення читачів. Така лексика є невід'ємною частиною репортажів і блогів, що репрезентують спонтанне розмовне мовлення.

Лексика – це лише один із багатьох маркерів соціальної орієнтованості мовлення. Виникає необхідність такого опису соціальної лексики, який дав би змогу виявити її структурні особливості й динамічний потенціал.

Література:

1. Білас А.А. Французьке арго – жаргон – сленг: поняттєво-термінологічні співвідношення. *Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія «Іноземні мови»*. Львів, 2005. Вип. 112. С. 228–232.
2. Бугера О.А. Соціальні діалектизми: історія розвитку та теоретичного опрацювання. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2011. Вип. 6. Ч. 2. С. 30–38.
3. Гаврилова Я. Субстандартна лексика у мові преси (на матеріалах періодичних видань Херсонської і Миколаївської областей). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*: зб. наук. праць. 2011. Вип. 14. С. 147–150.
4. Глазова О.П. Жаргон і сленг – як ставитись до них словеснику? *Методичні діалоги*. № 9. С. 37–42. URL: <http://elibrary.kubg.edu.ua/2651/> (дата звернення: 26.09.2018).
5. Гринева Е.В., Громова Т.Н. Словарь разговорной лексики французского языка = Dictionnaire du français familier et populaire: на материале соврем. худ. лит. и прессы. Москва: Цитадель, 1997. 638 с.
6. Лавриненко О.В. Становление понятийно-методологического аппарата науки о жаргонах. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Мовознавство»*. 2009. Т. 17. Вип. 15 (2). С. 65–72.
7. Линник Н. Вживання зниженої лексики у мові друкованих засобів масової інформації та її вплив на норми літературної мови. *Культура народів Причорномор'я*. 2004. № 49. Т. 2. С. 65–67.
8. Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилїстика української мови: підручник. Київ: Вища школа, 2003. 450 с.
9. Мечковская Н. Демократизация языков: факторы, коллизии и альтернативы. *Acta Neophilologica*. 2006. № VIII. 1 dez. P. 129–138.
10. Соболева И.А. О семантико-понятийной соотнесенности и «конкуренции» понятий арго – жаргон – сленг – социолект. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. № 24 (283). С. 24–31.
11. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2010. 844 с.
12. Тараненко О.О. Колоквіалізація, субстандартизація та вульгаризація як характерні явища стилістики сучасної української мови (з кінця 1980-х рр.). *Мовознавство*. 2002. № 4–5. С. 33–39.
13. Чередниченко О.І. Український переклад: з минулого у сьогодення. *Літературна мова у просторі національної культури*. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2004. С. 88–97.
14. Шулъжук Н.В. Сленг як нелітературний пласт сучасної української лексики. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. Вип. 21. С. 102–112.
15. Calvet Louis-Jean. L'argot. Presses Universitaires de France, 2007. 128 p. (Que sais-je?).
16. Le Petit Larousse Illustré 1997. Paris: Larousse, 1996. 1784 p.
17. Lingvo 12: АBBYY Lingvo 12. Електронний словник. 2007.

Джерела ілюстративного матеріалу:

18. Allocine. Sully. URL: <http://www.allocine.fr/film/fichefilm-238330/critiques/spectateurs/>
19. Beigbeder Fr. 99 francs. URL: https://knigger.org/beigbeder/99_francs/lang/fr/ (дата звернення: 13.12.2018).
20. «Ça va être marrant!»: un enregistrement témoigne de la désinvolture de Trump. *L'express.fr. Le*. 18/02/2017. URL: https://www.lexpress.fr/actualite/monde/amerique-nord/ca-va-etre-marrant-un-enregistrement-temoigne-de-la-desinvolture-de-trump_1880586.html (дата звернення: 13.12.2018).
21. Les cinémas Utopia attaquent Yann Moix et Le Figaro par Romain Blondeau. *lesinrocks.com. Le*. 16/09/2010. URL: <https://www.lesinrocks.com/2010/09/16/cinema/les-cinemas-utopia-attaquent-yann-moix-et-le-figaro-1125720/> (дата звернення: 13.12.2018).
22. Les vins vibrants de Montirius par C.C. *L'express.fr. Le*. 28/08/2017. URL: https://www.lexpress.fr/tendances/vin-et-alcool/les-vins-vibrants-de-montirius_1934806.html
23. Morlino B. Joyce via le Sahara. *L'express.fr. Le*. 01/11/2001. URL: https://www.lexpress.fr/culture/livre/humour_805077.html (дата звернення: 13.12.2018).

Космацкая Н. В. Французская социально-ориентированная лексика в публицистических и художественных текстах

Аннотация. Стаття посвящена социально-маркированным языковым единицам французского языка, функционирующим в публицистических и художественных текстах. Социально-ориентированная лексика способствует определению места говорящего и его собеседника/ов в обществе в целом и в отдельной коммуникативной ситуации. Она также служит ориентиром для идентификации различных вариантов языка.

Ключевые слова: социально-ориентированная лексика, разговорный, арго, норма, публицистический.

Kosmatska N. French socially-oriented vocabulary in journalistic texts and fiction

Summary. The article is devoted to the description of socially-marked French language units in journalistic texts and fiction. Socially-oriented vocabulary helps to determine the place of the speaker and his/her interlocutor/s in society in general and in a separate communicative situation. It also serves as a guideline for identifying various language variants.

Key words: socially-oriented vocabulary, informal, argot, norm, journalistic.

Косович О. В.,

доктор філологічних наук,

завідувач (професор) кафедри романно-германської філології

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКІ ЦІННОСТІ В ПАРАДИГМІ КВЕБЕКСЬКОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРИ: КОНЦЕПТ *MAISON*

Анотація. У статті розглядаються стереотипні характеристики концептів, які становлять основу квебекської лінгвокультурної ідентичності, а саме концепту *maison* (будинок). Зазначається, що концепт *maison* показав відмінності в понятійній, образній і ціннісній характеристиках у квебекській і французькій мовних свідомостях, що дає нам підставу визначати цей концепт як лінгвокультурний.

Ключові слова: франкоквебекська мова, французька мова, концепт, концепт *maison*, концептуальний аналіз.

Постановка проблеми. Загальнолюдські цінності виражають базові ідеали, цілі й сенс життя людей і є константами для будь-якого суспільства. Їх неминуща значимість основана на загальних потребах, інтересах і потребах суспільства та не залежить від гендерних, соціальних, національних тощо факторів. Професор В. Синячкін у фундаментальному дослідженні «Загальнолюдські цінності в російській культурі: лінгвокультурологічний аналіз» указує на те, що ці цінності притаманні всьому людському роду; вони виникають як відображення спільності, що наявна в усіх етнічних утвореннях і виявляється в спробах установити деякі етичні правила людського співробітництва [1, с. 32].

Універсальність загальнолюдських цінностей не виключає можливості виявлення їх етнокультурної специфіки; більше того, саме особливості вербальної репрезентації цінностей, дослідження образної структури та ієрархічної системи кожної із цих аксіологічних максим має стати невід'ємною частиною будь-якого лінгвокультурологічного дослідження. Виявлення національно-культурної специфіки загальнолюдських цінностей, за В. Синячкіним, розкривається «в аспекті їх асоціацій з елементами культурного досвіду народу в історичній перспективі» [1, с. 11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Номенклатура загальнолюдських цінностей варіюється за кількістю і змістом у роботах багатьох дослідників.

Метою статті є проведення концептуального аналізу цінності – *будинок*. Такий вибір зумовлений логікою дослідження: згідно з нашою гіпотезою, цей концепт є базовим компонентом категорії ідентичності.

Виклад основного матеріалу. Ціннісний складник цього концепту широко представлений у пареміологічному фонді франкоквебекської мови; багато фразеологізмів і паремій мають тісний зв'язок із французькою мовою Франції, наприклад:

laver son linge dans la maison – не виносити сміття з хати/
En petite maison la part de Dieu est grande – в бідному домі Бога шанують більше, ніж у багатому/
Avant de te marier aie maison pour habiter – спочатку заведи будинок, а потім одружуйся.

Варто також указати на тісний зв'язок концептів *будинок* і *вогнище* у французькій і квебекській культурах: *La femme est à âme du foyer*/Дружина – душа вогнища (французькою мовою);

Une maison sans feu est comme un corps sans âme/У вогнищі без дружини (любові), немає душі (дослівно – Будинок без вогнища, що тіло без душі) – у франкоквебекській мові. Однак, незважаючи на існування значної кількості прислів'їв і приказок, що збігаються за семантикою у франкоквебекській і французькій мовах (далі – FQ і FF відповідно), нами виявлені суттєві відмінності:

Un bûcheron est maître dans sa maison/Дроворуб – господар у своєму домі (FQ). *Charbonnier (Le charbonnier) est maître en sa maison*/Вугляр у себе вдома господар (FF). У цьому випадку лексичні розбіжності пояснюються різницею укладу життя квебекців і французів. Те саме можна сказати про наявність приказки *Les caves ne sont pas en toutes dessous des maisons/Дурість – всюдисуща* (буквально – не всі підвали знаходяться під будинком) у FQ та її відсутність у FF.

Tu peux aller chercher l'appétit ailleurs, en autant que tu manges à la maison/Можеш нагуляти апетит ще десь, доки їси вдома (FQ). У FF – еквівалент відсутній. За П. Дерюїссо, значення цього прислів'я: «Можеш захоплюватися іншими жінками за умови, що не обманюєш свою дружину» [2]. Тут ми бачимо тісний взаємозв'язок із моральними установками квебекської культури, джерело яких – чільна роль католицької церкви в житті квебекців.

Приказка *faire une bonne maison* (розбагатіти, дослівно – зробити гарний будинок), навпаки, відсутня в FQ. На наш погляд, це пояснюється тим, що більшість квебекців жила дуже бідно упродовж століть. Відсутність певних традицій, які закладаються в добре забезпечених сім'ях, так званих світських звичаїв, поширених у Франції, є причиною лакунарності деяких фразеологізмів у FQ, наприклад: *être la maison/бути членом сім'ї* (буквально – бути членом будинку; тут доречно згадати стійке вираження в українській комунікації зразка 19 століття – «Йому відмовлено від дому»), *enfant de bonne maison/добре вихована дитина* (дослівно – дитина з гарного будинку) [3]. Отже, навіть кілька наведених нами прикладів показують відмінності у змісті концепту *будинок* у французькій і квебекській свідомостях. Аналіз структурно-змістовних зв'язків цього концепту ще більше наочно демонструє наявність етнокультурної специфіки. Виділимо відмінні характеристики концепту *dîm* у квебекській мовній свідомості:

Будинок як реалізація опозиції «свій-чужий»: *Un petit chez-soi vaut mieux qu'un grand chez les autres*/букв.: «своє маленьке є кращим за велике в інших» (тут простежується тісний зв'язок з англійською пареміологією). Пор.: *Be it ever so humble, there is no place like home*; *Une tartine de sirop chez nous est parfois meilleure qu'un banquet ailleurs*/букв.: «бутерброд з патокою (з варенням) у нас деколи є кращим за банкет біля чужих» (аналогічно в англійській мові – *Dry bread at home is better than roast meat abroad*); *Chacun dans sa cour*/букв.: «кожен у своє-

му дворі», тобто *кожен сам за себе*; *Pas dans ta cours*/букв.: «не в моєму дворі»; *On est toujours mieux dans nos souliers*/букв.: «У своїх туфлях завжди краще», тобто *завжди краще в себе вдома, зі своїми родичами, у своєму оточенні*; *On marche toujours de travers sur un plancher qui nous appartient pas*/букв.: «Ми завжди так (киво) крокуємо по підлозі, яка нам не належить», тобто нам завжди ніяково не в себе вдома.

Будинок як головна цінність сім'ї: *Robe de velours éteint le feu à la maison*/букв.: «Оксамитове плаття заглушає вогонь (блиск) вдома», тобто *хто хоче занадто блищати в суспільстві, нехтує домашнім вогнищем, родичами*; *Petite maison, grosse famille*/букв.: «Маленький будинок – велика сім'я». Це прислів'я має три значення: 1) «малозабезпечені сім'ї, як правило, є найбільшми», тобто протиставляються ціннісні складники концептів *багатство* і *сім'я*; 2) «маленькі доходи дають великі багатства»; 3) «малими засобами – великі цілі». Іншими словами, ціннісна сторона концепту *сім'я* безпосередньо пов'язана з концептом *будинок*, підкреслює його високе становище в ієрархії інших загальнолюдських цінностей, у тому числі щодо цінності *достаток*.

Будинок як уособлення людини: *Qui a un toit de verre ne tire pas de pierres chez son voisin*/букв.: «Той, у кого скляний дах, не кидатиме камені своєму сусідові» – прислів'я, що застерігає людину від насмішок і причіпок на адресу іншої людини, оскільки вона сама не є досконалою. У цьому прикладі словосполучення *скляний дах* уособлює риси характеру людини, отже, одиниці *будинок* і *людина* виступають як смислові тотожності; *Nettoie devant le porte de ta, toute la rue sera propre*/Помий свій поріг, і вся вулиця буде чистою; *Si tu es propre, on le verra par le seuil de ta porte*/Якщо ти охайний, це побачать по твоєму порозі – обидва прислів'я мають смислову схожість, семантика одиниці *поріг* є тотожною зовнішньому вигляду людини. Аналогічно попередньому прикладу простежується очевидна подібність лексико-семантичних груп за моделлю частина-ціле.

Образний складник концепту *maison* також має широкую репрезентацію в художніх текстах і суспільно-політичному дискурсі. Зважаючи на значний обсяг наявних метафоричних виразів, виділимо з них найбільш продуктивні:

Будинок – притулок, захисток: *Je suis rentré dans mon abri sûr pour me cacher de tous les malheurs*/Я знову повернувся до свого надійного притулку, щоб сховатися від усіх неприємностей [4].

Будинок – батьківщина, Квебек: *Nous sommes prêts à accueillir de nouveaux québécois à l'entrée de notre maison commune. Étant des hôtes recevant nous vous feront voir toute la beauté de notre Québec natal*/Ми готові зустріти нових квебекців на порозі нашого спільного будинку. Як гостинні господарі ми покажемо їм усю красу рідного Квебеку [5]; *Je sais qu'il y a pas de plus beau lieu que la Patrie. S'il te plaît, oublie pas que c'est la maison à endroit où on t'attend toujours*/Я знаю, немає кращого місця, ніж Батьківщина. Будь ласка, не забувай, що будинок – це місце, де тебе завжди чекають [6];

Будинок – холод, зима: *Ma maison ce n'est pas ma maison, c'est froidure*/Моя країна – це не країна, це зима.

Неможливість виокремлення чіткої структури кожного з концептів, зважаючи на перетин асоціативних полів, дає змогу зробити висновок про високий ступінь абстракції концепту *будинок*, у якого образний складник має складну структуру, а межі кожної з асоціативних ознак розмиті. Концепти, сутність яких лежить у подібних одиницях мови, З. Попова й В. Стернин

характеризують так: «Значення таких слів люди пов'язують із явищами, що сприймаються чуттєво, які пов'язуються свідомістю в деяку комплексну картину» [7, с. 74].

Отже, образ концепту *maison* є комплексом чуттєвих характеристик, які не завжди піддаються вербальній репрезентації, проте реконструкція асоціативного поля дає можливість диференціювати наявність певних складників.

Понятійна сторона концепту *е*, за В. Карасиком, його «мовною фіксацією, яка включає в себе опис, позначення, ознакову структуру, дефініцію, зіставні характеристики цього концепту» [8, с. 3]. Ця характеристика щодо концепту *maison* є надзвичайно об'ємною. Виходячи з поставлених завдань статті, зупинимось на тих дефініціях, які є важливими для дослідження, тобто виділимо етноспецифіку понятійної структури концепту:

Maison québécoise – maison coloniale, victorienne/будинок у колоніальному, вікторіанському стилі (FQ); у FF дефініція є відсутньою;

Maison individuelle – FF: maison qui comporte ou un deux logements/будинок, що складається з одного або двох житлових приміщень; FQ: maison qui comporte un seul logement/будинок, у якому одне житлове приміщення.

Maison à étage – FF: maison à (deux) étages – FQ: maison qui comporte deux niveaux d'habitation. L'emploi de maison à deux étages a été officialisé par l'OQLF pour remplacer cottage. Будинок із двома поверхами. У FQ це словосполучення офіційно змінено, замість раніше використовуваної лексики *cottage* [9].

Наведені приклади свідчать про те, що відмінності в понятійній структурі концепту *dîm* зумовлені різними умовами проживання в Квебеку й у Франції, історично сформованими традиціями, пов'язаними з будівництвом будинку. Як справедливо зазначає А. Холкіна, «архітектура і практичність квебекського будинку є втіленням надійності й захисту від холоду, оскільки житло – це фортеця, де людині тепло й ситно, де рідні та близькі збираються разом» [10, с. 22].

Цікаво також відзначити, що лексема *cottage* вилучена з франкоквебекського словника, зважаючи на прагнення «позбутися» від англіцизмів, які перешкоджають збереженню мови, на думку квебекців.

Висновки. Отже, аналіз концепту *maison* показав відмінності в понятійній, образній і ціннісній характеристиках у квебекській і французькій мовних свідомостях, що дає нам підставу визначати цей концепт як лінгвокультурний.

Концепти *dîm* є загальнолюдською цінністю, за якої вербальна репрезентація образного складника цієї цінності має лінгвокультурні особливості. Загалом у квебекській мовній свідомості образи *дому, батьківщини, Квебеку, квебекців* створюють міцний асоціативний ланцюжок, межі кожної з асоціативних ознак – умовні, розмиті й невіддільні одна від одної. У мовній картині світу квебекців у концепт *dîm* також входять компоненти *сім'я, країна, край, холод*. Перетин асоціативно-вербальних зв'язків концепту *dîm* з іншими концептами (*батьківщина, країна, Квебек*) говорить про еквівалентну значущість цих цінностей у квебекській лінгвокультурі. Ядерні характеристики образного складника концепту *dîm* підтверджують нашу гіпотезу, що *будинок* є важливим компонентом квебекської лінгвокультурної ідентичності.

Майбутні дослідження стосуватимуться концепту *батьківщина*, а також ключових характеристик асоціативного поля цього концепту, що вважається одним із центральних у квебекській лінгвокультурі.

Література:

1. Синячкин В.П. Общечеловеческие ценности в русской культуре: лингво-культурологический анализ: дисс. ... докт. филол. наук. Москва, 2011. 646 с.
2. DesRuisseaux P. Dictionnaire des Expressions Quebecoises. Bib Quebecoise, 2009. 540 p.
3. DesRuisseaux P. Dictionnaire des proverbes, dictons et adages québécois, Montréal: Bibliothèque québécoise, 2009. 178 p.
4. Wilhelmy P. Ces mains sont faites pour aimer. Libre Expression, 2014. 168 p.
5. Le blogue de Jean-François Lissé. URL: <http://jflisee.org/>.
6. Gaétan S. N'oubliez pas, s'il-te-plaît, que je t'aime. Notabilia, Montréal, 2014. 96 p.
7. Попова З.Д., Стернин И.А. Язык и национальная картина мира. Воронеж: Истоки, 2002. 60 с.
8. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Москва: Гнозис, 2004. 390с.
9. USITO. Un nouveau dictionnaire du français. URL: <http://www.usito.com>.
10. Холкина А.С. Концепт «Patrie» во французском языке Канады: автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Москва, 2013. 27 с.

Косович О. В. Общечеловеческие ценности в парадигме квебекской лингвокультуры: концепт *maison*

Аннотация. В статье рассматриваются стереотипные характеристики концептов, которые составляют основу квебекской лингвокультурной идентичности, а именно концепта *maison* (дом). Отмечается, что концепт *maison* показал различия в понятийной, образной и ценностной характеристиках в квебекском и французском языковом сознании, что дает нам основание определять этот концепт как лингвокультурный.

Ключевые слова: франкоквебекский язык, французский язык, концепт, концепт *maison*, концептуальный анализ.

Kosovych O. Human values in the paradigm of the Quebec culture: the concept *maison*

Summary. The article highlights the issues of stereotypical characteristics of concepts that form the basis of Quebec's linguistic and cultural identity, namely the concept *maison* (house). It is noted that the concept *maison* showed differences in the conceptual, figurative and value characteristics in Quebec and the French language consciousness that gives us reason to define this concept as linguocultural.

Key words: French-Quebec language, French language, concept, concept *maison*, conceptual analysis.

Kotvytska V. A.,

*PhD, Dozentin am Lehrstuhl für die Theorie, Praxis und Übersetzung der deutschen Sprache
Nationale Technische Universität der Ukraine "Thor Sikorskyj Kiewer Polytechnisches Institut"*

Olijnyk L. V.,

*PhD, Dozentin am Lehrstuhl für die Theorie, Praxis und Übersetzung der deutschen Sprache
Nationale Technische Universität der Ukraine "Thor Sikorskyj Kiewer Polytechnisches Institut"*

Lazebna O. A.,

*PhD, Dozentin am Lehrstuhl für die Theorie, Praxis und Übersetzung der deutschen Sprache
Nationale Technische Universität der Ukraine "Thor Sikorskyj Kiewer Polytechnisches Institut"*

PRONOMEN ALS STELLVERTRETER DER SUBSTANTIVE: EINE ANALYSE DER VERWENDUNG AM BEISPIEL VON LITERARISCHEN PROSATEXTEN MODERNER DEUTSCHER AUTOREN

Anmerkung. Der Artikel analysiert verschiedene Manifestationen der Substitutionsfunktion von Pronomen in der modernen deutschen Sprache. Der Artikel widmet sich der Untersuchung der Repräsentation von Pronomen in der Funktion der Substitution von Substantiven in einem künstlerischen Text. Der Autor des Artikels analysiert die Besonderheiten der Verwendung von Pronomen und gibt Beispiele für die Umsetzung ihrer Substitutionsfunktion in Romantexten moderner deutscher Autoren. Besonderes Augenmerk wird auf die Untersuchung der Häufigkeit der Verwendung verschiedener Arten von Pronomen in den untersuchten Texten gelegt.

Schlüsselwörter: Pronomen, Substitutionsfunktion, Prosa, literarischer Text, Wiederholung.

Einleitung, Ausgangspunkt und Fragestellung. Die meisten Pronomen können im Deutschen sowohl adjektivisch als auch substantivisch verwendet werden. Die Ausgangsbasis für die vorliegende Untersuchung des Gebrauchs von Pronomen als Stellvertreter der Substantive ist ihre Beobachtung in den schriftlichen in Prosa abgefassten Texten.

Die Untersuchungen zu Pronomina und der Analyse ihrer Verwendungsweise (R. Lühr (1991), J. Ballweg (1999), M. Budde (2000), U. Demske (2005), J. I. Matvejkina (2011), E. B. Strenadiuk (2013), L. R. Bezugla (2017) u.a.) werden mit den unterschiedlichsten Fragestellungen im Rahmen eines breiten Forschungsspektrums durchgeführt. Die Stellvertreterfunktion von Pronomen ist im Folgenden einleitend ein bisschen ausführlicher zu kommentieren.

Textkorpus und Untersuchungsmaterial. Als **Basis** für die empirische Untersuchung dient ein Korpus moderner deutscher literarischer Prosatexte. Dieses setzt sich aus einer Reihe der Romane, von verschiedenen deutschen Autoren aus dem 21. Jahrhundert zusammen. 20 Prosawerke bilden das Korpus, das erstens einer linguistischen Analyse unterzogen worden ist und das zweitens eine breite thematische Vielfalt widerspiegelt. Alle Prosatexte wurden sowohl als komplexe Gesamtexte als auch einzeln und getrennt analysiert.

Die Pronomen sind deklinierbare Wörter, die eine bereits genannte oder unbestimmte Person oder Sache vertreten, Fürwörter. Im „Etymologischen Wörterbuch des Deutschen“ von

Wolfgang Pfeifer (1997) wird das Pronomen folgenderweise definiert: *Wortart, die ein Nomen vertritt oder näher bestimmt, Fürwort, Übernahme (um 1400) als Fachausdruck der Grammatik von gleichbed. lat. prōnōmen, aus lat. prō 'für, anstelle' und nōmen 'Name, Benennung'. Dafür im Dt. Vorname (15./16. Jh.), später → Fürwort [7].* Diese Definition widerspiegelt die Rolle des Pronomens in der Sprache.

In verschiedenen Kontexten ersetzen die Pronomen Substantive. In den untersuchten Romanen übernehmen sie die Stellvertreterfunktion. Im vorliegenden Artikel werden ausschließlich die Pronomen betrachtet, die die Substantive vertreten können, die als Stellvertreter der Nomen verwendet werden. Sie dienen als **Objekt** der vorliegenden Forschung. Im Fokus der Forschung steht die Stellvertreterfunktion der Pronomen (**Forschungsgegenstand**).

Das **Ziel** der vorliegenden Arbeit ist, den Umfang und den Gebrauch von Pronomina in den modernen literarischen Prosatexten deutscher Autoren zu analysieren und theoretisch zur Erklärung der Verwendung stellvertretender Pronomina beizutragen. Die Bedeutung und die Rolle der Stellvertreterfunktion von Pronomina sollen im Folgenden erläutert werden.

Analyseinstrumentarium und Ergebnisse. Die Hauptfunktion der hinweisenden Fürwörter (Demonstrativpronomen) besteht darin, dass sie Hinweisung oder Hervorhebung ausdrücken. Sie begleiten Substantive oder stehen anstelle der Substantive und dienen dann als ihre Stellvertreter. Besitzanzeigende Fürwörter (Possessivpronomen) können sowohl als Begleiter als auch direkt als eigenständige Pronomen verwendet werden.

In den folgenden Sätzen werden die Pronomen stellvertretend verwendet. Die Demonstrativpronomen (1, 2, 3) werden wie auch die Possessivpronomen (4, 5, 6) oder die Indefinitpronomen (7, 8, 9) als Stellvertreter der Nomen benutzt:

(1) *Melanie kaute an ihren Quarktaschen und korrigierte die Mutter, wenn diese mal einen falschen Artikel verwendete [1, S. 16].*

(2) *Es waren nicht nur jene, die Edgar, Kurt, Georg und ich für die Briefe vereinbart hatten [3, S. 117].*

(3) *„Der fällt da nicht runter“, sagte Ernst [5, S. 20].*

(4) *Am Marktplatz verteilte sich die Gruppe auf verschiedene Lokale. Unseres hieß „Victoria“ [ebenda, S. 18].*

(5) *Meine geht, sagte ich, sonst würde ich sie nicht tragen* [3, S. 186–187].

(6) *Meins hat ja auch nur acht Quadratmeter* [1, S. 99].

(7) *Einer ruft in den Korridor: „Guten Abend, Frau Bertram, Ihrem Eric geht es nicht gut (...)“* [5, S. 38].

(8) *Keiner begriff, was er wollte* [ebenda, S. 21].

(9) *„Schön hier“, sage ich, obwohl mich keiner danach fragt* [1, S. 98].

In den für die Forschung ausgewählten Romanen werden die Demonstrativpronomen „jener“, „jene“, „jenes“ ziemlich selten gebraucht. Im Gegensatz zu den Pronomen „dieser“, „diese“, „dieses“ verweisen diese fast archaischen Demonstrativa auf einen vom Sprecher etwas weiter entfernten Ort, auf die Person, die sich weiter entfernt befindet.

Die in den analysierten Texten gebrauchten Demonstrativa sind semantisch verschieden. Eine besonders große textbildende Potenz haben die Pronomen „dieser“ und „diese“. Wie der Untersuchung zu entnehmen ist, werden sie gebraucht, um auf eben erwähntes hinzuweisen. Das kann vor allem Personen (in den meisten Fällen), Ereignisse, Erinnerungen oder Sachverhalte betreffen.

Zu den am häufigsten verwendeten Demonstrativpronomen gehören die Pronomen „die“ (10, 11), „die“ (Pl.) (12) und „der“ (13, 14, 15) sowie seine Formen (16, 17):

(10) *„Die kann gar nichts mehr, was eine Stereoanlage heutzutage können muss“* [1, S. 17].

(11) *Als ich an unseren Tisch zurückkam, machte Sabine mich darauf aufmerksam, daß er heute auch seine Frau dabei habe – Die paßt schon auf ihn auf! sagte sie* [4, S. 126].

(12) *Sie hat geschluchzt, dass sie diese kleinen Scheißer in ihrer Klasse nicht ertragen kann, wenn die dann auch noch drei Jahre jünger sind als sie und alles besser können und ihr in den Ausschnitt glotzen – wie ätzend* [1, S. 207].

(13) *Ich habe gesagt: Der ist doch gestorben* [3, S. 202].

(14) *Er weiß schon, was er an ihr hat, vierzehn Filialen und Nerven wie ein Elefant, zwei süße Kinder und lebenslänglich keine Sorgen; der wäre ja blöd, wenn er es zum Äußersten kommen ließe!* [4, S. 127].

(15) *Der war aufgebracht und bestand darauf, nach Assisi gefahren zu werden, das bei gutem Wetter angeblich von hier aus zu sehen sei* [5, S. 18].

(16) *Mein Vater stellte die Tasse auf den Tisch und schob mir die Untertasse samt Keks zu. „Willst du den?“* [ebenda, S. 109].

(17) *„Dem passiert nichts!“ zischte er. Das ist Zeus. Komm!“* [ebenda, S. 20].

Was die Demonstrativa „der“, „die“, „das“ angeht, so sind sie die meistgebrauchten und auch die ältesten Demonstrativpronomen. Aus ihnen ist auch der bestimmte Artikel und das Relativpronomen entstanden. Die Demonstrativpronomen haben in besonderem Maße den Zeigecharakter des Pronomens.

Die hinweisende Funktion gibt dem Demonstrativpronomen anaphorischen Charakter (18):

(18) *Ich habe immer Hotelzucker dabei, den verfütere ich gern, und obwohl hier viele Familien mit Kindern waren, erschien ich doch als einzige gerüstet mit meinem Nahrungsvorrat* [4, S. 79].

Die häufig verwendeten Indefinitpronomen „einer“, „eine“, „ein(e)s“ und ihre flektierten Formen (19, 20), welche eine schon erwähnte unbestimmte Person oder Sache bezeichnen, sind zur Verstärkung der Unbestimmtheit mit „irgend-“ (21) kombinierbar (irgendeiner, irgendeine, irgendein(e)s), z.B.:

(19) *Ich habe die Kundin gewarnt. Ihr Freund kommt aus dem Süden, aus Scornicesti. Er ist das jüngste von elf Kindern. Sechs davon leben noch. Mit so einem hat man kein Glück* [3, S. 122].

(20) *Wir halten uns an der Hand, weil die Brille das Blickfeld einengt und man nie weiß, ob der andere wirklich noch neben einem geht* [5, S. 313].

(21) *Im Flur gibt es drei weitere Türen. Alle sind verschlossen. Hinter irgendeiner davon liegt Grigorij* [1, S. 213].

In den analysierten Texten ist das Indefinitpronomen „keiner“ (21, 22, 23, 24) am häufigsten zu beobachten:

(22) *Keiner auf der Straße hob den Kopf* [3, S. 199].

(23) *Das sieht doch keiner, sagte sie, du hast doch auch eine* [ebenda, S. 186].

(24) *Und keiner brächte den Mut auf, ihn zu berühren* [5, S. 21].

(25) *So blöd kann ja gar keiner sein!* [ebenda, S. 52].

Als Stellvertreter werden die oben genannten Pronomen am häufigsten gebraucht. Wie zu sehen ist, vertreten die meistgebrauchten Pronomina die Individualnomina.

Oft verwendet man Pronomen, um die Texte klarer und genauer zu gestalten, um sie nicht eintönig, sondern abwechslungsreich zu formulieren.

Die Stellvertreterfunktion der Pronomen kann mit der Vermeidung von Wiederholungen (siehe 26, 27, 28) erklärt werden:

(26) *Innerlich stimmte sie zu, als Sabine sagte: „Du hast gar kein Zentrum. Du hast keins!“* [6, S. 89].

(27) *„Du brauchst natürlich noch Schmuck und die richtigen Schuhe. Die habe ich aber auch. Hoffentlich passen sie dir“* [ebenda, S. 225].

(28) *Das Zimmer, dessen Tür er vor mir öffnet, ist doppelt so groß wie meins* [1, S. 99].

Es ist zu betonen, dass innerhalb der Wortart *Pronomen* verschiedenartige Beziehungen zwischen den Wörtern bestehen. Diese Beziehungen sind mit ihren gemeinsamen Funktionen und Bedeutungen verbunden.

Die Pronomen können für verschiedene Bezeichnungen eintreten. Zur Gruppe der Pronomen des Themenfeldes „Mensch(en)“ gehören die meisten analysierten Pronomen. Einige von ihnen bilden synonymische Ketten. Innerhalb der synonymischen Ketten liegen synonymische Beziehungen, die die stellvertretenden Pronomen miteinander verbinden.

Zusammenfassend lässt sich sagen, dass die Demonstrativa zu den meistgebrauchten Pronomina gehören, die anstelle der Substantive stehen können. Selten sind die folgenden Verwendungen von Pronomina zu beobachten:

(29) *Ich dachte, was, hier sind welche, die rasieren sich nicht nur schon jeden Morgen, die benutzen auch Aftershave?* [2, S. 38].

(30) *Ach Junge, ob du Zucker hast. Ich hab nämlich welchen* [5, S. 108].

Fazit und Ausblick. Abschließende Bemerkungen. Die am häufigsten verwendeten Pronomina vertreten die Individualnomina.

Die Hauptrolle der Stellvertreterfunktion von Pronomina besteht darin, dass man die überflüssigen Wiederholungen der Nomen und Nomina vermeiden kann.

Die Stellvertreterfunktion kann als eine der wichtigen kohäsionsstiftenden Erscheinungen betrachtet werden.

Die grammatische Terminologie zur Bezeichnung der Pronomen ist uneinheitlich. Man kann nicht in Abrede stellen, dass das Problem der Untersuchung des Gebrauchs von Pronomina als Stellvertreter der Nomen hochkomplex ist. Es ist längst nicht abschließend erforscht.

Ein Blick auf die Komplexität dieses Problems ist zur Fundierung der Analyse des Textmediums und seiner Elemente sinnvoll.

Insgesamt ist der vorliegende Beitrag als ein Teil der Detailuntersuchung der Deixis und der Kohäsion zu sehen, wobei eine Ausweitung auf weitere Textsorten, die Varietäten des Deutschen sowie andere Sprachen wünschenswert wäre.

Literatur:

1. Bronsky A. Scherbenpark. Roman Auflage. Köln : Kiepenheuer & Witsch, 2010. 289 S.
2. Meyerhoff J. Alle Toten fliegen hoch. Amerika. Roman. Auflage. Köln : Kiepenheuer & Witsch, 2013. 336 S.
3. Müller H. Hertzier. Roman. Hamburg : Rowohlt Verlag, 1999. 252 S.
4. Schmitter E. Frau Sartoris. Roman. Auflage. Berlin : Berliner Taschenbuch Verlag, 2007. 176 S.
5. Schulze I. Simple Storys. Ein Roman aus der ostdeutschen Provinz. Auflage. München : Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH, 2010. 314 S.
6. Wellershoff D. Das normale Leben. Auflage. München : Random House GmbH, 2007. 307 S.
7. URL : <https://www.dwds.de/wb/Pronomen>, abgerufen am 04.02.2019.

Котвицька В. А., Олійник Л. В., Лазебна О. А. Займенники як заміщувачі іменників: аналіз вживання на матеріалі художньої прози сучасних німецьких письменників

Анотація. У статті аналізуються різні прояви заміщувальної функції займенників у сучасній німецькій мові. Статтю присвячено вивченню репрезентації займенників у функції заміщувачів іменників у художньому тексті. Автор статті аналізує особливості вживання займенників на прикладі реалізації їх заміщувальної функції в текстах романів сучасних німецьких письменників. Особлива увага приділяється вивченню питання частотності вживання різних видів займенників у досліджуваних текстах.

Ключові слова: займенник, заміщувальна функція, проза, художній текст, повтор.

Котвицкая В. А., Олейник Л. В., Лазебная Е. А. Местоимения – заместители имен существительных: анализ употребления на материале художественной прозы современных немецких писателей

Аннотация. В статье анализируются различные проявления заместительной функции местоимений в современном немецком языке. Статья посвящена изучению представленности местоимений в функции заместителей имен существительных в художественном тексте. Автор статьи анализирует особенности употребления местоимений, приводит примеры реализации их заместительной функции в текстах романов современных немецких писателей. Особое внимание уделяется изучению частотности употребления разных видов местоимений в исследуемых текстах.

Ключевые слова: местоимение, заместительная функция, проза, художественный текст, повтор.

Kotvytska V., Olijnyk L., Lazebna O. Pronouns as alternate nouns: an analysis of the use of modern German writers on the material of artistic prose

Summary. The present paper analyzes various manifestations of the substitutive function of pronouns in the modern German language. The paper deals with the representation of pronouns as substitutes in literary texts. Theoretic approaches to the study of pronouns as substitutes of nouns have been described. The research focuses on analysis of using of pronouns as substitutes of nouns based on prose of modern German authors. Pronouns in novels of modern German writers are analyzed. The description of the different types of pronouns has been given, the prospects of further investigation in the studies of this linguistic issue have been singled out. The problem of the functioning of pronouns as substitutes of nouns in prose of modern German writers, its theoretical understanding requires the coverage of different aspects, which may be important for researching the problem in the future studies.

Key words: pronoun, substitutive function, prose, literary text, repetition.

*Крайняк Л. К.,
кандидат філологічних наук, доцент,
заведуюча кафедрою іноземних мов
Тернопільського національного економічного університету*

*Дуда А. И.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Тернопільського національного економічного університету*

ТЕРМИНОЛОГИЗАЦИЯ КОРПУСА ТЕРМИНОВ ИМЕН СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ ФИНАНСОВОЙ ТЕРМИНОСИСТЕМЫ В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Аннотация. Результатом проведенного семантического анализа финансовых терминов современного английского языка стало выделение двух видов терминологизации в пределах корпуса терминов имен существительных финансовой терминосистемы и установление различий между терминами-существительными, соответственно, I-го и II-го типов, образовавшимися в результате этого семантического процесса. В пределах исследованного субъязыка авторами установлены основные лексико-семантические особенности обоих типов терминов, обусловленные функциональным и семантическим видами терминологизации.

Ключевые слова: термин, общеупотребительное слово, терминологическое значение, финансовый субъязык, корпус имен существительных.

Постановка проблемы. Номинативный характер терминологии предполагает определенную иерархию в употреблении различных частей речи в функции термина. Первое место единодушно отдается терминоведами существительному как основному средству выражения научного понятия. Соглашаясь с мнением, что унифицированная терминология представлена преимущественно терминами-существительными, воздержимся от категоричности утверждения, что все остальные части речи становятся необходимыми только в процессе научного изложения, ведь они – составная соответствующего профессионального подъязыка. Номинативный характер научного стиля, который предусматривает привлечение в научный текст именных структур глагольного происхождения или глагольной семантики (субстантивированные глаголы), с одной стороны, и грамматическая неоднородность терминологических систем – с другой, представляют собой диалектическое единство терминологии любой отрасли.

Анализ последних исследований и публикаций. Ядро терминологии образуют знаменательные слова, нарицательные существительные. Предпочтение отдается именно этому грамматическому классу в оформлении нового содержания научного понятия. В связи с этим, А. Суперанская отмечает, что существительные могут транспортировать смысл слов всех номинативных частей речи и обладают для этого соответствующими морфологическими средствами [1, с. 96]. Существительным свойственна абсолютная номинативная значимость, несколько ослабленная в остальных номинативных частях

речи, обладающих меньшей способностью передавать содержание научных понятий [2, с. 123].

Терминоведческая мысль не выработала по этому поводу единой точки зрения на лексико-грамматический состав терминологии. Одни исследователи считают, что в чистом виде термины являются существительными [3–6]. Такая точка зрения базируется на принципах абсолютного номинативного свойства существительного как основного средства выражения научного понятия. Мы же считаем, что терминология любого субъязыка является системой научных названий различных категорий понятий. Подчеркнем, различных категорий понятий, поскольку терминологизируются следующие основные категории понятий: процессы (явления); предметы техники; свойства и т. д. [7–10]. Несогласованность с этой концепцией отечественного терминоведения приводит некоторых исследователей, в частности В. Овчаренко, В. Прохорову, Ф. Фасееву, Н. Семко, к ошибочному в своей категоричности признанию исключительности существительного как единственного терминологически способного языкового знака [11–14].

Признание этими исследователями исключительности существительного в функции термина столь категоричное, что другие терминологические единицы, например, терминологические словосочетания (далее – ТСС), такие как *электрический двигатель, атомный двигатель, вибрационный электрометр*, В. Овчаренко считает терминологически несостоятельными, поскольку их значение полностью выводится из значения компонентов [11, с. 58]. По нашему мнению, логичнее не отказывать терминологическим словосочетаниям в терминологической способности, поскольку ТСС в современной научной литературе являются конструктивным выразителем научного понятия. Считаем, что нельзя не считаться с практикой речевого общения в области производства, науки, техники, управления, культуры: признавая номинативную функцию словосочетаний, их идентичность по этому признаку отдельному слову, логично было бы признать терминами как отдельные слова, так и словосочетания, которые выполняют номинативную и сигнификативную функции в соответствующих сферах профессиональной деятельности.

Доминирующая роль существительного по-разному трактуется терминоведами: одни определяют эту тенденцию как номинативную, другие называют это субстантивностью языка науки. Учитывая разницу синтаксических функций различных частей речи, В. Даниленко считает, что у существительных с их

синтаксической независимостью, естественно, больше возможностей для выражения самых разнообразных смыслов, чем у прилагательных, которые, в отличие от первых, всегда выполняют зависимую синтаксическую роль [5, с. 39].

Анализ исследуемого материала дает основания для выводов о широких номинативных свойствах существительных, что, естественно, дает им право на преимущество в номинации явлений, на преимущество, но не на исключительность. Следовательно, актуальность лингвистического исследования определяется тем, что подробного анализа особенностей терминологизации общепотребительного существительного в рамках финансовой терминосистемы английского языка обнаружено не было, однако решение этого вопроса считается нами необходимым для составления двуязычных переводных терминологических словарей, отсутствие которых значительно затрудняет осуществление информационного поиска и обработку экономической информации на английском языке.

Следовательно, **целью статьи** является выделение двух видов терминологизации в пределах корпуса имен существительных исследуемого субъязыка и установление различий между терминами-существительными, соответственно, I-го и II-го типов, которые образовались в результате этого семантического процесса.

Изложение основного материала. Если говорить о причинах номинативности терминологических структур в научном дискурсе (или в его сегментах), то, как показывают наши наблюдения, они заключаются, прежде всего, в способности и потенциале этих структур к реализации обозначения финансово-экономических и кредитно-банковских понятий, к абстрактным обобщениям и тому подобное. Наивысшую активность существительного (75,3% от всех словоупотреблений) наблюдаем в текстах кредитно-банковской документации и финансовой отчетности. Номинативность этого жанра финансовой литературы рассматриваем как важный параметр стилистической дифференциации текста документа. Высокая активность существительного зафиксирована в тех областях, где особенно необходима понятийная точность, логическая последовательность, единство конкретного и абстрактного.

Корпус имен существительных исследуемого нами субъязыка составляет 2156 единиц (58,9%). Словарный состав общепотребительного языка – основной источник пополнения финансовой терминосистемы английского языка, в рамках которой мы зафиксировали два типа терминов, которые отличаются основными лексико-семантическими особенностями и различными видами семантического терминообразования. Первый тип корпуса имен существительных охватывает термины – бывшие общепотребительные слова, терминологизация которых осуществлена путем обогащения бытового понятия, научной конкретизации семантической структуры общепотребительного слова в пределах одного и того же денотата. Такие общепотребительные слова в качестве терминов отличаются сферой употребления и функцией. Как терминам им соответствует дефиниция с точными и конкретными параметрами содержания соответствующих понятий. Семантической основой этого типа терминов стали слова широкой семантики, которые номинируют различные абстрактные понятия. Семантические границы общепотребительных слов подвергаются научной конкретизации только в случае изменения сферы функционирования.

К этому типу терминов мы относим единицы типа *acceptance, accomodation, advance, agio, amortization annuity, black log, balance, bank, bankrupt, bargain, borrowing, cash, exchange, credit, finance, fund, lend, money, market, stock etc* (всего – 473 единицы). Терминологическое понятие, обозначенное такой лексической единицей, шире, а бытовое, соответственно, уже; дифференциация и углубление семантических структур этих единиц происходят на уровне сем в результате изменения сферы функционирования. Если толкование общепринятого слова приобретает дополнительные семы для обозначения специальных признаков реалии финансовой сферы, то оно превращается в дефиницию, а дефинитивная функция является той функцией, которую выполняют термины, в отличие от номинативной, которая свойственна общепотребительным словам.

Так, общепотребительная лексема *money* трактуется в OSDE [20] как *coins stamped from metal or printed on paper & accepted when buying & selling, etc*. Дефиниция этой одной из основных финансовых категорий в финансовой терминологии включает в себя такие семы, как *money as a unit of account (деньги как единица учета)*; *money as security (деньги как залог)*; *money as store of value (деньги как средство сохранения)*; *money as veil (деньги как ценностная оболочка)*. Таким образом, бытовое понятие, обозначаемое общепотребительной лексемой *money*, вливаясь в понятийную структуру финансовой базовой категории *money*, сочетается с ней в пределах одного и того же языкового знака. Большая потенциальность возможностей общепотребительных лексем первого типа употребляться в функции терминов финансового бизнеса обусловлена двумя факторами: 1) спецификой их номинативной функции и 2) спецификой содержания бытового понятия, а именно высокой степенью его абстрактности.

Основной семантический структурный компонент, общий для лексемы I-го типа и для потенциального термина, содержит терминологический признак, на основе которого развивается понятийное содержание научного понятия. Таким общим семантическим компонентом для общепотребительной лексемы *money* и для термина финансовой отрасли *money* есть две семы: «*средство платежа*» и «*мера стоимости*». Поскольку терминологизация лексем I-го типа связана, прежде всего, с изменением сферы функционирования, то такой вид семантического терминообразования будем считать функциональным. Именно в результате изменения сферы функционирования и стилистической принадлежности в семантической структуре лексем I-го типа появляются новые семы, обозначающие специальные признаки, которые дают возможность бывшей общепотребительной лексеме выполнять не номинативную, а дефинитивную функцию.

Для развития научного понятия необходимы различные формы передачи его смысла, поэтому общепотребительная лексема может снова проявиться в составе ТСС для обозначения новых специальных признаков реалии финансовой сферы. Например, общепотребительная лексема *money*, не терминологизируясь, входит в состав следующих ТСС финансового субъязыка: *money bag, money box, money certificate, money damage, money in hand, money interest* и т. д.

Использование лексем I типа в качестве терминов имеет свои особенности: терминологические семы в процессе функциональной терминологизации появляются в структуре не всякой лексемы, а только такой, которая уже в общепотребительной лексеме имеет семы, способные к терминологизации.

требительном языке реализовала необходимую для финансовой терминосистемы номинативную функцию – обозначила в практике носителей языка абстрактное бытовое понятие, которое соединяется с научным в пределах основного значения. Функциональная терминологизация не связана ни с ассоциативностью номинации, ни с семантическим переосмыслением понятий по сходству. Функциональная терминологизация – это процесс привлечения общеупотребительных лексем в состав финансовой терминосистемы путем 1) изменения их функций с номинативной на дефинитивную; 2) углубления научной конкретизации бытового понятия, обозначенного этой общеупотребительной лексемой; 3) добавления информационного объема в дефиниции, в отличие от толкования. Функционально-терминологизованные единицы финансовой терминосистемы и общеупотребительные лексемы I-го типа, на базе которых они образовались, обозначают одну и ту же реалию действительности, то есть общеупотребительное слово приобретает терминологическое значение в пределах изначально обозначаемого денотата.

Второй тип семантического терминообразования связан с переосмыслением общеупотребительных единиц для обозначения специальных понятий. Поскольку субъект номинации, познавая действительность, воспринимает новое через известное и усвоенное старое с помощью инвариантных устойчивых признаков, то в процессе познания выделенное научное понятие может напоминать бытовое по одному из этих признаков. В таком случае говорящий решает задачи номинации научного понятия путем переосмысления основного значения номинативной единицы. В связи с этим считаем, что термин как элемент лексической системы языка обладает всеми чертами, присущими лексическим единицам.

Итак, терминологическое значение общеупотребительного слова, образованное в результате второго типа семантического терминообразования, – это определенный результат развития семантической структуры слова. Выбор признака денотата, номинированного прямым значением соответствующего общеупотребительного слова, в качестве основы сравнения предполагает осмысление характера связи между предметами или явлениями экстралингвистической действительности. Яркость, образность, наглядность выбранного субъектом номинации вербального признака составляет основу семантического механизма формирования терминологического значения. При этом, как показывают наши наблюдения, у слова со сравнительно простой семантической структурой есть больше шансов стать термином. Проведенная классификация терминов позволила выделить следующие тематические группы общеупотребительных слов, вовлеченных в исследуемый субъязык семантическим способом: 1) названия животных и частей тела: *bear, bull, dingos, snake, piggy, eagle, tail, hand, head*; 2) предметы домашнего обихода: *box, card, seat, churning, cushion, book, curb, match*; 3) названия частей зданий и предметов интерьера: *garage, hedge, floor, window, case, cable, ceiling, peg*; 4) части одежды: *cap, collar, jacket, corset*; 5) другие предметы окружающей действительности: *bubble, ballon, band, bar, kerb, coulisse, kites*; 6) названия состояний, свойств, качеств: *blowout, blip, boom, bulge, depth, life*.

Очевидно, что по причине абстрактного понятийного аппарата финансовой терминосистемы многочисленной является шестая тематическая группа общеупотребительных слов для обозначения не конкретных предметов, а абстрактных сущно-

стей. Эта черта исследуемого отраслевого субъязыка отличает его от других, куда мигрируют общеупотребительные слова конкретной семантики для обозначения посуды, мебели, орудий труда, частей растений и т. д. [10 с. 167]. В финансовую терминосистему привлекаются общеупотребительные единицы из сигнификативным аспектом значения, в структуре которого доминирующие семы не только номинируют состояния, свойства, действия, качества, но и проявляют отношение между ними. Когда же в финансовый субъязык мигрируют общеупотребительные единицы для обозначения конкретных предметов, в семантике которых главным является денотативный аспект значения, то при выборе определенного признака денотата прямого номинативного значения акцент делается на его яркость, характерность, наглядность. Такой яркий признак денотата, обозначенного лексемой *corset*, а именно его функциональное назначение, использовано для номинации финансового мероприятия, действовавшего в Англии в 1980 г.: *ограничения на рост банковского кредита в виде обязательств банка размещать часть своих средств в беспроцентный депозит в Банке Англии в случае превышения лимита кредитования*.

Анализ исследуемого лексикографического материала позволяет сделать вывод, что при формировании переосмысленного терминологического значения актуализируется не всякая сема, а только та, которая больше всего необходима для успешного осуществления задачи вторичной номинации. Кроме того, в процессе переосмысления значения общеупотребительной лексемы могут актуализироваться семы, входящие в ее семантическую структуры потенциально, или такие, которые предусматриваются там субъектом номинации на основе ассоциативных связей.

В процессе такого механизма семантического переосмысления создались терминологизованные единицы тематической группы зоонимов. Например, релевантная сема лексемы *bear*, на основе которой развилось переосмысленное терминологическое значение *«инвестор, играющий на понижение курса валюты, цен, товаров, облигаций»*, входит в семантическую структуру этой общеупотребительной единицы потенциально: *«тяжелая походка медведя»*. *«Медведи»* играют, *«ваптывая»* уровень цен, а *«быки»* играют на повышение цен. Способность быка поднять что-то рогами стала той релевантной семой, которая предусматривалась потенциально в структуре лексемы *«bull»*.

Чтобы общеупотребительная единица вышла за пределы лексики общего употребления и смогла стать основой семантического переосмысления в речевой практике специалистов финансовой сферы, предпосылкой должен быть необходимый внутренний семантический потенциал общеупотребительного слова, ведь терминологическое значение придается говорящими не любым словам, а тем, которые уже реализовали свою номинативную функцию таким образом, что обозначили определенное бытовое понятие, вызывающее ассоциации с научным, требующим номинации.

Таким образом, терминологизация – это процесс привлечения общеупотребительных слов в терминосистему и их переосмысление для номинации новых понятий, а терминологизованная единица – это бывшее общеупотребительное слово, которое покинуло пределы лексики общего употребления и в условиях определенного контекста и переосмысления приобрело терминологическое значение для идентификации нового понятия. В результате терминологизации общеупотребительного слова

в его семантической структуре возникает новый лексико-семантический вариант, которого не было в общеупотребительной речи, но который получил функцию выражения нового понятия в рамках терминосистемы.

Терминологизованные значения в структуре лексических единиц рассматриваемого субъязыка возникают в результате любого типа переноса семантики, но доминирующим является функциональный тип переосмысления, сущность которого образует полифункциональность экстралингвистических реалий. Функциональная сема лежит в основе выявления общего для членов различных лексико-семантических парадигм элемента. Отсюда следует очевидный вывод, что метафорическое или метонимическое изменение семантики слова является парадигматически обусловленным явлением. Метафора актуализирует ассоциации, то есть зарегистрированные подсознанием устойчивые признаки. В рамках финансовой терминосистемы метафорическим способом терминообразования охвачено 253 однословные терминологизованные единицы корпуса имен существительных. Статистическое обследование нашего фактологического материала позволило установить производительность семантического терминообразования, которая составляет 34,2%.

Выводы. Терминологизация корпуса имен существительных исследуемого субъязыка финансовой отрасли объективно объясняется, с одной стороны, законом экономии языковых средств, а с другой – тем, что абстрактные финансово-экономические понятия кредитно-банковской сферы формируются на основе бытовых обобщений, полученных в процессе познания мира, на которые накладываются логично осмысленные научные экономические понятия. Исследование корпуса имен существительных финансовой терминосистемы позволило выделить два типа терминологизации – функциональную и семантическую, и, соответственно, установить различия между терминами-существительными I-го и II-го типов, образовавшимися в результате этого процесса.

В результате изменения сферы функционирования и стилистической принадлежности в семантической структуре лексем I-го типа появляются новые семы, обозначающие специальные признаки, которые дают возможность бывшей общеупотребительной лексеме выполнять не номинативную, а дефинитивную функцию. Функционально-терминологизованные единицы финансового субъязыка и общеупотребительные лексемы, на базе которых они образовались, обозначают одну и ту же реалию действительности, то есть общеупотребительное слово приобретает терминологическое значение в пределах изначально обозначаемого денотата.

А второй тип терминов корпуса имен существительных охватывает термины – бывшие общеупотребительные слова, терминологизация которых осуществлена путем семантического переосмысления значения общеупотребительного слова, что обусловило возникновение нового переносного значения на основе акцентированных в процессе семантической терминологизации сем смысловой структуры слова. Такие терминологические значения терминов II-го типа, в отличие от терминов I-го типа, не характеризуются отношением включения, где выраженные понятия соотносятся с одним и тем же денотатом. В основе этого механизма развития терминологического значения лежат ассоциативные связи между различными денотатами.

Вопросы взаимодействия общеупотребительной лексики и терминологии во многом остаются дискуссионным, как и подход к семантике термина, типам терминологизации, что закладывает основы развития терминологических систем с точки зрения их нормирования.

Литература:

1. Суперанская А.В. Общая терминология. Вопросы теории. Москва: Наука, 1989. 246 с.
2. Акуленко В.В. Вопросы интернационализации словарного состава языка. Харьков: Изд-во Харьковского ун-та, 1972. 216 с.
3. Былинович В.Н. Структурно-семантические и функциональные характеристики основных частей речи в системе научно-технической терминологии (на материале немецкого языка): автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04 «Романо-германские языки». Минск, 2017.
4. Дацюк Л.С. Семантична характеристика англійських термінів у галузі фізики напівпровідників. *Іноземна філологія*. Львів: Вища школа, 1987. № 595. С. 25–29.
5. Даниленко В.П. Русская терминология. Опыт лингвистического описания. Москва: Наука, 1977. 248 с.
6. Коновалова Е.Д. Сопоставительный этимологический и контекстуальный анализ термина и обиходного слова в английском языке: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04 «Романо-германские языки» / ЛГПИ им. Герцена. Ленинград, 2014.
7. Крайняк Л.К., Дуда О.І. Термінологічно-номінативний потенціал загальноживаного дієслова в сучасній англійській мові (на матеріалі літератури з фінансової справи). *Наукові записки національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». Острог: Вид-во НаУОА, 2017. Вип. 67. С. 162–165.
8. Крайняк Л.К., Дуда А.И. Семантическая целостность термина как языкового знака (на базе английских терминов финансовой отрасли). *Scientific Journal Virtus*. 2018. № 25. Р. 166–168.
9. Крайняк Л.К., Дуда О.І. Абревіація в сучасній англійській економічній періодиці. *Лабіринти реальності: збірник наукових праць* (за матеріалами V Міжнародної науково-практичної конференції 30–31 жовтня 2018) / за заг. ред. д. філос. н. М.А. Журби. Монреаль: СРМ «ASF», 2018.
10. Дуда О.І. Місце поняття в структурі термінологічного значення. *Scientific Journal Virtus*. 2018. № 28. Р. 166–168.
11. Овчаренко В.М. Структура і семантика науково-технічного терміна. Харків: В-во Харк. ун-ту, 2010. 72 с.
12. Прохорова В.Н. О некоторых явлениях в словообразовании специальной терминологии русского языка в XIII веке. *Сборник статей по языкознанию, посвященный акад. В. Виноградову*. Москва, 1998. С. 263–278.
13. Фасеев Ф.С. Способы образования терминов в татарском литературном языке: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.02. Москва, 2018.
14. Семко Н.М. Динаміка словотворчих моделей англійських термінів у субмові механізації процесів сільськогосподарського виробництва. *Іноземна філологія*. Львів, 2000. № 86. С. 23–30.
15. Кочан И.Н. Именное словообразование в системе украинской технической терминологии (на материале радиотехники): автореф. дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.02 / ИЯ им. А.А. Потемнина. Киев, 1987.
16. Литвин О. Загальноживана лексика – джерело поповнення термінологічних систем. *Проблеми української науково-технічної термінології: тези II Міжнародної наукової конф.* Львів, 2011.
17. Циткина Ф.А. Терминология и перевод (к основам сопоставительного терминоведения). Львов: Вища школа, 1988. 160 с.
18. Oxford Student's Dictionary of Current English. Oxford: Oxford University Press, 1994. 769 p.

Крайняк Л. К., Дуда О. І. Термінологізація іменникового корпусу фінансової терміносистеми в сучасній англійській мові

Анотація. Результатом проведеного семантичного аналізу фінансових термінів сучасної англійської мови стало виокремлення двох видів термінологізації в межах іменникового корпусу фінансової терміносистеми й установлення відмінностей між термінами-іменниками, відповідно, I-го та II-го типів, утвореними внаслідок цього семантичного процесу. У межах дослідженої субмови авторами встановлено основні лексико-семантичні особливості обох типів термінів, спричинені функціональним і семантичним видами термінологізації.

Ключові слова: термін, загальноживане слово, термінологічне значення, фінансова субмова, іменниковий корпус.

Kraynyak L., Duda O. Terminologization within the noun corpus of financial term system in modern English

Summary. The result of the semantic analysis of modern English financial terms was the selection of two types of terminologization within the noun corpus of financial term system and the distinction between the noun terms of types I and II, respectively, resulting from this semantic process. Within the investigated sublanguage, the authors established the main lexico-semantic features of both types of terms, caused by the functional and semantic types of terminologization.

Key words: term, common word, terminological meaning, financial sublanguage, corpus of nouns.

Кришталь С. М.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і практики перекладу
Донецького національного університету

МЕТАФОРИЧНА КОНВЕРСІЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Анотація. У центрі статті перебуває явище метафоричної конверсії, яка передбачає утворення метафоричного дієслова від наявного іменника без зміни його форми. Метафорична конверсія розглядається як один із мовних засобів метафоричного збагачення англійської мови. Це явище вивчається на матеріалі слів, що називають тварин.

Ключові слова: конверсія, метафорична конверсія, метафоричне перенесення, механізми метафоричного словотворення.

Постановка проблеми. У статті вивчається конверсія як один зі шляхів метафоричного збагачення англійської мови. У центрі вивчення – випадки, коли перехід слів однієї частини мови в іншу відбувається на основі як його головного значення, так і похідного, метафоричного значення. Наприклад, слово *ferret* (тхір) на основі подібності дій розвиває в англійській мові друге метафоричне значення – ретельний, старанний пошук чогось, яке, у свою чергу, завдяки конверсії переходить у дієслово *to ferret* (порпатися, шукати всюди; винюхувати, розвідувати, вивідувати секрет). Процес, який відбувається в цьому випадку, називається в статті метафоричною конверсією.

Метафорична конверсія є специфічною рисою внутрішньої структури англійської мови, і вона відіграє велику роль у процесах метафоризації, які відбуваються в цій мові. Дослідження метафоричної конверсії проводиться на матеріалі групи слів, що називають найбільш популярних у мові тварин. У визначенні, які істоти є найбільш популярними, ми спираліся на показники пошуку в системі Google. Усього нараховується 60 назв саме тварин і птахів. Отже, предметом дослідження в статті є метафорична конверсія, а об'єктом – метафоричні дієслова, утворені від метафоричних іменників методом конверсії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження дещо відхиляється від традиційних розвідок механізмів метафоризації в окремих мовах або в зіставленні. У більшості досліджень, що описують метафору на матеріалі різних мов, акцент робиться на багатогранності цього явища, висвітлюються його особливості як засобу мови, мислення, пізнання і творчості (К.І. Алексєєв, Н.Д. Арутюнова, А.Н. Баранов, В.Н. Вовк, В.Г. Гак, С.С. Гусєв, К.К. Жоль, І.М. Кобозєва, Т.Є. Кіс, В.М. Телія, Г.М. Склярєвська), приділяється увага вивченню процесів метафоризації на матеріалі конкретних лексико-тематичних груп.

Англійська мова часто є об'єктом досліджень з питань метафоризації, є вже доведеним лінгвістичним фактом те, що кількість метафоричних утворень у різних лексико-семантичних групах англійської мови більша, ніж у багатьох мовах, із якими вона порівнюється. У дослідженнях також підкреслюється величезна важність семантичного, зокрема метафоричного, способу словотворення в словотвірній системі англійської мови (Л.А. Булаховський, С.М. Кришталь, А.Ф. Малюга, О.В. Материнська, О.Ю. Скороходова).

Бракує досліджень, які б вивчали ті риси внутрішньої системи англійської мови, які саме й дають їй змогу так легко й невимушено будувати метафори. Стаття є спробою проаналізувати саме цей невіршений і недостатньо описаний аспект загальної проблеми метафоризації в мові.

Мета статті – описати конверсію як один зі способів утворення метафор в англійській мові. Мета зумовила такі завдання:

1. Дослідити механізми, які лежать в основі розвитку метафоричного значення дієсловом, утвореним методом конверсії.
2. Виділити основні донорські зони метафоричних дієслів, утворених від іменників на позначення тварин.
3. Визначити можливості подальшого розвитку метафоричної конверсії на матеріалі слів групи, яка вивчається.

Виклад основного матеріалу. Дослідження 60 назв тварин в англійській мові показало, що 44 іменники-назви тварин мають метафоричні значення. Із 44 метафоричних іменників 35 у подальшому розвивають свій метафоричний потенціал і переходять у метафоричні дієслова. При цьому деякі метафоричні дієслова мають декілька значень, отже, маємо 55 метафоричних значень дієслів, утворених способом метафоричної конверсії. Наприклад, слово *monkey* (мавпа) переходить у метафоричне дієслово *to monkey* з трьома значеннями: 1. Поводитися як недоумкувата пустотлива людина. 2. Робити щось, не маючи для цього достатньо знань або досвіду, псувати. 3. Передражнювати, пародіювати, імітувати [4].

Наведена нижче таблиця дає повне уявлення, як розвивається метафора на матеріалі слів на позначення тварин.

Як можна побачити з таблиці, переважна кількість метафоричних дієслів утворюється на базі іменників, які розвивають метафоричне значення. Але певна кількість метафоричних дієслів утворюється безпосередньо на базі іменника, що вживається в прямому неметафоричному значенні. До них належать *squirrel* (білка), *badger* (борсук), *swan* (лебідь), *eagle* (орел) і *parrot* (папуга). На відміну від, наприклад, української мови, де слова *лебідь* та *орел* є традиційними найменуваннями дівчини, жінки, матері (лебідь) і юнаків, чоловіків, воїнів (орел) [1, с. 142], англійська мова не фіксує метафоричні значення для цих іменників, але розвиває їх у дієсловах. Можливі також випадки, коли метафоричне значення дієслова не пов'язане з метафоричним значенням іменника. Наприклад, метафоричний іменник *hare* означає ляльку, манекен зайця, що використовується, наприклад, у змаганнях хортів, тоді як метафоричне дієслово *to hare* означає «бігати з дуже великою швидкістю» [4], тобто метафора-іменник і метафора-дієслово ніяк між собою не пов'язані.

Дослідження механізмів розвитку метафоричного значення в дієсловах дає змогу виділити три групи слів, які відрізняються тим, що лежить в основі метафоричного перенесення імені. Як відомо, основою будь-якого метафоричного перенесення є схожість, але свідомість творця метафори може побачити й зафі-

Таблиця 1
Розвиток метафоричних значень у слів
на позначення тварин в англійській мові

	Тварина	Метафора номінативна	Метафора дієслівна
1	Акула – Shark	+	-
2	Бджола – Bee	-	-
3	Білка – Squirrel	-	+*
4	Борсук – Badger	-	+
5	Бугай, бик – Bull	+	+
6	Ведмідь – Bear	+	+
7	Вівця – Sheep	+	-
8	Вовк – Wolf	+	+
9	Ворона – Crow	+	+*
10	Видра – Otter	-	-
11	Голуб – Dove	+	-
12	Горностаї – Stoat	-	-
13	Горобець – Sparrow	-	-
14	Гуска – Goose	+	+*
15	Дельфін – Dolphin	+	-
16	Єнот – Raccoon	-	-
17	Жаба – Frog	-	-
18	Жайворонко – Lark	+	+
19	Засць – Hare	+	+
20	Землерийка – Shrew	+	-
21	Змія – Snake	+	+
22	Індик – Turkey	+	-
23	Їжак – Hedgehog	+	-
24	Кажан – Bat	-	-
25	Качка – Duck	+	+*
26	Козел, коза – Goat	+	-
27	Кріт – Mole	+	-
28	Кінь – Horse	+	+
29	Кіт – Cat	+	+*
30	Корова – Cow	+	+
31	Краб – Crab	+	+*
32	Кролик – Rabbit	+	+
33	Курка – Chicken	+	+
34	Ласка – Weasel	+	+
35	Лебідь – Swan	-	+
36	Лев – Lion	+	+
37	Лисиця – Fox	+	+
38	Мавпа – Monkey	+	+
39	Миша – Mouse	+	+*
40	Мурашка – Ant	+	+
41	Норка – Mink	-	-
42	Олень – Deer	-	-
43	Орел – Eagle	-	+
44	Осел – Donkey	+	-
45	Павук – Spider	+	+*
46	Папуга – Parrot	-	+
47	Поні – Pony	+	+
48	Порося – Pig	+	+*
49	Пугач – Owl	+	-
50	Равлик – Snail	+	-
51	Риба – Fish	+	+*
52	Рись – Lynx	-	-
53	Собака – Dog	+	+*
54	Свиня (кабан) – Hog	+	+
55	Тхір – Ferret	+	+*
56	Хом'як – Hamster	-	-
57	Черепашка – Tortoise	+	-
58	Щука – Pike	+	+*
59	Щур – Rat	+	+*
60	Яструб – Hawk	+	+*
Усього	60	44	35/55

Примітка: зірочка поряд із позначкою про наявність метафоричного дієслова, утвореного методом конверсії, означає, що в цього дієслова є декілька метафоричних значень.

сувати в метафорі схожість між будь-якими аспектами об'єктів або навіть уявити її. Саме уява, приписування тварині певної риси, яка не обов'язково характеризує цю тварину в реальному житті, стала основою для розвитку 29 метафоричних значень дієслів, утворених методом конверсії. Прикладами слів цієї групи можуть слугувати дієслова *to horse* та *to lark*. Обидва слова фіксують емоційне враження людини від коня та жайворонка, фіксують асоціації, які пов'язані в людини із цими тваринами. Метафора *to horse* має значення «дуріти, пустувати, блазнювати» [4], а метафоричне дієслово *to lark* уживається в значенні «поводитися грайливо, жартівливо, пустотливо й отримувати від цього задоволення» [4]. Як бачимо, кінь і жайворонко наділяються рисами, які не є типовими для цих тварин і ніяк не відображаються в дефініціях їх прямих значень, що містять свідчення виключно щодо розміру, забарвлення, середовища проживання та інших специфічних рис. Наприклад, *horse* – a solid-hoofed plant-eating domesticated mammal with a flowing mane and tail, used for riding, racing, and to carry and pull loads [4] (кінь – однокопитна трав'яїдна домашня тварина, ссавець, яка має гриву і хвіст і використовується для верхової їзди, перевезення вантажу та може брати участь у змаганнях на швидкість).

Друга за кількістю група (18 метафоричних значень) – це дієслова, які набули метафоричного значення завдяки зовнішній схожості дій, що вони описують, і зовнішніх характеристик тварин, таких як манера пересуватися, звуки, які вони видають, колір, форма, розмір. Наприклад, у метафоричному дієслові *to crab* зафіксовано манеру пересуватися краба або, інакше кажучи, як краб: пересуватися боком.

Дієслово *to hawk* утілює сожість зі специфічними звуками, які видає яструб: голосно прочистити горло [4].

Схожість із зовнішніми характеристиками зафіксовано в метафоричному дієслові *to spider*, яке в англійській мові має значення «створити модель, візерунок, який нагадує павука або його павутиння» [4].

Третя група (8 метафоричних значень) охоплює дієслова, що з'явилися в англійській мові завдяки схожості дії, яку вони описують, і звичок тварин. Наприклад, білка має звичку робити на зиму припаси горіхів. Деякі види білок закопують їх у землю, а деякі – ховають у дуплах дерев. Саме ця звичка білки стала основою для метафоричного перенесення й утворення англійського дієслова *to squirrel* (від *squirrel* – білка), яке отримало значення «сховати гроші або щось цінне в надійному місці» [4]. Варто відмітити, що це дієслово отримало два значення, друге – фіксує схожість із манерою пересуватися між білкою і людиною – «пересуватися в такій манері, яка свідчить про невгамовність, нетерплячість і цікавість» [4].

Оскільки метафора є складним, багатограним явищем, безпосередньо пов'язаним як із мовою, так і з мисленням, не випадковим є те, що в досліджуваному матеріалі налічується певна кількість випадків, які демонструють дуже розмиту й нечітку межу між різними типами подібностей, що стали основою метафоричного перенесення. У таких випадках взаємодіють різні типи асоціацій, більш або менш очевидних, емоційні враження, які разом із реальною схожістю і є каталізаторами метафоричного використання імені тварини в його дієслівній формі. Яскравим прикладом є дієслово *to weasel*, яке утворилось від імені тварини *weasel* «ласка». Аналіз дефініцій свідчить, що у свідомості носія англійської мови ця тварина асоціюється з негативними характеристиками: як метафоричний іменник це

слово означає «брехлива, підступна людина», а як метафоричне дієслово – «досягти чогось завдяки обману й хитрості» [4]. Що саме викликає ці негативні асоціації? Відповідь міститься в дефініції основного неметафоричного значення цієї лексичної одиниці: *weasel* – a small, slender carnivorous mammal related to, but smaller than, the stout [4] (ласка – невеликий ссавець із тонким і гнучким тілом, який є родичем горноста, але менший за нього). Наявність у дефініції компонентів «тонкий», «гнучкий» може слугувати поясненням негативних асоціацій із цією твариною. Тонке, вузьке тіло ласки підштовхує до асоціацій із поняттями тонкого та вузького, які належать до базових метафор людства і спираються на його фізичний і культурний досвід. Щось вузьке й тонке уособлює ідею недостатності в найбільш широкому сенсі, може розглядатися в рамках універсальних моделей орієнтаційних метафор, які описують Дж. Лакофф і М. Джонсон [3, с. 398]. Отже, основою для перенесення в цьому випадку стало емоційне враження, що базується на асоціації, яка, у свою чергу, виникла під впливом реальної ознаки тварини. Саме це дало можливість прирівняти ласку до нечесної людини й потім використовувати те саме ім'я для опису нечесних підступних дій.

Варто відмітити, що концептосфера *людина* є основною донорською зоною метафоричних дієслів цієї групи. Дієслова, утворені від іменників на позначення тварин, використовуються головним чином для опису людини; при цьому акцентуватися можуть риси характеру людини (*to badger* – цькувати, дратувати, *to chicken out* – злякатися, не зробити щось через брак волі), фізичні якості (*to bull* – штовхати з великою силою, *to bear* – накинутись на когось сильно, шалено) або характер дії, яку людина виконує (*to wolf* – їсти швидко, жадібно, *to hare* – бігти з великою швидкістю).

Окрім характеристики людей, ці дієслова можуть бути використані для опису інших тварин і предметів. Наприклад, дієслова *to crow*, *to hawk*, що утворені від іменників на позначення ворони та яструба, можуть метафорично описувати будь-яку іншу тварину, яка видає відповідні звуки або полює на манер яструба. Дієслова *to spider* (від *spider* – павук), *to snake* (від *snake* – змія) метафорично описують предмети, що за формою нагадують дії вищезгаданих тварин.

Вивчення процесів метафоричної конверсії на матеріалі слів, які називають тварин, показує, що не всі іменники переходять у форму дієслова, хоча англійська мова й має для цього всі можливості. Серед них одиниці, які, здається, мають потужний метафоричний потенціал, а саме: *dove* (голуб), *turkey* (індик), *goat* (коза, козел), *donkey* (осел), *owl* (пугач), *snail* (равлик), *shark* (акула) тощо. Ці слова вживаються як метафори у формі іменника й мають стійкі асоціації з певними якостями (здебільшого негативними) у свідомості носіїв мови. Ці фактори є вирішальними для метафоричного переходу лексичної одиниці на рівень іншої частини мови. Той факт, що цього досі не сталося, можна пояснити тим, що в мові наявна достатня кількість лексичних одиниць для передачі необхідного значення. У зв'язку з цим Г.І. Кустова пише: «У мові постійно з'являються нові значення, при цьому деякі зникають, навіть не встигнувши потрапити в словник. Це означає, що людина має у своєму розпорядженні «породжувальний» механізм – механізм семантичної деривації, який «умикається» за необхідності й забезпечує потреби носіїв мови в нових значеннях» [2, с. 23].

Загалом метафоричну конверсію наведених як приклад та інших назв тварин можна вважати питанням часу. Відомо, що сфера реального вживання слів випереджає сферу фіксації, тобто словники, і є відзеркаленням новітніх і найбільш актуальних тенденцій у сучасній мові. Так, наприклад, тлумачні словники англійської мови не фіксують дієслівну метафоричну форму іменника *tortoise* (черепаха), однак у літературі знаходимо приклад саме такого вживання цієї лексичної одиниці: “The convertible moved slowly, because after the first triumphal sweep Spike got perched up on the back so that everyone could see him, and each time the limo **tortois**ed past the gas-station-cum-liquor-store its proprietor Buck Weinhart shouted “Drive it or milk it!” in remembrance of Spike’s habit of abusing slow drivers when the pair of them used to stir up the town all those years before” [5, с. 251]. Як видно із цього прикладу, для опису занадто повільних рухів водія автор використовує метафоричне дієслово *tortoise*, що утворено методом конверсії з назви тварини, відомої своєю занадто повільною манерою пересуватися (*tortoise* – черепаха).

Висновки. Проведене дослідження метафоричної конверсії на матеріалі 60 дієслів, утворених від іменників на позначення тварин, дає підстави резюмувати таке:

1. Метафорична конверсія є потужним засобом метафоричного словотворення в англійській мові. Із 60 слів на найменування тварин в англійській мові 35 переходять у форму дієслова й починають уживатися як дієслівні метафори з 55 метафоричними значеннями. У більше ніж половині випадків (29) основою для метафоричного перенесення є уява, асоціації та емоційне враження носія мови. Реальна схожість із твариною є основою для формування 26 метафоричних значень.

2. Людина є основною донорською зоною метафоричних дієслів досліджуваної групи. Окрім характеристики людей, ці дієслова можуть бути використані для опису інших тварин і предметів.

3. Словники фіксують перехід 35 іменників на позначення тварин у форму дієслова. Інші 25 іменників наділені потужним метафоричним потенціалом, який базується на стійких асоціаціях тварин із певними якостями у свідомості носіїв англійської мови. Цей фактор, а також здатність англійської мови до конверсії утворюють усі необхідні передумови для утворення на їх основі дієслів з метафоричним значенням.

У подальшому було б цікаво залучити більше слів на найменування тварин до дослідження, простежити характер асоціативних зв'язків, на яких базується розвиток метафоричного значення словом, а також провести дослідження зіставного характеру. Це б дало можливість подати більш докладну картину процесів метафоризації в англійській мові, а також у порівнянні з іншою.

Література:

1. Кравець Л. Динаміка метафори в українській поезії ХХ ст.: монографія. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 416 с.
2. Кустова Г.И. Типы производных значений и механизмы языкового расширения. Москва: Шк. «Языки славянской культуры», 2004. 472 с.
3. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем. *Теория метафоры* / пер. под ред. Н.Д. Арутюновой. Москва, 1990. С. 387–416.
4. MacMillan English Dictionary for Advanced Learners. Second Edition. 2010. 1748 p.
5. Julian B. A History of the World in 10 ½ Chapters. London: Vintage, 2009. 310 p.

Кришталь С. М. Метафорическая конверсия в английском языке

Аннотация. В центре статьи находится явление метафорической конверсии, которая предусматривает образование метафорического глагола от существительного без изменения его формы. Метафорическая конверсия рассматривается как один из языковых способов метафорического обогащения английского языка. Данное явление изучается на материале слов, называющих животных.

Ключевые слова: конверсия, метафорическая конверсия, метафорическое перенесение, механизмы метафорического словообразования.

Kryshstal S. Metaphorical conversion in English

Summary. The article deals with metaphorical conversion which involves the creation of a metaphorical verb from an existing noun without changing its form. The article regards metaphorical conversion as one of the language tools promoting metaphorical enrichment of the English language. The given phenomenon is studied on the basis of the words that name animals.

Key words: conversion, metaphorical conversion, metaphorical transference, mechanisms of metaphorical word-formation.

*Лівчицька І. А.,
докторант кафедри англійської філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

АВТОРСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА СУБ'ЄКТИВНІСТЬ: НАРАТИВІЗАЦІЯ АНГЛОМОВНОГО НАУКОВОГО ДИСКУРСУ

Анотація. У статті здійснено спробу відповідати на запитання «Як автор наукового тексту реалізує свою позицію?» шляхом установлення взаємодії понять: «авторська ідентичність», «суб'єктивність», «науковий дискурс» та «нарратив». Розглянуто функції особових займенників «I/We» в англійських наукових статтях у галузі прикладної лінгвістики та лінгводидактики зі структурою IMRAD.

Ключові слова: авторська ідентичність, голос автора, науковий дискурс, науковий нарратив.

Постановка проблеми. Протягом останніх двох десятиліть в Україні та за кордоном термін «нарратив» вживається в усіх спектрах та галузях знань, спрямованих на висвітлення «хронології подій», «історичного викладу фактів», «інтерпретації ланцюга подій» тощо. Дану тенденцію універсалізації нарратива в соціогуманітарних науках вважають «нарративним поворотом» [20, с. 645]. Висока частотність вживання терміна зумовлена характерними амбівалентними рисами поняття «нарратив» як мистецтва «оповідати», сьогодні модифікується не лише усною формою, друкованим словом, кінокартиною, гіпертекстом, але й комп'ютерним середовищем, з його інтерактивністю, мультимодальністю блогів, електронних листів та емотивністю відеосюжетів. Розмаїття форм та сфер функціонування «нарратива» укотре підтверджує тезу Р. Барта: «Без нарратива не існує людини» [7], але змушує визнати залежність *homo sapiens* від нарративного способу мислення як такого та водночас зумовлює необхідність дослідження цього синкретичного феномена в зовні об'єктивному науковому писемному мовленні.

Мета дослідження. Щоби окреслити мету дослідження та відповідати на запитання «Як автор наукового тексту реалізує свою позицію?», мусимо зосередитися на висвітленні трьох понять: *авторська ідентичність*, *суб'єктивність* та *науковий дискурс*. Теорія нарратива як “face-to-face story telling” слугуватиме «канвою» для аналізу (не)системних та (не)ієрархічних вербальних та невербальних дискурсивних фрагментів англійського наукового дискурсу.

Отже, **об'єктом дослідження** є сучасний писемний англійський науковий дискурс, а його **предметом** – авторська присутність в нарративних дискурсивних фрагментах у наукових статтях у галузі прикладної лінгвістики та лінводидактики.

Матеріалом дослідження слугували наукові статті з англійських електронних періодичних журналів із прикладної лінгвістики та лінводидактики (educational linguistics) з політикою відкритого доступу Open Access Policy, надруковані в період 2010–2017 рр., по п'ять статей із кожного журналу, усього – 25 статей. Статті відповідали маркованій структурі IMRAD (за Дж. Свейзлом) та рубриковані саме як дослідницький тип наукової статті. Отже, статті оглядового характеру, рецензії або ті, які мали довільну структуру, не були включені в корпус для аналізу, зважаючи на їхню жан-

рову варіативність та вже доведену підвищену схильність до посиленого нарративного викладу.

Аналіз досліджень наукового дискурсу. Висновки з останніх лінгвістичних досліджень наукового дискурсу, зокрема, наукові школи О. Ільченко [1], І. Колегаєвої [2] та дослідження Т. Яхотонтової [5], свідчать про посилення уваги до семіозису наукового тексту та можливої його нарративізацію [4]. Паралельно наукові концепції наукового метододискурсу К. Хайланда [14; 15; 16; 17; 18; 19], П. Матцуді [22], Р. Кларк і Р. Іваніч [10], Р. Маркканена та Г. Шредера [23], спрямовані на виявлення «авторської ідентичності» у науковому дискурсі, дали поштовх низці досліджень метадискурсу наукових жанрів (анотації, наукової статті, монографії, магістерської дисертації тощо) у різних галузях знань: від точних (так званих “hard sciences”) до гуманітарних (так званих “soft”). Критичний огляд праць із дослідження наукового дискурсу стосується взаємодії таких понять, як «дискурс», «текст», «професійний дискурс» та «науковий текст». Кількість досліджень дискурсу, як, до речі, і розмаїття визначень самого поняття «дискурс» (назвемо лише деякі, зокрема, формальний підхід В. Дресслера та Р. Богранда, формалізм Н. Хомського, функціональні інтерпретації поняття Е. Бенвеніста, Т. ван Дейка, М. Голлідея й ін.), свідчать про активний науковий пошук методології та шляхів аналізу. Лінійка понять «текстотворення – текст – текстова комунікація» має «спільний знаменник» – дискурс, який комплексно відображає й онтологічний, й епістемічний аспекти зазначених понять [3, с. 458], які функціонують у трьох площинах: текстуальній, соціальній та психологічній [9, с. 1].

Інтенціональність (purposefulness) тексту [25, с. 174], у свою чергу, полягає в спрямованості на *читача* (реципієнта інформації), який декодує закладені *автором* знаки (icons) [25] та формує образи (images), породжені плином свідомості та когнітивними процесами (deduction, induction, analysis, synthesis and evaluation). Прокоментуємо це простіше: автор (author) створює текст з певною метою (purpose) для певного читача (reader) за допомогою мовних засобів (text) у певному соціальному, культурно-історичному контексті (context). Чи може автор вплинути на процес сприйняття/декодування свого тексту читачем?

Це запитання особливо актуальне щодо наукового тексту, який традиційно вважався позбавленим суб'єктивізму. Однак «нарративний поворот» у соціогуманітарних науках у сукупності з риторичними конвенціями професійного академічного середовища спричинив низку досліджень «авторської присутності» (author's voice) в академічному науковому тексті [див. 10; 22] із цілком прагматичною метою – дізнатися, як стати авторитетним учасником академічного середовища завдяки власним науковим публікаціям. Відома теза про те, що науковий текст характеризується логічністю, когерентністю та послідовністю викладу із зазначенням причинно-на-

слідкових зв'язків, об'єктивністю й інформативністю, стала поєднуватися з вимогами «нвої риторики» та прагматикою, із проявами «авторського голосу» (voice) або/та «авторського «я»» (ethos) у науковому тексті. Погоджуємося з тим, що поняття «ethos» (за Аристотелем, «характер мовця») та «voice» є спорідненими термінами, поєднання яких утворює концепт авторської ідентичності [22, с. 141].

«**Авторська ідентичність**» та «**голос автора**» досить часто стають об'єктами аналізу в різних галузях знань, зокрема в академічному дискурсі. У цій роботі дотримуємося розуміння авторської ідентичності як «комплексного поняття, що містить емпіричну реальність, яку можна виміряти та описати (як от демографічна належність та текст), та феноменологічну реальність, яка існує в перцепції людини (тобто соціальний вимір)» [22, с. 141] (переклад авт. – *I. Л.*). Такий підхід дозволяє чітко розмежовувати прояви авторської ідентичності в біографічному аспекті (1) та в дискурсивному полі (2), де функціонують концепти «ethos» та «voice». Надійну теоретичну основу для дослідження авторської ідентичності запропонувала Роз Іваніч (1998 р.), виокремивши чотири аспекти авторської ідентичності: «автобіографічне я», «дискурсивне я», «авторське я», «саморепрезентація» (мовою оригіналу «possibilities for self-hood») [10, с. 23].

Перший аспект – «автобіографічне я» – маємо розуміти як соціально зумовлені біографічні дані автора в сукупності з набутим досвідом «habitus» [8].

Другий аспект ідентичності – «дискурсивне я» – реалізується лише в письмовому дискурсі завдяки читачам і часто окреслюється поняттям «voice» – «голос автора» [10; 22] або, за Гоффманом – як «характер» (character).

«Авторське я», або «функція автора» [11, с. 125] також входить до складу «дискурсивного я», але як статусний компонент (охоплює авторитет автора в науковому середовищі, його обізнаність у науковій темі, статус публікації, індекс цитування автора та журналу тощо). Як застерігає Іваніч, поняття «дискурсивне я» та «авторське я» не мають підпорядкування але водночас обумовлюють реалізацію один одного за допомогою «дискурсу з великої літери Д» [12, с. 142], де автор має можливість репрезентувати свою ідентичність у ситуативно обумовленому, спільному із читачем контексті [22, с. 145].

Підсумовуючи вищезазначене стосовно феномена ідентичності в лінгвістичних дослідженнях [10; 11; 22], можна погодитися з тим, що шлях до аналізу «авторської ідентичності» вимагає відтворення взаємодії трьох агентів (автор – текст – читач) у формуванні «авторського голосу», яке перебуває поза межами тексту, але яке формується читачем завдяки тексту.

Тому логічно виправданним здається той факт, що дослідження «авторської ідентичності» почалося саме з текстуальних проявів авторської «присутності» (visibility) у тексті або, точніше, з текстових елементів (відтворення авторського «я»). Зокрема, із проявами «авторської ідентичності» почали пов'язувати ставлення автора до тексту (appraisal), вияви оцінки (evaluation) чи суджень (judgment), позиціонування (stance), сили висловлювання (intensity) тощо (детальніше в [22, с. 145–146]). Попри різні теоретичні визначення «авторської ідентичності» та широкий репертуар дискурсивних та недискурсивних засобів творення «авторського голосу», маємо зазначити низку вихідних спільних положень, за якими будемо аналізувати «авторську присутність» у науковому тексті:

(1) ідентичність є іманентною складовою частиною дискурсу тексту (адже кожен текст різною мірою презентує свого автора);

(2) ідентичність має розмаїту та динамічну сутність (про це свідчить наявність різних аспектів ідентичності та її проявів у дискурсі тексту);

(3) ідентичність – соціально обумовлений феномен (бо реалізується спільними смислотвірними ресурсами) [13];

(4) аналіз «авторської ідентичності» передбачає дослідження взаємодії тріади «автор – текст – читач» (як питання вибору автором смислотвірних дискурсивних та недискурсивних рис, які впливають на читача у віртуальному діалозі [6; 24]).

«**Авторська ідентичність**» в англомовній науковій публікації. Лінгвістична наукова практика емпіричних досліджень «авторської присутності» у тексті зазвичай стосується текстових категорій та їхніх функцій у комунікативних стратегіях: 1) стратегія невизначеності (тобто невпевненості, некатегоричності); 2) стратегія суб'єктивізації (вживання займенників першої особи «я» та «ми»); 3) стратегія деперсоналізації (зменшення присутності автора в тексті) [21, с. 138–139]. Детальну таксономію засобів вираження цих трьох стратегій подано в Таблиці 1.

Незважаючи на той факт, що перелік засобів вираження стратегії невизначеності суттєво перевищує номінативну кількість засобів на формування стратегії суб'єктивізації, фокус цього дослідження становили саме особові займенники першої особи «I/We», присвійні займенники «our/my».

Опис результатів дослідження. Перший етап аналізу засвідчив розподіл статей за різними напрямками досліджень у галузі прикладної лінгвістики, що обумовлено тематикою наукових статей та наукового видання, тому корпус для аналізу сформований за трьома категоріями: наукові статті з лінгвістики, лінгводидактики й академічної комунікації.* (*Критеріями відбору статей були класифікатори галузей наук та розподіл за спеціальностями, прийнятий у Thomas Reuters та Web of Science). Спільна IMRAD-структура наукових статей стала спільною рисою корпусу статей для здійснення підрахунків лексико-граматичних та синтаксичних конструкцій за кожною секцією окремо. Результати цього розподілу можемо бачити в Таблиці 2.

Дані попереднього розподілу засвідчили, що вступна частина наукової статті є найбільш сприятливою для *суб'єктивізації* авторської позиції, де автор зазвичай окреслює актуальність, обґрунтовує необхідність висвітлення предмета дослідження, посилаючись на попередників. Спостерігаємо наявність таких кроків у представленні інформації: (1) кількісна й якісна характеристика даних дослідження; (2) аргументація критеріїв відбору даних; (3) опис даних аналізу. За реалізації цих кроків інформація презентується максимально сконденсовано, супроводжується коментарями, які певною мірою виокремлюють місце дослідження серед інших у цій сфері.

Цікаві дані отримано після підрахунку загальної кількості особових займенників у корпусі наукових статей. Розподіл їх становить 103 позиції (0,64%) у публікаціях із лінгводидактики, відповідно 78 позицій (0,51%) у публікаціях із лінгвістики та 96 позицій (0,59%) у публікаціях з академічної комунікації. Дані свідчать про достатньо частотне вживання займенника першої особи «I» на позначення «авторської присутності»

Таблиця 1

Таксономія мовленнєвих стратегій наукового дискурсу та засобів їх вираження (адаптовано за Martin-Martin, 2008 р.)

№	Назва стратегії	Категорія вираження	Засоби вираження	Examples
1.	Стратегія невизначеності	1.1. Епістемічна модальність (epistemic modality)	Modal verbs: Semi-auxiliaries: epistemic lexical verbs verbs of cognition modal adverbs modal nouns modal adjectives	e. g. Might, can, could To seem, appear To suggest, speculate, assume To believe, think Perhaps, probably Possibility, suggestion, assumption Possible, probable, likely
		1.2. Засоби наближеної точності (approximators)	Adverbs and adjectives Indicating unwillingness to make precise and complete commitment to the proposition stated	e.g. Generally, approximately, most, relatively, frequently, various
2.	Стратегія суб'єктивації	2.1. Особові займенники в називному відмінку та присвійні займенники	First person pronouns (I, WE) followed by verbs of cognition or performative verbs	e.g. I think, believe <...> We suggest, suppose <...> In our humble opinion <...>
		2.2. Прислівникові та прикметникові вирази на позначення якості	Quality-emphasizing adjectival and adverbial expressions	e.g. extremely interesting, particularly important
3.	Стратегія деперсоналізації	3.1. Безособові та пасивізовані конструкції	Agentless passive constructions Impersonal constructions	e.g. an attempt was made to see <...> it seems/appears that <...>
		3.2. Безособові конструкції активного стану	Impersonal active constructions	e.g. these data indicate <...>, the findings suggest <...>

Таблиця 2

Частотність та розподіл стратегії суб'єктивації за структурними секціями наукових статей

Структурна секція статті	Стратегія	Кількість засобів	%
Вступ	суб'єктивації	27	1,9
Методи дослідження	суб'єктивації	2	0,1
Результати	суб'єктивації	6	0,3
Обговорення, висновки	суб'єктивації	9	0,5
Загалом		44	2,8

Таблиця 3

Дискурсивні функції особових займенників у наукових статтях із лінгвістики, лінгводидактики й академічної комунікації

Функція займенника	Лінгвістика	Лінгводидактика	Академічна комунікація
Автор – інтерпретатор дослідження	15%	13%	11%
Експлікація власної думки	10%	16%	9%
Автор – дослідник	19%	18%	17%
Експлікація власного досвіду автора	9%	10%	8%

у науковому тексті, хоча можемо говорити про варіативність дискурсивних функцій особових займенників у науковому тексті (див. Таблицю 3).

Домінування дискурсивної функції особового займенника "I" (19% випадків вживання) має свідчити про те, що «голос автора» як дослідника тяжіє до об'єктивності викладу. Але попередні дослідження засобів хеджування в науковому тексті К. Хайлендом [13; 14; 15; 16; 17] засвідчили, що вживання особових займенників першої особи однини та множини є стратегією, орієнтованою на читача з метою створення менш категоричного тону висловлювання. Пропозиції з першоособовою нарацією покликані створити враження, що автор наукової статті відкритий до конструктивної критики та сприймає читача як активного учасника наукової дискусії [13]. Тези автора, які містять присвійні займенники першої особи множини "our", несуть менш категоричне значення та не сприймаються як доведений факт, що є важливим для епістемології нового знання та взаємодії «автор – текст – читач».

Висновки та перспективи подальших досліджень. «Наратологічний переворот» у гуманітарних науках середини

XX ст. не оминув сферу наукового англомовного тексту. Наслідками цього впливу стало посилення суб'єктивації наукового тексту та зміщення акценту аналізу на науковий дискурс як такий. Пошук шляхів і механізмів аналізу наукового дискурсу змістився від формального підходу до дискурс-аналізу до стратегій взаємовпливу та взаємодії тріади «автор – текст – читач». Одними із центральних понять наукового дискурсу залишаються поняття «авторської ідентичності» та «голосу автора», особливості реалізації яких варто шукати у сфері інтертекстуальності та множинності проявів авторського «я». У даній роботі здійснена спроба простежити залежність вживання автором особових займенників першої особи зі ступенем суб'єктивації значення наукового тексту. Результати дослідження свідчать про варіативність дискурсивних функцій особових займенників, а також про використання їх як засобів стратегії впливу на читача з метою ратифікації авторських тез. Отже, прояви «авторської ідентичності» неможливо дослідити лише на формальному рівні тексту, але формальний аналіз лексико-граматичних засобів та синтаксичних форм уможливило краще розуміння процесу створення «авторського голосу».

Література:

1. Ільченко О. Етикетизація англо-американського наукового дискурсу : дис. ... докт. філол. наук: 10.02.04. Київ : Національний університет ім. Тараса Шевченка, 2003.
2. Коллегаева И. Когниция, семиозис, коммуникация: о чем думалось в минувшие 25 лет. *Записки по романо-германской филологии*. 2016. Вып. 1. С. 58–76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zrgf_2016_1_10.
3. Радзівська Т. Нариси з концептуального аналізу та лінгвістики тексту. Текст – соціум – культура – мовна особистість. Київ : ДП «Інформативно-аналітичне агентство», 2010.
4. Шелковнікова З. Дискурсивно-риторичні та лінгвокультурні параметри англо-американського наукового нарративу : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ : Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2018.
5. Яхонтова Т. Лінгвогенологія сучасної науки (на матеріалі англо-мовних текстів) : автореф. дис. ... докт. філол. наук. Київ : Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2014.
6. Bakhtin M. (1981). The dialogic imagination: Four essays by M. Bakhtin / C. Emerson, ed. ; M. Holquist, ed. and trans. Austin : University of Texas Press.
7. Barthes R. (1975). An Introduction to the Structural Analysis of Narrative, *New Literary History*. Baltimore : The Johns Hopkins University Press, 6 (2). P. 237–272.
8. Bourdieu P. (1977). Outline of a theory of practice. Cambridge, UK : Cambridge University Press.
9. Cook G. (1989). Discourse. Oxford University Press.
10. Clark R. & Ivancic R. (1997). The politics of writing. London, UK : Routledge.
11. Foucault M. (1977). What is an author? *Language, counter-memory practice* / D. Bouchard & S. Simon, trans. Ithaca, NY : Cornell University Press.
12. Gee J. (1990). Social linguistics and literacies: ideology in discourses. London, UK : Falmer Press.
13. Halliday M. A. K. (1978) Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning. Baltimore, MD : University Park Press.
14. Hyland K. (1996). Writing without Conviction: Hedging in Science Research Articles. *Applied Linguistics*. № 17. P. 433–454. DOI: 10.1093/applin/17.4.433.
15. Hyland K. (1998). Hedging in Scientific Research Articles. Amsterdam : John Benjamins. DOI: 10.1075/pbns.54.
16. Disciplinary Discourses: Writer Stance in Research Articles / H. Candlin, K. Hyland (Eds.), Writing : Texts, Processes and Practices. London : Longman 1999. P. 99–121.
17. Hyland K. Bringing in the Reader: Addressee Features in Academic Writing. *Written Communication*. 2001. № 18. P. 549–574. DOI: 10.1177/0741088301018004005.
18. Hyland K. Authority and Invisibility: Authorial Identity in Academic Writing. *Journal of Pragmatics*. 2002. № 34. P. 1091–1112. DOI: 10.1016/S0378-2166(02)00035-8.
19. Hyland K. (2017) Metadiscourse: What is it and where is it going? *Journal of Pragmatics*. № 113. P. 16–29. DOI: 10.1016/j.pragma.2017.03.007.
20. Kreiswirth M. (1992). Trusting the Tale: the Narrativist Turn in the Human Sciences. *New Literary History*. 1992. Vol. 23. № 3. P. 629–657.
21. Martin-Martin P. The Mitigation of Scientific Claims in Research Papers: A Comparative Study. *International Journal of English Studies*. 2008. Vol. 8 (2). P. 133–152.
22. Matsuda P. Identity in written discourse. *Annual Review of Applied Linguistics*. 2015. № 35. P. 140–159. DOI: 10.1017/S0267190514000178.
23. Markkanen R., Schroder H. (1997). Hedging: a challenge for pragmatics and discourse analysis. *Hedging and discourse: approaches to the analysis of a pragmatic phenomenon in academic texts* / R. Markkanen, H. Schroder (Eds.) Berlin : Walter de Gruyter, 1997. P. 3–20.
24. Prior P. Voices in the text, mind, and society: Sociohistoric accounts of discourse acquisition and use. *Journal of Second Language Writing*. 2001. № 10. P. 55–81.
25. Short T. Pierce's theory of signs. New York : Cambridge, 2007.

Ливицкая И. А. Идентичность автора и субъективности: нарративизация англоязычного научного дискурса

Аннотация. Статья является попыткой ответить на вопрос «Как автор научного текста реализует свою позицию?» путем исследования взаимодействия понятий «авторская идентичность», «субъективность», «научный дискурс» и «нарратив». Рассмотрены функции личных местоимений «I/We» в англоязычных научных статьях по прикладной лингвистике и лингводидактике с IMRAD-структурой.

Ключевые слова: авторская идентичность, голос автора, научный дискурс, научный нарратив.

Livytska I. Author's identity and subjectivity: narrativity of English academic discourse

Summary. This paper attempts to answer the question “How does the author of academic research article represent his/her position?”. Core notions to deal with in this context are “authorial identity”, “subjectivity”, “academic discourse” and “narrative”. A total of 25 research articles written over the period of seven years (2010–2017) with IMRAD-structure pattern were randomly selected to trace functions of first person pronouns I/We as hedging devices.

Key words: academic identity, academic voice, academic discourse, academic narration.

*Лотоцька К. Я.,
доцент кафедри англійської філології
Львівського національного університету імені Івана Франка*

СИМВОЛІЧНА ОБРАЗНІСТЬ ДЖОЗЕФА КОНРАДА В ПАРОДІЙНОМУ ВИСВІТЛЕННІ МАКСА БІРБОМА

Анотація. У статті розглядається пародія Макса Бірбома на Джозефа Конрада як інструмент літературно-художньої критики. Текст пародії аналізується в лінгвостилістичному й ідейно-тематичному аспектах. Визначаються основні маркери концептуально-образної картини світу Дж. Конрада, досліджуються засоби відображення Максом Бірбомом своєрідної символіки, основних морально-етичних та філософських поглядів письменника.

Ключові слова: літературна пародія, метафора, образ, символ, індивідуально-авторська художньо-концептуальна картина світу.

Пародія як об'єкт вивчення й аналізу цікавить дослідників із різних наукових сфер завдяки своїй двоїстості: вона належить до так званих «вторинних» текстів, тобто є твором, який неможливо зрозуміти й оцінити без звернення до його «другого плану», до тексту-прототипу [1]. Отже, автор-прототип та автор пародії співіснують та тонко взаємодіють у художньому просторі та тематичній площині цього виду мистецтва.

Літературно-художня пародія визначається як жанр свідомої сатиричної, іронічної та/або гумористичної імітації індивідуальної манери, стилю, тематики художника слова, цілого літературного жанру або напрямку. Зазвичай сатирична та гумористична пародії розглядаються як окремі підвиди, кожна зі своєю специфічною технікою репрезентації та прагматикою. Учені намагаються вирішити проблему їх розмежування шляхом аналізу різних складників та різних ментальних процесів, задіяних у створенні й інтерпретації сатиричних та суто пародійних текстів. Наприклад, Пол Сімпсон, спираючись на дослідження Кетрін Еммотт [2], зазначає, що формула для розуміння й інтерпретації («text-processing») сатиричного тексту буде включати загальні знання та знання типових текстових структур, тоді як для пародії необхідно задіяти, окрім загальних, також специфічні стилістичні знання [3, с. 122]. І хоча пародія є, без сумніву, найближчою до сатири формою вербального гумору внаслідок певних збігів у текстурі, замислі та дії, вона має аллюзивний вимір та функціонує як імітація. На відміну від сатири, що базується на принципі опозиції, гумористична пародія не обов'язково має агресивний компонент, вона радше компліментарна щодо автора – об'єкта пародіювання [ibid., с. 123].

Однак сатиричні та гумористичні підвиди пародії іноді складно розмежувати, особливо тоді, коли пародист ставить перед собою декілька цілей. Текст пародії в такому разі набуває додаткових функціональних навантажень та смислової багатовекторності. Він створюється та діє в декількох площинах – як карикатура, шарж, висміювання, як критичне есе, літературно-філософське осмислення певного явища або творчості певного автора, а також як самостійний та повноцінний художній твір. Така універсальність не є типовою для жанру літературної пародії, оскільки потребує таких само універсальних знань,

умінь та талантів від пародиста, який тут виступає в різних іпостасях. Серед справжніх майстрів такого роду літературно-художніх пародій особливе місце посідає легендарний та «незрівняний» (як його називав Дж. Б. Шоу) Макс Бірбом (Sir Henry Maximilian “Max” Beerbohm (1872–1956 pp.)). Він був не тільки письменником-гумористом, блискучим художником-карикатуристом, пародистом, але і літературним критиком, аналітиком та своєрідним філософом-естетом. Пародії-есе М. Бірбома цілком слушно можна вважати такими, що виходять за межі суто філологічної площини в соціально-історичний вертикальний контекст [4].

Об'єктом аналізу в даній статті (яка є ще однією розвідкою в циклі робіт, присвячених творчості М. Бірбома) є його пародія на Джозефа Конрада із відомої збірки есе «Різдвяна гірлянда» («A Christmas Garland» [5]). Поштовхом до обрання для аналізу саме цієї пародії стала думка Джона Гросса, який аналізує деякі пародійні мініатюри із вищезгаданої збірки М. Бірбома та критично висловлюється тільки щодо двох із них, а саме пародій на Т. Харді та Дж. Конрада [6]. Він складається враження, нарікає на авторські недоліки в тексті есе, а також ставить під сумнів значущість самих письменників – об'єктів пародіювання. Ось ця цитата: “On settled reflection, only two of the parodies strike me as troublesome, the Hardy and the Conrad. The Hardy is a sequel to The Dynasts – the cosmic Spirits revisit the earth; the Conrad is a macabre jungle yarn. Both are extremely skillful, as you would expect; both focus on a narrow set of idiosyncrasies – and their narrowness seems to me more objectionable than that of the Kipling sketch, where the aggression is out in the open. It's not that you are left feeling that Hardy and Conrad are poor writers; you just aren't given any real indication that they might be great ones” [ibid.]. Це зауваження зацікавило та надихнуло автора статті спробувати уважніше вдивитися та ретельніше проаналізувати одну зі згаданих Дж. Гроссом пародій у всіх її «інгредієнтах». І наперед зауважимо, що результат аналізу показав, що критика Джона Гросса не є цілком виправданою.

Отже, **метою статті** є детальний аналіз усіх складників пародійного есе М. Бірбома на Джозефа Конрада, виявлення багатофокусної прагматики твору та доведення того, що пародист-віртуоз не тільки зумів, як і завжди, показати себе неперевершеним імітатором стилю та художньої манери письменника, але, як це абсолютно чітко простежується і в інших пародіях його збірки, проявив себе тонким літературним критиком та інтерпретатором. Він зміг у мініатюрному форматі «вторинного» жанру пародії окреслити майже всі основні (і навіть ті, що тільки почали вимальовуватися у творчості письменника) художньо-концептуальні параметри, головні риси та філософські погляди Дж. Конрада. Незважаючи на наявність різних оцінок Конрада-новеліста та Конрада-стиліста, цей письменник є визнаним класиком англійської літератури, однією зі

знакових фігур, що стояла біля витоків двох помітних літературних тенденцій – зображальності та символічності [див. 7]. Ці дві основні риси художньо-стилістичної манери Дж. Конрада М. Бірбом застосовує як ключові у своїй пародії під назвою “The Feast by J*s*ph C*nr*d”[5].

Дивно, але назва цієї пародії, здається, залишається поза пильною увагою дослідників. Проте її семантична багатоплановість та дивовижна влучність вражають. Словник (OALD) подає три основних значення слова “feast”, і всі вони задіяні М. Бірбомом як основні формально-концептуальні елементи даної пародії. По-перше, “feast” – це “unusually large and elaborate meal”, тобто «розкішна трапеза», основною стравою якої в тексті пародії стає для тубільців Mr. Williams, біла людина, яку, до речі, не без кумедного наміру охарактеризовано як “corpulent” (усі наступні приклади взяті з [5] – К. Л.). По-друге, метафоричне значення слова “feast” – це “thing that pleases the mind or the senses with its richness and variety”. Це слово часто вживається в комбінаціях “a feast of colours, sounds, etc.”. Місце дії в пародії – лісова галявина біля річки десь на далекому тропічному острові. Описи природи витримані М. Бірбомом абсолютно в конрадівській манері яскравої, колоритної та дуже деталізованої зображальності, але, за законами жанру, гіперболізований та навіть дещо екзальтований.

Проаналізуємо описову образність пародії в лексико-стилістичному аспекті. Отже, основні маньєризми й особливості конрадівського стилю (так званого “Conradese”) Макс Бірбом передає бездоганно та невимушено. Легко та ніби з певним естетичним задоволенням він шаржує типові для Дж. Конрада мовленнєві звороти, структуру речень, вживання риторичних фігур. Вплив французької мови (яку Дж. Конрад знав досконало) у вживанні прикметників у постпозиції до іменників, флорберівська (Г. Флобер був його улюбленим письменником) вишукана техніка монтажу та візуалізації образів та почуттів – все це М. Бірбом імітує блискуче, створюючи ефект екзотичного, символічно насиченого, нервового описового контексту, іноді майже з параноїдальною (на думку деяких критиків) тональністю. М. Бірбом не забуває вжити типові для Дж. Конрада лексичні повтори (*Silence, the silence murmuro us and unquiet of a tropical night*), алітерацію (*frantic and faint*), парні епітети в пост-позиції (*the polished surface of his lean body black and immobile; in some kind of agony private and eternal*), конотативно забарвлену емотивну лексику (*tenebrous, venomous, writhing, implacable, sinister*) у конвергенції з концептуально зарядженою розгорнутою «військовою» метафорою, яка набуває символічного значення. Автор пародії також обігрує візуальну та слухову образність конрадівської прози. І ця остання (слухова) передається, серед іншого, за допомогою протиставлення образів тиші та барабанного бою (*Thence detached itself, little by little, an insidious sound of a drum beaten. This sound drew more near*). Образ тиші (*silence*) обрамлює текст та також набуває символічного значення, імплікує наближення трагічного фіналу (*Silence, the silence murmurous and unquiet of a tropical night, brooded over the hut – уривок з початку; Suddenly, when they were very near, the voices ceased, leaving a legacy of silence mores in ister than themselves – уривок із параграфа перед фінальною сценою*). Весь цей описовий контекст можна охарактеризувати як “feast”, тобто «торжество» **барв, звуків та почуттів**: картина вимальовується перед очима читача чітко та виразно, власне так, як це міг би зробити сам Джозеф Конрад, який, серед

цілей своєї творчості, називав змусити читача почути, відчувати та побачити, «і в цьому завданні є все» [8, с. 298].

Повертаючись до інтерпретації назви пародії, зазначимо, що третє значення слова “feast” – “religious festival celebrated with rejoicing” – корелює з головною тематикою цілої збірки, тобто з Різдом: “This is a pretty place you’ve brought me to!” *He took a draught. “Christmas Day, too! Of all the – <...> “Yes”, – he said, – “it’s a feast-day of my people”. “Of mine also”, – said the islander humbly.*

Як бачимо, іронічний натяк на подвійне значення слова («свято» vs «розкішна трапеза», «застілля») підкріплює попередню, ще не зовсім прозору, імплікацію та пресупозицію трагічної для містера Вільямса розв’язки, де М. Бірбом обігрує переносне значення виразу “to be eaten up”: “Hi Mahamo!” – *hes houted. “I’ve been eaten up”* (про укуси комарів) та його пряме, канібалістичне значення (“*It was of their feast, it was of you, they sang*”, – *said Mahamo*)

Отже, у вищезгаданих частинах пародії, а також у першому параграфі та тому, що передує кульмінації (*While Mr. Williams made his toilet, the sun and the forest, careless of the doings of white and black men alike, waged their warfare implacable and daily. The forest from its inmost depths sent forth perpetually its legions of shadows that fell dead in the instant of exposure to the enemy whose rays heroic and absurd its outposts annihilated. There came from those in illuminable depths the equable rumour of myriads of winged things and crawling things newly roused to the task of killing and being killed*), Макс Бірбом імітує неймовірно ретельну та надзвичайно деталізовану зображальну образність, типову для конрадівського дискурсу. Уся природа – жива та нежива – персоналізується та показується маніакально безжалісною (*The roofs of the congested trees, writhing in some kind of agony private and eternal, made tenebrous and shifty silhouettes against the sky, like shapes cut out of black paper by a maniac who pushes them with his thumb this way and that, irritably, on a concave surface of blue steel*), байдужою до людських намірів, прагнень, страждань та сподівань. Центральною тут стає «військова», «агресивна» метафора, що пронизує всю пародію від початку до кінця. Це – битва, боротьба всього живого один з одним – за здобич, за виживання, за місце під фальшивими, «цинічними» зірками вночі (<...> *beneath the cynical light of the stars; <...> the stars were reflected, creating an illusion of themselves who are illusions*) та безжалісним тропічним сонцем удень (*the hut that, baked through by the sun, sweated a vapour; <...> the sun blazed up over the horizon*). Аналогія з військовими діями досягається завдяки вживанню мілітарної лексики та конкретних описових розгорнутих метафоричних образів. Це, по суті, відображає одну з основних констант художньо-концептуальної картини світу Дж. Конрада – опозицію “light” vs “darkness”. Битва, війна Світла та Темряви (“warfare”: “<...> *the sun and the forest, careless of the doings of white and black men alike, waged their warfare implacable and daily*”), утілені в пародії в образах сонця та нічного тропічного лісу, але вони аж ніяк не корелюють із традиційним концептуально-прототипним протиставленням Добра і Зла. Як ми бачили з попередніх прикладів, вони безжалісні та непоборні. Як зауважує Карен Хьюїтт, «хоча наприкінці XIX ст., як він (тобто Дж. Конрад – К. Л.) це бачить, у світі не залишилося місця для Бога, але – і це абсолютно безсумнівно – усе ще є місце для морального вибору. Вибір цей не буває легким, бо не відбувається між зовсім «добрим» і зовсім «пога-

ним», **усе набагато складніше**] [9]. Макс Бірбом вгадує цю внутрішню дилему, притаманну Дж. Конраду, з його своєрідним баченням цього віковичного протистояння, що відбувається зовні та всередині людської душі. Ця опозиція також співвідноситься із центральною тематикою багатьох творів Дж. Конрада, а саме протистоянням «білої» та «чорної» цивілізацій. Як Макс Бірбом міг підмітити ці складні пошуки та переживання письменника, якщо, як зазначають критики, частково прототипом пародії є рання новела Дж. Конрада “The Lagoon” 1896 р. видання? Але ж перше, доповнене видання збірки “A Christmas Garland” вийшло друком 1912 р., тобто після публікації основних творів Дж. Конрада, з якими М. Бірбом не міг не бути ознайомлений. Справді, сценічні паралелі з «Лагуною» простежуються, але вони використовуються просто як типові для прози Дж. Конрада тло й екзотична локація подій. М. Бірбом інтуїтивно та прозорливо підмітив та використав у пародії основні конрадівські символи-антиподи, які корелюють не тільки з вищезгаданою «Лагуною», але і з іншими творами письменника. Він дивовижним образом обирає для характеристики боротьби Світла (the sun) із темрявою (the tropical night in the forest) епітет **“absurd”** (*The forest from its in most depths sent forth perpetually its legions of shadows that fell dead in the instant of exposure to the enemy whose rays heroic and absurd its outposts annihilated.*) і таким чином імплікує конотації, важливі для розкриття одного з основних індивідуальних концептів художнього світу письменника, а саме ідеї самообману. Сила та могутність людини ілюзорні, як та сітка від комарів, що не може захистити містера Вільямса від усюдисущих комарів-хижаків (*With in the hut the form of the white man, corpulent and pale, was covered with a mosquito-net that was it selfillutory like everything else, only more so. Flying squadrons of mosquitoes inside its meshes flickered and darted over him, working hard, but keeping silence so as not to excite him from sleep.*).

Ідею ілюзорності життя М. Бірбом також робить ключовою. Життя є іронічною посмішкою долі над людськими бажаннями, намірами та планами. Отже, він зашифрує в пародії марність зусиль у цій вічній боротьбі та накреслює шлях до розуміння ще одного з головних постулатів конрадівської філософії, а саме ідеї життя через постійне випробування та боротьбу людини не тільки зі стихією (тобто Природою), але і із самою собою. Обидві ті битви людина, здається, у кінцевому підсумку програє. І це чітко простежується в пародії. Першу невдалу битву герой веде із всемогутньою природою, утіленням якої тут є і тропічний клімат (*climates alien and in temperate*), і хижаки (*myriads of winged things and crawling things newly roused to the task of killing and being killed*), і дикі племена (*And now the black spaces between the trees were relieved by bits of white that were the eyeballs and teeth of Mahamo's brethren*). Але і в другій битві – із самим собою – містер Вільямс не виходить переможцем. М. Бірбом слушно та вміло обіграє й окреслює моральну дилему героя есе, який є, з одного боку, вірним слугою своїх роботодавців (*the faithful servant of his employers*), але з іншого боку, показаний як характерний для Дж. Конрада типаж – егоїстом без уяви: *Nostalgia was doing duty to him for imagination. <...> It has been stated that Mr. Williams was not imaginative.* Нажива, авантюризм або ще щось гонить його в ці дикі місця, виснажує його (*But a few years of life in climates alien and intemperate had disordered his nerves. There was that in the rhythms of the hymn which made bristle his flesh*) у нескінченній та відчайдушній

боротьбі за виживання серед чужинців (паралель із «відчуженням» як головним мотивом багатьох творів Дж. Конрада), але не позбавляє його ілюзій щодо власної «цінності» (*even in the thick of the spears, the thought that he would be a grave loss to his employers. This – for Mr. Williams was, not less than the goods, of a kind easily replaced – was an illusion. It was the last of Mr. Williams illusions*). Ця іронічна каденція є, по суті, яскравою ілюстрацією метафори життя заглوم.

Ідея ілюзорності часто є основою фізичного та морального неспокою, невгамовності, перебування в постійному пошуку багатьох героїв Дж. Конрада – індивідуалістів, авантюристів та/або вигнанців, що гинуть іноді марно та безглуздо. Але Макс Бірбом засобами цієї невеличкої пародії висвітлює також і основний мотив психологічних та літературно-художніх пошуків самого письменника – індивідуаліста та честолюбного вигнанця. Джозеф Конрад усе життя вів боротьбу із самим собою, удосконалюючи себе і вивчаючи людську природу, та зумів залишити яскравий слід в історії англійської та світової літератури.

Висновки. Підсумовуючи аналіз, повернемося знову до коментарів Дж. Гросса та зробимо акцент на зазначених ним двох основних принципах пародійної техніки та таланту Макса Бірбома, що відрізняють його від інших представників жанру, а саме на імітації тематичної складової частини, а не тільки стилю: “true parody <...> mimics substance no less than style; if it fastens on mannerisms, it also embraces choice of subject matter and habits of mind» [6]. Наведемо ще його визначення техніки створення пародій Максом Бірбомом: “He enters deep into the spirit of his authors; he seems to be not so much parodying them as pushing them in the direction of self-parody”, з яким не можна не погодитись, оскільки всі пародії М. Бірбома завжди виходять – елегантно та непомітно – якщо й не в сатиричну, то в літературно-критичну прагматичну площину. Але, полемізуючи з ним, прочитаємо ще одне його визначення виняткових за якістю пародій: “There are happy exceptions –parodies that are worthy of their subjects” [6]. Як свідчить проведений нами аналіз, “The Feast by J*s*phC*n-r*d” є однією з таких «щасливих винятків із правил», тобто пародією, що є «гідною свого суб’єкта» – у прямому, а не іронічному сенсі. Вона є інструментом одночасного визнання та проникливої критики літературних талантів того, хто є об’єктом пародіювання – Джозефа Конрада. Отже, пародію на цього письменника можна по праву охарактеризувати як яскраву та вишукану «прикрасу», яка так само сяє в «гірлянді» інших пародійних мініатюр знаменитої збірки та віддзеркалює унікальний талант Макса Бірбома – пародиста, карикатуриста, проникливого літературного критика й аналітика.

Література:

1. Вербіцкая М. Теория вторичных текстов: на материале английского языка : автореф. дисс. ... учен. степени докт. филол. наук: 10.02.04. Москва, 2000. 46 с.
2. Emmott C. Narrative Comprehension: A Discourse Perspective. Oxford : Oxford University press, 1999. 336 p.
3. Simpson P. On the Discourse of Satire: towards a stylistic model of satirical humour. Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publishing Co., 2003. 242 p.
4. Лотоцька К. Макс Бірбом і Герберт Веллс: творчість у дзеркалі пародії. *Мова і культура*. 2013. Вип. 16. Том V (167). С. 333–339.
5. Beerbohm M. A Christmas Garland. URL: <https://www.gutenberg.org/files/14667/14667-h/14667-h.htm> (дата звернення: 25.12.2018).

6. Gross John. A Prodigy of Parody. URL: <https://www.newcriterion.com/issues/1994/1/a-prodigy-of-parody>
7. Цыбульская В. Жанровая специфика новеллистики Дж. Конрада. *Международный культурный портал «Эксперимент»*. URL: <http://md-eksperiment.org/post/20180111-zhanrovaya-specifika-novellistiki-dzh-konrada-k-probleme-vzaimodejstviya-romana-i-novelly>
8. The English Language – Its Beauty and Use. London : Odhamspress, ltd., 1947. 384 p.
9. Хьюитт К. Джозеф Конрад: проблема двойственности. Перевод Д. Иванова. URL: <http://magazines.russ.ru/inostran/2000/7/hewitt.html>

Лотоцкая К. Я. Символическая образность Джозефа Конрада в пародийном освещении Макса Бирбома

Аннотация. В статье рассматривается пародия Макса Бирбома на Джозефа Конрада как инструмент литературно-художественной критики. Текст пародии анализируется в лингвостилистическом и идейно-тематическом аспектах. Определяются основные маркеры концепту-

ально-образной картины мира Дж. Конрада, исследуются средства отображения Максом Бирбомом своеобразной символики, основных морально-этических и философских взглядов писателя.

Ключевые слова: литературная пародия, метафора, образ, символ, индивидуально-авторская художественно-концептуальная картина мира.

Lototska K. Joseph Conrad's symbolic imagery in Max Beerbohm's parody representation

Summary. In the present article M. Beerbohm's parody of Joseph Conrad is viewed as an instrument of literary critical analysis. The text of the parody is studied in terms of its linguostylistic and ideological-thematic characteristics. The main markers of the conceptual-imaginative picture of the world of J. Conrad are singled out, as well as M. Beerbohm's means of displaying the writer's peculiar symbolism; his basic moral, ethical, and philosophical views are explored.

Key words: literary parody, metaphor, image, symbol, author's individual artistic-conceptual picture of world.

*Марінашвілі М. Д.,**кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри французької філології**Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*

ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАНКОМОВНОГО ДИСКУРСУ МОДИ (НА МАТЕРІАЛІ ОНЛАЙН-КАТАЛОГІВ ОДЯГУ)

Анотація. Стаття присвячена дослідженню лексико-стилістичних особливостей текстів-описів моделей жіночого одягу у франкомовних онлайн-каталогах моди. Показано, що з огляду на багатофункціональність текстів-описів їхні лексичні засоби є неоднорідними щодо їхньої нейтральності/експресивності. Встановлено, що емоційно-оцінна лексика, англіцизми, фразеологізми і тропи, що вживаються, надають опису моделей емотивного, оціночного характеру, створюють яскравий образ моделі, сприяють реалізації прагматичної настанови каталогу моди.

Ключові слова: дискурс моди, онлайн-каталог одягу, лексико-стилістичні засоби, експресивність, прагматична настанова.

Постановка проблеми. Вивчення функціонування мовних одиниць та їхньої прагматичної функції в різних типах дискурсу, у дискурсі моди також, є однією з актуальних проблем сучасної лінгвістики. В умовах динамічного розвитку електронної торгівлі набув поширення такий жанровий різновид дискурсу моди, як опис-презентація модної продукції. Незважаючи на невеликий об'єм, такі тексти характеризуються великою комунікативною і прагматичною навантаженістю. З одного боку, вони містять об'єктивну інформацію про товар, з іншого – виконують функцію реклами, тобто мають яскраво виражену прагматичну спрямованість. У зв'язку із цим здається необхідним дослідити мовні засоби, що сприяють реалізації прагматичної настанови рекламного каталожного дискурсу моди.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мода як багатогранний феномен є об'єктом вивчення в працях філософів, соціологів, культурологів, мистецтвознавців (Р. Арнольд, Р. Барт, Ж. Бодрійяр, Г. Блумер, Т. Грішаєва, Г. Зіммель, Ю. Легенький, Г. Лола, О. Шандаренко й ін.). У сучасній лінгвістиці спостерігається зростання цікавості науковців до так званого «модного дискурсу». Лише за останні декілька років з'явилася низка статей (М. Банщикова, К. Подобед, Г. Романович, В. Коньков, Ю. Косенко, О. Матвєєва й ін.) і дисертаційних робіт (А. Аракелова, Д. Башшкатова, Ф. Косицька, Ю. Болотова, С. Груєнко, В. Губіна, І. Попова, К. Ткаченко, Е. Хабібулліна, А. Хунагова й ін.), присвячених вивченню дискурсу моди як на матеріалі різних мов, так і в міжмовному (порівняльному та перекладознавчому) аспектах. Зокрема, досліджено мовну актуалізацію аксіоферів англійських модних видань [1], концептуальний простір англійського дискурсу моди [2], жанрову та дискурсивну специфіку французьких і російських каталогів моди [3], топологію російськомовного дискурсу моди порівняно з англійським [4]. Проте, незважаючи на наявні доробки лінгвістів, мовні засоби творення експресивності, що сприяє реалізації прагматичної настанови франкомовного рекламного дискурсу каталогів моди, залишаються недостатньо вивченими.

Метою статті є виявлення й аналіз експресивних лексико-стилістичних засобів франкомовного рекламного-каталожного дискурсу моди. Експресивність розуміється нами як загальна характеристика тексту, «інтегральний результат реалізації емотивності, оцінності, образності, інтенсивності, стилістичної маркованості, структурно-композиційних властивостей, підтексту» [5, с. 186].

Оскільки ми вживаємо в нашій роботі терміни «дискурс» і «текст», уточнимо співвідношення понять, які вони позначають. Текст розуміється як завершений результат комунікативної діяльності людини, дискурс – як явище, яке передбачає «діяльнісне ставлення до тексту, його розгляд у процесі комунікації» [6]. Дискурс являє собою «реальну мовну взаємодію» і «містить текст як складову частину» [7, с. 4].

Об'єктом нашого дослідження є франкомовний рекламний-каталожний дискурс моди, **предметом** – лексико-стилістичні засоби творення експресивності рекламних описів жіночого одягу в онлайн-каталогах.

Матеріалом дослідження слугували описи моделей одягу у франкомовних онлайн-каталогах моди: Anne Weyburn (<http://www.catalogue.fr/Catalogue-Anne-Weyburn>), Balsamik (<http://www.balsamik.fr>), Madeleine (<http://www.madeleine.fr>), Kiabi (<https://www.kiabi.com>), 3 Suisses (<http://www.3suisses.fr>).

Виклад основного матеріалу. Дискурс моди – це інституційний дискурс індустрії моди. Він являє собою продукт свідомої творчості людей світу моди, що є вестиментарним кодом [8, с. 23].

До мовленнєвого жанру власне дискурсу моди відносять опис/презентацію моделі (товару), презентацію дизайнера, кутюр'є, презентацію нової колекції модного одягу, журнал моди, каталог моди, мовленнєвий жанр «нові тенденції в моді», презентацію модного бренду [там само, с. 27].

Рекламно-каталожний дискурс моди, який є об'єктом нашого дослідження, виконує всі функції, притаманні дискурсу моди взагалі, а саме: інформуючу (повідомляє про товар, який відображає нові модні тенденції); інструктуючу (інструкція з догляду за товаром); рекламну (просуває товар); регулятивну (орієнтує людину в модних тенденціях і впливає на її поведінку). В онлайн-каталозі моди застосовуються всі рівні психологічного впливу: когнітивний (передача інформації), афективний (емоційний вплив), сугестивний (навіювання) і конативний (вплив на поведінку) [9].

Невід'ємними частинами презентації моделі одягу в розділі “Vêtements femme” («Одяг для жінок») онлайн-каталогів моди, окрім фотографії, є: найменування моделі, Référence (код товару), Taille (розмір), Couleur (колір), Description détaillée (Descriptif) (опис), Commande et Livraison (замовлення й умови доставки). У деяких каталогах є також розділ “Avis clients” («Відгуки покупців»). Отже, каталог моди поєднує три типи

дискурсів: дискурс моди, рекламний та поштовий дискурси. Така складна дискурсивна природа каталогу моди дозволяє образно схарактеризувати його як «струнку симфонію дискурсів» [10, с. 37].

Лінгвістичний аналіз досліджених онлайн-каталогів показав, що вони характеризуються різноманітністю лексичних одиниць із погляду їхньої нейтральності/експресивності. Насамперед значимо стилістично нейтральну спеціальну лексику, яка виконує здебільшого інформативну функцію.

У рубриці “Commande”, яка складається з розділів “Commande et livraison” («Замовлення і доставка»), “Modes de paiement” («Вид оплати»), “Retours et échanges” («Умови повернення/обміну»), вживається відповідна термінологія: юридична (*taxes, contrat de vente, mentions légales, disposer d'un droit, garantie* тощо), поштова (*envoi, livraison en point retrait, livraison à domicile, colis, transporteur, emballages* тощо) та фінансова (*prix, montant, facturer, frais, espace banque, carte bancaire, détaxe* тощо).

Рекламний текст каталогу моди є креолізованим текстом, тобто це «складне текстове утворення, в якому вербальні й іконічні елементи утворюють одне візуальне, структурне, смислове й функціональне ціле, спрямоване на комплексний прагматичний вплив на адресата» [11, с. 17]. Безумовно, перше, що привертає увагу в презентації моделі одягу в каталозі, – це її фотографічне зображення. Візуальна складова частина передає денотативну інформацію, тобто репрезентує предмет реклами. Основні функції зображення – атрактивна й інформативна. Фотографія моделі – це самостійний, один із найефективніших невербальних засобів впливу на адресата. Проте для більш детальної інформації потенційний покупець звертається до опису моделі.

Розділ “Description détaillée” (“Descriptif”) в онлайн-каталогах зазвичай складається із двох частин: так званої «літератури» [3, с. 20] та технічної характеристики моделі.

Лексика технічної характеристики – це термінологічна лексика, пов’язана з технологією крою та шиття одягу або в’язання, наприклад: *Détails produit: Manches courtes; Coupe cintrée; Col polo (Anne Weyburn). Sweat. Capuche avec motif imprimé et doublure contrastée. Manches longues avec bandes contrastées. Longueur 54 cm environ* (3 Suisses). Уживання такої лексики акцентує увагу на конкретних деталях моделі, об’єктивно характеризує їх. Спеціальна лексика вживається і в описі технічних параметрів моделі, наприклад: *Couleurs disponibles: noir, rouge, camel, kaki. Tissu stretch 71 % polyester, 25 % viscose, 4% élasthanne* (Madeleine).

На особливу увагу з погляду реалізації мовними одиницями прагматичної настанови заслуговує «література», яка здебільшого є рекламним дискурсом, в якій і здійснюється вербальний вплив на адресата.

Як будь-який рекламний продукт, каталог одягу має на меті створити рекламний образ моделі. Рекламний образ – це засіб маркетингової комунікації, який містить інформацію про найбільш значущі якості товару, а також є яскравою, часто гіперболізованою презентацією цих якостей, утіленою в конкретних візуальних і вербальних формах [12, с. 3016]. Тут доречно нагадати про одяг-образ і одяг-опис Ролана Барта, які є не тотожними, а лише еквівалентними реальному одягу [13, с. 37].

У проаналізованих каталогах опис характеризується образністю презентації моделі й оцінністю. Адресант (редактор каталогу/автор тексту) експліцитно або імпліцитно оцінює (звичай-

но, позитивно) рекламовану модель, причому часто описується ефект, суто функціональний або естетичний, від носіння тієї чи іншої речі, наприклад: *Élegant et douillet, ce manteau bouclette vous accompagnera avec chaleur à travers les frimas de la saison* (Balsamik). *On obtient un look des plus frais grâce à ce tee-shirt à l'originale pastèque imprimée* (3 Suisses).

Відомо, що для досягнення своєї основної мети реклама апелює до підсвідомості потенційного покупця, до системи ідеальних із погляду людини образів. Цілком природним є прагнення редакторів каталогів створити в адресата позитивний настрій, позитивне сприйняття моделі, тобто зробити текст емотивним. Емотивність розуміємо як лінгвістичну характеристику сукупності мовних засобів, які здатні викликати в адресата певні емоції, тобто створити емоційний ефект. Емотивність пов’язана із впливальною функцією. «Емотивність є найважливішим компонентом прагматики мови, оскільки найбільш яскраво втілює її впливальною функцію» [14, с. 5].

Емоційний ефект досягається насамперед вживанням емоційно-оцінних лексичних одиниць. Найвживанішими в досліджених каталогах є емоційно-оцінні й оцінні прикметники (*chic, coquette, romantique, harmonieux, idéal, féminin, raffiné, impeccable, sublime, parfait, séduisant, luxueux, noble, ravissant, sensationnel* та ін.). Завдяки таким прикметникам-епітетам характеризується або модель взагалі, наприклад: *Élegante, féminine, facile à coordonner et surtout très tendance. Cette doune est la star de la saison !* (3 Suisses), або її суттєва деталь: *Une silhouette épurée avec encolure arrondie et manches 3/4. La ravissante bande de dentelle ajoute une touche de prestige et de fantaisie* (Madeleine).

Створенню емотивності опису моделі сприяють також підсилювальні прислівники (*complètement, absolument, terriblement, résolument, hyper, ultra*): *Look métallique très chic. Style résolument élégant* (Madeleine). *Belle ampleur et effets volants ultra-féminins : vous serez la star de la soirée avec cette tunique tout en légèreté et en raffinement!* (Balzamik).

Характерною рисою опису моделі в онлайн-каталозі є вживання іменників на позначення абстрактних понять, які редактори каталогів пов’язують із рекламованою моделлю (*style, tendance, valeur, glamour, authenticité, délicatesse, élégance, sobriété, fraîcheur, féminité, qualité, coquetterie, charme, séduction* та ін.): *De la délicatesse avec cette blouse blanche!* (Kiabi). *Jouez votre carte atout charme et séduction avec cette robe dentelle incroyablement féminine <...>!* (Balzamik).

Ужиті в каталогах іменники та прикметники актуалізують цінності, що традиційно асоціюються із жінкою: жіночість, красу, елегантність, привабливість, модність. Проте, з огляду на соціальну і професійну активність сучасних жінок, редактори каталогів звертають увагу потенційних покупців на комфортність і практичність рекламованих моделей одягу. Вони підкреслюють ці якості за допомогою прикметників *pratique, confortable, simple, minimaliste, facile à* тощо: *Ceramica: une matière à la fois chic, climatisante, extensible, facile à entretenir et confortable* (Madeleine), або ж поєднуючи протилежні, на перший погляд, якості моделі: *On aime être élégante tout en restant décontractée, c'est pour ça qu'on choisit cette jolie parka courte!* (Balzamik).

Заслужують на увагу запозичення з англійської мови, вживані в досліджених каталогах. Поруч з англіцизмами, які є термінами на позначення технік шиття, деталей одягу або характеристики тканини (*patchwork, stretch, leggings, push-up*),

замість наявних французьких еквівалентів використовуються запозичення для надання рекламному тексту більшої атрактивності й «сучасності» (*look, dressing, must-have, trendy, glamour*), наприклад: *Style biker réinterprété dans un look métallique* (Madeleine). *Inspiré des 90's, le jean mom a réussi son pari : devenir un véritable must-have* (Kiabi).

Ефективними у створенні експресивності досліджених текстів є також фразеологізми, що підсилюють вплив на емоційну сферу потенційного покупця, наприклад: *Cette jupe crayon coupée près du corps dessine une silhouette à couper le souffle* (Madeleine). *Sobre et élégant, on aime l'esprit smoking de ce pantalon cigarette qui joue la carte de l'originalité avec ses poches passepoilées devant et dos et sa taille haute pour une silhouette ultra-chic* (3 Suisses).

Для привернення уваги адресата та формування в нього позитивного ставлення до рекламованої моделі вживаються дієслова та дієслівні вирази з позитивною конотацією, часто на позначення почуття-ставлення: *séduire, aimer, adorer, charmer, adorer*, зокрема стилістично марковані, як, наприклад, *craque pour* (fam.), або дії-ефекту, який створює модель: *mettre en valeur, sublimer* та ін.: *On adore ce sweat tout doux qu'on aime porter avec les tenues casual!* (Kiabi). *Look impeccable assuré grâce à cet élégant pantalon qui met en valeur la silhouette et qui permet de briller en toute occasion* (3 Suisses). *Craquez pour cette robe adaptée à votre morphologie, la bonne longueur pour un look au top!* (Balzamik).

Для створення оригінального яскравого образу моделі, окрім наведених вище епітетів, редактори каталогів уживають різноманітні стилістичні засоби:

– метафору (з метою створення позитивних асоціацій): *Un rêve de luxe en cachemire qui charme par sa ligne boxy décontractée et son mix de structures* (Madeleine). *Un vrai bonheur de confort et de style : on adopte sans hésiter pour l'été ce pantalon loose <...>!* (Balzamik);

– гіперболу (перебільшена характеристика сприяє емотивності): *Brillez de 1000 feux pour les fêtes!* (Kiabi). *Une veste à l'esprit résolument couture. Elle a une allure incroyable, on peut aussi bien la porter chic ou casual avec un jean* (Anne Weyburn);

– образне порівняння (для створення образного уявлення про результат): *On met en valeur sa silhouette grâce à ce jean étroit qui s'adapte comme une seconde peau* (3 Suisses). *Un allié mode qui nous va si bien et comme un gant: ce pantalon coupe droite gainant nous donne la plus belle des silhouettes et on aime ça!* (Balzamik);

– уособлення (найчастіше уособлено дії): *C'est le manteau à capuche qui nous accompagnera tout l'hiver!* (Balzamik). *Elle (blouse) charme par le choix d'une matière naturelle* (Madeleine).

Під час аналізу лінгвальних засобів творення експресивності описів моделей одягу варто зважати на чинник адресата, який впливає на їх вибір, насамперед гендерний аспект. Очевидно, що в описах одягу для жінок урахуються психологічні особливості цільової аудиторії. За усталеним стереотипом, у жінок, на відміну від чоловіків, переважає «емоційне мислення», яке передбачає інгібуючий вплив емоцій на діяльність» [15]. Це означає, що жінки схильні реагувати не раціонально, а емоційно. У цьому сенсі в проаналізованих текстах описів моделей спостерігається тенденція, характерна для націленої на жінок реклами взагалі, а саме: під час вибору вербальних засобів використовуються особливості жіночої мовленнєвої поведінки – емоційність, фатичність [16, с. 7].

Висновки. Проведений аналіз показав, що описи/презентації моделей в онлайн-каталогах моди, адресованих жіночій аудиторії, апелюють до почуттів та емоцій, використовують емотивну, оцінну лексику, фразеологізми і тропи. Варіювання експресивних засобів в описах модних моделей забезпечує виконання функції непрямої реклами, посилює дію на емоційну, інтелектуальну та вольову сфери адресата, сприяє реалізації прагматичної настанови каталогу моди – стимулюванню продажу рекламованої продукції. Характерною особливістю текстів-описів франкомовних каталогів моди є також експресивність синтаксису, вивчення якого здається перспективним напрямом подальших наукових розвідок.

Література:

1. Аракелова А. Лингвоаксиологические характеристики современного англоязычного дискурса моды : дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Пятигорск, 2017. 272 с.
2. Ткаченко К. Когнитивно-прагматические особенности дискурса моды (на примере англоязычных фэшн-текстов) : дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Москва, 2018. 172 с.
3. Косицкая Ф. Письменно-речевые жанры рекламного дискурса моды в аспекте межъязыковой контрастивности (на материале французских и русских каталогов моды) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.20. Томск, 2005. 22 с.
4. Губина В. Топология современного русскоязычного дискурса моды в аспекте перевода с английского на русский язык : дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.20. Москва, 2015. 275 с.
5. Маслова В. Параметры экспрессивности текста. *Человеческий фактор в языке. Языковые механизмы экспрессивности* / отв. ред. В. Телия. Москва : Наука, 1991. С. 179–205.
6. Александрова О. Когнитивно-прагматические особенности построения дискурса в средствах массовой информации. *Текст и дискурс: традиционный и когнитивно-функциональный аспекты исследования*: сборник научных трудов. Рязань, 2002. С. 34–37.
7. Кибрик А. Анализ дискурса в когнитивной перспективе : дисс. ... докт. филол. наук: 10.02.19. Москва, 2003. 90 с.
8. Косицкая Ф. Дискурс моды и его жанровая дифференциация. *Вестник Томского государственного педагогического университета*. 2014. Вып. № 4 (145). С. 22–27.
9. Ромат Е. Реклама. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 496 с.
10. Косицкая Ф. Каталог моды как симфония дискурсов. *Вестник Восточного государственного педагогического университета*. 2006. № 9. С. 35–40.
11. Анисимова Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация (на материале креолизованных текстов). Москва : Академия, 2003. 128 с.
12. Скнарев Д. Языковые средства создания образа в рекламном дискурсе и кросскультурный фактор. *Fundamental Research. Philological sciences*. 2013. № 10. С. 3016–3021.
13. Барт Р. Система Моды. Статьи по семиотике культуры. Пер. с фр. Москва : Изд-во имени Сабашниковых, 2003. 512 с.
14. Шаховский В. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка. Воронеж : Изд-во Воронежского университета, 1987. 191 с.
15. Чепко И., Мойсова О. Амбивалентность понятий экспрессивности и эмоциональности в гендерно обусловленном вербальном пространстве. *Современные проблемы науки и образования*. 2015. № № 2–3. URL: www.science-education.ru/ru/article/view?id=23997
16. Детинкина В. Рекламный дискурс как способ создания социального мифа : автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.19. Ижевск, 2010. 24 с.

Маринашвили М. Д. Лингвопрагматические особенности франкоязычного дискурса моды (на материале онлайн-каталогов одежды)

Аннотация. Статья посвящена исследованию лексико-стилистических особенностей текстов-описаний женских моделей одежды во франкоязычных онлайн-каталогах моды. Показано, что в силу многофункциональности текстов-описаний, с точки зрения нейтральности/экспрессивности их лексические средства неоднородны. Установлено, что используемая эмоционально-оценочная лексика, англицизмы, фразеологизмы и тропы придают описанию моделей эмотивный, оценочный характер, создают яркий образ модели, способствуя реализации прагматической установки каталога моды.

Ключевые слова: дискурс моды, онлайн-каталог одежды, лексико-стилистические средства, экспрессивность, прагматическая установка.

Marinashvili M. Linguo-pragmatic features of French fashion discourse: clothing online catalogues case study

Summary. The paper deals with lexical and stylistic features of women's fashion products descriptions in French online catalogues. It is shown that as product descriptions are multifunctional their lexical means are heterogeneous from the point of view of neutrality / expressivity. It is found that the used emotional and evaluative vocabulary, anglicisms, phraseologisms and tropes make the fashion product description emotive, evaluative and create a vivid image of product, contributing to realisation of fashion catalogue pragmatic aim.

Key words: fashion discourse, clothing online catalogue, lexical means and stylistic devices, expressiveness, pragmatic aim.

Науменко Н. В.,

доктор філологічних наук,

професор кафедри іноземних мов професійного спрямування
Національного університету харчових технологій

ПРОСОДИЧНІ ЕЛЕМЕНТИ ПІСЕННОГО ТЕКСТУ СТІНГА: СТРОФІКА, МЕТРИКА, РИМА

Анотація. Об'єктом дослідження в статті стали формотворчі складники пісенного вірша Стінга, які належать до сфери просодії: строфічна будова, віршовий розмір, особливості римування. На основі повільного прочитання текстів пісень, разом з їх прослуховуванням, виявлено, що митець активно користується традиційними елементами строфобудови, проте на їхньому ґрунті створює також нові; окрім чітко окреслених розмірів (як дво-, так і три-складових), частотним у його віршах є дольник, що свідчить про неперервність баладної жанрової матриці; рими зужиті органічно чергуються з новаторськими, увиразнюючи сюжетну канву кожної з аналізованих пісень.

Ключові слова: пісня, поезія, творчість Стінга, просодія, строфа, метр, рима.

Постановка проблеми. Основою архітекtonіки пісенного вірша є розміщення і логічний зв'язок образів-емоцій, розвиток думки, перехід від одного почуття чи переживання до іншого. Градації образів і почуттів у ліриці дуже схожі на зміни тональностей, темпів, інтенсивності звучання, характерні для музичних творів, – відхилення, модуляції, контрапункти, динамічні відтінки. У ліриці захоплюють антитези, контрастність образів, підкреслення не тільки змін у русі переживань, настроїв, а й їхніх суперечностей, протистояння між ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретики літератури – І. Безпечний, М. Кодак, Ю. Ковалів, Н. Костенко, А. Ткаченко й інші – цікавилися й цікавляться пошуком зв'язків між версифікаційними формами і жанром, емоційним ладом, змістом твору [9, с. 80]. Досі є актуальними та дискусійними питання, чи існують усталені віршові розміри для конкретних поетичних жанрів; чи кожен розмір однаково придатний для будь-яких віршів, незалежно від їхньої генетичної природи, чуттєвої напруги, образності, мотивів, особливостей мовного вираження.

Структурне упорядкування пісенної лірики на жанровому та просодичному рівнях, важливе для розуміння її місця та ролі в індивідуальному стилі автора, ускладнюється як історичною плінністю маркерів, що надаються поезіям, так і сучасними процесами філологічного термінотворення.

Кристофер Гейбл – автор єдиної монографічної розвідки про творчість Стінга, – хоча й приділяє більшу увагу її музичним особливостям, та не лишає осторонь і просодію. В аналізі низки пісень він виокремлює зразки строф (stanza patterns), визначаючи їх як винахід самого Стінга, наприклад у творах “Straight to My Heart”, “I’m So Happy I Can’t Stop Crying”, “Inside” [11, с. 49, 83, 111]. Рима у піснях К. Гейбл надає термінологічних епітетів «форсовані» (“Russians”), «ґрайливі» (“She’s Too Good for Me”), «кмітливі» (“Perfect Love <...> Gone Wrong”) [11, с. 25, 70, 93].

Мета статті – на основі аналізу просодичних чинників пісенної лірики Стінга (строфічні зразки, віршові розміри, способи римування) установити їхню роль у формуванні змістових полів тексту.

Виклад основного матеріалу. Зовнішня структура ліричних творів, зокрема пісенних, їхня «видима» побудова полягає в поділі тексту вірша на **строфи**, тобто повторювані у вірші поєднання кількох рядків, пов'язаних між собою певною системою рис, способами римування, інтонацією. Для пісні визначальним, хоч і не обов'язковим композиційним елементом є **рефрен**.

Характерною особливістю навіть найпростішої, дворядкової строфи з доробку Стінга є її смислова завершеність:

Stop before you start

Be still my beating heart (“Be Still My Beating Heart”) [14].

The secret marriage vow is never spoken

The secret marriage never can be broken (“Secret Marriage”) [14].

Поділ віршів на строфи є не тільки формою їхньої архітекtonіки, а й чинником внутрішньої побудови, адже кожна строфа передає рух думки, несе певні емоції, їхнє наростання чи, навпаки, згасання. З другого боку, в астрофічних віршах рядки вільно переходять із чотиривірша у двовірш, увиразнюючи поетичне мовлення. Відсутність строфоподілу розширює інтонаційно-синтаксичне наповнення вірша [7, с. 166–167]. Астрофічними бувають поезії неримовані (як білі, так і вільні), писані одним розміром із довільним чергуванням різних клаузул; із довільним поєднанням римованого й неримованого тексту; поезії на одну риму або безсистемні рими.

Деякі прототексти поезій Стінга – англійські балади – мають, за поодинокими винятками, строфічну форму [1, с. 28], хоча ані форма строфи, ані розмір не фіксовані, тому можуть мінятися відповідно до задуму автора.

Сучасні віршознавці виокремлюють три гатунки катренів за способом римування: *парний* (виник у німецькій поезії XII ст.), *перехресний* (сформувався в ліриці трубадурів у XII ст.), *оповитий* (виник у Португалії) [7, с. 177]. Домінантними в піснях Стінга є взірці строф, де кількість рядків у куплеті кратна чотирьом, а у приспіві – двом. Найбільш поширені в його доробку катрени мають здебільшого парне римування, а в деяких піснях у катрені повторюється (один або два рази) останній рядок, який виконує роль рефрену:

In his imagination she's a universe away

Too many of his promises got broken on the way

So she wrote it in a letter all things she couldn't say

And she told him she was never coming home,

She told him she was never coming home,

She told him she was never coming home (“Never Coming Home”) [14].

*Oh, a man builds a cage with the tools he is given,
His casket is sealed with a riveter's gun,
This solitary madness is where he is driven,
It was him who was trapped in the soul cage son,*

It was him that was trapped in the soul cage (“Language of Birds”) [14].

Зрідка у Стінга трапляються строфи-монорими (наприклад, приспів до пісні “When the Angels Fall” або цілі куплети вірша “The Last Ship”).

Немаловажну роль у сприйнятті пісенного твору відіграє **розмір**, яким написано вірш. Так, оскільки мелодика **хорей** народжується початковим наголосом, цей розмір – рухливий, динамічний, танцювальний (що видно з етимології його назви). Цікавою є думка Г. Семенка: хорейним метром найкраще передаються не лише позитивні, а й негативні (страх, гнів, мука, біль) емоції – завдяки його розміреності [7, с. 111]. Залежно від довжини рядка, наявності чи відсутності цезури або позасемного наголосу хорей може бути настільки ритмічним, що легко переходить у спів, танець, рух. Варто поглянути на виписану в стилі реггі «Любов – сьому хвилю» (1985 р.) Стінга, щоби в цьому переконатися:

*In the empire of your senses / You're the queen of all you survey
All the cities all the nations / Everything that falls you way / I say
There is a deeper wave than this / Which you don't understand
There is a deeper wave than this
Tugging at you hand* (“Love Is the Seventh Wave”) [14].

Темп пісні – жвавий, хорейчна домінанта тексту органічно поєднується з пунктирними ритмами ямайської музики. Протилежний приклад – пісня “Practical Arrangement” з альбому 2013 р., вочевидь найповільніша у всьому доробку Стінга. Це той випадок, коли хорей, подеколи чергуючись з ямбом, створює ситуацію задуми, в якій розпочинається душевний діалог ліричного оповідача із жінкою, означеною займенником “you”:

*Am I asking for the moon? / Is it really so implausible?
That you and I could soon / Come to some kind of arrangement?
I'm not asking for the moon / I've always been a realist
When it's really nothing more / Than a simple rearrangement* [14].

Заслуженої слави у світовій поезії зажив **ямб** – найбільш ліричний, найбільш задушевний, пристосований до потреб як сугестивного (спонтанного) виразу думок митця, так і для медитації, ліричного роздуму. Короткі ямбічні рядки дають мелодію ніжну, легку:

*So high above of worlds tonight / The angels watch us sleeping
And underneath a bridge of stars
We dream in safety's keeping <...> (“When the Angels Fall”) [14].
I watch the western sky / The sun is sinking
The geese are flying south / It sets me thinking <...>*

Багатостопним ямбом можна й оповідати, – варто подовжити рядок до 5...6 стоп (можна створити й білий вірш), і ямб звучить майже епічно, не втрачаючи водночас м'якого ліризму [7, с. 52]:

*No earthly church has ever blessed our union
No state has ever granted us permission
No family bond has ever made us two
No company has ever earned commission...
The secret marriage vow is never spoken
The secret marriage never can be broken* (“Secret Marriage”) [14].

Трискладові розміри, хоча й роблять інтонацію вірша дещо монотоннішою, розсудливішою, більш оповідною, ніж двоскладові, у пісенній творчості Стінга взаємопов'язані з такими музичними жанрами повільного темпоритму, як вальс, романс, боса-нова.

Дактилічний метр вносить у розповідь інтонацію піднесення, небуденності (завдяки спорідненості з гекзаметром та елегійним дистихом). На думку античних поетів, дактиль завдяки своїм мовно-художнім якостям здатен глибоко схвилювати душу; тому саме цей метр найзручніший для вираження суму та печалі, сумніву, здивування, він також є способом викликати жаль, співчуття [7, с. 113]. Майстерність Стінга у формуванні такої настроєності за допомогою дактилічної домінанти беззаперечна, про що свідчать такі пісні, як “Children's Crusade”, “Valparaiso”, частково “Island of Souls”.

Амфібрахій створює особливу напругу, яка свідчить про експресивне ставлення поета до зображуваного; у давнину цей розмір, який вважали здатним передати глибокі, могутні почуття, застосовували для відтворення смутку, гніву (як і дактиль), а також для величних описів. У чистому вигляді амфібрахій у піснях Стінга немає, він виступає лише додатковим складником поліметричного вірша, поруч з анапестом (“Island of Souls”):

*And six days a week he would watch his poor father
A working man live like a slave
He drank every night and he dreamed of the future
Of money he never would save <...> (амфібрахій)
What else was there for the ship-builder son? (дактиль)
A new ship to be built, new work to be done <...> (анапест).*

Анапест надає віршовій інтонації епічного та водночас класичного звучання, яке необхідне для узагальнення ліричного переживання, подеколи з гумористичними вкрапленнями. Прикладом такого тексту в Стінга є “The Night the Pugilist Learned how to Dance” («Цієї ночі боксер навчився танцювати»). Оповідач його – професійний спортсмен, закохавшись у гарну дівчину, надумав змінити ремесло на більш витончене й навчитися бальних танців. Для цього він не цурається навіть «вальсувати з мітлюю», подібно до того, як у боксі практикується «бій із тінню»:

*So I swing to the left, I swing to the right,
Keep me eyes on me partner, like I would in a fight,
I just keep to the rhythm and follow the beat,
The important thing's never to look at yr feet,
But a miracle's happened, and your mind's in a trance,
They're all laughing and cheering and looking askance,
On the night that the pugilist finally learned how to dance* [14].

Водночас музичне вирішення багатьох пісень Стінга дозволяє говорити про те, що одним із чільних віршових розмірів його доробку є **дольник**. «Ніби-відсутність» (за влучним висловом А. Ткаченка) одного чи двох складів у стопі дольника компенсується трьома способами: паузою, розтягненням у вимові сусідніх складів, посиленням їх наголошеності [8, с. 358]. Завдяки цим допоміжним чинникам поліфонія нерівноскладових рядів під час читання вірша або прослуховування пісні Стінга створює ностальгійну атмосферу. Такою є, наприклад, “Sister Moon”. Її камерне інструментування (сопрано-саксофон, бас, синтезатор і тарілки) має інтонацію ноктюрна із «заколисуючим» метром вірша – кожен рядок у наведеній нижче строфі відповідає двом тактам розміру 4/4:

*Sister moon // will be my guide
In your blue blue shadows // I would hide
All good people // asleep tonight
I'm all by myself // in your silver light <...>.*

Метричною «родзинкою» у пісні є перший рядок третьої строфи – цитата з архітвору В. Шекспіра (130-го сонета), яка установлює «горизонт очікування» ямба. Та натомість за нею йде довга дольникова фраза:

*My mistress' eyes are nothing like the sun
My hunger for her explains everything I've done
To howl at the moon the whole night through
And they really don't care if I do
I'd go out of my mind, but for you [14].*

Непередбачувана поява рядка іншого розміру, відмінного від попереднього, – характерна риса верлібру, яку можна назвати також його метричною «неправильністю» [6, с. 29]. Це саме стосується й тонічного римованого вірша, в якому непередбачувані варіації розмірів теж, як і у верлібрі, працюють на активізацію думки реципієнта.

В українській віршознавчій літературі неодноразово наголошувалося на універсальності дольника, який є перехідною формою між силабо-тонікою та «чистою» тонікою. Рідкісним не лише в українській, а і в європейській сучасній просодії є **довгий дольник**. У значній кількості текстів Стінга (особливо в нових альбомах) він попервах справляє враження тісноти віршового ряду, отже, складний для виспівування. Однак, як зазначено вище, він працює саме на створення говірної, речитативної інтонації в ліро-спічній або ліричній оповіді. Таким є, наприклад, пригодницький за жанровою домінантою монолог викрадача автомобілів, в якому синкоповані ритми й односкладні (лише з підметом) речення знаменують неспокій персонажа:

*Late at night in summer heat. Expensive car, empty street.
There's a wire in my jacket. This is my trade
It only takes a moment, don't be afraid
I can hotwire an ignition like some kind of star
I'm just a poor boy in a rich man's car
So I whisper to the engine, flick on the lights
And we drive into the night ("Stolen Car") [14].*

Особливого слова варті «співаний верлібр» Стінга. Загалом, вільновірш з'являється на тому рівні еволюції індивідуального стилю автора, коли думка, оправлена в слово й організована секвенцією музичних фраз, досягне глибшого філософського виразу. За Дж. Фрейзером, прочитаний уголос твір, написаний верлібром, не сприймається як вірш [10, с. 58], оскільки його інтонація мінлива й неоднорідна, як звичайна повсякденна мова. Та коли він стає основою для пісні, у ній з'являється такий потужний організаційний чинник – «одиниця повтору», згідно з концепцією О. Жовтіса [4, с. 122]), – як **музична фраза**. Із фраз послідовно будується окреслений репризами **строфід**, що його Емі Ловелл уважала чинником єдності верлібру [цит. за 5, с. 22].

Але тим складніше цей твір нотувати, а потім і виконувати: виспівування одних рядків за сталого музичного розміру (4/4, 7/4, 7/8) чергується з речитативним промовлянням інших, тіснота віршового ряду не дозволяє чітко артикулювати всі слова. Під час прослуховування це помітно в **трьох піснях** Стінга: "Mad about You" (SC, 1991 p.), "I Was Brought to My Senses" (MF, 1996 p.), меншою мірою – у "It's Not the Same Moon" (LS, 2013 p.), завдяки повільному її темпові.

Від співаного **верлібру** доцільно провести паралель до **поліметрії**, яка загалом притаманна пісенній ліриці як чинник її динамізму, особливо в рефренній побудові: і в поліметрії, і у верлібристиці «форма <...> є безпосередній і нічим не обмежений вираз особистого змісту» [6, с. 18]. М. Гаспаров виокремлював три види поліметрії, окреслюючи їх важливими для нашого дослідження категоріями: «музична», «лірична» та «класична» [20, с. 155]. І якщо «музична» поліметрія зумовлена виконанням віршованого тексту під музику і пов'язаними із цим рухами та ритмами, то за поліметрії «ліричної» зміна віршового розміру мотивується зміною настрою ліричного героя або появою нового персонажа. Класична ж поліметрія акцентується на конкретному розмірі, який, то зникаючи, то з'являючись знову, увиразнює тему або кульмінацію теми.

Зокрема, у Стінга такою є пісня "Saint Augustine in Hell". Горизонт очікування фантастичної, «інфернальної» оповіді задається вже музичним оформленням – незвичним для автора розміром 7/4, форсованою ритм-секцією та сольною партією (із частими глісандо) синтезатора Hammond із характерним вібруючим звуком, що, на нашу думку, символізує душевний трепет. Оксиморонна назва відсилає реципієнта до колізії дантової «Комедії», яка розпочинається саме з мандрівки пеклом. Відповідно, музичний розмір зумовлює метрику тексту – чергування довгого дольника із цезурованим 6-стопним хореем:

*If somebody up there likes me somebody up there cares
Deliver me from evil save me from these wicked snares
Not into temptation, not to cliffs of fall
On to revelation, and lesson for us all [14].*

Текст пісні репрезентує й суто романтичний композиційний прийом, укорінений, своєю чергою, у сагу, – синтезування вірша з ритмізованою прозою. На тлі спокійного музичного супроводу Августина в гості припрошує хазяїн пекла, повідомляючи, в якій чудовій компанії Святому належить провести вічність:

Relax, have a cigar, make yourself at home. Hell is full of court judges, failed saints. We've got Cardinals, Archbishops, barristers, certified accountants, music critics, they're all here. You're not alone, you're never alone, not here you're not <...> [14].

Можна зауважити, що варіюванням віршових і прозових рядків у «Святому Августині <...>» Стінг утілює композиційний принцип, що його американський теоретик Д. Лодж назвав «*хаосом життя, упорядкованим штучно організованим хаосом фрагментарного оповідання*» [12, с. 45].

З погляду просодії логічно подивитися і на **римовий репертуар** лірики Стінга. На перший погляд може здатися, що пісенний текст не вимагає особливої, вишуканої, екзотичної рими, і автор його вдовольняється пересічними. Банальна, або жужита, рима у вірші часто стає об'єктом критики: на думку багатьох віршознавців [7, с. 134], такі рими асоціативно викликають одна одну, а отже, створюють горизонт очікування вже відомої ситуації. Та поезія Стінга – приємний виняток із цього правила: адже в його піснях показано настільки небуденні, сильні події, що вторинність рими не сприймається як вада тексту.

Із другого боку, поезія «не може культивувати винятково неповторні, «одноразові» рими; кінче потрібен пласт і «багаторазових», які мають характер банальних. Адже саме повторюваність окремих рим створює певний семантичний підтекст, який сприяє спадкоємності в історичному розвитку поезії» [7, с. 135].

Парадоксально, що зужиті рими за структурою – найчастіше точні. Проте не кожна точна рима є зужитою, особливо якщо йдеться про **дактилічні** співзвуччя, рідкісні для англійської поезії. У Стінга, наприклад, такими є римові пари з пісні “Russians”: *America – hysteria; precedent – president* (у другій збігаються всі звуки, окрім одного: / s / – / z /). Приклади з інших пісень: *happily – family; victories – histories; history – mystery*.

Щоби уникнути ефекту асоціації точних римових пар і окреслених ними ситуацій, співак вдається до рим **неточних**, досить-таки непересічних і сміливих: *precious – possession; greed – fear; myself – health; sorrow – follow; summer – number; town – round; priest – peace; open – broken*. У текстах “Sacred Love” та “The Last Ship” таких рим можна виявити дедалі більше, якщо зважити на «оперне» начало кожного названого альбому: *told – Souls; morning – soaring; melts – else; vision – mission; health – else; baggage – carriage; nothing – coffin; distance – instance; slowly – lonely*.

Частотні в доробку Стінга рими **омонімічні**: *sea – see, I – eye, sun – son* тощо. У вірші “Inside” наявна незвичайна рима-**паліндром**: *raw – war*. Знаковими також є складені співзвуччя, які під час уважного розгляду виявляють характер майже повних **панторим**: *oppression of the mild – aggression as its child* (“History Will Teach Us Nothing”), *binds the stars – hide my scars; pulls the tide – place to hide, slowly sinking – now I’m thinking* (“Ghost Story”).

Увагу читача привертають притаманні англійській мові рими **«різнобуквені»**, за яких написання слів відрізняється, проте у вимові вони між собою співзвучні: *aground – drowned; Casanova – over; sinews – continues*.

«Східна» поезика лірики Стінга, починаючи із “Brand New Day” і далі, помітна в нанизванні **редифних** рим із повторюваним словом після римованих клаузул: *spare now – everywhere now; around here – round here; before us – ignore us; taught us – bought us; between us – had been us*.

Віртуозом рими Стінг, по суті, не є (і це закономірно: у складних римових сплетіннях відчувається заданість, а це дуже шкодить змістові пісні). Тим більш цікаво віднаходити в його текстах несподівані співзвуччя, зокрема **екзотичні**: *burritos – banditos, liters – Señoritas, at all – Neanderthal, lamb – cardiogram, alone – cologne*, та **складені**: *minute – in it, lost homes – tombstones; sister – missed her; better – let her, umbrella – tell her, master – passed her, held her – welder*. В останніх п’яти зразках відбувається дієреза на стику двох лексем: у слові “her” не проспівується / h /, тому рима із прибіжною перетворюється на точну.

Варто наголосити й на застосуванні у творах Стінга **внутрішньої рими**. Свого часу вона набула популярності в давній англійській поезії, коли головним просодичним чинником балади, елементом її жанрової матриці було римування піввіршів [13, с. 426]. Неперевершеними майстрами внутрішньої рими визнано К. Марлоу, Персі Б. Шеллі, Дж. Г. Байрона; свій унесок в її розвиток на сучасному етапі зробив також Стінг:

I pray every day to be strong <...> (“Moon over Bourbon Street”).

The passengers ignore her just a girl with an umbrella

And there’s nothing they can do for her, there’s nothing they can tell her <...> (“Never Coming Home”).

Nineteen thousand tons of steel they used to shape the mighty keel <...> (“Ballad of the Great Eastern”)

Строфіка пісень Стінга часто зумовлює сталі **принципи римування** – здебільшого парне або перехресне. Але, окрім традиційних парних, автор створює секвенції вищого ґатунку – **потрійні**: *“But a miracle’s happened, and your mind’s in a trance, / They’re all laughing and cheering and looking askance, / On the night that the pugilist finally learned how to dance”*; **четверні**: *“We may not drive Rolls Royces, we’re hardly spoilt for choices, / If we’re to pay invoices, we’ll need to raise our voices <...>”* (“Show Some Respect”), навіть **п’ятиріні**, причому глибокі: *We’ll the first to arrive saw these signs in the east, Like that strange moving finger at Balthazar’s Feast, Where they asked the advice of some wandering priest, And the sad ghosts of men whom they’d thought long deceased, And whatever got said, they’d be counted at least, When the last ship sails* (“The Last Ship”) [14].

Висновки. Творчі шукання Стінга – унікального поета-пісняра, намагання знайти «самовите» слово та незвичайне сполучення слів-образів, яке допоможе розшифрувати «внутрішню форму» кожного з елементів віршованого тексту, метафоризують не лише семантичні поля слів-явищ, а й їхні фонетико-звукові й ідіоматичні образи, інакше кажучи, «ауру» кожного слова.

За допомогою численних просодичних і мовностилістичних прийомів Стінг робить спробу відновити в співаній поезії первісний синкретизм життя людини, довкілля та творчості як способу їх осмислення. Водночас у творах пов’язуються образ людини або речі з видовими ознаками, діями та станами; речам або їхнім рисам надаються ознаки дієвості.

Змістовою домінантою пісні зумовлено **просодичні особливості** творчості Стінга: строфічну або астрофічну композицію, розмаїття віршових розмірів, римування (найчастотнішими римами є чоловічі, точні, парні, а якщо й зужиті, то завдяки глибинному змістовому наповненню пісні вони не «псуують» її, а наближають до розмовної інтонації). Під час повільного прочитання виявлено, що оригінальні прийоми віршування в митця не повторюються в інших текстах, а їх поява не сприймається як формальна заданість, і це можна поставити як заслугу авторів.

Актуальним напрямом подальшого дослідження вбачається глибоке дослідження пісенних віршів Стінга в аспекті співвідношення формозмістових компонентів тексту (тематики, проблематики, ідеї, образності, жанру, композиції та мови). Доцільним у цьому розрізі вбачається зіставлення поезій відомих (“Englishman in New York”, “Fragile”, “Shape of My Heart”, “Desert Rose”) із менш відомими (“The Secret Marriage”, “When the Angles Fall”, “St. Augustine in Hell”, “The Last Ship”), а також з їхніми вірогідними прототекстами в англійській та інших літературах.

Література:

1. Арендаренко І. По дорозі й назустріч (англійська та українська романтичні поезії: порівняльна типологія і поезика) : монографія. Київ : ПЦ «Фоліант», 2004. 216 с.
2. Гаврилюк Н. Український поліметричний вірш : монографія. Київ : Фенікс, 2009. 252 с.
3. Гаспаров М. Очерк истории европейского стиха. Москва : Фортуна Лимитед, 2003. 272 с.
4. Жовтис А. Стихи нужны... Избранные статьи. Алма-Ата : Жазушы, 1968. 270 с.
5. Ионкис Г. Английская поэзия XX века. Москва : Высшая школа, 1980. 128 с.

6. Науменко Н. Серпантинні дороги поезії: природа та тенденції розвитку українського верлібру : монографія. Київ : Сталь, 2010. 518 с.
7. Семенюк Г., Гуляк А., Науменко Н. Літературна майстерність письменника : підручник. 2 вид., доп. Київ : Сталь, 2015. 405 с.
8. Ткаченко А. Мистецтво слова: Вступ до літературознавства : підручник для студентів гуманітарних спеціальних вищих закладів. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2003. 448 с.
9. Christ C. Victorian and Modern Poetics. Chicago : University of Chicago Press, 2003. 178 p.
10. Fraser G.S. Meter, Rhyme and Free Verse. London : Methuen, 1970. 88 p.
11. Gable C. The Words and Music of Sting. London : Greenwood Publishing Group, 2009. 170 p.
12. Lodge D. The Modes of Modern Writing: Metaphor, Metonymy and the Typology of Modern Literature. New York : Cornell University Press, 1977. 219 p.
13. McLane M. Ballads and Bards: British Romantic Orality. *Modern Philology*. February 2001. Vol. 98. № 3. P. 423–443.
14. Sting (Sumner, G. M.). Lyrics. URL: www.sting.com/discography.albums.

Науменко Н. В. Просодические элементы песенного текста Стинга: строфика, метрика, рифма

Аннотация. Объектом исследования в данной статье стали формообразующие компоненты песенного стиха Стинга, относящиеся к сфере просодии: строфическое строение, стихотворный размер, особенности рифмовки. Путем медленного прочтения текстов песен, наряду с их

прослушиванием, определено, что автор активно пользуется традиционными элементами строфики, но при этом на их основании создает также новые; кроме четких размеров (как дву-, так и трехсложных), частотным в его стихах является дольник, что свидетельствует о непрерывности балладной жанровой матрицы; рифмы банальные органично чередуются с новаторскими, делая более выразительной сюжетную канву каждой из проанализированных песен.

Ключевые слова: песня, поэзия, творчество Стинга, просодия, строфа, метр, рифма.

Naumenko N. Prosodic elements of Song Lyrics by Sting: stanza patterns, meters, rhyme

Summary. The objects for this article are the shape components of Sting's works, which belong to the field of prosody – the stanza patterns, the poetic meters, and the specifications of rhyming. With a method of “close reading” of the songs, along with listening to them, the author of the article reveals that, firstly, Sting does actively use the traditional elements of stanza composition but otherwise creates his own patterns; secondly, the dolnik (a three-syllable meter with one to three syllables omitted from a separate line) is frequent in Sting's verses, together with formal meters, which is an evidence of ballad genre matrix actualized in his works; thirdly, the banal rhymes get organically alternated with those innovative, making the narrative structure of each analyzed song more intrinsic.

Key words: song, poetry, works by Sting, prosody, stanza, meter, rhyme.

Окулова Л. О.,

доцент філологічної кафедри

Одеського національного морського університету

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ З ТОЧКИ ЗОРУ КАТЕГОРІЇ ВВІЧЛИВОСТІ

Анотація. Стаття окреслює коло питань, присвячених гендерним дослідженням у лінгвістиці. Здійснено аналіз теоретичної літератури з метою окреслення низки причин, що зумовлюють появу гендерних розмежувань у спілкуванні. Проаналізовано основні відмінності у ввічливому спілкуванні чоловіків та жінок. Робиться висновок про те, що чоловіки більш схильні до вживання модальних слів, вибачень та розділових питань. Це надає їм змогу пом'якшити вроджену різкість та категоричність у спілкуванні. Мовленню жінок більшою мірою притаманні комплімент та подяка, що допомагає їм зберегти гармонію під час спілкування.

Ключові слова: ввічливість, вибачення, гендер, комплімент, мовленнєвий акт, модальність, подяка, розділове питання.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку лінгвістики вчені погоджуються з тим, що ввічливість є основним елементом міжособистісного спілкування. Вона сприймається як найголовніший та найважливіший регулятор поведінки людини в суспільстві, необхідний для досягнення найбільш ефективної соціальної взаємодії. Однак останнім часом привертається увага й до гендерного аспекту ввічливого спілкування. Інакше кажучи, досить активно вивчаються відмінності ввічливого мовлення чоловіків та жінок, визначаються стратегії та тактики, що дозволяють представникам протилежної статі реалізувати свої інтенції, за збереження гармонії спілкування.

Об'єктом нашого дослідження є гендерний аспект, розглянутий з погляду категорії ввічливості. **Предметом** вивчення обрано лінгвальні засоби вираження категорії ввічливості, що переважають у мовленні чоловіків і жінок.

Метою статті є виявлення й окреслення відмінностей у мовленні чоловіків та жінок під час ввічливої комунікації. Досягнення мети передбачає виконання таких *завдань*:

- 1) проаналізувати поняття «ввічливість»;
- 2) описати причини, що зумовили появу гендерних відмінностей у комунікації;
- 3) проаналізувати відмінності жіночого та чоловічого спілкування;
- 4) окреслити лінгвальні засоби реалізації ввічливості з урахуванням гендерного критерію.

Матеріалом дослідження послуговували мовленнєві епізоди, відібрані з текстів сучасних англомовних художніх творів, загальним обсягом 1 287 сторінок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом категорії ввічливості присвячується багато праць щодо мови та гендеру. Цікавість до взаємозв'язку категорії ввічливості та гендеру спричинена численними твердженнями вчених-лінгвістів, зокрема Р. Лакоффа, про те, що жінки – більше лінгвістично ввічливі за чоловіків. Того самого висновку доходить П. Браун і Дж. Холмс, спираючись на власні спостереження.

Вважається, що жінки люблять спілкуватися. Вони сприймають розмову як спосіб підтримки відносин, особливо із друзями та рідними. Жінки застосовують мову, щоби встановити та розвивати особисті взаємовідносини. Чоловіки розглядають мову як засіб отримання та передачі інформації. Для них розмова – це засіб досягнення якогось результату: отримання інформації чи вирішення проблем [6, с. 2].

Дж. Холмс вважає, що жінки є більш ввічливими, ніж чоловіки, адже вони більш сконцентровані на емоційному, а не на інформаційному аспекті комунікації. Ввічливість – це експлікація піклування про почуття інших [6, с. 4]. Вибачення за турбування, запрошення на чай, звертання «мадам», «сер», відмова від бранних слів у розмові – усе це можна розглядати як приклади прояву ввічливості. Тому визначення лінгвального інструментарію реалізації категорії ввічливості з урахуванням критерію гендерної приналежності зумовлює *актуальність* нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. У повсякденному вживанні термін «ввічливість» описує лише формальну та дистанційну поведінку, коли мовець не прагне нав'язати щось співрозмовнику або вторгнутися на його територію. Бути ввічливим – виявляти повагу до партнера з комунікації [6, с. 4].

Дж. Холмс визначає ввічливість як поведінку, що передбачає позитивну турботу про інших. Науковець вважає, що ввічливість припускає дистанційну поведінку. Інакше кажучи, ввічливість експлікує доброзичливість мовця до партнера з комунікації.

У кожній мові є набір інструментів, за допомогою яких мовець може підкреслити силу свого мовленнєвого акту для оформлення позитивної ввічливості чи, навпаки, пом'якшити його для вираження негативної ввічливості. В англійській мові є декілька стратегій і тактик вираження позитивною та негативною ввічливістю. Наприклад, модальні дієслова *may, might, could*, модальні слова *perhaps, possibly, maybe* вживаються мовцем як обмежуючі форми та функціонують як стратегії негативною ввічливістю. Дж. Холмс зазначає, що модальні засоби мають місце в разі вираження емоційного стану мовця, який прагне не осоромитися перед співрозмовником, вони є маркерами вираження категорії ввічливості [7, с. 156].

Сьогодні більш поширеною є тенденція розглядати чоловіків та жінок як рівних. Однак існує різниця у використанні лінгвальних засобів різностатевими учасниками комунікації, що зумовлено низкою причин, а саме:

- вродженими біологічними відмінностями;
- процесами соціалізації;
- нерівномірним розподілом влади в суспільстві [1, с. 50].

Традиційне виховання та соціалізація людей змінилися, як наслідок, змінилися й сприйняття поняття «гендер».

У ХХ ст., завдяки досягненням промислового та технічного прогресу, відбувається зближення норм поведінки чоловіків

та жінок. Індустріалізація зрівняла функціональну значущість статевих відмінностей. Жінка має деяку соціальну свободу та можливість відчувати себе таким же членом суспільства, як і чоловік, вона претендує й на власну соціальну роль в ньому. Багато в чому це пов'язано із соціокультурними модифікаціями, змінами в процесі виховання дітей. Реальні гендерні відмінності в чоловіків та жінок досить незначні, адже в більшості типів поведінки в чоловіків та жінок більше подібного, ніж відмінного. Справді, біологічні відмінності між чоловіком та жінкою зовсім не передбачають значних гендерних розходжень, а традиційні гендерні ролі не задовольняють повною мірою потреб сучасного суспільства [2, с. 1].

Однак у свідомості людини все ще наявні «гендерні стереотипи», через які вона сприймає представників протилежної статі як абсолютно відмінних від неї людей. Ці гендерні настанови часто діють як соціальні норми, якщо людина дотримується цих «правил», вона отримує соціальне схвалення або уникає соціального осуду [2, с. 1].

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. соціальні правила змінюються, вони набувають нових форм і гендерних настанов. Чоловіки та жінки мають майже рівні права у сфері освіти та професійної діяльності.

Поняття «мужність» не викликає в уяві образ міцного хлопця, що працює цілими днями та перекладає всю відповідальність за виховання дітей на жінку. Сьогодні ми досить часто спостерігаємо протилежну тенденцію: чоловіки піклуються про дітей, не цураються хатньої роботи, є більш відкритими та не приховують своїх почуттів. Жінки ж можуть працювати в будь-якій професійній сфері й обіймати такі ж посади, як і чоловіки. Мова допомагає людям виразити свою ідентичність та стать, тому разом зі змінами уявлень людей про «мужність» і «жіночність» перетворюється й мова представників тієї чи іншої культури [1, с. 51].

Те, що Р. Лакофф вважала «жіночою мовою», набуває нового оформлення. Різке розмежування лінгвальних засобів, що вживають чоловіки та жінки, зникає. Відтепер межа відокремлює владне та безвладне мовлення, притаманне різностатевим представникам суспільства залежно від ситуації [10, с. 94].

Прагнення жінок мати рівні із протилежною статтю права та досягнути успіху у сферах, що раніше цілковито належали чоловікам, призводить до того, що їхня поведінка змінюється та досить часто розглядається як невічлива, неприйнятна їм. Жінки прагнуть до простоти висловлювання, вони стають більш прямолинійними, висловлюючи свої думки. Отже, змінюються правила мовленнєвого етикету, відбуваються перетворення у виборі мовних форм та конструкцій вираження категорії ввічливості.

У нашому дослідженні ми спробували виявити лінгвальні засоби та прийоми вираження категорії ввічливості, які характерні для чоловіків та для жінок залежно від контексту та ситуації.

Пом'якшуючі слова та вислови вживаються в мовленні з метою вираження невпевненості в правильності висловлювання, а також для експлікації поваги до думки співрозмовника чи певного ступеня залученості та згоди з його думкою.

До пом'якшуючих слів та висловів уналежнюємо модальні дієслова (*can, could, may, might, must, should*), модальні слова (*probably, perhaps, maybe*), дієслова із семантикою сумніву, впевненості та залученості (*suggest, believe, assume, argue*), обмежуючі слова (*sort of, quite, rather*), прислівники (*some-*

times, seldom), підрядні речення типу *It appears that, It could be the case that*.

Аналіз нашої вибірки показує, що кількісна різниця у вживанні модальних дієслів чоловіками та жінками незначна. Цей показник становить 53% у мовленні чоловіків та 47% у мовленні жінок. Що стосується модальних слів, то в чоловічому мовленні їхня частка трохи більша та становить 67%, тоді як в мовленні жінок цей показник – 33%. Припускаємо, що це зумовлено бажанням чоловіків не образити почуття співрозмовника, пом'якшуючи власні висловлювання, досягаючи своєї комунікативної мети, що було б неможливим за прямого оформлення висловлювання. Наприклад: відомий бізнесмен пропонує організувати зустріч із Люком, чоловіком Беккі, який має залізну хватку в бізнесі, незважаючи на свій досить молодий вік. Беккі не може вирішити за чоловіка, зустрічатися йому чи ні із цим бізнесменом. Прохання бізнесмена містить модальне слово *perhaps* та модальне дієслово *could*, які пом'якшують його вимогу. У відповіді жінки також є модальне дієслово *would*, що робить її репліку м'якою та нібито готує ґрунт для можливої відмови:

“Perhaps we could set up a meeting this week? As I say, we're very anxious to have your husband, Luke, on board.”

“My husband would be delighted to help you” [13, с. 95].

Цікавим, на наш погляд, є пом'якшуючий вислів *You know*. Ця фраза експлікує певний ступінь солідарності між комунікантами, які є добрими знайомими. Навіть більше, вона вживається як орієнтований на адресата прийом позитивної ввічливості, скорочуючи дистанцію між мовцями та залучаючи їх до спільної теми спілкування. Наші спостереження збігаються з результатами дослідження Є. Демченко: *You know* частіше вживається жінками, ніж чоловіками (69% та 31% відповідно). Проілюструємо прикладом: молода дівчина Андреа намагається влаштуватися на роботу в редакцію одного з найпрестижніших журналів моди. Коли вона приходить на співбесіду, жінка на ім'я Шерон веде її до асистентки головного редактора. Поки вони прямують до необхідного кабінету Шерон говорить Андреа про велику конкуренцію та низькооплачувану роботу. Жінка вживає *You know*, тим самим зближуючись із можливою новою колегою та ставлячись до неї з розумінням:

“A short, svelte woman introduced herself as Sharon. “So, dear, you're looking to break into magazines, are you?” – she asked as she led me past a string of long-legged model look-alikes to her stark, cold office. “It's a tough thing to do right out of college, you know. Lots and lots of competition out there for very few jobs. And the few jobs that are available, well! They're not exactly high-paying, if you know what I mean”” [14, с. 10].

Однак і чоловіки, і жінки вживають *You know* на пом'якшення різкості свого висловлювання, щоби не збентежити й не образити співрозмовника. Однак Дж. Холмс вважає вираз *You know* ввідним елементом, що може експлікувати як невпевненість, так і впевненість мовця [5, с. 60].

Вислів *Sort of* також функціонує як маркер прояву солідарності. На відміну від вищезгаданого висловлювання, *Sort of* частіше вживається чоловіками, які експлікують свою невпевненість чи виправдовують свої вчинки. Що стосується жінок, то вони вживають *Sort of* для пом'якшення зауваження або поради.

Комплімент передбачає мовленнєву дію, що вербально являє собою формулу, спрямовану на вираження схвалення чи заохочення у відповідній ситуації спілкування.

Жінки сприймають компліменти на свою адресу як форму рольової поведінки, прийнятої та схваленої суспільством. Чоловіки не вважають компліменти найкращим мовленнєвим засобом вираження солідарності, дружнього ставлення до партнера, тому вони вживають компліменти в ситуаціях, передбачених правилами етикету.

На лексичному рівні для компліментів характерне використання позитивно-оцінних прикметників *adorable, fantastic, fabulous, great, good, charming* тощо. На синтаксичному рівні спостерігається переважне вживання простих речень.

Наступними розглянемо мовленнєві акти вибачення та подяки.

В англійській комунікативній культурі вибачення супроводжує будь-які дії, спрямовані на компенсацію мовленнєвого акту, що загрожує спокою співрозмовника. *Excuse me* та *Sorry* є семантично сталими, тобто вони не несуть прагматичної цінності. Те ж саме стосується слів подяки. Англійці висловлюють подяку за будь-яку, навіть незначну дію, тим самим експлікуючи незалежність та небажання втручатися, впливати на співрозмовника або бути його боржником.

Вважалося, що жінки вибачаються частіше, ніж чоловіки, тим самим виказуючи свою невпевненість та підпорядкований стан. Однак проведений аналіз показує, що в сучасному світі жінки рідше використовують маркери вибачення *Pardon, Excuse me, Sorry, Apologize*, на відміну від чоловіків. У кількісному співвідношенні показник вживання вибачення в чоловічому та жіночому мовленні становить 62% та 38% відповідно.

Щодо подяки ми спостерігаємо зворотну тенденцію: жінки частіше висловлюють подяку (59%), на відміну від чоловіків (41%). У наведеному прикладі ми спостерігаємо висловлення подяки: Анастейша виручає свою найліпшу подругу. Дівчина бере інтерв'ю в молодого, досить успішного підприємця. Коли вона повертається додому, подруга не просто дякує Анастейші, вона підкреслює те, що вона перед подругою в боргу:

"Ana, thank you so much for doing this. I owe you, I know" [12, с. 19].

У наступному прикладі наведена подяка чоловіка: Крістіан дякує своєму помічникові за допомогу в керуванні яхтою під час морської прогулянки. Подяка молодого чоловіка досить стримана. На її ширість вказують лише кинесичні ознаки, а саме тепла посмішка, адресована помічнику:

"Thank you, Joe." *Christian smiles warmly at him* [12, с. 87].

Варто приділити особливу увагу розділовим питанням, які є предметом палких дискусій учених щодо їх прагматичного функціонування в мовленні.

У літературі першої половини ХХ ст. розділові питання розглядалися як характерна риса жіночого мовлення. Р. Лакофф стверджує, що розділові питання асоціюються з невпевненістю [9, с. 6]. Подібну думку висловлюють й інші вчені (П. Фішман та Б. Прайслер) [4; 11]. Лінгвісти погоджуються з тим, що саме цей тип питання виконує лише одну функцію – підтримуючу. Однак ця гіпотеза викликає безліч сумнівів. На думку П. Кунсманна, ця гіпотеза не підкріплена емпіричними доказами, які б підтвердили те, що жінки частіше вживають розділові питання, ніж чоловіки [8, с. 2–3]. Б. Дюбо й І. Крауч проводять власне дослідження, у результаті якого доходять висновку, що саме чоловіки, а не жінки, вживають розділові питання [3, с. 291].

Вважаємо, що це пов'язано з тим, що прагматична функція розділових питань не лише підтримуюча. Окрім невпевненості,

сумніву та бажання освоїтися в суспільстві, розділові питання функціонують як прийоми ухильності й інтенсифікації. Вони полегшують комунікацію [цит. за 1].

Дослідження Дж. Холмс показують, що чоловіки вживають розділові питання з метою висловити невпевненість, тоді як для жінок вони слугують для полегшення спілкування. Друга частина розділового питання, так званий *tag*, може виражати як модальне, так і емоційне значення залежно від контексту. Модальне значення конструкції полягає в тому, щоби підтвердити інформацію, в якій мовець невпевнений. Такі питання орієнтовані на мовця, адже вони потребують від адресата підтвердження висловлювання адресанта [7, с. 52]. Емоційне значення може бути *пом'якшувачим*, тобто експлікувати турботу про адресата, *пом'якшувати* різкість висловлювання, що містить негативні емоції, та підтримуючим, тобто надавати можливість адресату підтримати та продовжити комунікацію.

Дж. Холмс акцентує увагу на тому, що чоловіки більш схильні вживати розділові питання з модальним значенням, тоді як жінки – з підтримуючим [5, с. 69].

Аналіз нашого експериментального матеріалу підтверджує схильність чоловіків до частішого вживання розділових питань.

Висновки. Результати наукових розвідок уможливили встановлення того факту, що в мовленні чоловіків та жінок, безсумнівно, є розбіжності у вживанні деяких лінгвальних засобів під час спілкування, що зумовлені низкою причин: вродженими біологічними відмінностями; процесами соціалізації; нерівномірним розподілом влади в суспільстві. Що стосується мовних засобів, що вживаються представниками протилежної статі, то чоловікам більш властиво вживати *пом'якшувачі* слова та вирази, щоби проявити солідарність із співрозмовником. В їхньому мовленні частіше має місце *Sort of*, тоді як *You know* більш притаманне жінкам. Компліменти також більш характерні для жінок, адже чоловіки роблять комплімент тільки тоді, коли цього вимагають умови прийнятого в суспільстві етикету. На відміну від жіночого, у мовленні чоловіків також спостерігається частіше вживання мовленнєвого акту вибачення, тоді як жінки віддають перевагу подяці. Розділові питання в мовленні чоловіків зазвичай експлікують невпевненість; у мовленні жінок вони слугують засобом полегшення спілкування.

Перспективою нашого дослідження вбачаємо порівняльне вивчення лінгвальних засобів вираження категорії ввічливості в українській та англійській мовах.

Література:

1. Демченко Е. Семантико-синтаксические средства выражения категории вежливости в английском и русском языках : дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.19. Ростов-на-Дону, 2007. 168 с.
2. Лавриненко В. Гендерные различия в коммуникации. *Университетские чтения* 2006. Москва, 2006. Симпозиум 1. Сек. № 1–20: Актуальные проблемы языкознания и литературоведения. С. 120–145.
3. Dubious B., Crouch I. The Question of Tag Questions in Women's Speech: they Really Don't Use More of Them. *Language in Society*. 1975. Issue 4. P. 289–294.
4. Fishman P. Conversational Insecurity. *Language: Social Psychological Perspectives*. Oxford, 1980. P. 127–132.
5. Holmes J. Hedging, fencing and other conversational gambits: an analysis of gender differences in New Zealand Speech. *Women and Language in Australian and New Zealand Society*. Sydney, Australian Professional Publications, 1987. P. 59–70.
6. Holmes J. Women, Men and Politeness. Longman, 1995. 254 p.

7. Holmes J. Women's Language: A Functional Approach. *General Linguistics*. 1984. Issue 24/3. P. 149–178.
8. Kunsmann P. Gender, Status and Power in Discourse Behavior of Men and Women. *Linguistics online*. Issue 5. 2002. URL: <https://aggslanguage.wordpress.com/2009/08/12/gender-status-and-power-in-discourse-behavior-of-men-and-women/>.
9. Lakoff R. language and women's place. New York, 1975. 382 p.
10. O'Barr W., Atkins B. "Women's language" or "powerless language"? *Women and Language in Literature and Society*. New York, 1980. P. 93–110.
11. Preisler B. Linguistic Sex Roles in Conversation: social variation in the expressing tentativeness in English. Berlin, 1986. 347 p.

Ілюстративні джерела:

12. James E. Fifty Shades of Grey. London, 2012. 514 p.
13. Kinsella S. Shopaholic and Sister. London, 2004. 382 p.
14. Weisberger L. The Devil Wears Prada. London, 2003. 391 p.

Окулова Л. А. Гендерный аспект с точки зрения категории вежливости

Аннотация. В статье рассмотрены вопросы, посвящённые гендерным исследованиям в лингвистике. Проведен анализ теоретической литературы, который позволил определить ряд причин, способствующих появлению гендерных отличий во время общения. Проанализированы основные отличия вежливого общения мужчин и женщин.

В результате, автор приходит к выводу, что мужчины больше склонны к употреблению модальных слов, извинений и разделительных вопросов, что позволяет им смягчить врождённую резкость и категоричность в общении. Речь женщин в большей степени характеризуется комплиментами и благодарностями, которые помогают им поддерживать гармонию во время коммуникации.

Ключевые слова: благодарность, вежливость, гендер, извинение, комплимент, модальность, разделительный вопрос, речевой акт.

Okulova L. Gender aspect from the viewpoint of politeness category

Summary. The given paper deals with a number of questions concerned with gender studies in linguistics. The conducted analysis of theoretical literature has allowed us to single out the reasons that promote appearance of gender differences during communication. The characteristic features of male and female communication are properly analysed. As a result, the author of the paper concludes that males are more apt to use modal words, apologies and tag-questions. These help them to mitigate their natural harshness in communication. Females' speech is rich in compliment and gratitude speech acts that contribute to supporting harmonious interaction.

Key words: apology, compliment, gender, gratitude, modality, politeness, speech act, tag-question.

Павленко Н. О.,
старший викладач кафедри англійської мови
Київського університету імені Бориса Грінченка

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЛЮДИНИ ЗА ЇЇ ЗДІБНОСТЯМИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ І СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню лінгвокультурологічних та семантичних особливостей фразеологічних одиниць, що номінують людину за її здібностями. Під час аналізу мовного матеріалу окреслена семантична специфіка ідіом на позначення розумових і фізичних здібностей чоловіків та жінок. Встановлено типи фразеологічних номінацій, завдяки яким сформовано досліджувані одиниці.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, гендерний компонент, етимологія, семантика, фразеологічна номінація.

Постановка проблеми. Із часом зміни в суспільних поглядах та орієнтирах відображаються в словниковому складі мови, фразеологічному зокрема. Як засвідчують наукові розвідки, фразеологічна система нерозривно пов'язана з лінгвокультурологічною складовою частиною, оскільки мовні форми, до яких можна віднести й фразеологічні одиниці, є носіями культурних кодів про настанови й специфічні риси народної ментальності. Зв'язок лінгвокультурології і фразеології висвітлено в працях таких науковців, як С.Н. Денисенко [5], І.Ф. Заваринська [6], Г.Р. Захаріна [7], Л.М. Колесникова [9], В.А. Маслова [11] та багатьох інших [1; 2; 4; 8; 10; 12].

Мета статті полягає у встановленні й описі лінгвокультурологічних та семантичних особливостей англійських ідіом, що номінують людину за її здібностями. Проблема розкриття особливостей репрезентації гендерного компонента англійських ідіом на позначення здібностей людини розв'язується шляхом семантичного і лінгвокультурологічного аналізу гендерно маркованих засобів фразеологічної номінації, що й обумовлює актуальність дослідження. **Предметом** дослідження стали лінгвокультурологічні та семантичні особливості ідіом, що номінують чоловіків або жінок за їхніми здібностями. **Матеріал** дослідження становлять 225 фразеологічних одиниць-номінацій людини за її здібностями, які отримано методом суцільної вибірки із сучасних фразеологічних словників [10; 14; 15; 16].

Виклад основного матеріалу. Під час вивчення гендерної специфіки досліджуваних одиниць постає питання, яким чином можна зафіксувати гендерний компонент у значенні ідіоматичного виразу. Отже, для виявлення всіх складників фразеологічного значення, встановлення місця гендерного компонента та його зв'язків з іншими складниками в структурі фразеологічного значення, застосовано макрокомпонентну модель, запропоновану В.М. Телія [13, с. 107], яка містить декілька компонентів фразеологічного значення (deskriptivний емотивний, оцінний, стилістичний, мотиваційний та граматичний), що корелюють один з одним. Особливо це є релевантним для вивчення імпліцитних механізмів гендерної репрезентації значення англійськомовних фразеологізмів, адже для цього необ-

хідне детальне дослідження всіх компонентів, що перебувають у тема-ремагічному зв'язку [8, с. 31].

У межах дослідження фразеологічних одиниць на позначення здібностей можна виділити ідіоми, які стосуються фізичних можливостей та розумових здібностей, або, інакше кажучи, індивідуально-психологічних особливостей, що є суб'єктивними умовами успішного або навіть неуспішного здійснення певного роду діяльності, як-от: *Tom fool (or Fool)* – «Том дурень», *a foolish person* – «дурень, бовдур» [10; 15].

Отже, добір матеріалу в процесі формування групи фразеологічних одиниць на позначення розумових здібностей та фізичних можливостей людини здійснювався за такими критеріями:

- наявність антропонімічних лексем на позначення ментальних і фізичних здібностей людини в структурі ідіом (*wise man, he, man* тощо): *the wise man is born to rule the fool* – букв. «мудрий завжди править дурнями» – *people who are intelligent al ways man age the people who are not* – «розумні люди завжди керують тими, хто не дуже кмітливий» [10; 16];

- виокремлення слова-ідентифікатора гендерного компонента і в структурі, і в значенні фразеологічних одиниць групи (*someone, people, person* тощо): *a proper Charley* – букв. «правильний Чарлі», *a fool or stupid person* – «повний, набитий дурень» [10; 15].

За етимологією фразеологічні одиниці на позначення здібностей людини можуть бути розподілені за такими групами:

- ідіоми-історизми: *Tom O'Bedlam* – букв. «Том із Бедламу», *a wandering mendicant either mad or feigning to beso* – «божевільний, безумний» (прізвисько божевільних, яких відпустили з Бедламу, лондонського будинку божевільних, просити милостиню); *the Admirable Crichton* – «незрівняний Крайтон», *a learned person (especially in humanities)*; *some one who by long study gained mastery in one or more disciplines* – «учений, освічена людина, вчений муж» (за ім'ям відомого шотландського вченого XVI ст. Дж. Крайтона, що здобув ступінь магістра в чотирнадцять років; Дж. Крайтон вирізнявся дуже привабливою зовнішністю) [10; 14; 16];

- біблеїзми: *a prophet is not without honour, save in his own country* – букв. «не славний пророк у вітчизні своїй, немає пророка в своїй вітчизні», *a person's gifts and talents are rarely appreciated by those close to them* – «люди не вірять у талант, геніальність або істинність слів людини, яка перебуває поруч із ними» (Mathew XIII, 57) [10; 14]. Уперше цей вираз ужито в євангельському вірші: «<...> Ісус же сказав їм: не буває пророк без честі, то хіба лише у вітчизні своїй і в будинку своєму». Інколи вислів цитується старослов'янською мовою: «Несть пророку у вітчизні своїй». Очікується, що все достеменно мудре,

правильне може народитися не тут, а в іншому місці. Ще одним прикладом біблеїзму є ідіома *the fool hath said in his heart, there is no God* – букв. «і сказав дурень, Бога не існує», *unintelligent people do not believe in God* – «дурні люди не вірять у Бога» (у Psalms 14:1 наголошується на тому, що ті, хто відкидають існування Бога, надають перевагу нечестивому життю) [10; 14];

– шекспіризми: *the fool doth think that he is wise, but the wise man knows himself to be a fool* – букв. «дурень вважає себе мудрим, мудрий знає, що він дурень», *the fool is ignorant and thinks he knows everything, the wise man continues to search for knowledge* – «дурень ігнорує знання і вважає, що він все знає, мудра людина завжди перебуває в пошуку знань» [10; 14];

– запозичення, як-от: *the wise do at the beginning what fools do at the end* – букв. «мудрі роблять на початку те, що дурні роблять наприкінці», *clever people do a lot of preliminary preparation before doing something in contrast to people who are not intelligent* – «розумні люди готуються до всього заздалегідь, чого не роблять нерозумні люди» (етимологія німецька) [10; 15]. Наявність запозичених з інших мов прислів'їв вказує на те, що не тільки англійців завжди драгувала дурість;

– ідіоми, що пов'язані із природою або природними явищами: *as barmy as a bandicoot* – букв. «пришелепкуватий, як сумчастий щур», *crazy, mad or mentally unstable person* – «божевільна людина, що не сповна розуму» (австралійці не люблять сумчастих щурів, які завдають великої шкоди їхнім садам і городам. Слово *bandicoot* уживається в багатьох порівняннях, які мають негативне забарвлення [10; 14].

Перейдемо до розгляду семантичних особливостей фразеологізмів-номінацій людини за її можливостями. Серед загальної кількості ідіом групи 139 одиниць (61,8%) представляють маскулінні, метагендерні (або ті, що можуть стосуватися як чоловіків, так і жінок) налічують 70 одиниць (31,1%), фемініні – усього 16 (8,1%).

Більшість ідіом групи є позитивно забарвленими і характеризуються таким набором сем: інтегральні семи «людина» та «здібності» + диференційна сема «розумові або фізичні можливості». Що стосується маскулінних фразеологізмів, то найчастіше вони вказують на визначні здібності та вміння референтів чоловічої статі: *a man of his hands* – букв. «чоловік – «золоті руки»», *very skillful person* – «майстерний чоловік, майстер на всі руки»; іноді – на їх відсутність: *he is no conjurer* – букв. «він пороку не вигадє, він зірок з неба не хапає», *he is not a person of great abilities* – «він не має особливих здібностей» [10; 15; 16]. Домінування фразеологічних одиниць, що підкреслюють здібності чоловіків, цілком прогнозовано: воно пояснюється андроцентричністю англійської мови.

Варто звернути увагу на той факт, що є багато ідіом на позначення чоловічих здібностей, які мають у структурі власну назву *Jack*. Можна припустити, що в англійській культурі це – одне з найпоширеніших імен, адже сфера його застосування – не тільки ідіоми на позначення маскулінних здібностей, але й особистісні характеристики та рід діяльності: *Jack the Lad* – букв. «друзяка Джек», *a young man who be haves into confident way* – «самовпевнений, грубуватий і розв'язний молодий чоловік»; *Jack-in-office* – букв. «Джек в офісі», *a petty, self-important, low-ranking official* – «дрібний чиновник, що возвеличується; чинуша, бюрократ» [10; 14].

На відміну від маскулінних ідіом, серед одиниць на позначення жіночих здібностей немає тих, що вказують на наявність

інтелекту. Але існує незначна кількість фразеологізмів, що характеризує жінок або позначає їхню здібність народжувати дітей: *up the duff* – букв. «по вінця», *pregnant* – «вагітна», або вказує на цілковиту відсутність розуму: *dumb Dora* – букв. «тупа Дора», *a stupid and often naive woman* – «недоумкувата, дурепа» [10; 14; 16].

Необхідно зазначити, що в цій групі спостерігається найвища порівняно з іншими фразеологічними групами концентрація прислів'їв (85 одиниць, що становить майже 38% від загальної кількості одиниць групи). Більшість цих ідіом (80 одиниць) виражають протиставлення «мудра людина – дурна недалеко людина»: *a fool may give a wise man counsel* – букв. «інший дурень може і розумному порадити», *simple people are of tenable to give good advice to those who are considered intellectually superior* – «прості люди можуть дати добру раду тим, що вважаються більш інтелектуально розвиненими»; *a fool may ask more questions in an hour than a wise man can answer in seven years* – букв. «розумний сім років не відповість на запитання, які дурень поставити за одну годину», *it is better not go into discussion with a stupid person* – «краще не зв'язуватися з дурною людиною» [10; 14; 16]. Це свідчить про те, що аспект, пов'язаний із розумовими здібностями людини, посідає не останнє місце в англійськомовному соціумі.

Здебільшого фразеологізми групи містять гендерний компонент, що виражений експліцитно: *cousin Betty* – букв. «кузина Бетті», *a stupid and often naive woman* – «недоумкувата жінка, дурепа» [10; 14]; ідіоми з гендерним компонентом, що виражений імпліцитно, становлять приблизно 10% усіх одиниць фразеологічної групи: *a wise head on young shoulders* – букв. «мудра голова на молодих плечах», *a child or young person who thinks and talks like an older person who has more experience of life* – «дитина або молода людина, яка думає й говорить, як старша людина, що має більше досвіду в житті» [10; 16].

Усі ідіоми англійської мови є складними одиницями, що виникли в результаті переосмислення завдяки різним типам номінацій. В.Г. Гак визначає номінацію як процес і результат найменування, за якого мовні елементи співвідносяться з об'єктами, що позначаються ними [3, с. 237].

Аналіз емпіричного матеріалу дозволив виявити такі типи фразеологічної номінації: вторинна (мотивована компонентно зумовлена й немотивована компонентно зумовлена, непряма), третинна, змішана й одноелементна. Більшість досліджуваних одиниць сформовано завдяки немотивованій компонентно зумовленій фразеологічній номінації: *a past master* – букв. «майстер», *a person who has done so me thing many times before and has be come very skilled at doing it* – «знавець своєї справи, неперевершений майстер» [10; 16], але є й інші приклади процесу найменування одиниць групи:

– мотивована компонентно зумовлена: *a wise man of Gotham* – букв. «розумний чоловік із Готама», *a foolish person* – «нерозумна людина» [10; 14];

– непряма вторинна номінація, або непряме відображення позамовного об'єкта: *have a bun in the oven* – букв. «мати булочку в духовці», *to be pregnant* – «бути вагітною» [10; 14];

– змішана, що є результатом кореляції: первинного і вторинного типів номінації: *one-man band* – букв. «людина-оркестр», *some one who does very part of the activity themselves* – «хтось, хто робить усе сам» [10; 16];

– третинна, що формує ідіоми-дерівати, чії значення виникають у результаті переосмислення значень їхніх прототипів: *Jack (jack) of all trades* – букв. «Джек усіх професій», *a person who has many skills* – «майстер на всі руки» (від вислову *Jack (jack) of all trades and master of none*) [10; 14].

Висновки. Аналіз гендерно маркованих ідіом на позначення здібностей засвідчив традиційне домінування одиниць із чоловічим гендерним компонентом, що є цілком прогнозованою тенденцією формування історичних і, як наслідок, лексикографічних даних. Отже, переважання позитивно конотованих фразеологізмів на позначення чоловічих здібностей цілком виправдано андроцентричною спрямованістю сучасної англійської мови, тоді як визначення фізичних або ментальних здібностей жінки здебільшого обмежено сферою її обов'язків – це родина та турботи, що з нею пов'язані.

Література:

- Вишнякова Ю.В. Лингвокультурологическое описание гендера в лексикографии (на материале анализа мифологических персонажей) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.19. Ярославль, 2006. 19 с.
- Воробьев В.В. Лингвокультурология в кругу других гуманитарных наук. *Русский язык за рубежом*. 1999. № 2. С. 76–82.
- Гак В.Г. Сопоставительная лексикология (на материале французского и русского языков). Москва : Либроком, 2010. 266 с.
- Гамулец Д.В. Гендерный аспект у сербській фразеології. *Вісник Львівського університету. Серія «Філологічна»*. 2012. С. 219–226.
- Денисенко С.Н. Культурологічний компонент у семантиці фразеологічних одиниць (на матеріалі німецької фразеології). *Мова і література*. 2000. Вип. 1. Т. 2. С. 96–100.
- Заваринська І.Ф. Лингвокультурна мотивація фразеологізмів з онімним компонентом в англійській, польській та українській мовах: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17. Київ, 2009. 19 с.
- Захарина Г.Р. Отражение языковой картины мира во фразеологии с компонентом именем собственным (на материале английского, русского, татарского языков). *Вестник Поморского университета. Серия «Гуманитарные и социальные науки»*. 2008. Вып. 9. С. 52–54.
- Зыкова И.В. Способы конструирования гендера в английской фразеологии. Москва : Едиториал УРСС, 2003. 232 с.
- Колесникова Л.Н. Лингвокультурология: языковая личность в аспекте диалога культур : монография. Орел, 2013. 358 с.
- Кунин А.В. Англо-русский фразеологический словарь / лит. ред. М.Д. Литвинова. 5 изд., исправл. Москва : Живой язык, 1998. 944 с.
- Маслова В.А. Лингвокультурология. Москва : Академия, 2001. 202 с.
- Першай А.Ю. Репрезентация гендерных отношений во фразеологии : автореф. дисс. ...канд. филол. наук: 10.02.19. Минск, 2002. 173 с.
- Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. Москва : Школа «Языки русской культуры», 1996. 295 с.
- Cambridge International Dictionary of Idioms / Ed. by E. Walter. UK : Cambridge, 1999. 587 p.
- Longman Dictionary of Language and Culture / Ed. by B. Duckett. 3rd revised edition. Harlow : Longman (Pearson), 2005. 1680 p.
- Oxford Dictionary of English Idioms / Ed. by John Ayto. N. Y. : Oxford University Press, 1993. 685 p.

Павленко Н. А. Фразеологизмы, обозначающие способности человека в английском языке: лингвокультурологический и семантический аспекты

Аннотация. Стаття посвящена исследованию лингвокультурологических и семантических особенностей фразеологических единиц-номинаций человеческих способностей. В ходе анализа языкового материала раскрыта семантическая характеристика идиом, обозначающих умственные и физические способности мужчин и женщин. Рассматриваются типы фразеологических номинаций, с помощью которых формируются исследуемые единицы.

Ключевые слова: фразеологическая единица, гендерный компонент, этимология, семантика, фразеологическая номинация.

Pavlenko N. English phraseological units denoting human abilities: linguocultural and semantic aspects

Summary. This article concerns itself with the research of linguocultural and semantic peculiarities of English phraseological units denoting human abilities. Special attention is drawn to revealing of semantic characteristics of idioms denoting mental and physical abilities of men and women. The types of phraseological nomination used for formation of idioms under consideration are described.

Key words: phraseological unit, gender component, etymology, semantics, phraseological nomination.

*Pernarivska T. P.,
Senior Lecturer at Department of Modern European Languages
National University of the State Fiscal Service of Ukraine*

ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES: THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECT

Summary. The article describes the main approaches to the definition and purpose of teaching English for Specific purposes by students of economic specialties. Different forms of work are described at different stages of studying English. The problems are highlighted and the factors that determine the peculiarities of teaching and studying by the students of professionally oriented vocabulary and features of its translation are determined.

Key words: English for special purposes (ESP), language training, terminology translation, content of teaching methodology, foreign language competences, professional communication.

Formulation of the problem. English now serves as the language of international communication in all spheres of life, as the rapid development of international relations requires coordinated cooperation of specialists from different fields. Recently, the increasing importance of the professional qualities of high school graduates is taken to be the ability freely communicate in a foreign language professional activities. The reasons for this state are: a profound reform of society, which is becoming increasingly open to the outside world. In this regard, the objective reality of the present is the wide development of international contacts with representatives of foreign states.

Research analysis. The purpose of studying English for special purposes (in the curriculum of domestic higher educational institutions, this educational discipline is called “Foreign language of professional communication / direction”) is of students of the system of necessary knowledge, skills and abilities in order adequately apply them in professional activity. It is the purpose of studying the discipline to be the determining factor in the formation of its content. In the countries of Europe and the USA, the process of determining the purpose of the training course is inextricably linked with the analysis of students’ needs and the target situation. Analysis of the target situation makes it possible to systematize the needs of students, which should be at the center of the process of forming the content of the discipline. Problems of the development of analysis of educational needs are covered in the writings of S. Benesch, R. Jordan, R. West et al. Studies of T. Hutchinson, A. Waters, T. Dudley-Evans, M. J. St John and others were devoted to the formation of the content of English language teaching for special purposes. Approaches to the definition of the purpose of teaching English for special purposes were substantiated by A. Chambers, J. Munby, et al. The analysis of the genres of educational texts is devoted to the works of J. Swales, J. Allen, H. Widdowson, M. Phillips, C. Shettlesworth, W. Hüllen and others. The results of the analysis of the grammatical features of English-language professional texts are illustrated in Ch. Barber, J. Ewer, G. Latorre, E. Hughes-Davies, A. Herbert.

Retrospective study of the development of educational needs during the 70 90s of the XX century. made by R. West He singled out the dominant trends [14]:

- 1) analysis according to the target situation;
- 2) analysis of subjective needs;
- 3) analysis of communicative strategies;
- 4) analysis of training resources.

Basic material presentation. English for Specific Purposes (ESP) Programs are designed for students who want to improve their English in a certain professional field of study normally taught at university. Different from pre-academic and university ESL programs, which teach basic academic skills for all fields of study, ESP Programs teach the English needed in specific academic subjects, such as in Economics or Psychology. For example, a student who hopes to study Economics and Finance in the future would take an ESP class entitled “English for Economics and Finance”; and a future psychology student would choose the ESP class “English for Psychology”. English for Specific Purposes is a learner-centered approach to teaching English that focuses on developing communicative competence in a specific area such as: accounting, aviation, business, IT, teaching, engineering, medicine and so on. Learners are also exposed to English workplace cultural terminologies and real world English skills practice.

Students of non ESP classes focus more on syllabus contents and get less time to concentrate on expanding their knowledge outside syllabus. They concentrate more on learning answers to the questions provided to them by their teachers and grammar exercises done in the class. The obvious result is though they score very high in their subject but when it comes to using the knowledge they are complete failure. They lack appropriate words to convey their message in their work place.

A teacher that already has experience in teaching English as a Second Language (ESL) can exploit his/her background in language teaching. He/She should recognize the ways in which teaching skills can be. A Comparative Study of English for Specific Purposes (ESP) and English as a Second Language (ESL) Programs International adapted for the teaching of English for Specific Purposes. Moreover, one will need to look for content specialists for help in designing appropriate lessons in the subject matter field she is teaching. As an ESP teacher, we must play many roles. We may be asked to organize courses, to set learning objectives, to establish a positive learning environment in the classroom, and to evaluate students’ progress.

ECP teachers should use visual displays (i.e. graphs, charts, photos) in the lessons and assignments to support the oral or written message. Visual / graphic organizers should be used before presenting a reading passage. The provision of additional contextual information in the form of a visual should make the comprehension task easier. A teacher can use these visual aids:

- 1) Flow Charts;
- 2) Maps, Charts;
- 3) Graphs, Pictures;
- 4) Mapping;
- 5) Charts;
- 6) Computer / Software;
- 7) Videos Films;
- 8) CD-ROM Demonstrations;
- 9) Labeling for delivering meaningful information.

Teachers may also use interactive strategies such as: Peer Buddy; Small Group Activities; Pairs and Threes; Think / Pair / Share; Cooperative Learning (Group Reports / Projects); Panel Discussions / Debate; Choral Reading / Read Around Groups (RAG) Field Trips; Role Play; Games.

The teacher directs the students in activities to check their prior knowledge of the subject, set the purpose for reading, and become acquainted with new vocabulary and concepts. At this stage, the students may also predict the content. Students then read small sections silently, while keeping their predictions and purposes for reading in mind. They read critically. After reading, the students think about what they read. They revise predictions or prove them. Follow-up activities help students expand, summarize, and restate their ideas.

What is the role of the learner and what is the task he/she faces? The learners come to the ESP class with a specific interest for learning, subject matter knowledge, and well-built adult learning strategies. They are in charge of developing English language skills to reflect their native-language knowledge and skills. They have opportunities to understand and work with language in a context that they comprehend and find interesting. In this view, ESP is a powerful means for such opportunities.

Exploring the teaching methodology of modern textbooks, it should be noted that there are exercises in it exceptionally training and in the most cases monotonous, where the stereotypical formulation dominates and artificial lexical filling, sometimes even not related to text material. In view of this, teachers-methodists in the development of lexical exercises need to pay attention to the fact that the subject learning should be concepts and expressions that make up the language of this specialty should develop them. ESP concentrates more on language in context than on teaching grammar and language structures. It covers subjects varying from accounting or computer science to tourism and business management. The ESP focal point is that English is not taught as a subject separated from the students' real world (or wishes); instead, it is integrated into a subject matter area important to the learners. The acquisition of a special vocabulary should focus on exercises whose purpose is to learn the basics word formation, acquaint with the system of synonyms and antonyms, develop a linguistic guess based on international vocabulary and elements of word formation, to establish associative ties on the basis of native language [3].

Exercise with problem load developing the ability to recognize lexical units for formal signs, to quickly find structural and semantic differences between foreign and native languages, forcing students actively search for independent conclusions, awareness and perseverance remembering. When developing methodological materials, a lot of attention should be paid to the selection expressions and quotations, which are very often used, which, on the one hand, illustrate the features of grammar, and another, extend the general cultural outlook of students and attract them to global knowledge values of civilization. Mastering students with lexical

material of a foreign language from a specialty requires a teacher to develop dictionaries-minima, based on the most commonly used in special texts of general scientific and special-scientific formations "blanks" necessary for accurate and accurate transmission of educational and scientific information. Despite this, lately, on the importance of oral speech reading value remains very important, therefore this type of speech activity allows the student not only to draw information, but also creates means of mastering verbal and written foreign language.

Teaching a foreign language in non-philology specialties requires the focus of attention and efforts to read modern literature on the specialty. Purposeful reading is a prerequisite for gaining students for a relatively short time of sufficient level of communicative competence in professional activity. The professional orientation in reading learning reflects not only the subject matter texts as well as the nature of text exercises, which is the basis for the implementation of educational activities.

Methodical materials from the study of foreign languages should be based on text exercises that are problematic, contain questions that the textbook does not have a ready answer. This creates a problem situation. That is why tutors of higher educational institutions should understand this complex and ambiguous process that requires very diligent and laborious work. Each specialty is unique and and therefore has its own specific vocabulary.

Learning or reading texts in a foreign language does not meet the current requirements of staff professional training. Tutors must motivate their students.

The influence on the students' motivation is continuous process of teaching foreign texts the language of narrow-sector topics (for example, biology texts for students specializing in "biology" [5, p. 8]). However, in the initial stages of teaching English for special purposes, it was not about the use of authentic texts in the learning process.

Educational editions, in particular A. Herbert, were created during the process of making educational editions from general course of foreign language own texts for the purpose of studying students of certain features of the use of foreign language [4]. This tradition continued in the era of discourse analysis. J. Allen and H. Widdowson advocated the creation of texts by the authors of educational publications, arguing their position as an opportunity to avoid syntactic complexity and accentuating on particularly valuable communicative language models [2]. At the same time, M. Phillips and C. Shettles emphasize on the usage of authentic texts in the learning process, will give students the opportunity to feel the peculiarity of the "natural" use of a foreign language, will motivate them to study and will facilitate the formation of their communicative skills [11].

T. Hutchinson and A. Waters believe that in the process of teaching English for special purposes it is impossible to speak the language of authentic text [5, p. 159].

In modern conditions, at different stages of studying English for special purposes, depending on the purpose of the training, different types of professional texts are used, the most common of which are texts made according to the target situation; texts of stimulation of a certain type student activity; texts that illustrate certain discursive models. Scientists agree, that authentic texts or texts that are given an authentic form more motivate students before learning and point out that the importance of the text is not limited to the text itself, but to the role of which must play this text in the pro-

cess of learning [5, p. 159]. Based on this statement in the process of structuring the content of the English language course for special purposes, the selection of appropriate teaching methods, teaching methodological support, it is necessary to choose the types of texts that are most relevant to the goals and objectives of the course defined on based on the analysis of the needs of students according to the target situation.

Students will acquire English as they work with materials which they find interesting and relevant and which they can use in their professional work or further studies. Learners in the ESP classes are generally aware of the purposes for which they will need to use English. Knowledge of the subject area enables the students to identify a real context for the vocabulary and structures of the ESP classroom. They are constantly expanding vocabulary, becoming more fluent in their fields, and adjusting their linguistic behavior to new situations or new roles. ESP students can exploit these innate competencies in learning English.

The specialization “finance and banking” is one of the areas in demand today, therefore the issues of training future specialists in this field seem to be particularly relevant.

The United States and Great Britain are leaders of the global financial markets that were the founders of many areas of economic thought and pioneers in the emergence of the most advanced financial instruments, mechanisms and products.

Texts of the financial and credit ESP belong to the official business functional style, which today incorporates more and more features of a journalistic and even literary style. Despite the frequent uniformity of phrases due to the specifics of financial documents, reports and presentations use elements of literary texts, and English texts are much more imaginative and expressive than Ukrainian ones. Attract the reader is a significant part in teaching professionally oriented translation. In this area, the ability to choose not only lexical-grammatical, but also stylistic means to achieve the idiomatic nature of the translation is given.

Preparing the ESP class materials, teachers should pay special attention to lexical units, which are distinguished by the highest frequency in the texts of this profile. Students can be offered to list such lexical units and their equivalents in Ukrainian and English with examples of contextual use, which they will constantly replenish.

For example, “structure” – structure, mix, composition, breakdown, basket;

profit structure – revenue mix, balance sheet composition;

loan portfolio structure – loan book breakdown;

funding structure – financing basket;

“High” – ample, robust, solid, sound, high: high capitalization – solid capitalization, high liquidity, excellent liquidity position, high profitability - robust / strong / sound profitability.

Students can also compile thematic lists of epithets used, for example, to characterize the market situation: the dull, languishing, light, negligible, quiet, slow, sluggish, thin, weak, volatile market situation – bumpy, choppy, erratic, hesitant, mixed, uncertain, volatile, lively market situation – brisk, heavy, hectic, extremely busy conjuncture – frantic, frenetic, frenzied.

These kinds of exercises will help students master the appropriate skills of working with texts and realize the importance of using stylistic resources when translating. In addition, such lists of frequency lexical units can form the basis of a thematic glossary that students can compile and expand on their own. As a control task it is possible to offer students not only to independently carry out

the translation of the text, but also to correct its finished version in order to achieve the greatest stylistic conformity. Below is an example of this type of exercise.

The phrase in Ukrainian: Упродовж тривалого періоду часу ми демонструємо більш високий рівень капіталізації, ніж наші конкуренти.

The proposed translation option: For a long time, we have demonstrated a higher level of capitalization than our competitors.

Corrected translation: Historically, our capitalization has proven to be superior to our peers.

Of course, students will be offered several translation options, which give the teacher an opportunity to later conduct their joint discussion and select the most successful among them. The proposed variants of control and training exercises imply not only individual, but also group work of students, which significantly increases the efficiency of the presentation and assimilation of the material.

Thus, a multidimensional approach to teaching translation in the field of professional communication allows future specialists not only master specialized terminology consciously in a particular subject area, without resorting to mechanical memorization, but also to acquire practical skills in using the stylistic tools necessary for translation relevant types of texts, as well as learn to make thematic glossaries in the relevant subject area.

Conclusions and prospects for further researches. Teachers nowadays, however, are much more aware of the importance of needs analysis, and certainly materials writers think very carefully about the goals of learners at all stages of materials production. Perhaps this demonstrates the influence that the ESP approach has had on English teaching in general.

ESP programs focus on developing communicative competence in a specific field, such as aviation, business or technology. Some course prepares students for various academic programs like English for science and technology. An ESP program is therefore built on an assessment of purposes, needs and the functions for which English is required. That's students study English not because they are interested in the English language (or English language culture) as such but because they need English for study or work purposes. At the end, we want say that ESP more and more involves specialist language (especial terminology) and content to improve professional work.

References:

1. Тарнопольський О. Конструктивістська методика змішаного навчання англійської мови для спеціальних цілей у немовному ВНЗ. *Вісник Львів. держ. унту безпеки життєдіяльності*. 2010. № 4, ч. 2. С. 225–229.
2. Allen J. P. B. Teaching the Communicative Use of English. *International Review of Applied Linguistics*. XII, I. 1974. P. 67–89.
3. Benesch S. Needs analysis and curriculum development in EAP: an example of a critical approach. *TESOL Quarterly*. 1996. № 30(4). P. 723–738.
4. Herbert A. J. The Structure of Technical English. L. : Longman, 1965. XII p. + 208 p.
5. Hutchinson T. English for Specific Purposes : A Learning-Centered Approach. Cambridge University Press, 1987. 179 p.
6. Hüllen W. The Teaching of English for Specific Purposes : a Linguistic View. *Language Incorporated : Teaching Foreign Language in Industry* / R. Freudenstein, J. BenckeJ., H. Pönish (eds.). Pergamon, 1981. P. 116–141.
7. Jordan R. R. English for academic purposes. Cambridge : Cambridge University Press, 1997. 424 p.

8. Kassahun H. English Language Needs Analysis. The English Language Needs Analysis of Agricultural TVET Students. Saarbrücken VDM Verlag, 2010. 96 p.
9. Long M. H. Second Language Needs Analysis. Cambridge : Cambridge University Press, 2005. 374 p.
10. Munby J. Communicative Syllabus Design. Cambridge : Cambridge University Press, 1998. 232 p.
11. Phillips M. How to Arm Your Students : A Consideration of Two Approaches to Providing Materials for ESP. *ELT Documents 101: English for Specific Purposes*. British Council, 1978. P. 27–48.
12. West R. Needs Analysis : State of the Art / R. West. *Teacher Education for LSP* / R. Howard, G. Brown. Frankfurt Lodge : Multilingual Matters Ltd., 1997. P. 68–78.

Пернарівська Т. П. Англійська мова для спеціальних цілей: теоретичний та практичний аспект

Анотація. У статті висвітлено основні підходи до визначення та мети навчання англійської мови для спеціальних цілей студентів економічних спеціальностей. Описані різні форми роботи на різних стадіях вивчення англійської мови. Виділено проблеми та визначено фактори, які зумовлюють особливості навчання і вивчення сту-

дентами професійно-орієнтованої лексики й особливостей її перекладу.

Ключові слова: англійська мова для спеціальних цілей, мовна підготовка, переклад термінів, зміст та методика викладання, іншомовні компетенції, професійне спілкування.

Пернарковская Т. П. Английский язык для специальных целей: теоретический и практический аспект

Аннотация. В статье отражены основные подходы к определению и цели обучения английскому языку для специальных целей студентов экономических специальностей. Описаны различные формы работы на разных стадиях изучения английского языка. Выделены проблемы и определены факторы, которые предопределяют особенности обучения и изучения студентами профессионально-ориентированной лексики и особенностей ее перевода.

Ключевые слова: английский язык для специальных целей, языковая подготовка, перевод терминов, содержание и методика преподавания, иноязычные компетенции, профессиональное общение.

*Пилипенко І. О.,
асистент кафедри романо-германської філології та перекладу
Білоцерківського національного аграрного університету*

ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ НЕОЛОГІЗМІВ СПОСОБОМ КОНВЕРСІЇ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Анотація. У статті досліджено структурні та семантичні особливості неологізмів, утворених за допомогою конверсії як одного з основних способів утворення неологізмів в сучасній англійській мові. Новизна роботи полягає в комплексному вивченні словотворчих відносин між початковим та похідним словами та визначенні видів словотворчих значень. Під час дослідження застосовані словотворчий аналіз, компонентний аналіз та аналіз словарних дефініцій, а також елементи статистичного підрахунку.

Ключові слова: неологізми, конверсія, семантика, лексична одиниця.

Постановка проблеми. Конверсію вважають одним з основних способів словотворення в сучасній англійській мові. Це надзвичайно продуктивний спосіб поповнення лексичного складу будь-якої мови новими словами. Конверсія існує в багатьох мовах, але саме в англійській мові вона набула поширення, що пояснюють збігом звукової форми іменників і дієслів через втрату закінчень [19]. І. Арнольд називає конверсію панівним способом словотворення в англійській мові [17, с. 103]. Конверсія була предметом численних лінгвістичних дискусій. Г. Суїт 1891 р. вперше живив цей термін у граматиці англійської мови. У лінгвістичній літературі існують різні версії на позначення цього явища: транспозиція, конверсія, функціональний зсув (zero-derivation, root-formation, functional change / shift). Після критичного розгляду всіх уживаних термінів І. Арнольд робить висновок про переважання терміна «конверсія».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема збагачення лексики сучасної англійської мови новоутвореннями неодноразово ставала предметом досліджень. Неологізмам в англійській мові присвячено праці таких мовознавців: І. Арнольд [17], І. Андрусак [1], Ю. Зацной [7; 8], О. Клименко [11] та багатьох інших. Лінгвісти пропонують різні трактування поняття неологізму [3; 13; 15], приділяють значну увагу словотворчим механізмам неологізмів [4; 12], розглядають закономірності утворення нової лексики [9; 10], описують структурно-семантичні моделі нових слів і продуктивні способи словотворення [2; 5; 6]. На думку вчених, поруч зі словоскладанням і суфіксацією продуктивним способом утворення неологізмів залишається конверсія [1; 7; 8; 11; 16].

Мета статті – описати структурно-семантичні особливості нових слів, утворених способом конверсії, у сучасній англійській мові. Нашими завданнями є такі: встановити й описати похідні одиниці, поява яких може вважатися результатом конверсії; виявити моделі конверсії в сучасній англійській мові; проаналізувати морфологічну і семантичну структуру вихідних основ із метою встановлення структурних особливостей похідних слів і визначення словотвірного значення в їхній семантиці.

Виклад основного матеріалу. У сучасній лінгвістиці поняття неологізму трактується неоднозначно. Плідним можна

визнати розмежування неологізмів на лексичні і стилістичні, запропоноване А. Мороховським, який стверджує, що до перших належать «нові слова, які позначають нові поняття або нові об'єкти», а до других – «нові слова, які позначають вже існуючі поняття або об'єкти» [14, с. 103]. А. Мороховський вважає, що поява лексичного неологізму пов'язана з потребами номінації і потребами комунікації. А поява стилістичних неологізмів для найменування вже відомих денотатів зумовлена потребами комунікації, прагненням мовців до реального або уявного посилення виразності мовлення [14, с. 27]. У даній роботі аналізу піддаються лексичні неологізми, для виявлення яких нами проводилося фронтальне дослідження словників нових слів [18; 19]. Під час відбору матеріалу ми виходили з того, що в процесі конверсії можуть брати участь слова будь-якої частини мови, за умови омонімії основних форм вихідного і похідного слова, а також проміжні утворення, що належать до зони «слово – словосполучення».

Дієслова-неологізми способом конверсії утворюються за такими моделями: $N \rightarrow V$, $A \rightarrow V$, $Prep \rightarrow V$. Найбільшу кількість слів дає модель $N \rightarrow V$ (67 слів), останні дві моделі представлені поодинокими прикладами (1 і 2 слова відповідно), що обмежує можливості виявлення закономірностей використання цих моделей. Іменники способом конверсії утворюються за моделями: $V \rightarrow N$ (21 слово), $A \rightarrow N$ (25 слів), $Phrasal Verbs \rightarrow N$ (57 слів). Значно меншою мірою вихідною основою для конверсивних іменників є дієслівні фрази $Verbal Phrases \rightarrow N$ (5 слів). Прикметники (280) утворюються за такими моделями: $N \rightarrow A$ (172 слова), $V \rightarrow A$ (9 слів), $D \rightarrow A$ (4 слова), $Phrases \rightarrow A$ (27 слів). Нарешті, прислівники способом конверсії утворюються за моделлю $A \rightarrow D$ (15 слів).

Аналіз мовного матеріалу свідчить про те, що вихідні засади, які беруть участь в утворенні похідних за конверсією слів, мають різну морфологічну структуру. Так, дієслова утворюються від основ кореневих (bin, dice, hack, nosh, port, squat, spat, toke, trash, etc.), похідних (update, leverage, interface, etc.) і складних іменників (bootleg, doorstep, handbag, keyboard, moonwalk, necklace, network, etc.), а також від усічених основ (chair, fax, hype, nuke, sample, temp), субстантивних словосполучень (free-base, stripsearch, redline, stonewall, mainstreet, deersix, brownbag), основ-телескопізмів (guesstimate) і трикомпонентних іменників (nine-to-five). Іменники способом конверсії утворюються від основ простих (blow, crash, win, zap, have, havenot, freeze, etc.), похідних (relaunch, remit, remortgage, rerun, etc.), скорочених дієслів (dub), а також дієслів, є результатом зворотного словотворення (blow-dry, plea-bargain, rush-release, stir-fry, tie-dye, word-wrap, etc.), і трикомпонентних дієслівних сполучень (rip-and-read, search-and-destroy, shoot'em-up, stop-and-search).

З урахуванням різних других компонентів у моделі $Phrasal Verb \rightarrow N$ виділяємо 14 варіантів. Найбільш частотними

є варіанти моделі із другими компонентами *-out* (copout, bail-out, dropout, freakout, printout, readout, etc.), *-down* (clampdown, countdown, crackdown, facedown, etc.), *-up* (rave-up, set-up, start-up, stitch-up, etc.), *in* (phone-in, sit-in, teach-in, tie-in, write-in), *-off* (rip-off, spin-off, turn-off, face-off), *-over* (ly-over, turnover, crossover, takeover), *-back* (fallback, feedback, fight-back, flashback), менш частотні – варіанти моделі з *-by* (stand-by, fly-by), *-away* (takeaway, throw-away), *-on* (turn-on), *-about* (walkabout), *-round* (turn-round), *-through* (breakthrough), *-alone* (stand-alone). Отад'єктивні іменники утворюються від основ кореневих (adult, clean, dry, wet, yooof, etc.), похідних (additive, aspirational, luggable, collectible, portable, Thatcherite, etc.), складних (cando, hung-up), усічених (mod) прикметників і трикомпонентних поєднань (one-on-one, nine-to-five). Прикметники можуть утворюватися від основ простих (acid, club, cult, diet, power, host, rack, shag, etc.), похідних (celebrity, sexist, speciesist, stealth, classist, designer, connectivity, etc.), складних (airhead, blue-beat, broadbrush, bubblegum, cowboy, database, etc.) і трикомпонентних іменників (nuts-and-bolts, search-and-destroy, tug-of-love, state-of-the-art, etc.), а також від скорочених основ, які за своєю морфологічною структурою збігаються з основами простих (masco, mahi, cred, hype) або похідних іменників (granny, indie, yippie), телескопізмів (sensurround, aerobics) і субстантивних словосполучень (acidhouse, arthouse, equalopportunity, fastfood, firstgeneration, heavymetal, hardline, longlife, wetlook, etc.). Незначна кількість прикметників утворено від структурно простих (sack, snuff), складних (can-do, cook-chill, stop-go) і фразових дієслів (wraparound, backup, soaraway), а також трикомпонентного дієслова-фрази (go-it-alone). Із чотирьох отадвербіальних прикметників два утворені від основ простих прислівників (down, together), один – від похідного (untogether) і один – від складного прислівника (streetwise).

У сучасній англійській та американській пресі великого поширення набули так звані слова-фрази. Більшість таких одиниць є окказіональними утвореннями, створюваними в стилістичних цілях. Але деякі слова перейшли з окказіональної в узуальну лексику, і в аналізованих словниках нами зафіксовано 26 прикметників, утворених від фразових сполучень (fly-by-wire, have-a-go, kiss-and-tell, off-the-wall, oven-to-table, stick-and-carrot, wall-to-wall, etc.). Вихідні основи, які беруть участь в утворенні похідних за конверсією слів, мають також різноманітну семантику. Так, неживі іменники представлені трьома лексико-семантичними групами (далі – ЛСГ): 1) іменники, які називають конкретні предмети (all-in-one, bin, bootleg, broadbrush, boutique, Crombie, Denverboot, hatchback, skateboard, stretcher); 2) іменники, які називають абстрактні поняття (acidhouse, advocacy, betamax, blaxploitation, connectivity, counterforce, database, hype, poke, primetime, rehash); 3) іменники, які називають різні речовини (acid, drop, fastfood, freebase, nosh, silicon). Одухотворені іменники входять в одну лексико-семантичну групу і називають людей за різними ознаками (airhead, chair, classist, cowboy, designer, end-user, HareKrishna, honcho, jetset, Mau-Mau, nelly, nine-to-five, paralegal, Powellite, rastaman). Вихідні прикметники характеризують зовнішні і внутрішні ознаки предметів і людей (aspirational, collectible, downmarket, dry, mod, off-the-wall, paramilitary, wet), позначають форму або розмір об'єктів (luggable, portable), їх положення в просторі і часі (classic, extra-terrestrial, in-house, multinational, retro), кількісні відносини (one-on-one), фізичні властивості об'єктів (additive,

clean, floptical), стану (centred, outofit, outtolunch, single, hungup). Прототипом категорії дієслова як частини мови є дієслова конкретної фізичної дії, або акціональні дієслова (blow-dry, buyout, camp, cook-chill, dub, kiss-and-tell, phonein, plea-bargain, remit, relaunch, remortgage, rush-release, sack, score, snuff). На тій чи іншій відстані від прототипного ядра розташовуються процесуальні дієслова (flyover, meltdown, readout, standalone, turnround, word-wrap), дієслова стану (bringdown, crash, fallout, flashback, freakout, raveup, donotknow), властивості (cando, grossout, ripoff, sellout, soaraway) і відносини (have, havenot).

Різноманітність семантики вихідних засад виражено в складному характері взаємовідносин між вихідними і похідним словами. Найбільшою різноманітністю відрізняються відносини простих і складних отимених дієслів. Нами виділено п'ять основних типів словотворчих значень: 1) застосовувати, використовувати те, на що вказує основа іменника (fax, nuke, port, stretcher, funnel, leverage, Xerox; freebase, handbag, keyboard, necklace, skateboard, brownbag); 2) здійснювати дію в певному місці, розміщати в певне місце, позначене вихідним іменником (bin, chart, microwave, stash; doorstep, gridlock, deep-six, mainstreet); 3) робити що-небудь, позначене вихідним іменником (bonk, dice, guesstimate, hack, hype, pogo, poke, position, rock, rubbish, sample, squat, target, token, twist, update, wrap, challenge, interface; bootleg, high-five, moonwalk, network, redline, slamdance, stonewall, strip-search, wargame, 281 backlash, flip-flop); 4) здійснювати дію над тим, що названо вихідним іменником (nosh, trash); 5) бути тим, хто названий вихідною основою, виконувати дії, характерні для того, хто названий вихідною основою (camp², chair, honcho, temp, wimp; mau-mau, nine-to-five). Відношення іменників, утворених за моделлю $V \rightarrow N$, представлені 3 семантичними групами: 1) подія, факт, явище, процес або випадок прояву того, що виражено вихідним дієсловом (blow-dry, crash, plea-bargain, pull, rehash, relaunch, remortgage, rerun, rush-release, stir-fry, stop-and-search); 2) об'єкт або результат дії (blow, dub, rip-and-read, tie-dye); 3) знаряддя або засіб дії (remit, search-and-destroy). Іменники, утворені за моделлю Phrasal Verbs $\rightarrow N$, характеризуються більш різноманітними значеннями. Виділено 5 семантичних груп: 1) подія, факт, явище, процес або випадок прояву того, що виражено вихідним фразовим дієсловом (buyout, fly-by, print-out, putdown, readout, rip-off, set-up, shoot'em-up, stand-by); 2) виконавець або об'єкт дії, позначені вихідним фразовим дієсловом (drop-out, fly-over, gross-out, hang-up, phone-in, sell-out, take-away, takeout, tie-in, write-in); 3) результат дії, позначений вихідним фразовим дієсловом (cop-out, fallout, feedback, knock-off, meltdown, spin-off, start-up, stitch-up); 4) значення стану (bring-down, flashback, freak-out, wind-up); 5) місце дії (rave-up, takeaway, takeout). Отад'єктивні іменники утворюють 3 семантичні групи: 1) найменування осіб за різними ознаками (extra-terrestrial, multinational, nine-to-five, paramilitary); 2) назви медичних препаратів (additive); 3) терміни (aspirational, clean, collectible, floptical, luggable, portable). У моделях $N \rightarrow A$ і Phrases $\rightarrow A$ відносини між вихідною основою і похідним словом представлені типовим значенням «характерний, властивий тому, на що вказує основа» (advocacy, airhead, betamax, blaxploitation, cowboy, footprint, granny, hatchback, nelly, pointy-head; all-in-one, fly-by-wire, kiss-and-tell, oven-to-table).

Висновки. Отже, вихідні засади, які беруть участь в утворенні похідних за конверсією слів, мають різну морфологічну

структуру, що свідчить про розширення словотворчої бази конверсії в сучасній англійській мові. Зазначено випадки усикань, телескопії, зворотного словотворення, скорочених слів, які надалі виступають вихідною базою нових похідних. Це мовне явище можна пояснити такими причинами, як спрощення сполучуваності з іншими дериваційними елементами, забезпечення лаконічності будови плану вираження слова, милозвучності, експресивності і запам'ятовування слова. Вихідні основи мають також різноманітну семантику, що відображено в складному характері взаємодій між дериватором і похідним. Вивчення типів словотвірних значення дозволяє виявити характер взаємодії вихідної основи і похідного слова, визначити сутність словотвірних значення і форми його виразу, а також виявити загальні прототипні риси, які стоять за конкретними лексичними одиницями. Перспективним здається розширення меж дослідження завдяки розробленню комплексних методів вивчення неологізмів різних терміносистем сучасної англійської мови.

Література:

1. Андрусак І. Англійські неологізми кінця ХХ ст. як складова мовної картини світу : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2003.
2. Волошин Ю. Новообразования и собственно неологизмы современного английского языка (опыт дифференциации новых слов) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Москва, 1971.
3. Гак В. О современной французской неологии. *Новые слова и словари новых слов*. Ленинград : Наука, 1978. С. 37–52.
4. Єнікєєва С. Формування та функціонування нових словотвірних елементів англійської мови : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Запоріжжя, 1999.
5. Жлуктенко Ю. Английские неологизмы / отв. ред. Ю. Жлуктенко. Киев : Наукова думка, 1983.
6. Заботкина В. Новая лексика современного английского языка. Москва : Высшая школа, 1989.
7. Зацний Ю. Неологізми англійської мови 80–90-х рр. ХХ ст. Запоріжжя : РА «Тандем-У», 1997.
8. Зацний Ю. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови. Запоріжжя : Запорізький державний університет, 1998.
9. Иванов А. Лексическая номинация как деятельность. *Функционирование и развитие лексической системы английского языка* : сборник научных трудов МГПИИЯ им. М. Тореза. Вып. 212. Москва, 1983. С. 72–82.
10. Иванов А. Английская неология (проблемы лексико-номинативной активности). *Функционирование и развитие лексической системы английского языка* : сборник научных трудов МГПИИЯ им. М. Тореза. Вып. 227. Москва, 1984. С. 3–6.
11. Клименко О. Поповнення словникового складу сучасної англійської мови з нелітературних підсистем : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Запоріжжя, 1999.
12. Колобашкина Е. Интегративные механизмы в словообразовании английского языка (на материале новых слов) : дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Москва, 1987.
13. Котелова Н. Первый опыт лексикографического описания русских неологизмов. *Новые слова и словари новых слов* / отв. ред. Н. Котелова. Москва : Наука, 1978. С. 5–26.
14. Мороховский А. Слово и предложение в истории английского языка. Киев : Вища школа, 1980.
15. Стилистика английского языка : учебник / А. Мороховский и др. ; под ред. А. Гусак. Киев : Вища школа, 1991.
16. Янков А. Соціально-політичні неологізми та окупаціоналізми в американському варіанті англійської мови: структура – семантика – функціонування : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 2004.
17. Арнольд И. Лексикология современного английского языка. Москва, 1959. 350 с.
18. Грин Дж. Словарь новых слов. Москва : Вече; Персей, 1996.
19. Трофимова З. Словарь новых слов и значений в английском языке. Москва, 1993.
20. Смирницкий А. По поводу конверсии в английском языке. *Иностранный язык в школе*. 1953. № 3. С. 12–24.

Пилипенко И. А. Особенности образования неологизмов способом конверсии в современном английском языке

Аннотация. В статье исследованы структурные и семантические особенности неологизмов, образованных с помощью конверсии как одного из основных способов образования неологизмов в современном английском языке. Новизна работы заключается в комплексном изучении словообразовательных отношений между начальным и производным словами и определении видов словообразовательных значений. В ходе исследования были применены словообразовательный анализ, компонентный анализ и анализ словарных дефиниций, а также элементы статистического подсчета.

Ключевые слова: неологизмы, конверсия, семантика, лексическая единица.

Pylypenko I. Features of the formation of neologisms by the method of convexity in modern English

Summary. The article deals with the structural and semantic features of neologisms created by means of conversion as one of the main ways of creating neologisms in modern English. The novelty of the work is to comprehensively study the word-formation relationship between the original and derivative words and to determine the types of word-formation meanings. During the study, word-formation analysis, component analysis and analysis of vocabulary definitions, as well as elements of statistical counting were used.

Key words: neologisms, conversion, semantics, lexical unit.

*Пришляк М. В.,
викладач кафедри іноземних мов
Національного університету «Львівська політехніка»*

СТИЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СИНОНІМІВ ТА АНТОНІМІВ В ОРАТОРСЬКОМУ ДИСКУРСІ СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОМОВ ДЕМОСФЕНА)

Анотація. Статтю присвячено характеристиці синонімічної та антонімічної лексики в ораторському дискурсі найвидатнішого представника грецької риторики Демосфена. Завдяки синонімам та антонімам автором досягається емоційне забарвлення промов та їхня виразність. Вони допомагають створити контраст, дозволяють точніше висловлювати думку та відіграють особливу роль у формуванні лексико-семантичного рівня текстів ораторського дискурсу.

Ключові слова: синоніми, антоніми, дискурс, риторика, політичні промови.

Постановка проблеми. Особливе місце в стилістичній характеристиці текстів ораторського дискурсу належить лексичному рівню мови. Він вважається основним джерелом первинної образності, оскільки в слові поєднується концептуальне й емоційно-оцінне значення. Вони тісно пов'язані між собою, і часом у різних словах, а іноді в тому самому той чи інший компонент значення може виділятися сильніше чи слабше залежно від мети повідомлення адресанта [1, с. 20]. Крім цього, слово є носієм інформації, а також стилістичного й образно-чуттєвого значень. Теоретичне осмислення й практичне використання слів із властивою їм стилістичною функцією забезпечує високий рівень мовленнєвої культури кожного мовця [2, с. 132].

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що, хоча в сучасній лінгвістиці є чимало праць, присвячених питанням дискурсу, зокрема, дослідження М. Макарова, Е. Бенвеніста, О. Кубрякової, В. Красних, В. Карасика, О. Селіванової, К. Серажима, Р. Бубняка, І. Шевченка, О. Скуратовської, В. Іванова, однак ораторський дискурс як окремий підтип дискурсу аналізується лише в роботі українського філолога О. Ніколаєнко на матеріалі ораторських промов латинських письменників республіканської доби Риму.

Метою статті є аналіз та характеристика синонімічної й антонімічної лексики в політичних промовах давньогрецького ратора Демосфена.

Виклад основного матеріалу. Щоби досягти емоційної виразності політичних промов на лексичному рівні мови, оратор активно вводить синоніми й антоніми. Зазвичай наявність у творах синонімів свідчить про багатство мови автора, оскільки вони відрізняються відтінками значення і сферами вживання. З огляду на нахил текстів ораторського дискурсу до експресії, синоніми тут вживаються досить часто, причому не тільки загальномовні, які не зумовлені жодним контекстом, але іноді й контекстуальні, що набувають синонімічних значень лише в певному контексті. Наприклад: *πολλήν δὴ τὴν μετάστα-*

*σιν καὶ μεγάλην δεκτέον τὴν μεταβολήν, εἰσφέροντας, ἐξιό-
ντας, ἅπαντα ποιοῦντας ἑτοιμῶς <...>* [6, с. 154, 4–6] – «слід показати значний поворот і велику перемену, роблячи внески, виступаючи в походи, охоче все виконуючи <...>»; *λέγον-
τας ὡς ἐγὼ μὲν ὕδωρ πίνων εἰκότως δύστροπος καὶ δύσκο-
λός εἰμι τις ἄνθρωπος <...>* [9, с. 77, 10–11] – «вони говорили, що я, п'ючи воду, природно є якийсь незадоволений і похмурий чоловік <...>». У першому прикладі вживаються загальномовні синоніми на позначення лексеми «переміна», у другому – прикметники, які самі дещо відрізняються за значеннями: *δύσκολος* – «незадоволений», «буркотливий»; *ἀδύστροπος* – «упертий», «норовливий», але в даному контексті вони вживаються як синоніми.

Найважливіша стилістична функція синонімів полягає в тому, щоб бути засобом найточнішого вираження думки. Адже кожен компонент синонімічного ряду, маючи більші чи менші семантико-стилістичні відмінності, дозволяє оратору якомога повніше охарактеризувати відтворювану подію. Крім того, синоніми урізноманітнюють виклад, щоб уникнути в промовах монотонності. Так, наприклад, у реченні: *ἐν δὲ τοῖς περὶ τοῦ πολέμου καὶ τῆ τοῦτου παρασκευῆ ἄτακτα, ἀδύστροτα, ἀόρισθ' ἅπαντα* [8, с. 229, 6–8] – «у воєнних справах і в приготуванні все є невпорядковане, невлаштоване, невизначене»; завдяки синонімам оратор повніше характеризує стан афінського війська¹.

В ораторських промовах стародавньої Греції синоніми досить часто виконують і такі важливі стилістичні функції, як уточнення і заміщення. Функція уточнення дозволяє синонімам точніше висловити думки, доповнюючи і розкриваючи різні сторони, якості, характерні ознаки позначуваних предметів дійсності [3, с. 231]: *ὅταν μὲν γὰρ ὑπ' εὐνοίας τὰ πράγματα συστῆ καὶ πᾶσι ταῦτα συμφέρη τοῖς μετέχουσι τοῦ πολέμου, καὶ συμπονεῖν καὶ; φέρειν τὰς συμφοράς καὶ μένειν ἐθέλουσιν ἄνθρωποι* [6, с. 152, 1–5] – «коли могутність поєднується із благоволінням і все узгоджується учасниками війни, тоді люди готові і співстраждати, і переносити нещастя, і витримувати; *δυσκόλου δ' ὄντος φύσει καὶ χαλεποῦ τοῦ βουλευέσθαι, ἔτι πολλῶ χαλεπώτερον ὑμεῖς αὐτὸ πεποιήκατ', ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι* [4, с. 296, 9–12] – «хоч і за природою є втомливо і важко радитись, то ви це зробили ще більш важчим, афінські мужі²».

Функція заміщення є однією з найважливіших. Вона реалізується тоді, коли синоніми, взаємно заміщуючи один одного, вживаються в тексті на позначення того самого [3, с. 229–230]. Це дозволяє мовцеві уникати повторень слів, а також одноманітності. Наприклад: *<...> καὶ ξένους εἰσπέμπει καὶ χρήματ' ἀποστέλλει καὶ δύναμιν μεγάλην ἔχων αὐτὸς ἐστὶ προσδόκιμος* [9, с. 61, 1–3] – «він і поси-

¹ Див.: 6: 146 (4), 149 (6), 151 (15), 154 (8); 8:206 (3–4); 56:302 (14).

² Див.: 6: 146 (4), 149 (6), 151 (15), 154 (8); 8:206 (3–4); 56:302 (14).

лає найманців, і відправляє гроші, і, маючи велике військо, очікує»; καὶ μὴν εἰ τις ὑμῶν ταῦτα μὲν οὕτως ἔχειν ἠγεῖται, οἶεται δὲ βίᾳ καθέξειν αὐτὸν τὰ πράγματα τῷ τὰ χωρία καὶ λιμένας καὶ τὰ τοιαῦτα προεληφέναι, οὐκ ὀρθῶς οἶεται [6, с. 151, 14–18] – «якщо хтось із вас вважає, що це є так, і думає, що він силою буде володіти становищем, бо оволодів укріпленнями, гаванями та іншим, той думає неправильно». У поданому прикладі можемо спостерігати, як дієслова-синоніми ἠγεῖται та οἶεται, καθέξειν *προεληφέναι* заміщують одне одного, що дає змогу автору уникати повторень.

Окрім синонімів, важливим засобом емоційної виразності в ораторських текстах слугують антоніми, хоча і вживаються порівняно рідше. Вони допомагають автору підсилити політичне звучання фраз і надати мовленню живописності й образності.

Антонімами називають слова із протилежним значенням, що виражають несумісні поняття і створюють контрастну характеристику предметів, явищ та образів [4, с. 36]. У стилістичному відношенні антоніми, як і синоніми, поділяють на загальномовні та контекстуальні, однак для текстів досліджуваного дискурсу характерне частіше застосування загальномовних антонімів, які являють собою сталу категорію в лексичній системі мови. Наприклад: ἀπεστερήμεθα μὲν χώρας οἰκείας, πλείω δ' ἢ χίλια καὶ πεντακόσια τάλαντ' ἀνηλώκαμεν εἰς οὐδὲν δέον, οὗς δ' ἐν τῷ πολέμῳ συμμάχους ἐκτησάμεθα, εἰρήνης οὐσῆς ἀπολωλέκασιν οὗτοι [7, с. 190, 17–21] – «ми втратили власну країну, ми витратили більше півтори тисячі талантів на непотрібне, а тих, яких ми у війні здобули в союзники, тих під час миру знищили»; <...> τὰ μὲν τούτων πάντα καλῶς ἔχει, τὰ δ' ὑμέτερ' αἰσχυρῶς [7, с. 187, 17–18] – «іх справи йдуть гарно, а ваші ганебно»; εἰ γενήσεται πόλεμος πρὸς ὑμᾶς αὐτοῖς, τὰ μὲν κακὰ πάνθ' ἔξουσιν αὐτοῖς, τοῖς δ' ἀγαθοῖς ἐφεδρεῦών ἕτερος καθεδεῖται [4, с. 305, 4–7] – «якщо в них почнеється з вами війна, тоді всі нещастя будуть мати вони, а [хтось] інший буде сидіти, підстерігаючи блага»³. Тут у перших двох прикладах можемо побачити вживання контекстуальних антонімів, а в останньому – загальнономовних.

Часте вживання загальнономовних антонімів пояснюється насамперед тим, що вони дають можливість створити контраст, що додатково впливає на масову аудиторію: ὁ γὰρ ἐστὶ χείριστος αὐτῶν ἐκ τοῦ παρεληλυθότος χρόνου, τοῦτο πρὸς τὰ μέλλοντα βέλτιστος ὑπάρχει [8, с. 205, 7–9] – «те, що в цих [справах] найгірше [було в нас] у минулому, для майбутнього є найкращим»; <...> τὴν μὲν ἀρχὴν τοῦ πολέμου γεγενημένην περὶ τοῦ τιμωρήσασθαι Φίλιππον, τὴν δὲ τελευτήν οὖσαν ἤδη ὑπὲρ τοῦ μὴ παθεῖν κακῶς ὑπὸ Φίλιππου [8, с. 234, 2–6] – «війна була розпочата для того, щоби помститися Філіппу, а вже закінчується так, щоб [нам самим] не довелося терпіти біди від Філіппа». У цьому уривку антонімічна пара ἀρχήν – τελευτήν створює контраст між початком війни і її кінцем.

Уживання антонімії в ораторському дискурсі можна пояснити також можливістю антонімів, протиставляючи різні поняття, зосереджувати на них увагу слухачів, виділяти їх серед інших лексичних одиниць так, щоби ці слова набули експресивного забарвлення. Наприклад: εἶθ' οὕτως ἀγνώμονως ἔχειτ', ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὥστε δι' ὧν ἐκ χρηστῶν

φάυλα τὰ πράγματα τῆς πόλεως γέγονεν, διὰ τούτων ἐλπίζετε τῶν αὐτῶν πράξεων ἐκ φάυλων αὐτὰ χρηστὰ γενεῖσθαι [6, с. 163, 1–4] – «чи ви такі нерозумні, афінські мужі, так, що [хоч] державні справи з доброго [стану] перейшли в поганий, надієтесь з того поганого перевести в добрий?»; οὐ γὰρ ἀλλοτρίοις ὑμῖν χωρμένοις παραδείγμασιν, ἀλλ' οἰκείοις, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, εὐδαίμοσιν ἔξεσθαι γενέσθαι [7, с. 188, 5–8] – «бо не із чужих [людей] вам можна брати приклад, афінські мужі, але зі своїх, щоб стати щасливими». Із цього прикладу видно, як мовець виділяє прикметники ἀλλοτρίοις і οἰκείοις з метою зосередити увагу афінян на тому, що в державних справах і в стосунках із греками їм потрібно слідувати лише прикладу предків для забезпечення благополучного життя.

Варто зауважити, що найчастіше в промовах трапляються антонімічні пари слів, побудовані на прикметниках (іноді навіть із субстантивованих), наприклад: κάλλιστα–αἰσχίστα, χείριστος–βέλτιστος, τὰ μικρά–τὰ μέγιστα, τὰ κακὰ – τὰ ἀγαθὰ, ἀλλοτρίοις–οἰκείος – οἰκείος, тоді як антоніми з іменниками: προσχάριν – προσπέχθειαν, ἀρχήν – τελευτήν, дієсловами: λαμβάνω – ἀναλίσκω, κτάρμαι – ἀπόλλυμι; прислівниками: καλῶς – αἰσχυρῶς, τότε – νυν, ἐκεῖ – ἐνθάδε, уживаються рідше.

Особливо варто звернути увагу на те, що антоніми в промовах досить часто лежать в основі такого стилістичного засобу, як антитеза, і, як ми зазначали раніше, цей прийом зазвичай будується на контекстуальних антонімах, наприклад, у реченні: εἰ γὰρ ἐν Διονύσου τραγωδοῦς ἐθεάσθε, ἀλλὰ μὴ περὶ σωτηρίας καὶ κοινῶν πραγμάτων ἦν ὁ λόγος, οὐκ ἂν οὕτως οὐτ' ἐκείνου πρὸς χάριν οὐτ' ἐμοῦ πρὸς ἀπέχθειαν ἠκούσατε [4, с. 299–300, 18–20, 1–2] – «якщо б ви дивилися в [театрі] Діоніса трагічних акторів, але не обговорювали спасіння і суспільні справи, тоді ви б так не слухали його улесливо, а мене ненависно».

Висновки. Отже, у результаті дослідження лексичного рівня текстів ораторського дискурсу ми дійшли висновку, що завдяки активному вживанню синонімів та антонімів автор надає своїм промовам особливої емоційності та виразності, створює контраст і точніше висловлює думки. Стилiстичне використання синонімів дає змогу автору висловлюватись одночасно і точно, і по-художньому, у багатьох випадках надає сказаному потрібного емоційного навантаження, а також є показником широкіх стилістичних можливостей мови. Антоніми також посідають помітне місце в ораторському дискурсі, адже відіграють чималу стилістичну роль. Це пояснюється тим, що вони дають можливість створити контрастну характеристику образів та предметів, а також сприяють підсиленню й увиразненню деяких понять.

Література:

1. Воронина Т., Гаврюшенко В. Лингвистический анализ текста : учебное пособие для студентов вечерних и заочных отделений филологических факультетов по специальности «Русский язык и литература». Днепропетровск, 1979. 108 с.
2. Дудик П. Стилiстика української мови : навчальний посiбник для студентiв ВНЗ. Київ : Академiя, 2005. 344 с.
3. Новикова Л. Семантика русского языка : учебное пособие. Москва : Высшая школа, 1982. 272 с.
4. Demosthenis Philippicae orationes Vet Libanii Vita Demosthenis eius dem que argumenta: De pace. Frankofurtia. M. : Prostatin Officina Broenneria, 1829. P. 296–313.
5. Demosthenis Philippicae orationes Vet Libanii Vita Demosthenis eius dem que argumenta: OL I. Frankofurtia. M. : Prostatin Officina Broenneria, 1829. P. 121–140.

³ Див.: 4:304 (3–4), 308 (7–8); 9:57 (12–13), 68 (2–4); 8:218 (4–6), 238 (238); 5:128–129 (19, 1–2).

6. Demosthenis Philippicae orationes Vet Libanii Vita Demosthenis eius dem que argumenta: OL II. Frankofurtia. M. : Prostatin Officina Broenneria, 1829. P. 145–166.
7. Demosthenis Philippicae orationes Vet Libanii Vita Demosthenis eius dem que argumenta: OL III. Frankofurtia. M. : Prostatin Officina Broenneria, 1829. P. 173–193.
8. Demosthenis Philippicae orationes Vet Libanii Vita Demosthenis eius dem que argumenta: PH I. Frankofurtia. M. : Prostatin Officina Broenneria, 1829. P. 204–239.
9. Demosthenis Philippicae orationes Vet Libanii Vita Demosthenis eius dem que argumenta: PH II. Frankofurtia. M. : Prostatin Officina Broenneria, 1829. P. 46–86.
10. Demosthenis Philippicae orationes Vet Libanii Vita Demosthenis eius dem que argumenta: PH III. Lipsiae : In aedibus B.G. Teubneri, 1903. P. 145–163.
11. Demosthenis Orationes: PH IV. Lipsiae : In aedibus B.G. Teubneri, 1903. P. 163–181.

Пришляк М. В. Стилистическая характеристика синонимов и антонимов в ораторском дискурсе Древней Греции (на материале речей Демосфена)

Аннотация. Статья посвящена характеристике синонимической и антонимической лексики в ораторском дис-

курсе выдающегося представителя греческой риторики Демосфена. Благодаря синонимам и антонимам автором достигается эмоциональная окраска выступлений и их выразительность. Они помогают создать контраст, позволяют точнее выражать мнение и играют особенную роль в формировании лексико-семантического уровня текстов ораторского дискурса.

Ключевые слова: синонимы, антонимы, дискурс, риторика, политические речи.

Pryshliak M. Stylistic characteristics of synonyms and antonyms in oratorical discourse of Ancient Greece (based on Demosthenes' speeches)

Summary. The article is devoted to the description of synonymous and antonymous vocabulary in the oratorical discourse of the most prominent representative of the Greek rhetoric of Demosthenes. Due to synonyms and antonyms, the author achieves the emotional colouring of speeches and their expressiveness. They help to create a contrast, allow more precisely to express opinion and play a special role informing of the lexico-semantic level of oratorical discourse texts.

Key words: synonyms, antonyms, discourse, rhetoric, political speeches.

*Пуленко І. А.,
доцент кафедри іноземних мов
Військової академії (м. Одеса)*

*Сазикіна Т. П.,
доцент філологічної кафедри
Одеського національного морського університету*

ДЕЯКІ ПРАГМАТИЧНІ ЗМІНИ НОРМИ МОВИ НА СИНТАКСИЧНОМУ, МОРФОЛОГІЧНОМУ ТА ЛЕКСИЧНОМУ РІВНЯХ У РОЗМОВНОМУ МОВЛЕННІ (НА ПРИКЛАДАХ ІЗ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ)

Анотація. У статті розглядаються лінгвістичні особливості прагматичного порушення норми мови на синтаксичному, морфологічному та лексичному рівнях. Дослідження проведено на матеріалі висловлювань молоді французькою мовою.

Ключові слова: прагматика, мовна норма, молодіжні висловлювання, порушення мовної норми, лексика, морфологія, синтаксис, французька мова.

Постановка проблеми. У лінгвістиці дотепер є проблеми, ще недостатньо досліджені та невіршені. До таких належать, наприклад, такі мовні явища, що мають не тільки семантичну, а й прагматичну природу (наприклад, полісемія, анафора, негативна полярність тощо) [1; 2].

Також загальновідомо, що граматичні та лексичні засоби мови передають інформацію цілеспрямовано, тобто прагматично. Інколи достатньо якогось одного засоба, щоби створити прагматичний ефект, щоби ефективно передати задум мовця. Прагматичне значення висловлювання залежить від ситуації спілкування. Тепер дослідники почали вивчати, окрім лексичного, фонографічний, синтаксичний та текстовий рівні прагматики дискурсу [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виокремлене вивчення прагматики в межах семіотики почалося у 20-х рр. ХХ ст. у працях Ч. Морріса, П. Грайса, Д. Девідсона, Р. Монтегю. Тоді Ч. Морріс визначив прагматику як дисципліну, що вивчає відношення знаків до їх інтерпретаторів [4]. П. Грайс запропонував відносити до семантики дослідження матеріал, який безпосередньо виражено в реченні, а до прагматики – інформацію, яка була імплікована адресантом під час мовного вираження даного речення. Він вважав, що те, що виражено мовно, на відміну від імплікованого, зрозуміло для будь-якого носія мови незалежно від конкретної ситуації. Ця інформація закодована в самому реченні та передається адресату напряму, згідно з лінгвістичними нормами даної мови [5]. Безумовно, не завжди легко відрізнити пряме висловлення від імплікованої в ньому інформації.

Пізніше стала популярною теорія щодо неможливості дослідження мови незалежно від контекста її вживання в будь-якому окремому випадку (Дж. Серль, Дж. Остін, П. Стросон, Л. Вітгенштейн, Г. Фреге). Саме в цьому баченні прагматика вивчає мову в когнітивному аспекті. Лінгвісти поділилися на дві великі групи, які і дотепер дискутують щодо теоретичних положень

П. Грайса (з одного боку) та Дж. Остіна й Дж. Серля [6] (з іншого). Прагматика тексту почала глибоко вивчатися в 70-х рр. ХХ ст. Виділено самостійну дисципліну – лінгвістику тексту (дискурсу). Найбільш значущий внесок у прагматику тексту зробили І. Гальперін, Г. Колшанський, З. Тураєва, Ю. Степанов, В. Дем'янков.

Особливий внесок у дослідження комунікативно-прагматичного аспекту окремого слова зроблено Є. Азнауровою. Вона підкреслила, що «саме слово стає головним провідником інтенції людини, яка творить мовлення, основою для правильного розуміння смислу висловлювання, для правильного прочитання тексту» [3; 14].

Контекст з погляду прагматики поглиблено вивчався з 1980-х рр. (Дж. Катц, П. Холі, Р. Карстон). Також наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. особливу увагу лінгвісти зосередили на розмежуванні семантики та прагматики (Дж. Лайонз, Г. Почепцов, І. Сусов, Л. Безугла). Цю проблему лінгвісти й дотепер розглядають з різних позицій. Навіть сьогодні багато дослідників вважають, що формальна семантика не повинна досліджувати речення залежно від імпліцитного контексту [7].

Метою статті є встановлення прагматичних засобів окремих висловлювань на різних рівнях мови. Згідно з поставленою метою постало **завдання** дослідити окремі висловлювання на різних рівнях мови з погляду їх прагматичного функціонування. **Предмет** дослідження – це прагматика висловлювань на морфологічному, лексичному та синтаксичному рівнях та порушення мовної норми. **Об'єкт** дослідження – окремі висловлення французькою мовою молодих людей, студентів, що відзначаються високою емоційністю та наявністю суб'єктивного моменту.

Виклад основного матеріалу. Найяскравіше порушення норми в розмові спостерігається серед молоді в будь-якій мові. Як зазначають психологи, молоді люди, особливо у своєму середовищі, розмовляють із підвищеною емоційністю. Це пояснюється прагненням молоді до самовираження та проявляється у свідомому та несвідомому порушенні мовної норми. Приклади зібрані з розмов студентів. Як доводять ці приклади, такі порушення найчастіше виявляються на синтаксичному рівні. Розглянемо два приклади. У першому з них один із молодих студентів висловлює свої враження від перегляду художнього фільму, порушення синтаксичної норми передає крайній ступінь емоційного стану того, хто говорить: 1. *Ecrasé, moi,*

complètement, j'étais. Другий приклад – це нейтральне з погляду синтаксису висловлювання: 2. *J'étais, moi, complètement écrasé*. У другому прикладі емоційність висловлювання значно знижується. Це свідчить про те, що зміна порядку слів не є суто стилістичним тропом, але несе значний прагматичний ефект. У цих прикладах прагматичний ефект досягнуто не тільки на стилістичному, але і на лексичному рівні. Уживання дієприкметника *écrasé* із прикметником *complètement* не в нейтральному своєму значенні «дуже вражений», але «цілком зруйнований, розчавлений», підсилює прагматичний ефект.

З метою досягнення впливового ефекту можна використати не тільки дислокацію слів у фразі, але й морфологічну опозицію. Наведемо приклад, в якому хлопець звертається до однокласника, який заважає йому на занятті. Звертання складається з монологічних трьох реплік, у ньому він вимагає від сусіда замовчати, бо останній заважає йому виконувати завдання. Спочатку йде стримане ввічливе мовлення, потім адресат переходить до більш знервованого, не досягнувши результату, монолог закінчується категоричним, навіть грубим висловлюванням, що виражає граничний ступінь роздратованості: а) *Tutetais, s'il te piaît*; б) *Tutetais*; в) *Mais tais-toi!* В останньому висловлюванні введення слова *mais* та фонетична експресія (передана фонографічно) виявляють прагматичну емоційність на лексичному та фонографічному рівнях. Тут вставне речення – формула ввічливості *s'il te piaît* – зовсім недоречне.

Серед морфологічних особливостей мовлення молоді помічена ще одна регулярна тенденція, а саме нейтралізація опозиції стверджувальних та заперечувальних форм. Тут не тільки проявляється прагнення до економії мовних засобів, але досягається прагматичний ефект краткості та зневажливості. Приклади: 1. *T'inquète, j'assure = Net' inquète pas, je ferai l'affaire*; 2. *T'occupe = Cela ne te regarde pas*.

Прагматика на морфологічному рівні проявляється в морфологічному варіюванні. Наприклад, морфологічна частка з англійської мови *self* увійшла у французьку мову до великої групи лексики та стала повнозначним, часто уживаним словом: а) *je vais au self = j'avais au self-service = je vais au réfectoire*. Щодо префікса *re-*, який позначає сему «повторення якогось явища чи дії», то він став додаватися до таких дієслів та іменників, з якими раніше його не вживали, наприклад, *requestion* від *question*.

Цікавими є приклади вживання продуктивного французького префікса *eri-*, за допомогою якого створюються неологізми: *dentisterie, ingénierie, secrétairerie, métallerie, russerie* (у випуску передачі “Le Monde de radio et télévision”: *Le cinéma français d'avant-guerre était friand de troikas, balalaïka setaut res russerie*). У розмовному мовленні суфікс *-eri-* часто поєднується із запозиченою основою: *sandwicherie* («бутербродна»), *kille-rie* («щось неймовірно, неочікуване»), *couscousserie* (від назви арабської їжі).

До сфери морфології також належить дуже часте вживання скорочених слів (відкидання префіксів, одного з коренів складних слів), що підкреслює в молоді зневажливе ставлення до предмета розмови, бажання акцентувати власну незалежність. Наприклад: *ado (lescent), déb(ile), dégueu (lasse), écolo (giste), exam (en), folklo (rique), géo (graphie), perm (anence), petit dé (jeuner), prépa (ratoire), provoc (ation), psycho (logie), psy (chanalyse), symp (tiq), transfo (rmateur), réac (tionnaire)*. Максимально ця тенденція проявляється у вживанні аббревіатур замість словосполучень: *BCBG = Bon Chic Bon Genre* чи *CCCG =*

Cravate Club Complet Gris = de bonton; FHCP = Foulard Hermès Collierde Perles = de bonton (sedit des femmes); BD = bande des sinée (комікс).

Останнім часом у зв'язку з інформаційним вибухом, взаємним проникненням культур у молодіжному мовленні поширені американізми. Таке явище прибічники чистоти мовлення називають «культурною агресією», зокрема це було озвучено радіостанцією “France-Culture”, оскільки йдеться не про заповнення лексичних лакун, а про «засмітнення» французької мови так званою мовою *Franglais*. Просувають це явище практично всі комерційні медіа, особливо УКХ радіостанції, які постійно вживають у рекламі американізми, які також проникли і в інші мови, наприклад: *NRJ – c'est vraiment cool!; c'est super relax!; c'est class!; c'est extra!; c'est super!* Іноді запозичена лексика починає функціонувати за нормами французької мови: *caller [kole] = tocall = téléphoner (onse call de main?); killer = tokill = tuer*.

Молоді люди, прагнучи досягнення найвизрашнішого ефекту власних висловлювань, вдаються до «жаргонізації» нейтральної лексики. Наприклад: 1) *tu déménage ou quoi (tu es fou)*; 2) *c'es tu nfati guédu crane (c'est unimbécile)*; 3) *ma tete est tombee en panne (je déraisonne)*. Зрозуміти мовленнєвий зміст цих висловлювань можна лише із ситуації спілкування, навіть більше, «змінене» слово іноді набуває протилежного змісту. Наприклад, слово *craquer* набуває змісту *et repleind' enthousiame (J'ai carrément craqué pour elle)*. Наведемо приклади інших жаргонізмів, які є дуже частотними: *baba (m), babaterie (f)* – знижене найменування хіпі та їхнього способу життя; *etre bien dansses baskets* – відчувати себе вільно, розкуто (*baskets m. pl.* – спортивне взуття типу кросівок); *ça mebranche = ça m'intéresse; c'est un canon! = belle fille; c'est classe! c'est éclat! = parfait, magnifique; je suis coincé = j'ai des problèmes; fais comme tu sens = fais comme tu veux; damned! = nom de Dieu; décideur = chef; c'est l'enfer = c'est affreux!; c'est pasévident* – вираження сумніву, невпевненості; *fanzine (m)* – малотиражна газета, яку видає група фанів; *look n m = apparence (il est looké = «він модно виглядає»); meule n m = moto, mobylette* (букв. «жорнов»); *musicos [myzikos] = mauvais musicien; c'est le must! [mast]* – те, що обов'язково треба зробити (прочитати, побачити тощо); *new wave = nouvel le vague* – нова хвиля в моді, стилі життя; *rapenf = vieille guitare* (букв. «терка»); *santiagos n m pl* – рокерські чоботи; *stal n m = stalinien, communiste* (зневажливо); *téléphage n m = téléphile* – телеман (антонім: *téléphobe*); *yuppie n m* = енергійна амбіційна молода людина.

Наведемо також список кліше, які в молоді виражають оцінку чогось: *ça mebranche* – «це мене цікавить»; *commetusens, commetuveux* – «як бажаєш»; *c'est hyper-deb* – «нісенітниця» (*de boudebs* – імовірно, від *débilos*); *ça c'est l'éclat* – «це шикарно»; *c'est l'enfer* – «жахливо»; *c'est général* – «прекрасно», «геніально»; *j'en air as le bol* – «набридло!»; *c'est très chouette!* – «як здорово! блиск! класно! шикарно!»; *m'an go is se pas* – «дай мені спокій!»; *c'est dégueu (lasse)* – евфемізм для позначення чогось дуже доброго; *c'est nul!* – «нічого доброго, цікавого»; *ça meparle!* – «це мене цікавить, мені не підходить!»; *t'in quiète!* – «не турбуйся!»; *ah, t'as tout faux, là* – «ти помиляєшся»; *tu sais guoi!* – формула для привертання уваги («послухай!»).

Усі проаналізовані вище прагматичні порушення мовної норми французької мови у висловлюваннях молодих студентів стосуються синтаксису, морфології та лексики. Цілком можна погодитися із твердженням Дж. Стенлі про те, що будь-яка

залежність висловлювання від контексту означає наявність певного елемента в логічній формі речення, що відповідає за контекстуальність. Тобто логічна форма речення – це формальна репрезентація його логічної структури, яка пояснює його логічну роль та властивості. Поняття логічної форми передбачає різницю між граматичною та логічною формами речення [8, с. 236–237].

Висновки. Проаналізований фактичний матеріал доводить, що прагматичного ефекту висловлювань дозволяє досягти зміна порядку слів, морфологічні опозиції, нейтралізація опозиції стверджувальних та негативних форм, морфологічне варіювання (скорочення та перебудова елементів слів). Що стосується лексичних порушень норми, то практичний інтерес, на наш погляд, становлять такі: американізми; жаргонізми й арготизми, зокрема слова-паразити; неологізми. Такі лексичні перетворення можна помітити лише в ситуації спілкування.

Прагматика – це один з аспектів когнітивної лінгвістики, що потребує подальшого вивчення. Потрібно далі досліджувати зв'язки між процесом мислення та мовою, що відображаються у висловлюваннях різних типів. Також розрізнення семантики та прагматики слова та дискурсу розглядаються з різних позицій. Лінгвістичні засоби різного рівня прагматично використовуються як у коротких висловлюваннях, так і в цілому, подовженому тексті.

Свідоме чи несвідоме порушення мовної норми у розглянутих нами висловлюваннях пояснюється підвищеним прагненням молоді до власного самовираження, що притаманно цій віковій групі. Такий матеріал буде корисним тим, хто вивчає французьку мову, а також лінгвістам та викладачам.

Література:

1. Безугла Л. Семантика і прагматика: до проблеми співвідношення понять. *Когніція, комунікація, дискурс*. 2015. № 10. С. 8–26. URL: <http://sites.google.com/site/cognitiondiscourse/>.
2. Вострикова Е. Семантика vs. прагматика: современные подходы. *Эпистемология & философия науки*. 2011. Т. XXX. № 4. С. 99–115. URL: <http://cyberleninka.ru/article/v/semantika-vs-pragmatika-sovremennye-podhody>.
3. Борковська І. Прагматичні значення слів, висловлювань та текстів. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Філологія. 2015. № 5. С. 10–16. URL: <http://visnyk.fl.kpi.ua/article/download/107605/102580>.

4. Моррис Ч. Основания теории знаков. Семиотика : сборник переводов / под ред. Ю. Степанова. Москва, 1982. URL: <http://georgesg.info/belb/obmen/Morris.htm>.
5. Грайс П. Логика и речевое общение. *Новое в зарубежной лингвистике*. Вып. 16. Лингвистическая прагматика. Москва, 1995. URL: <http://kant.narod.ru/grice.htm>.
6. Searle J. Meaning, Communication and Representation. *Philosophical Grounds of Rationality: Intention, Categories, and Ends*. Oxford : Clarendon Press, 1986. P. 209–226.
7. Никифоров А. Чувственно-вербальное построение мира. *Язык – знание – реальность*. Москва, 2011. URL: http://www.koob.ru/nikiforov_a/.
8. Stanley J. Language in Context. Oxford : Clarendon Press, 2007. P. 236–237.

Пуленко И. А., Сазыкина Т. П. Некоторые прагматические изменения нормы языка на синтаксическом, морфологическом и лексическом уровнях в разговорной речи (на примерах из французского языка)

Аннотация. В статье рассматриваются лингвистические особенности прагматических высказываний молодежи. Анализируются нарушения языковой нормы на синтаксическом, морфологическом и лексическом уровнях во французском языке.

Ключевые слова: прагматика, языковая норма, молодежные высказывания, нарушения языковой нормы, лексика, морфология, синтаксис, французский язык.

Pulenko I., Sazikina T. Some pragmatic changes of the language norm on the syntactic, morphological and lexical levels in colloquial speech (on the examples in the French language)

Summary. The article is dedicated to the linguistic phenomenon of pragmatics. The violation of language norm on the syntactic, morphological and lexical levels is analyzed on the material of the youth colloquial utterances in the French language.

Key words: pragmatics, language norm, youth colloquial utterances, violation of the language norm, lexis, morphology, syntax, French language.

*Слободцова І. В.,
доцент кафедри німецької мови та перекладу
Українсько-німецького навчально-наукового інституту
Одеського національного політехнічного університету*

*Панчук Л. В.,
старший викладач кафедри німецької мови та перекладу
Українсько-німецького навчально-наукового інституту
Одеського національного політехнічного університету*

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Анотація. Статтю присвячено висвітленню проблем організації самостійної роботи студентів технічних вищих навчальних закладів у процесі оволодіння іноземними мовами. Детально досліджуються етапи підготовки студентів до самостійної роботи та її проведення в умовах аудиторного та позааудиторного навчання. У статті розкриваються основні фактори, які найбільше впливають на процес набуття та засвоєння певних навиків і вмій у різних аспектах самостійного вивчення іноземної мови. Відповідні фактори були виявлені шляхом проведення опитування серед студентів технічного вишу, котрі вивчають іноземну мову, а саме німецьку, нарівні з основними технічними дисциплінами протягом всього періоду навчання. На основі вищезгаданих факторів і відповідей опитаних студентів було зроблено висновки щодо перешкод і покращення процесу самостійної роботи студентів на різних етапах навчання.

Ключові слова: самостійна робота, технічний університет, позааудиторне навчання, вміння, навик, організація, іноземна мова, фактор, професійний ріст.

Постановка проблеми. Сучасний світ живе в шаленому темпі. Все навкруги розвивається, модернізується та виходить на нові рівні. Не є винятком і система освіти вищих навчальних закладів (далі – ВНЗ). За часи незалежності України кількість ВНЗ значно зросла. У 1990–1991 рр. в Україні нараховувалося 149 вишів. За даними Державної служби статистики, в 2015 р. їх кількість склала 520, а на початок 2017/18 навчального року в Україні діяв 661 ВНЗ. У зв'язку з цим збільшилася і кількість студентів, на 2016 рік їх кількість склала 1 375 200, а на 2017/18 навчальний рік – 1 538 565 студентів [1].

На жаль, у багатьох ВНЗ через нестачу державного фінансування та ряд інших перепон за останні роки було зменшено нарахування лекційних і практичних годин за рахунок скорочення навчального періоду кожного семестру. Не лише ці фактори, а й нововведення та реформування системи освіти, пов'язані з процесами євроінтеграції та впровадженням у навчальний процес ВНЗ України вимог Болонської системи, впливають на методи та форми освіти сьогодення. Основне завдання вищої освіти полягає у формуванні творчої особистості професіонала, здатного весь час самостійно розвиватися, розширювати свій кругозір, опираючись на сучасні тенденції та інноваційні технології. Новітні програми Міністерства освіти і науки України відводять на самостійну роботу студентів близько 30% загального обсягу навчального часу. Стає зрозуміло,

що значна частина навчального матеріалу виноситься на самостійне опрацювання студентами. Сьогодні самостійна робота є важливою частиною навчального процесу.

Що ж таке «самостійна робота студентів» (далі – СРС)? Єдиного визначення цього терміна не існує. Багато фахівців трактують це поняття по-різному. Здебільшого самостійна робота визначається як спланована, організаційно та методично спрямована викладачем діяльність студентів із засвоєння предмета та надбання професійних компетенцій, що проводиться як у межах, так і поза межами аудиторної навчальної роботи [2]. К.Д. Ушинський вважав, що лише самостійна робота нашоухе студента на самостійні думки. Самостійність у навчанні підвищує увагу студентів до вивчення певного матеріалу, активізує мислення, виховує більш серйозне та відповідальне ставлення до навчання та роботи [3]. Отже, і для студентів, котрі вивчають іноземну мову в технічних ВНЗ, така форма навчання не є винятком. Самостійна робота – невід'ємна складова частина процесу засвоєння програми вивчення іноземної мови й оволодіння професіоналізмом у відповідній сфері. Для полегшення виконання цього різновиду навчання існує велика кількість методичних вказівок, які призначені для ознайомлення з формами та методами самостійної роботи студентів на всіх рівнях вивчення мови, висвітлюють різноманітні види контролю такого характеру робіт і методичні рекомендації щодо засвоєння іноземної мови в кожному з аспектів. Самостійну роботу студентів розподіляють переважно на дві форми: аудиторну та позааудиторну. У кожній з них є багато різних видів діяльності. Найголовніше в такій діяльності – набуття та засвоєння певних навиків і вмій у різних аспектах вивчення іноземної мови. Це може бути виконання різних завдань на засвоєння вивченого матеріалу, робота з підручниками, певними документами, додатковою літературою, даними відповідної сфери зі всевітньої комп'ютерної мережі, підготовка рефератів і презентацій на завчасно обговорені з викладачем теми. Також на самостійне опрацювання може виноситися й науково-дослідницька або ж творча робота в певній сфері вивчення та професійного оволодіння іноземною мовою.

Незважаючи на велику кількість годин, відведених на самостійне опрацювання навчального матеріалу та виконання необхідних завдань, роль ВНЗ, насамперед викладача, дуже значуща. Адже саме викладач має спрямувати та навчити студента самостійно опрацювати певний навчальний матеріал правильно та продуктивно. На організацію, проведення само-

стійної роботи та досягнення найбільш бажаного результату впливають такі чинники:

– матеріально-технічна база (навчально-методичні посібники, інноваційні технології, доступні інформаційні ресурси та ін.);

– контроль та оцінювання виконання завдань (проведення індивідуальних консультацій викладачем або ж участь у колективних навчально-наукових заходах, таких як конференції, олімпіади, презентації тощо);

– сприятливий психоемоційний фон (спокійне та зрівноважене використання часу на самонавчання, соціальне оточення, здоров'я, сімейні обставини).

Існує декілька етапів підготовки студентів до самостійної роботи та її проведення, яких обидві сторони навчання (викладач і студент) повинні обов'язково дотримуватися. Але всі ці етапи можна звести до 2 основних етапів організації СРС. Перший – початкова організація, в якій викладач має безпосередньо брати участь. На цьому етапі викладач знайомить студента з темою, метою, обсягом та оформленням роботи, відведеним часом для її виконання. Особливе значення має саме допомога та професійна настанова викладача для студентів технічних вишів у вивченні іноземної мови. У цей період викладач повинен надати студенту певні знання та спрямувати його до набуття навиків у кожному напрямі вивчення іноземної мови (граматиці, читанні та перекладі, вимові, письмі). Адже левова частка самостійної роботи припадає на завдання, призначені для тренування отриманого раніше навчального матеріалу та набутих в аудиторних заняттях навиків. Тож завдання для самостійної роботи повинні зацікавлювати студентів і посилювати їх інтерес до самостійного навчання, до підвищення свого рівня володіння певною іноземною мовою. Такі завдання мають бути зрозумілими та посильними для виконання. Другий етап – самоорганізація, в якому студент набуває самостійно певних знань і навиків без безпосередньої участі викладача. Але викладач і надалі повинен контролювати виконання роботи й оцінювати її (різні консультації, перевірки робіт тощо). Більшість викладачів вишів мають достатній досвід у роботі зі студентами та вміють правильно підготувати їх до виконання певного виду завдання в позааудиторному навчанні, за рахунок підвищення кваліфікації, вебінарів, обміну досвідом з іншими колегами. Отже, перший етап організації самостійної роботи практично в усіх ВНЗ однаковий згідно з вимогами програм Міністерства освіти і науки України щодо роботи такого характеру. Та все ж за умов частково самостійного навчання викладач, готуючи завдання для самостійного опрацювання, повинен брати до уваги інтереси та захоплення того чи іншого студента, і таким чином стимулювати пізнавальний інтерес до самостійного освоєння певного матеріалу. Після ознайомлення з вимогами та правилами щодо виконання самостійної роботи настає другий етап організації СРС. Саме в цей період, на другому етапі, у більшості студентів різних фахових спрямувань виникають певні проблеми із засвоєнням набутих в аудиторному навчанні навиків і вмінь. Що ж саме не дозволяє студентам використовувати час, відведений на самостійну роботу? Які життєві обставини та потреби впливають на якість самоосвіти? Які проблеми виникають в організації та проведенні СРС? Оскільки тема дуже важлива і стосується безпосередньо студентів, саме ці питання ми й поставили студентам Одеського національного політехнічного університету. В опитуванні

брали участь студенти 1 та 2 курсів навчання Українсько-німецького навчально-наукового інституту. На цьому факультеті всі студенти поряд із технічними спеціальностями вивчають також німецьку мову у відповідних напрямках. Факультет зарекомендував себе на високому рівні, тому студенти намагаються відповідати заданій «планці», що виражається в засвоєнні більшого об'єму навчального матеріалу і впливає на навантаження в СРС. Багато хто зі студентів пожвавішали після почутої теми, бо саме для більшості з них питання організації самостійної роботи, поєднання самостійного навчання (в позааудиторний період) із повсякденним життям дуже важливе та подекуди проблематичне. Під час обговорення теми було зрозуміло, що багатьом студентам не байдуже, як і для чого вони вчать. Серед опитаних 100 студентів близько 90% щиро зраділи не лише через інтерес, що виник до них у межах навчальної програми, а й через зацікавленість, пов'язану з їхніми проблемами й особистісними якостями кожного. Студенти проявляли ініціативу в дискусії, виражали свої думки й емоції про переваги та недоліки СРС, намагалися висловити побажання щодо різних форм навчання та із захопленням розповідали про власні методи самоосвіти. Серед відповідей і роздумів, отриманих під час бесіди зі студентами, ми виділили найбільш хвилюючі та проблемні фактори, що певною мірою впливають на організацію СРС і заважають студентам правильно та раціонально виконувати самостійну роботу поза аудиторним навчанням.

№	Фактор	Кількість студентів (%)
1	Самоорганізація	93
2	Технічний фактор	66
3	Пізнавальна активність	41
4	Мотивація	38
5	Соціальний фактор	24

Відповідно до кожного фактора, який впливає на організацію та проведення самостійної роботи, студенти висловлювали своє ставлення, думки та певні побажання для покращення самостійного навчання.

1. Самоорганізація. Більшість студентів визнали своє невміння правильно та вчасно долучатися до самостійного навчання, раціонально розраховувати навантаження. Для великої кількості людей ця якість також є розкішшю, тому не дивно, що люди 17–19 років, які психологічно та морально ще не зміцніли і не дозріли до «дорослого життя», не вміють самостійно зосереджуватися та налаштуватися на певну роботу. Існує декілька причин такого ставлення до самостійності в навчанні, але відправною точкою в цьому процесі слугують сімейні стосунки. Про роль сім'ї та найближчого оточення у становленні особистості та самодисциплінуванні нерідко забувають. Але питання сімейних стосунків, що впливає на розвиток індивідуальності, характеру й особистісних якостей, дійсно дуже важливе. Сьогодні більшість батьків заклопотані власною робочою зайнятістю, особистим життям, через що втрачається зв'язок із дітьми. Багато батьків перекладають відповідальність за навчання та виховання дітей на школу. Діти змалечку користуються сучасними гаджетами, неконтрольоване використання яких іноді може призводити до небажаних наслідків, впливати на психоемоційний стан дітей. По суті, діти виростають «одинаками», не маючи правильних орієнтирів у житті, що, звісно, до позитивних результатів у вихованні дисципліни, саморозвитку, навчанні та самостійності не призведе.

2. Технічний фактор. За умов сучасного розвитку та користування інноваційними технічними пристроями у повсякденному житті цей фактор також має велике значення та вплив на СРС і навчання загалом. Вміння та можливість користуватися сучасними технічними засобами в процесі самостійної роботи значною мірою може допомогти як студенту, так і викладачеві. За нинішнього темпу життя такий спосіб спілкування між студентом і викладачем, як «онлайн-зв'язок», слугував би чудовим допоміжним засобом для досягнення максимального взаєморозуміння та вчасного контролю виконаного завдання. Маючи мобільні телефони та можливість спілкуватися електронною поштою, багато студентів і викладачів не завжди можуть вчасно вийти на зв'язок і проконсультуватися або ж проконтролювати хід виконання того чи іншого завдання. Відсутність технічного каналу зв'язку в період позааудиторного самостійного навчання стає перешкодою для досягнення найбільш бажаного результату. Ще однією проблемою, характерною не лише для нашого навчального закладу, а й для більшості вишів нашої країни, є відсутність або ж недостатнє облаштування спеціальних мультимедійних кабінетів і комп'ютерних класів, у яких студенти могли б протягом всього періоду навчання займатися розвитком комунікативних навиків і вмінь, виконувати вправи з аудіювання. Виконання таких завдань значно краще вплинуло б на результат самостійної роботи та підвищило б рівень володіння іноземною мовою.

3. Пізнавальна активність – особистісна якість людини, різновид соціальної активності, що проявляється у навчанні. Активність такого типу формується протягом всього навчального процесу в аудиторній формі, а також у період самостійного навчання. Одним із найважливіших критеріїв пізнавальної активності, необхідного для продуктивного навчання, у т. ч. для самостійної роботи, є пізнавальний інтерес [4]. Отримавши достатній об'єм знань у процесі лекційних занять і коректне завдання на самостійне опрацювання, студент, достатньо обізнаний і зацікавлений у подальшому прогресі своєї особистості, працюватиме над покращенням своїх вмінь і навиків з інтересом та наполегливістю в позааудиторній формі. Але є група студентів, котрі інакше ставляться до навчання. За відсутності пізнавальної активності в аудиторному навчанні студенти не виказують своєї зацікавленості в перебігу занять, надають перевагу пасивному спостереженню, відволікаються на сторонні речі, через що не здобувають необхідного обсягу інформації, що призводить до неякісного засвоєння певного матеріалу та здобуття навиків оволодіння іноземною мовою. Таким чином, у процесі самостійної роботи студенти з подібним ставленням до навчання не досягають поставлених цілей і майже безрезультатно проводять виділений час на самостійне опрацювання певного навчального матеріалу.

4. Мотивація. Одним із факторів навчання є мотивація, а саме мотивація до результату навчання та необхідного багажу вмінь і навиків для досконалого оволодіння майбутньою професією. Студенти повинні розуміти та бачити своє майбутнє після закінчення ВНЗ. На жаль, деякі студенти не розуміють повною мірою значення своєї майбутньої професії й особливості її застосування після завершення навчання. Тому для певної кількості студентів питання подальшого працевлаштування залишається відкритим і незрозумілим до самого закінчення вишу. Нині вже не існує такого явища, як державне працевлаштування за розподілом, тому випускники самостійно повинні знаходити собі

місце роботи після закінчення навчального закладу. Для деяких студентів цей нюанс, а саме розуміння специфіки своєї професії та її застосування на ринку праці, виявився проблемою, результатом чого є зменшення прагнення до самонавчання, розвитку та набуття професійних якостей, вмінь і навиків.

5. Соціальний фактор. Для кожної людини існують певні норми життя, які необхідно задовольняти фінансово. Сьогодні держава значно скоротила кількість бюджетних місць, суттєво зросла виплата за контрактом у ВНЗ, підвищилися ціни на всі послуги та на продукти харчування зокрема. Всі перераховані та інші причини призводять до того, що студентам необхідно знаходити додатковий фінансовий прибуток. За результатами опитування, студенти змушені «підзаробляти» в різних організаціях після аудиторного навчання, а це призводить до зменшення кількості годин, відведених на самостійну роботу, що і є одним із впливових факторів на якість освіти деяких студентів. Як наслідок, отримуємо недостатнє або ж і зовсім незадовільне засвоєння й опрацювання навчального та навчально-наукowego матеріалу в процесі самостійної роботи.

Після проведеного опитування студентів на тему організації самостійного виконання завдань, після почутих проблем і побажань, пов'язаних саме з таким різновидом роботи, ми дійшли певних висновків про шляхи покращення загального процесу навчання, саморозвитку, професійного становлення та зростання. Отже, яких саме критеріїв потрібно дотримуватися під час підготовки та проведення СРС? Здавалося б, все зрозуміло чітко та ясно. Та все ж проблеми існують і потребують вирішення. Для досягнення максимально позитивних результатів, не лише під час виконання самостійної роботи, а й в аудиторному навчанні, слід діяти за певним планом. Починаючи з перших днів навчання у вищій школі, необхідно *попередньо привчати студентів до самостійної роботи*, будь-то звичайне домашнє завдання чи дослідницько-пізнавальна робота з певної теми, вивченої під час спільних занять. Так, протягом семестрової роботи в аудиторії студент краще підготується до самостійного виконання певного виду завдання. Аби налаштуватися на рівномірне, раціональне використання часу та ресурсів в період самостійної роботи, необхідно *скласти план виконання завдань на щодень до початку самонавчання*, було б краще розробити такий план разом із викладачем, визначитися з темою, метою, об'ємом і строками виконання отриманого завдання. Щодня, керуючись цим планом і виховуючи в собі дисципліну, студент розподілятиме свою роботу правильно та без надмірного навантаження, крокуючи до досягнення поставлених цілей.

Значно полегшили та покращили б проведення СРС можливість *відвідування читальних залів із сучасною навчально-методичною літературою; робота в мультимедійних класах із застосуванням інноваційних технологій; доступність, аудіо- та відеоматеріалу* в зручний для студента час; можливість *демонстрації та практичного застосування набутих комунікативних навиків у процесі спілкування з носіями мови* або ж зі своїми одногрупниками в певних рольових діалогах чи під час обговорення деяких ситуативних моментів на відповідні теми. Беручи до уваги графік проведення лекційних і практичних занять у *зимову пору року*, фактичну відсутність їх в аудиторному варіанті протягом двох місяців, було б не погано ввести такий вид навчання, як *«дистанційне навчання»*, адже раціональне застосування сучасних інформаційних

технологій – один із методів досягнення найвищих результатів у навчанні. У Московському державному індустріальному університеті була розроблена мобільна система дистанційного навчання КІП-М (комп'ютерна інтелектуальна підтримка на основі мобільного зв'язку). Ця програма передбачала швидку передачу індивідуальних завдань студенту, а також перевірку й оцінювання виконаних завдань у режимі онлайн, контроль і самоконтроль, допомогу у разі неправильного розуміння та виконання навчального матеріалу [5]. Відповідну програму можна застосовувати в будь-який час доби. У разі використання такого методу в період позааудиторного навчання можливе більш якісне та продуктивне проведення роботи у певній сфері вивчення іноземної мови. Окрім матеріально-технічних факторів, значну роль у проведенні самостійної роботи відіграє також психологічний стан. Кожній людині для повноцінного та гармонійного існування потрібні адекватні соціальні відносини. Для деяких студентів «позитивне» ставлення викладачів до них відіграє важливу роль. У вітчизняній педагогічній психології наприкінці XIX ст. «особистісні якості» викладача були згадані П.Ф. Каптеревим як один із важливих факторів успішності педагогічної діяльності [6]. Тому для досягнення сприятливого спілкування та взаєморозуміння викладач повинен враховувати індивідуальні особливості, інтереси та загальний розвиток кожного студента. Таке прихильне та доброзичливе ставлення викладача до студента спонукатиме останнього до кращого виконання певного завдання, призведе до сильнішої мотивації та бажання професійного розвитку.

Лише за умов виконання вищенаведених рекомендацій у проведенні самостійної роботи можливе повноцінне та якісне набуття, засвоєння необхідних компетенцій для професійного оволодіння студентом іноземною мовою.

Література:

1. «Вища освіта». Інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та за кордоном. URL: <https://vnz.org.ua>.
2. Буряк В.К. Самостоятельная работа учащихся. Москва : Просвещение, 1984. 164 с.
3. Ушинский К.Д. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии. *Собрание соч.* Т. 1. Москва – Ленинград, 1990. 820 с.
4. Энциклопедический словарь педагога. Основы духовной культуры. Екатеринбург, 2000.
5. Гареев Р.Т., Зиновкина М.М. Психологическая инерция и ее преодоление : модульно-кодированное учебное пособие для использования в мобильной системе обучения КИП-М к циклу курсов по бесконфликтной адаптации и саморазвитию личности. Москва : МГИУ, 2005. 68 с.
6. Каптерев П.Ф. Дидактические очерки. Теория образования. *Избр. педагог. соч.* Москва, 1982.

Слободцова И. В., Панчук Л. В. Проблемы организации самостоятельной работы студентов высших технических учебных заведений

Аннотация. Статья посвящена проблемам организации самостоятельной работы студентов технических высших учебных заведений в процессе овладения иностранными языками. Детально исследуются этапы подготовки студентов к самостоятельной работе и ее проведения в условиях аудиторного и внеаудиторного обучения. В статье раскрываются основные факторы, влияющие на процесс приобретения и усвоения определенных навыков и умений в разных аспектах самостоятельного изучения иностранного языка. Соответствующие факторы были определены в результате проведения опроса среди студентов технического вуза, которые изучают иностранный язык, а именно немецкий, наряду с основными техническими дисциплинами на протяжении всего периода обучения. На основе вышеупомянутых факторов и ответов опрошенных студентов были сделаны выводы о преградах и улучшении процесса самостоятельной работы студентов на разных этапах обучения.

Ключевые слова: самостоятельная работа, технический университет, внеаудиторное обучение, умения, навыки, организация, иностранный язык, фактор, профессиональный рост.

Slobodtsova I., Panchuk L. Problems of independent work of students of technical higher education institutions

Summary. This article is devoted to disclosing problems of independent work of students of technical higher education institutions in the process of mastering foreign languages. The stages of preparation of students for independent work are investigated in details and its carrying out in the conditions of classroom and extracurricular training. The article reveals the main factors which have a great influence on the process of acquiring and mastering certain skills and abilities in different aspects of foreign language self-study. The relevant factors were determined as a result of the survey among students of technical university, who study foreign language, German exactly, as well as the basic technical disciplines during the whole period of training. On the basis of the above-mentioned factors and responses of interviewed students the conclusion were made on obstacles and improvement of the process of independent work of students at different stages of training.

Key words: independent work, technical university, extracurricular training, skills, abilities, disclosing, foreign language, factor, professional growth.

Смаглій В. М.,

завідувач кафедри «Філологія»

Одеського національного морського університету

ЯДРО НОМІНАТИВНОГО ПОЛЯ КОНЦЕПТУ *SPEECH*

Анотація. Статтю присвячено розгляду похідної іменної лексеми «*speech*» як складової частини номінативного поля концепту *language / word / speech*. На відміну від решти двох, вона є девербативом, тобто віддієслівним іменником, що походить від дієслова «*to speak*». Із цих спостережень висновуємо, що рефлексія явища людського мовлення починалася саме із розуміння його акустичної представленості.

Ключові слова: лексема, концепт, девербатив, артикуляція, семема, вербалізація.

Постановка проблеми. Аналізуючи лексичні засоби вербалізації концепту *SPEECH*, звернімося передусім до діахронічної характеристики відповідної ядерної лексеми *speech*. Згідно з даними етимологічної розвідки, іменна лексема *speech* є питомою англосаксонською лексичною одиницею, що з'явилася в англійській мові ще до XII ст. У середньоанглійській вона мала форму *speche*, яка є розвитком давньоанглійської форми *spæc*, що попередньо мала форму *spræc*. Ця іменна лексема є похідною від давньоанглійського дієслова *specan* (від початку *sprecan*). Давньоанглійська лексема *sprecan* і давньонімецька лексема *sprehhan*, обидві зі значенням [to speak], етимологічно виходять із давньогрецької *spharageishai* зі значенням [to crackle]. Деякі етимологічні довідники припускають, що джерелом цього словотвірного ланцюжка є не давньогрецька, а давньонорвезька лексема *spraka* з тим самим звуконаслідувальним значенням [to crackle]. Будь-що, ініціальна лексична одиниця вочевидь була саме ономатопеїчною: *to crackle* [тріщати, хрустити], а отже, звучання людської мови від початку ототожнювалося саме із цим природним звуком. Із цих спостережень висновуємо, що рефлексія явища людського мовлення починалася саме із розуміння його *акустичної* представленості. Низка усвідомлених *артикульованих звуків*, породжених людиною для вираження певного змісту, – таким, на нашу думку, є первинне розуміння людського мовлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розпочинаючи лінгвокогнітивне дослідження цього концепту в англійській картині світу, виходимо із постулату О. Кубрякової про те, що значення мовного знака є «концепт, схоплений знаком» [2, с. 31]. Відповідно, вивчення вербалізованого концепту WORD неможливе без вивчення сукупності англійських одиниць, які складають його вербальне поле. На цьому етапі розвідка обмежується аналізом ядерної зони поля концепту.

Такий аналіз передбачає, по-перше, відбір лексичних одиниць, які номінують досліджуваний концепт. По-друге, аналізу підлягають словникові дефініції, що їх пропонують загальномовні лексикографічні джерела. По-третє, відбувається дефініційний аналіз отриманих даних, який дозволяє виокремити із них набір дискретних змістових парцел – сем, що, будучи семантичними (тобто нематеріальними) сутностями, набувають свого «матеріального» втілення у вигляді дефініційних ознак, зафіксованих у тлумачній частині словникових статей.

Доцільність дефініційного аналізу як стартового етапу вивчення номінативного поля концепту впливає із того, що, як вказує В. Еванс, «дефініція створює т. зв. лексичний профіль (*lexical profile*) поняття» [8, с. 22]. На думку Г. Уфимцевої, «знакове значення може бути виражене у метамовний спосіб, широко вживаний у лексикографічній практиці» [5, с. 31]. Варто завважити, що «значення не становить неподільного цілого, а складається із набору компонентів, що володіють самостійністю» [4, с. 81]. Про це пише і В. Кодухов: «кожне значення слова є сукупністю семантичних ознак (сем), котрі утворюють структуру значення» [1, с. 101]. М. Никитин уточнює: «сема є неномінованою частиною значення» [3, с. 117]. Її експлікація відбувається через посередництво дефініційних ознак, які вилучаються зі словникових тлумачень відповідної лексичної одиниці.

Мета дослідження – розглянути номінативне поле *speech* як складову частину загального концепту для подальшого порівняння й аналізу загального концепту *language / word / speech*. Отже, звернімося до дефініційного аналізу полісемічної лексеми *speech*, яка в тлумачних словниках англійської мови сукупно складається із 8 семем, або в іншій термінології – лексико-семантичних варіантів.

Виклад основного матеріалу. (I) Перша із семем *speech* **мовлення як здатність артикулювати думки, почуття** тлумачиться через такі дефініції різних словників: *speech* = [the ability to express thoughts and feelings by articulate sounds]; [the faculty or act of expressing thoughts, feelings, or perceptions by articulation of words]; [power of expressing or communicating thoughts by speaking]. Лексична декомпозиція дефініційних статей (I) семми *speech* виокремлює низку сем: (1) *здатність*, (2) *виражати*, (3) *думку, почуття*, (4) *через артикуляцію*.

Сема (1) *здатність* вербалізується дефініційними ознаками [ability, faculty, power]. Всі три ознаки утворюють замкнене дефініційне коло: *ability* = [the physical, mental power to perform], *power* = [the ability or capacity to perform or act effectively, a specific faculty or aptitude], *faculty* = [the ability to perform or act]. Здатність до певних дій передбачає наявність у індивіда певних ресурсів, навичок, зокрема інтелектуальних, що уможливають ті чи ті дії. Інакше кажучи, здатність до чогось виокремлює індивіда серед решти індивідів, позбавлених таких ресурсів. Принагідно наведемо іншомовні відповідники, які пропонують англо-український і англо-російський словники: *speech* = [мовлення, дар слова], *speech* = [речь, способность говорить, дар речи]. Зі сказаного висновуємо, що мовлення передусім потрактовується не просто як іманентна властивість живого організму, а як здатність, наявність інтелектуальних ресурсів, що уможливають відповідну діяльність людини і цим вирізняють її зі світу решти живих істот.

Сема (2) *виражати* есплікується в словникових статтях таким чином: [to express, act of expressing], уточнюючою можна вважати дефініційну ознаку [communicating]. Вони означають виведення назовні, оприлюднення внутрішніх міркувань

і почуттів індивіда: *to express* [to manifest, communicate, make known the feelings or opinions of oneself].

Сема (3) *думка, почуття* експлікується в словникових статтях через дефініційні ознаки [thoughts, feelings, perceptions]. Ця семантика є провідною у смислового складі поняття *мовлення*: адже мовити можна *про щось*, мовлення – це процес виведення назовні (у формі артикульованих звуків) внутрішньої ментальної сутності – думки, ідеї, почуття, емоції. Іменна лексема *thought* визначається як [a product of thinking, idea] і відсилає до дієслівної лексеми *to think* [to formulate in the mind], а лексема *feeling* включає два ЛСВ: [the sensation involving perception by touch] і [an affective state, resulting from emotions]. Обидві сутності – *думка, почуття* – стосуються *внутрішнього* світу окремого індивіда. Найефективнішим способом вивести їх назовні, тобто повідомити про них іншим індивідам, є людське мовлення.

Сема (4) *артикуляція* виокремлюється на підставі дефініційного аналізу семми *speech* і маніфестується такими дефініційними ознаками: [to articulate sounds, articulation of words, speaking]. Поглиблюючи дефініційний аналіз, звертаємося до трактування *articulation* як окремої лексичної одиниці і бачимо, що вона має значення: [the act of vocal expression, the act of producing speech sounds] і походить від лексеми *to articulate* [to express in coherent verbal form, give words to].

Отже, робимо висновок, що сукупність сем: (1) *здатність*, (2) *виражати*, (3) *думку, почуття*, (4) через *артикуляцію* найповніше визначає лексичну семантику основної семми *speech* (I), заявлену в усіх тлумачних і двомовних словниках у складі лексеми *speech*.

Наступні семми акцентують різні складники цього семантичного конгломерату: чи то формальні характеристики, чи то змістові, притаманні феномену «speech».

(II) Так, *змістові* характеристики виходять на перший план у семмі *speech* із таким дефінуванням: [conversation, exchange of spoken words]; [smth that is spoken, utterance]; [what is spoken as in conversation]. Семми, що виокремлюються шляхом дефініційного аналізу, є такими: (1) *те, що сказано*, (2) *бесіда*. Сема *те, що сказано*, есплікується дефініційною ознакою [smth that is / what is spoken], іншими словами, *зміст сказаного*. Сема *бесіда* вербально означається за рахунок дефініційних ознак [conversation], [utterance]. Звертаючись до тлумачення кожної із них, бачимо, що *conversation* – це [an informal talk between two or more people in which news or ideas are exchanged], *utterance* – [smth uttered, expressed]. Інакше кажучи, *висловлювання, розмова* – це [обмін думками, відомостями в словесній формі]. Отже, аналізована (II) семма лексеми *speech* зі значенням **бесіда, її зміст** фокусує увагу на змістові мовлення, побіжно згадуючи приватний характер спілкування, про що свідчить дефініційна ознака [an informal talk between two or more people].

(III) Наступна семма *speech* **манера мовлення**, як свідчить аналіз її словникових тлумачень, акцентує увагу на *формі* мовленнєвої діяльності індивіда. Її дефініції є такими: [an individual manner or style of speaking]; [a person's style of speaking]; [one's manner or style of speaking]. Як показують словники, значення цієї семми є поєднанням трьох сем: (1) *індивід*, (2) *манера* і (3) *мовлення (вимовляння)*. Сема (1) *індивід* есплікується дефініційними ознаками [individual], [a person's], [one's]. Сема (2) *манера* вербально втілюється в дефініційних ознаках [manner], [style]. Аналізуючи ці дві ознаки як самостійні лексичні одиниці, бачимо, що вони дефінуються у дуже схожий спосіб: *manner* [a way in which smth is done]; [a way of acting];

style [a distinctive manner of expression], [the way in which smth is done, said], [a manner or way]. Сема (3) *мовлення (вимовляння)* вербалізується дефініційною ознакою [speaking], яку можна розгорнути у словниковому тлумаченні як *to speak* [to produce words by means of sounds, talk]. Ця (III) семма лексеми *speech* ілюструється в словниках прикладами: *the mayor's mumbling speech; he is a foreigner by his speech*, у яких акцентується саме якість індивідуального мовлення / вимовляння. Виходячи із вищесказаного, пересвідчуємося, що комбінація трьох сем: 1) *індивід*, (2) *манера* і (3) *мовлення (вимовляння)* утворює семантичну складову частину аналізованої семми *speech*.

(IV) Наступна семма лексеми *speech* **публічна промова**, на відміну від раніше зазначеної (II) семми, стосується не індивідуального і приватного спілкування, а офіційного, публічного: [a usually public discourse, address], [a formal address or discourse delivered to an audience], [expression of ideas by someone who is speaking in front of a group of people]. Аналіз словникових дефініцій уможливує виокремлення трьох сем, що входять до смислового наповнення цієї семми. Вони є такими: (1) *публічність*, (2) *офіційність*, (3) *промова*. Їхніми вербальними виразами виступають дефініційні ознаки, вилучені зі словникових тлумачень. Сема (1) *публічність* вербалізується ознаками [public], [delivered to an audience], [in front of a group of people]. Сема (2) *офіційність* означається дефініційною ознакою [formal], яка тлумачиться так: *formal* [following accepted forms, conventions, regulations]. Сема (3) *промова* означається в словникових дефініціях як [discourse], [address]. Дефініційний аналіз другого ступеня показує, що обидві лексичні одиниці від початку акцентують офіційність такої мовленнєвої діяльності: *address* [a formal speech, communication], *discourse* [formal and orderly expression of thoughts on a subject]. Отже, комбінація дефініційних ознак [a formal address or discourse] є плеоназмом, оскільки в ній неодноразово дублюється сема *офіційність*.

Вочевидь, вищезазначені семми протиставляють семмі (IV) семмі (II), в якій наголошується на протилежних характеристиках феномену «speech» [an informal talk between two or more people]. Таким чином, бачимо явище енантіосемії в межах однієї багатозначної лексеми *speech*.

Варто зазначити, що (IV) семма *speech* увійшла в інші мови як усне запозичення. Англо-український словник дає такий переклад *speech* [промова, спіч], тлумачний словник пояснює, що *спіч* це [публічний виступ із якогось приводу]. Англо-російський словник пропонує такий переклад слова *speech* [виступлення оратора, спіч], а в окремій статті тлумачного словника його лексична семантика значно звужується за рахунок додаткових ознак, що уточнюють протяжність промови (*коротка*), місце її виголошення (*застільна*) і її цільову настанову (*вітальна*): *спіч* [(книжн.) краткая приветственная застольная речь].

(V) До складу полісемічної лексеми *speech* входить семма зі значенням **мова, діалект** [the language or dialect of a nation or region], яка реєструється не всіма тлумачними словниками. Її семний склад вважаємо таким: (1) *мова як соціальне явище*, (2) *територіальна / соціальна делімітація*. Сема (1) есплікується дефініційною ознакою [language], сема (2) – [dialect of a nation or region]. Звертаючись до поглибленого дефініційного аналізу, бачимо, що значення слова *dialect* вже містить сему *делімітація*: [a particular form of a language which is peculiar to a specific region or social group], яка уточнює загальну дефініцію (V) *speech*, додаючи інформацію про *соціальну обмеженість* розповсюдження відповідного різновиду мови / мовлення. Двомовні словники,

пропонуючи переклад семми (V) *speech*, також підкреслюють певні межі, в яких функціонує відповідне явище. Англо-український словник містить статтю: *speech* [мова, діалект], тлумачний словник пояснює, що *діалект* – це [територіальний, професійний або соціальний різновид загальнонародної мови]. Англо-російський словник перекладає семему (V) так: *speech* [язык, диалект], значення слова *диалект* тлумачиться таким чином: [местное или социальное наречие]. Вочевидь, всі наявні дефініції так чи інакше експлікують обидві семми (1) *мова як соціальне явище*, (2) *територіальна / соціальна делімітація*.

Решта семем *speech* (VI), (VII) і (VIII) вибірково представлені у різних словниках, утворюючи маргінальну зону відповідної лексеми *speech*.

(VI) Семема *speech* зі значенням **репліка (театр / кіно)** [a sequence of lines written for one character in a play] зареєстрована лише в одному тлумачному словнику Oxford. Принагідно згадаємо, що також виключно цей словник містить семему *words* із близькою семантикою [the text or spoken part of a play]. Двомовні словники включають семему (VI) *speech* і пропонують такий переклад: англо-український словник *speech* [(театр) репліка], звертаючись до тлумачення слова *репліка*, бачимо так: [елемент сценічного діалогу]; англо-російський словник перекладає *speech* як [монолог (в пьесе, фильме), реплика (действующего лица)]. Словникові тлумачення окреслюють різні за обсягом мовленнєві твори: від окремої репліки в сценічному діалозі до сукупності всіх реплік певного персонажа. Всі словники містять інформацію про належність відповідної лексичної одиниці до професійної сфери театру / кіно.

(VII) Семема *speech* **чутка**, заявлена в єдиному тлумачному словнику American Heritage, маркується стильовою позначкою (застаріле): [(arch.) rumor], поглиблення дефініційного аналізу дає таку інформацію: *rumor* [a piece of unverified information of uncertain origin usually spread by word of mouth]. Англо-український словник пропонує переклад (VII) семми *speech* без вказівки на її застарілість: [чутка, погослос], *чутка* тлумачиться як [відомості, вірогідність яких не встановлена], а *погослос* – як [свідомо неправдива чутка, плітка]. Інші словники аналізованої вибірки (VII) семему *speech* не містять.

(VIII) Остання із зареєстрованих у виборці семем лексеми *speech* зареєстрована виключно в одному словнику (Meriam Webster). Її значення є таким: **мова (навчальна дисципліна)** [the study of oral communication, speech sounds and vocal physiology], тобто в цьому разі словом *speech* позначається науковий напрям, у межах якого вивчається усне мовлення.

Маргінальні семми (VI), (VII), (VIII) лексеми *speech*, тобто такі, що тлумачаться лише в одному із п'яти англійських словників, у сукупності містять такі семми: *) *акторське мовлення*, *) *недостовірність повідомлення*, *) *наука про мовлення*.

Висновки. Лексема *speech* є однією із трьох ядерних номінативних одиниць вербального поля **word / language / speech**. На відміну від решти двох вона є девербативом, тобто віддієслівним іменником, що походить від дієслова *to speak*. Таке висновуємо, відштовхуючись від даних етимологічних джерел, які стверджують, що давньоанглійська іменна лексема *spraec* є похідною від давньоанглійського дієслова *sprecan*, що етимологічно виходить, за різними даними, чи то із давньогрецької *spharageishai*, чи то із давньонорвезької *spraka*, обидві виявляються омапопеічними дієслівними лексемами зі значенням *to crackle* (*тріщати, хрустити*). Із цих спостережень висновуємо,

що рефлексія явища людського мовлення починалася саме із розуміння його **акустичної** представленості.

Література:

1. Кодухов В.И. Общее языкознание : учебник Москва : Книжный дом «Либроком», 2011. 304 с.
2. Кубрякова Е.С. Особенности речевой деятельности и проблемы внутреннего лексикона. *Человеческий фактор в языке. Язык и картина мира*. Москва : Наука, 1991. С. 141–172.
3. Никитин М.В. Курс лингвистической семантики : учебное пособие. Санкт-Петербург : Научный центр проблем диалога, 1996. 760 с.
4. Селиверстова О.Н. Труды по семантике. Москва : Языки славянской культуры, 2004. 960 с.
5. Уфимцева А.А. Семантика слова. *Аспекты семантических исследований*. Москва : Наука, 1980. С. 5–80.
6. Biber D. et al. Longman Grammar of Spoken and Written English, Stig Johansson, Geoffrey Leech, Susan Conrad, Edward Finegan / For word by K. Quirk. Lnd.: Pearson Education Ltd, 1999. 1204 p.
7. Chafe W. Discourse, Consciousness, and Time. Chicago, Lnd : University of Chicago Press, 1994. 327 p.
8. Evans V. Towards a cognitive compositional semantics: An overview of LCCM theory Further Insights into Semantics and Lexicography / Ed. by Ulf Magnusson, Henryk Kardela and Adam Glaz. Lublin : Wydawnictwo UMCS, 20.
9. Langacker R.W. Concept, image and symbol: The cognitive basis of grammar. Berlin. 1991.

Матеріал дослідження:

10. Online Cambridge dictionary. URL: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/>
11. Online Webster dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/>
12. Online Macmillan dictionary. URL: <http://www.macmillandictionary.com/>
13. Online Oxford dictionary. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/>
14. The American Heritage. Dictionary of the English Language. (by Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company, 2017). URL: <https://ahdictionary.com/word/search.html?q>

Смаглий В. М. Ядро номинативного поля концепта SPEECH

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению производной именной лексемы «speech» как составляющей номинативного поля концепта *language / word / speech*. В отличие от остальных двух она является девербативом, то есть отглагольным существительным, происходит от глагола «to speak». Из этих наблюдений заключаем, что рефлексия явления человеческой речи начиналась именно с понимания его акустической представленности.

Ключевые слова: лексема, концепт, девербатив, артикуляция, семема, вербализация.

Smaglii V. The core of the nominative concept field SPEECH

Summary. The article is devoted to the consideration of the derived personal lexeme “speech” as a component of the nominative field of the *language / word / speech* concept. Unlike the other two, it is a deverbative, that is, a verbal noun, derived from the verb “to speak”. From these observations we conclude that the reflection of the phenomenon of human speech began precisely with an understanding of its acoustic representation.

Key words: lexeme, concept, deverbative, articulation, sememe, verbalization.

Спотар-Аяр Г. Ю.,
асистент кафедри тюркології
Інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПЕРИФРАСТИЧНІ ФОРМИ ТУРЕЦЬКОГО ДІЄСЛОВА У ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНОМУ ПОЛІ АСПЕКТУАЛЬНОСТІ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню функціонування перифрастичних форм у функціонально-семантичному полі аспектуальності у сучасній турецькій мові, аналізу комплексу аспектуальних значень, які передаються перифрастичними формами, й особливостям впливу цих значень на стилістичні відтінки перифрастичних форм.

Ключові слова: перифрастичні форми, аспект дієслова, акціонсарт, функціонування перифрастичних форм.

Постановка проблеми. У сучасному мовознавстві прийнятий новий функціонально-категорійний підхід до вивчення дієслова, внаслідок чого ми спостерігаємо кардинальні зміни у визначенні складу і кваліфікації статусу окремих дієслівних категорій. Останнім часом ми бачимо нові тенденції та підходи у контексті дослідження турецького дієслова в таких функціонально-семантичних полях (далі – ФСП), як темпоральність, аспектуальність і модальність, які в більшості випадків невід’ємно пов’язані в рамках однієї граматичної форми.

Необхідність встановлення специфіки реалізації аспектуальних значень перифрастичними формами актуалізує цю наукову розвідку у контексті встановлення стилістичного потенціалу перифрастичних форм дієслова, а також визначення зв’язку між сукупністю реалізованих ними аспектуальних значень та особливостями їх використання у функціональному стилі.

Об’єктом дослідження виступає сукупність аспектуальних значень і відтінків, виражених перифрастичними формами. Предметом дослідження є перифрастичні форми і виражені ними значення способу дії.

Наукова новизна дослідження полягає у спробі систематизації аспектуальних значень, виражених за допомогою зазначеної граматичної категорії, в окремому аналізі перифрастичних форм у рамках ФСП аспектуальності.

Комплексний підхід до дослідження перифрастичної форми передбачає вивчення її функціональних властивостей, способів взаємодії у рамках граматичних сполучень, частотності вживання у текстах різних стилів, тому метою наукової розвідки є не лише визначення особливостей функціонування цієї форми в рамках ФСП, а і вплив таких особливостей на використання їх аористом у офіційно-діловому стилі сучасної турецької мови.

Практичне значення роботи полягає у тому, що результати дослідження можуть бути використані у подальших наукових розробках із морфології, синтаксису та теоретичної граматики та стилістики турецької мови.

Виклад основного матеріалу. Аспектуальність – це функціонально-граматична категорія, змістом якої є характер протікання дії, а вираженням – морфологічні, словотворчі та лексичні засоби за участю деяких синтаксичних елементів речення [15, с. 27].

Вперше у тюркології категорія аспектуальності була обговорена на «Координаційній раді з питання дієслівного виду та складнопідрядного речення в тюркських мовах» в 1956 р. [16, с. 3], де вона була визначена як одна із найважливіших і таких, що потребують подальшого ґрунтовного дослідження, оскільки думка вчених щодо наявності чи відсутності категорії виду в тюркських мовах розділилася майже порівну. Неоднозначність і суперечливість поглядів на вид утвердила й термінологічна непорядкованість: аспектуальність, акціональність, вид, роди дії, способи дієслівної дії тощо.

Власне, за класичним визначенням російської лінгвістичної школи ФСП аспектуальності визначається двома основними поняттями: власне «видом» (аспектом) і способом дії, який у європейських мовознавчих школах і деяких вітчизняних дослідженнях визначається як «акціональність» – від німецького *Akzionsart*, терміна, вперше запропонованого Сигмундом Агреллом у 1908 р. [15, с. 30]. Зокрема, Ю.С. Маслов зазначає, що категорія виду представлена не у всіх мовах, натомість аспектуальність властива кожній мові, таким чином, у деяких мовах є аспектуальність без аспекту, тобто акціональність [18, с. 33].

Слід зазначити, що видові значення та способи дії співвідносяться між собою, але мають чітку диференціацію за своїм семантичним наповненням. Оскільки реалізація цих значень відбувається за рахунок часових форм дієслова, відповідна граматична категорія пов’язана із темпоральністю. Нерозривним є зв’язок між лексичним значенням дієслова, його характером, належністю до відповідної семантичної групи та похідної граматичної форми. Тому, як справедливо визначив Д.М. Насілов: «Аналіз аспектуальності в тюркських мовах набуває найголовнішого значення для правильної класифікації центральних морфологічних категорій дієслова» [16, с. 11].

Перифрастичні форми відіграють важливу роль у системі форм дієслова у турецькій мові, саме завдяки цим формам реалізується вагома частина набору акціонарних відтінків. Д.М. Насілов визначає, що основою аспектуальності в тюркських мовах є спеціалізовані форми способів дії, представлені моделлю «дієприслівник + допоміжне дієслово», різноманітні видові форми, пов’язані з якісною та кількісною аспектуальністю. Бівербальну конструкцію можна кваліфікувати як єдину зрощену аналітичну форму, «аналітичну морфему» (А.А. Юлдашев) із граматикалізованим формативом. Модифікуюче (службове, допоміжне) дієслово отримує статус службового слова, несамостійної лексичної морфемі [16, с. 25].

Натомість А.М. Кононов визначає в тюркських мовах категорію виду, яка складає форми дієслова, що містять у собі (лексично, морфологічно та синтаксично) характеристику процесу дії, а саме: повторення, протікання, спрямованість, багатократ-

ність, динамічність тощо або ознаки результативності, завершеності, наміру [11, с. 207].

Зокрема, думку про те, що перифрастичні форми є одним із засобів вираження саме видових значень, підтримує і С.В. Сорокін: проаналізувавши конкретні окремі значення (варіанти) категорії виду в турецькій мові, ми дійшли висновку, що протиставлення інваріантів аспектуального значення відбувається за лінією «процесність» (процесуальність) – фактичність [19, с. 79]. Перифрастична форма дієслова в турецькій мові з функціонального погляду є засобом реалізації аспектуальних функцій [19, с. 167].

Натомість у Туреччині традиційно існувало два погляди на аспектуальність, один із яких започаткований М. Ергіном і надалі успадкований такими видатними вченими, як Т.Н. Генджан і З. Коркмаз, і погляд Т. Бангуоглу, що фактично не виділяє аспектуальність як таку, характеризує дієслова у категорії *tarz* (вид дії), описуючи часові форми.

У європейській тюркології одним із визначних дослідників дієслова є Л. Йохансон, який визначає аспектуальність як одну з основних характеристик дієслова, крім того, він чітко окреслює межу акціоналу, відносячи до цієї категорії такі значення, як: тривалість, швидкість, однократність чи багатократність виконання дії. За визначенням Л. Йохансона, тюркські мови не мають перфектної та прогресивної категорії аспектуальності, хоча мають близькі за змістом категорії [12, с. 48]. Вченим було розроблено нову класифікацію видів (аспектів) щодо тюркських мов, в основу яких було покладено принцип відношення моменту мовлення до способу і моменту виконання дії. Водночас перифрастичні форми дієслова Л. Йохансон визначає не як додаткові граматичні елементи, а як продовження лексем.

А. Гьоксель і С. Керслейк виділяють окремо категорії часу / аспекту / модальності (*tense / aspect / modality*) у турецькій мові відповідно до сучасних лінгвістичних уявлень. Після цього С. Аслан і М. Угурлу досліджують аспектуальність як окрему категорію, беручи за теоретичну основу працю Л. Йохансона «Аспектуальність у тюркських мовах» (1971). С. Аслан, зокрема, визначає перифрастичні форми як один зі способів вираження аспектуальних значень: за допомогою допоміжного дієслова *ol-* у складі дієслівних структур можуть бути виражені ті аспектуально-часові значення, які не можуть бути вираженими формами з допоміжним дієсловом *i-* та є способом вираження часового проміжку, паралельного до реального часу та поза реальним часом [1, с. 12].

Г. Йендрашек визначає таке: потенційним адептом темпоральних маркерів є дієслово *olmak*, що функціонує як допоміжне у перифрастичних конструкціях. У цих випадках ми знаходимо такий самий набір аспектуальних значень: прогресивний, диспозитивний, проспективний і перфективний, оскільки дієслово *olmak* може приєднувати будь-яке закінчення, само по собі воно може містити аспектуальні маркери [8, с. 261].

Г. Йендрашек визначає у ФСП аспектуальності турецької мови чотири категорії, базуючись на загальноприйнятих у європейській школі категоріях: прогресивний аспект, диспозитивний, проспективний, перфектний [8, с. 252–258]. Слід зазначити, що таку ж класифікацію підтримують у своїй праці А. Гьоксель і С. Керслейк.

Прогресивний аспект (континуальний), за визначенням А. Гьоксель і С. Керслейк, – імперфектний, поділяється на власне прогресивний та аспект звички. Прогресивний аспект

у турецькій мові реалізується афіксами *-yor* і *-makta* у формах простих і складних часів, а також перифрастичними формами на *-yorolmak* і *-makta olmak*.

У прогресивному (імперфектному) аспекті різницею між афіксами *-yor* і *-makta* є те, що у межах простих часів афікс *-makta* виражає лише прогресивний аспект, натомість *-yor* виражає як прогресивний, так і аспект звички у рамках простих часів.

Gerçek kişi olan işverenin fil ehliyetine sahip, filen çalışıyor olması ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 53.maddesinde belirtilen süreler geçmiş olsa dahi, zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan mal varlığı değerlerini aklama ve kaçakçılık suçlarından birinden mahkûmiyeti bulunmaması şarttır. [5, с. 2] – *Обов'язковою умовою є реальне ведення діяльності роботодавцем, який має дозвіл на працевлаштування і є фізичною особою, та, незважаючи на завершення термінів, вказаних у ст. 53 Кримінального Кодексу Туреччини під номером 5237, і відсутність факту притягнення до відповідальності його щодо таких видів кримінальних дій, як розкрадання, корупція, хабарництво, грабіж, шахрайство, підробка, зловживання довірою, фіктивне банкрутство, тендерні махінації, шахрайство з використанням службового становища, заниження вартості майна, яке пов'язане з кримінальними діями, та нелегальні дії.*

У перифрастичних формах афікс *-yor* майже не функціонує у значенні реалізації аспектуального значення звички виконувати дію:

Buinsanlardan 12'si Çince, 6'sı İspanyolca, 5'i İngilizce, 4'ü Hintçe, 3'ü Arapçavegerikalaniş 6.500 farklı dil konuşuyorolacaktı. [6] – Із цих людей 12 розмовляли б китайською, 6 – іспанською, 5 – англійською, 4 – гінді, 3 – арабською, а решта – 6 500 різними мовами.

Афікс *-makta* у складі семантичної вершини перифрастичних форм реалізує аспектуальне значення процесності реалізації дії. До складу семи морфемі входить понятійний компонент «переконання перебування у процесі реалізації дії», що спричиняє широке функціонування цієї перифрастичної форми саме у діловій документації:

Düya ekonomisinde nasıl büyümekte olduğunu vurguladık [10, с. 187] – *Ми підкреслили, яким чином вона постійно збільшується у рамках світової економіки.*

Диспозитивний аспект, що позначає регулярне виконання дії, набуття звички, перехід у стан, виражається перифрастичними формами на *-ır olmak*: *AB sınırları içindeki bir terminal noktasının AB için daha tercih edilirolması gerekir* [10, с. 315] – *Пункт пропуску, який знаходиться у межах ЄС, для ЄС має набутти статусу (статусу таким, якому надаватимуть перевагу на постійній основі) пріоритетного.*

Аглютинативним мовам властива фазовість, зокрема межі фази початку дії, продовження / тривалості дії та завершення є чітко окресленими. За Д.М. Насіловим, фазова структура процесу дійсно є релевантною для його акціонерних характеристик, оскільки відповідний зміст може перетворитися у мовне значення, закріпитися за морфемою та тим самим отримати зовнішнє, формальне значення [16, с. 16]. Аспектуальність у турецькій мові репрезентують фазові та квантитативні дії: домінування семантики моменту дії визначає фазові дії, кількості – квантитативні дії.

Відтак перифрастичні форми на **-ır olmak** реалізують аспектуальну семантику виконання дії систематично із певною частотою повторення, звички реалізації певної дії:

Ek zamanda MEB unutuldu personel müdüründen çok maaş alırdı. [7] – У додатковому підвищенні забули про Міністерство освіти, співробітники почали отримувати зарплату вищу, ніж у свого керівництва.

Натомість форма на **-maz olmak** виражає аспект набуття звички не виконувати певну дію або позбавлення раніше набутої звички / ознаки / стану: *Türkiye'nin Irak Sorununa ilişkin olarak takındığı tutum öncelikle savaşın önlenmesine yönelik olmuştur, ancak savaşın kaçınılmaz olduğunun anlaşılmasıyla birlikte en az can ve mal kaybıyla atlatılabilmesi barış ve istikrar dönemine biran önce ulaşılabilmesi yolunda çaba sarf edilmiştir. [10, с. 65] – Позиція, яку відстоювала Туреччина щодо ситуації в Іраку, полягала насамперед у попередженні війни, але після усвідомлення факту, що в певний момент війна стала неминучою, було докладено спільних зусиль задля якнайшвидшого відновлення миру та порядку із найменшими людськими та матеріальними втратами.*

В.Г. Гузев визначає цю форму як граматичний антонім форми на **-ır olmak** і стверджує, що вона має акціонсартове фазове, проте припиняє (цессативне) значення [3, с. 6]. Ця аспектуальність функціонує у мові офіційно-ділових паперів виключно у межах певних комунікативних ситуацій, натомість ці форми, властиві художньому стилю, часто спостерігаються у народних творах:

Benim görür gözlerim görmez oldu

Tutar benim ellerim tutmaz oldu [17, с. 102].

Мої очі, що бачили, перестали бачити,

Мої сильні руки перестали тримати.

Проспективний аспект, або очікування, планування, припущення щодо виконання дії в майбутньому, прагнення виконати дію. Проспективний аспект, виражений за допомогою перифрастичних форм на **-acak olmak**, позначає, що на момент референції або на момент мовлення перший етап (планування, підготовку, виникнення наміру виконання дії) завершено, натомість реалізація самої дії ще не розпочалася.

Adalet Bakanı soruşturma ve inceleme işlemlerini hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hakim veya savcı eli ile yapabilir [23] – Міністерство юстиції може проводити розслідування й опитування за участю прокурорів і суддів, які обіймають вищі посади, від тих осіб, стосовно яких будуть проводитися процедури розслідування й опитування.

Враховуючи той факт, що у рамках перифрастичних форм афікс **-acak / ecek** функціонує у семантичній вершині, на перший план висувається значення бажання, планування виконання дії:

Ekim ayında ev sahipliğimizde ikinci kez düzenlenecek olan AB-İKÖ ortak Forumu... önemli bir vesile olacaktır [10, с. 93] – Спільний форум ЄС-ОІС («Організація «Ісламська Конференція»), проведення якого планується вдруге у нас... стане важливою нагодою.

Така відмінність відчувається порівняно з простою дієприкметниковою формою, в якій цей афікс реалізує темпоральне значення майбутнього:

Hindistan'da yakın dönemde düzenlenecek önemli sergi, fuar, konferans ve ihaleler ekte bilgilerinizi sunulmaktadır [24] –

У додатку подаються важливі ярмарки, виставки, конференції та тендери, які у найближчому майбутньому будуть проведени в Індії.

Перфектний (результативний) аспект. У турецькій мові на морфемному рівні результативність виражається афіксом **-miş**. З погляду аспектуальності конструкція на **-miş olmak** стосується граничної дії, яка розглядається за межами її виконання: конструкція забезпечує сприйняття реципієнтом дії як результативно завершеної у зазначеному часовому проміжку або, іншими словами, підкреслює, що дія розглядається після її результативного завершення із відтінком наявності результату на момент мовлення або на момент відношення до іншої дії. Форми на **-miş olmak** суттєво доповнюють і збагачують парадигму способів реалізації результативності у турецькій мові, тим самим сприяючи розширенню їх стилістичного потенціалу.

Böylece derin köklü gelecek için büyük potansiyel vaat eden ikili ilişkilerimize yakışan bir kutlamayı tamamlamış olacağız [10, с. 685] – Таким чином, ми завершимо святкування, що відповідає рівню наших двосторонніх відносин, які мають великий потенціал для подальшого майбутнього.

Результативність відіграє найважливішу роль саме в офіційно-діловому стилі, оскільки наголошення на факті завершення дії необхідне як в усному, так і в письмовому діловому дискурсі. Зокрема, у текстах законів, листів, актів необхідне підкреслення завершення дії, перифрастична форма дає можливість чітко визначити отримання результату у майбутньому:

Aynı zamanda, Avrupa Birliği içinde Türkiye'ye karşı çıkabilecek bir unsur izale edilmiş olacaktır [10, с. 267] – Водночас один з елементів, який у Європейському Союзі може виступити проти Туреччини, буде остаточно відсторонений.

Аналіз частотності використання перифрастичних форм у рамках офіційно-ділового стилю доводить, що найбільшим функціоналом володіють форми результативного аспекту – 71%, далі йдуть форми прогресивного – 19% (значно переважають конструкції на **-makta**), 8% складають перифрастичні форми у проспективному аспекті і лише 2% – диспозитивного. Останні зафіксовані в усних офіційних заявах, функціонування такого типу конструкцій у діловому дискурсі є авторським і ситуативним і виявляє пряму залежність від комунікативної ситуації та цілі повідомлюваного.

Крім того, враховуючи цілісний аспектуальний комплекс, виражений перифрастичними формами, слід враховувати інхотативне аспектуальне значення дієслово **olmak** «ставати у певний момент, набувати ознаки». Це значення виступає ланкою, котра ще щільніше об'єднує аспектуальні та темпоральні значення у рамках форми, оскільки визначає момент, у який відбулося набуття ознаки (щодо моменту мовлення), тобто чітко окреслює «орієнтаційний пункт». Саме наявність орієнтаційного пункту вирізняє значення дієприкметника і перифрастичної форми у формі дієприкметника. Відтак, на перший погляд, утворені за допомогою однакових морфем дієприкметники та бівербальні дієприкметники мають істотну відмінність. У перших афікси **-ır, -maz, -makta, -yor, -miş -acak** реалізують темпоральну семантику, натомість у перифрастичних формах завдяки перерозподілу понятійного субстрату вони реалізують аспектуальність і позбавлені темпоральних значень:

Satışı yapılacak olan mala elektronik ortamda satış tarihinden önceki gün... [13] – Товар, реалізація якого планується електронним шляхом за день до дати продажу...

У формі дієприкметника реалізує значення майбутнього часу:

Elektronik ortamda verilecek teklif, ihalesi yapılacak mal veya hak bedelinin %50... [14] – Пропозиція, яка буде подана засобами електронного зв'язку, 50% вартості товару чи прав, щодо яких буде проведено тендер.

Висновки. Таким чином, аналізуючи перифрастичні форми на всіх рівнях реалізації аспектуальної семантики, а саме від морфологічного рівня аспектуальності → через сформоване значення дієслівної форми → до значення, яких вони набувають у контекстуальному навантаженні, → встановлюючи функції, які виконують ці форми на рівні тексту, ми бачимо, що перифрастичні форми відіграють значну роль у системі засобів реалізації аспектуальних значень сучасної турецької мови. Ця граматична категорія дає можливість передачі окремих видів способу дії, які не можуть бути відтворені жодною іншою аналітичною або синтетичною формою дієслова в турецькій мові, кожний окремий вид перифрастичної форми, завдяки своїй бівербальній структурі, утворює своє унікальне аспектуальне й акціонсартове значення. Відтак саме потреба реалізації складніших аспектуальних концептів спричинила розвиток парадигми видів перифрастичних форм. У межах перифрастичних форм аспектуальну семантику реалізують семантичні вершини, проте дієслово-аспектуалізатор теж робить свій внесок у цілісне значення конструкції: дієслово *olmak*, зберігаючи свою семантику «стати у певний момент», а дієслово *bulunmak* – «перебувати, бути у стані», надають інхотативної ознаки формам. Саме парадигма аспектуальних значень перифрастичних форм призводить до нерівномірного їх функціонування у межах офіційно-ділового стилю турецької мови, форма на *-miş olmak*, завдяки семантиці результативності, широко функціонує саме в межах офіційно-ділового стилю, незважаючи на існування великої кількості конструкцій, які передають результативність.

Література:

- Aslan S. Türkiye Türkçesinde ol- yardımcı fiili yapıların Görünüş-Zaman bildirimindeki işlemleri. URL: <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423873006.pdf> / (дата звернення: 05.11.2017).
- Banguoğlu T. Türkçenin Grameri. Ankara. Türk Dil Kurumu Yayınları, 2007. 628 с.
- Гузев В.Г. О категории аспектуальности (на материале старосманско-тюркского языка). *Советская тюркология*. № 1. С. 3–12.
- Гузев В.Г. Очерки по теории тюркского словоизменения: глагол (на материале староранатолийско-тюркского языка). Ленинград : Изд-во ЛГУ. 1990. 168 с.
- İEİS Tüzük Değişikliği Önerisi. URL: <http://www.ieis.org.tr/ieis/assets/media/IEIS%20Tuzuk%20degisikligi.pdf>
- Eğer Dünyada sadece 100 insan yaşasaydı ne olurdu? URL: <http://filoji.com/eger-dunyada-sadece-100-insan-yasasaydi-ne-olurdu/> (дата звернення: 15.09.2017).
- Ek zamba MEB unutuldu personel müdüründen çok maaş alır oldu. URL: <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/ek-zamda-meb-unutuldu-personel-mudurunden-cok-maas-alir-oldu-9728787>
- Jendraschek G. A Fresh Look at the Tense-aspect System of Turkish. *Language Research*. 2011. 47.2. P. 245–270.

- Göksel A. and Kerslake C. Turkish: a Comprehensive Grammar. London. Routledge, 2005. 510 p.
- Gül A. Yeni Yüzyılda Türk Dış Politikasının Ufukları. T.C. Dışleri Bakanlığı Yayını, Ankara. 2007. 720 s.
- Кононов А.Н. Грамматика современного турецкого литературного языка. Москва – Ленинград : Издательство АН СССР, 1956. 570 с.
- Johanson L. View point operators in European languages. *Dahl, Östen (ed.) Tense and aspect in the languages of Europe*. Berlin & New York : Moutonde Gruyter. 2000. P. 27–187.
- İcra malları e-satış portalı. URL: <http://esatis.uyap.gov.tr/esatis/sss.html> (дата звернення: 20.10.2017).
- İcradan Nasıl Mal Alınır? URL: <https://www.ilan.gov.tr/bik-icradan-nasil-mal-alinir> (дата звернення: 20.10.2017).
- Маслов Ю.С. Избранные труды. Аспектология. Общее языкознание. / сост. и ред. А.В. Бондаренко, Т.А. Майсак, В.А. Плузьян. Москва : Языки славянской культуры, 2004. 840 с.
- Насилов Д.М. Проблемы тюркской аспектологии. Акциональность. Ленинград : Ленуприздат, 1990. 33 с.
- Sarı I. Dede Korkut, 12 Destan. Noktaekitap, 2017. S. 225
- Симонова К. Грамматичні категорії дієслова: основні підходи до вивчення. *Українська мова*. 2012. Вип. 2. С. 1–11.
- Сорокін С.В. Турецька й українська мови в системі координат «Вид – час – модальність» : монографія. Київ : Вид-во КНЛУ, 2009. 341 с.
- Теория функциональной грамматики: Введение. Аспектуальность. Временная локализованность. Таксис. / отв. ред. А.В. Бондарко. Ленинград : «Наука», 1987. С. 539.
- Ульмезова Л.М. Категория аспектуальности в карачаево-балкарском языке. *Вестник СПбГУ*. Сер. 13. 2012. С. 39–47.
- Uğurlu M. Türkiye Türkçesinde ‘Bakış’ (‘Aspecto tempora’). *Türkbilgi*, 2003/5. S. 124–133
- 1921, 1924, 1961 ve 1982 Anayasaları (karşılaştırma tablosu). URL: <http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/1982.pdf>
- DEİK. Hindistan’da düzenlenecek sergi, fuar, konferans ve ihaleler. DEİK. URL: https://anket.deik.org.tr/duyurular-hindistan-da-duzenlenecek-sergi-fuar-konferans-ve-ihaleler_s36

Спотарь-Аяр А. Ю. Перифрастические формы турецкого глагола в функционально-семантическом поле аспектуальности

Аннотация. Статья посвящена исследованию особенностей реализации парадигмы аспектуальных значений перифрастическими формами, их места и роли среди способов реализации акционсартовых значений в рамках функционально-семантического поля современного турецкого языка, установлению взаимосвязи аспектуальных значений и их стилистического потенциала.

Ключевые слова: перифрастические формы, функционирование перифрастических форм, официально-деловой стиль, аспектуальность, акциональность.

Spotar-Ayar G. Periphrastical forms of Turkish verb in functional-semantic field of aspect

Summary. This article’s aim is to find out the particularities of aspect meanings paradigm, expressed by periphrastical constructions, its place and role in complex of aspect category’s meanings realization, also to find out connection between aspect meanings and its stylistical potentation.

Key words: periphrastical forms, functioning of periphrastical forms, aspect, aspectuality.

*Тищенко О. О.,
кандидат філологічних наук,
асистент кафедри англійської філології та міжкультурної комунікації
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БРИТАНСЬКОЇ ТЕЛЕВІЗІЙНОЇ РЕКЛАМИ

Анотація. У статті розглянуто британську телевізійну рекламу з комунікативно-прагматичного погляду, здійснено огляд наукової літератури з окресленої проблематики, увагу приділено реалізації стратегії маніпулятивного впливу та ціннісно орієнтованої тактики.

Ключові слова: комунікативний, прагматичний, телевізійна реклама, оцінка.

Постановка проблеми. У сучасному мовознавстві доцільно розглядати мовні явища з погляду їхнього функціонування. Саме тому, на нашу думку, дослідження рекламного дискурсу, зокрема телевізійної реклами, є неможливим без розгляду його комунікативно-прагматичного аспекту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Рекламний дискурс уже певний час перебуває в колі інтересів лінгвістів. Зокрема, англійський рекламний текст став предметом дослідження М.Л. Крамаренко [1], С.К. Романюк [2], О.Д. Македонської [3], Т.А. Безуглої [4], комунікативно-прагматичні параметри рекламного тексту цікавлять О.Ю. Арешенкову [5], прагмасемантичні особливості категорії оцінки в рекламному тексті – Л.М. Киричук [6; 7], прагматика рекламного тексту – Г.С. Хоменко [8].

Мета статті полягає у встановленні комунікативно-прагматичної специфіки британської телевізійної реклами, зокрема впливу оцінної інформації на адресата.

Виклад основного матеріалу. Згідно з О.Ю. Арешенковою, «Реклама – це особливий вид масової комунікації, зорієнтований здебільшого на переконання, вплив або примус вибрати (купити) об'єкт рекламування» [5, с. 182]. Дослідники рекламного дискурсу однозначні щодо того, що є метою реклами: «Прагматична спрямованість будь-якого рекламного тексту полягає в необхідності спонукати адресата до певних дій: придбання товару, замовлення послуги» [8, с. 225], «Важливою комунікативно-мовленнєвою рисою рекламного тексту є те, що він не лише інформує потенційного покупця про нові товари / послуги, але й переважно спрямований на реалізацію прагматичної настанови придбати / скористатися рекламованим продуктом» [5, с. 182], «Завданням реклами є вплив на адресата та спонукання його до конкретної дії – придбання товару, користування послугою» [1, с. 16].

Доцільність розглядати рекламний дискурс у комунікативно-прагматичному аспекті не викликає сумнівів: «Тексти реклами мають комунікативно-прагматичний характер: вони цілеспрямовано діють на аудиторію, нав'язуючи їй рекламований об'єкт» [5, с. 69].

Отже, комунікативно-прагматичною настановою реклами є інформування адресата, який є потенційним клієнтом, про певний продукт і переконання придбати його. Для її реалізації застосовуються різноманітні стратегії та тактики. У цьому

дослідженні ми зосередимо нашу увагу на оцінній інформації рекламного повідомлення, яка є одним із найвагоміших компонентів впливу на адресата, найпотужнішим виразником прагматичного значення [9, с. 1].

Дослідивши оцінку в тексті комерційної реклами, М.Л. Крамаренко стверджує, що «оцінне значення є основним компонентом змісту та слугує вирішальним чинником у здійсненні текстом реклами своєї комунікативно-прагматичної мети» [1, с. 16]. Як зазначає Л.М. Киричук: «Саме специфіка сфери рекламного спілкування, функції та завдання РТ визначають домінуюче положення оцінки у його концептуальній репрезентації» [6, с. 126]. Крім того, дослідниця зауважує, що аксіологічним призначенням рекламного тексту є те, що, беручи за основу систему цінностей комунікантів, він спрямований на модифікацію цієї системи шляхом акцентування оцінки фрагментів рекламного об'єкта, оскільки представляє їх як здатні задовольнити матеріальні та духовні потреби потенційного споживача [6, с. 126].

Вагомим для нашого дослідження є твердження про те, що «Здатність оцінки моделювати аксіологічний рівень рекламного повідомлення (виражати нормативність чи перевершеність норми або ж невідповідність нормі якості об'єкта), прагматично-комунікативний рівень (активізувати комунікативного партнера) зумовлює трактування її як обов'язкового компонента концептуальної структури аксіологічно-переконувальних текстів, до яких належить реклама» [7]. Ю.В. Булик також визначає категорію оцінки як домінуючу ознаку дискурсивної організації рекламного тексту, а оцінну інформацію окреслює як необхідну семантичну одиницю рекламного тексту, здатну забезпечувати його прагматичний ефект [9, с. 6].

Досліджуючи стратегії та тактики, що використовуються під час створення рекламних повідомлень, О.Д. Македонська зазначає, що застосування стратегії маніпулятивного впливу спрямована на створення приємного позитивного стану адресата. Вона апелює до його емоційної сфери [3, с. 169]. Дослідниця зауважує, що до тактик, які сприяють реалізації стратегії маніпулятивного впливу, належить ціннісно орієнтована тактика. Вона також стверджує, що сучасна рекламна комунікація є одним з основних джерел формування системи цінностей, а отже, реклама виконує ціннісно-орієнтовану функцію, коли «на основі навіюваних рекламою уявлень у свідомості адресата формуються нові, так би мовити (реальні чи уявні) цінності, які взаємодіють і створюють аксіологічну картину світу адресата» [3, с. 170].

М.Л. Крамаренко виділяє риси, характерні для оцінки в текстах побутової, науково-технічної, фінансової реклами, реклами в сфері шоу бізнесу, а саме: 1) позитивну спрямованість значень, зумовлену специфікою функцій повідомлення та впливу тексту реклами; 2) співвіднесеність із предметно-ло-

гічною категорією «товар», «послуга»; 3) здатність до реалізації за допомогою різномірних мовних засобів: словотворчих (експресивні префікси та частотні компоненти складних прикметників та іменників), лексико-граматичних (прикметники, іменники, прислівники, дієслова, частки), синтаксичних (субстантивні, ад'єктивні, дієслівні словосполучення, прості та складні речення); 4) розмаїтість стилістичних прийомів вираження; 5) взаємозв'язок з паралінгвістичними компонентами тексту реклами [1, с. 16].

Матеріалом дослідження було обрано британську телевізійну рекламу за серпень 2018 р. Варто зазначити, що телевізійний рекламний ролик є обмежений у часі, а, отже, для його створення потрібно застосувати всі можливі тактики і стратегії для досягнення та реалізації його мети – переконання споживача у придбанні товару чи послуги. Вдала телевізійна реклама завдяки поєднанню візуального зображення та рекламного тексту створює позитивне враження щодо рекламованого продукту. Саме тому текст реклами має бути стислим і влучним. Оцінна інформація – саме те, що містить у собі ці риси.

Так, реклама туші компанії L'Oreal містить такий текст: *Push your lashes to the limits. New unlimited Mascara. 1. Lift. 2. Bend. 3. Stretch. New Unlimited Mascara. Instant Volume. Extreme Length. All Day Lift. By L'Oreal Paris.* Усі ці слова з'являються на екрані у супроводі візуального ряду, що показує вродливих жінок і красиві вії. Як бачимо, текст є надзвичайно лаконічним. На початку названо характеристики нової туші та її назва. Наприкінці реклами підкреслено переваги цього продукту, які виражено завдяки вживанню оцінних прикметників: *instant, extreme, allday*. Саме ця оцінна інформація є найважливішим елементом конкретної реклами, оскільки вона покликана переконати жінок купити саме цю туш, оскільки вона відповідає вимогам і бажанням жінок щодо цього товару. Реклама наголошує на його позитивних характеристиках.

Саме прикметники з усіх частин мови найчастіше виражають оцінку. Так, у рекламі масла Bertolli наприкінці чуємо: *“For a rich buttery taste”*. Прикметник *rich* виступає як оцінний, що підкреслює позитивні якості продукту. У рекламі The Health Lottery на початку звучить: *Something exciting is here*. Вживання оцінного прикметника *exciting* покликано зацікавити глядача з самого початку та викликати в нього інтерес і бажання дізнатися, що саме є захопливим. Крім того, він одразу надає позитивну інформацію глядачеві. У рекламі Shwarzkopf текст реклами з'являється на екрані: *Intense Colour. Bold Brights. Pretty Pastels. Your Colour. Your Style*. Оцінні прикметники *intense, bold, pretty* створюють позитивний імідж рекламованого товару.

Рекламний текст сиру Philadelphia містить всього одне речення: *The unique creamy taste everyone loves*, який, на нашу думку, є дуже влучним, оскільки у надзвичайно лаконічній формі називає переваги продукту – *the unique creamy taste* – сир є кремовим, крім того, оцінний прикметник *unique* виділяє його з ряду інших продуктів. Більш того, акцентовано увагу на тому, що усі люблять смак цього сиру – *everyone loves*, а отже, рекламний текст виконує свою маніпулятивну функцію.

Окрім прикметників, у рекламних текстах вживаються й інші частини мови в ролі оцінних. Наведемо приклад компанії P&O Cruises *Norway – land of the midnight sun, the splendour of the fields, the majesty of the glaciers*. Використання оцінних іменників сприяє створенню позитивного образу країни призначення в глядачів, а отже, викликає в них бажання подорожу-

вати туди. Результатом цього є вибір послуг компанії та реалізації комунікативно-прагматичної мети.

На наш погляд, завдяки використанню ціннісно орієнтованої тактики свою комунікативно-прагматичну мету успішно реалізує реклама компанії Hugo Boss, у якій візуальний ряд вдало поєднано із текстом реклами, що складається всього з одного речення *Every hour and every day be the man of today – Boss bottled*.

У рекламі злакового батончика Kellogg's, збагаченого протеїном, вжито вираз, що містить оцінний іменник *feeding strength*. Крім того, дієслово *to feed* вжито дуже доречно, оскільки йдеться про харчовий продукт.

Висновки. Отже, комунікативно-прагматичний аспект дослідження рекламного тексту насамперед розглядає його з позиції реалізації його комунікативно-прагматичної настанови, а саме – переконання споживача у придбанні рекламованого товару чи послуги. Ця реалізація може стати успішною завдяки застосуванню різноманітних стратегій і тактик. Однією з найсуттєвіших стратегій, які використовуються для створення реклами, є стратегія маніпулятивного впливу, оскільки саме вона апелює до свідомості споживача та може впливати на його мислення, поведінку, рішення та вибір. Однією з тактик, завдяки яким реалізується стратегія маніпулятивного впливу, є ціннісно орієнтована тактика, спрямована на формування ціннісної картини світу споживача, апелювання до системи цінностей суспільства. Мовними засобами вираження цієї тактики є вживання оцінних прикметників, іменників та інших частин мови. Вживання оцінних слів дозволяє створити лаконічний текст, що є важливим для телевізійної реклами, який водночас є влучним та емоційним. Оцінні слова допомагають створити позитивне бачення рекламованого продукту споживачами, а отже, бажання придбати його. Дослідження інших стратегій і тактик, що сприяють реалізації комунікативно-прагматичної настанови британських рекламних текстів, становить інтерес подальших досліджень.

Література:

1. Крамаренко М.Л. Аксіологічна прагмасемантика англійського рекламного тексту : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 ; Донецький національний ун-т. Донецьк, 2005. 21 с.
2. Романюк С.К. Оцінка та її різновиди в американському комерційному журнальному рекламному дискурсі. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2014. Вип. 2. С. 164–167. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2014_2_33.
3. Македонова О.Д. Лінгвістична організація та прагматичне функціонування англійськомовного рекламного дискурсу : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 ; Запорізьк. нац. ун-т. Запоріжжя, 2017. 229 с.
4. Безугла Т.А. Англо- і німецькомовний рекламний дискурс: полікодовий лінгвопрагматичний підхід : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 ; Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. Харків, 2017. 304 с.
5. Арешенкова О.Ю. Комунікативно-прагматичні та стилістичні параметри рекламного тексту : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 ; Дніпропетр. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. Дніпро, 2016. 230 с.
6. Киричук Л.М. Маніпулятивний потенціал імпліцитної оцінки в рекламі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер.: Філологічна. 2012. Вип. 26. С. 126–127. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2012_26_40.
7. Киричук Л.М. Прагмасемантичні особливості категорії оцінки в рекламному тексті (на матеріалі реклами журналу «Time») : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 ; Київ. держ. лінгв. ун-т. Київ, 1999. 19 с.

8. Хоменко Г.С. Прагматика сучасного рекламного тексту. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2010. Вип. 5. С. 221–225. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2010_5_33.
9. Булик Ю.В. Рекламний текст в параметрах аксіологічної прагмалінгвістики : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02. Харків, 2009. 20 с.

Тищенко Е. А. Коммуникативно-прагматические особенности британской телевизионной рекламы

Аннотация. В статье рассмотрена британская телевизионная реклама с коммуникативно-прагматической точки зрения, сделан обзор научной литературы по обозначенной проблематике, внимание уделено реализации страте-

гии манипулятивного воздействия и ценностно ориентированной тактики.

Ключевые слова: коммуникативный, прагматический, телевизионная реклама, оценка.

Tyschenko O. Communicative and pragmatic features of British television advertisement

Summary. The article examines British television advertisement from the communicative and pragmatic point of view, the scientific literature on the outlined issues is reviewed, attention is paid to the implementation of the strategy of manipulative influence and value-oriented tactics.

Key words: communicative, pragmatic, television advertisement, evaluation.

Триндяк І. М.,
викладач кафедри іноземних мов
Національного університету «Львівська політехніка»

ХАРАКТЕРНІ РИСИ АНГЛІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ГАЗЕТНИХ ТЕКСТІВ

Анотація. У статті визначено й охарактеризовано специфіку англійських та українських газетних текстів. Звернено увагу на граматичні, синтаксичні та стилістичні особливості преси. Описано використання різноманітних лінгвістичних засобів у текстах газетно-публіцистичного стилю.

Ключові слова: газетний текст, граматичні, синтаксичні та стилістичні особливості, преса, лінгвістичні засоби, газетно-публіцистичний стиль.

Постановка проблеми. Нині практично неможливо уявити сучасне суспільство без преси, яка є невід'ємною частиною культурного та духовного життя людини. Будучи розрахованою на величезну читацьку аудиторію, періодика впливає на культуру мовлення. Як відомо, газетні тексти є своєрідним інформатором та індикатором усього нового, адже у них подаються відомості щодо різноманітних змін і подій, що відбуваються в будь-якому куточку світу. Саме тому проблема вивчення особливостей текстів газетно-публіцистичного стилю є важливою й актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мова газет і журналів є різновидом мови масової інформації в її писемній формі. Вона насичена штампами, тобто готовими зворотами, часто у вигляді цілих невеликих речень.

Мова текстів газетно-інформаційного стилю та її особливості – постійний об'єкт вивчення лінгвістів. Зокрема, над проблемою дослідження характерних рис мови преси працювали такі вчені, як Д.Х. Баранник [1], М. Гладкий [2], О.Ю. Дубенко [3], В. Костомаров [4], А.І. Мамалига, В.В. Різун, М.Д. Феллер [5] та ін. Проте проблема не є цілком вирішеною, а тому **мета статті** – визначити й охарактеризувати специфіку англійських та українських газетних текстів, звернути на увагу їхні граматичні, синтаксичні та стилістичні особливості, описати використання в них різноманітних лінгвістичних засобів. Методи, що застосовувалися нами в процесі роботи для досягнення поставленої мети, включають: метод лінгвістичного спостереження й аналізу, дискурс-аналіз, зіставно-типологічний метод.

Виклад основного матеріалу. У сучасній лінгвістиці немає чіткої усталеності щодо визначення стилю мови газет і журналів. Науковці пропонують різноманітні назви. Найбільш вдалою, на нашу думку, є назва, запропонована Т. Коць – газетний, або газетно-публіцистичний стиль [6].

Текстам газетно-публіцистичного стилю притаманні такі риси, як: 1) наявність суспільно-політичної лексики та перекладу лексики інших стилів; 2) економія мовних засобів і лаконічність викладу в поєднанні з інформаційною насиченістю; 3) використання типових для стилю мовних стереотипів і кліше; 4) відбір мовних засобів за принципом їх зрозумілості; 5) жанрова різноманітність, а отже, різноманітність стильового використання мовних засобів. Водночас, на думку лінгвістів, особливості текстів газетно-публіцистичного стилю вар-

то поділити на дві групи: екстралінгвістичні та лінгвістичні. До основних екстралінгвістичних чинників слід відносити сферу спілкування, специфіку медіа-каналу, а також особливості аудиторії та невербальні комунікативні засоби [2, с. 145–150]. Виокремлення екстралінгвістичних чинників пояснюється тим, що особливістю газетно-інформаційного стилю є бажання вплинути на читача, тобто не лише поінформувати його, а й змінити його погляди чи сформувати нові. До лінгвістичних особливостей текстів газетно-публіцистичного стилю належать: 1) вживання оцінної лексики, яка має яскраве емоційне забарвлення; 2) наявність великої кількості кліше та фразеологічних одиниць, скорочень; 3) використання іншомовних слів, неологізмів, а в деяких випадках навіть історизмів, функцією яких у статтях на актуальні теми є проведення історичних паралелей [7, с. 256].

Основними стилістичними принципами організації мови преси є поєднання стандарту й експресії, а також економія мовних засобів за рахунок комунікативно менш важливих фрагментів повідомлення. Також до характерних рис публікацій преси вчені зараховують ретельну продуманість вживання слів і логічну чіткість синтаксичних конструкцій.

Серед усіх лінгвістичних засобів, характерних для періодичних видань, важливе місце займають кліше. Зокрема, в англійських текстах газетно-інформаційного стилю часто трапляються такі звороти: *growing / knotty / main problem, debate issue, large majority*.

Це підтверджується багатьма прикладами:

*The Essential chief recalls being rear-ended recently by some-one texting – a **growing problem** he says could be solved with artificial intelligence* [8].

*In a speech to a conservative think-tank on September 5th, Ms Haley indicated that Congress should be allowed to **debate the issue*** [9].

*Closing the borders would have “upset a **large majority** of citizens”, according to Robin Alexander, a journalist for Die Welt who has written a book on that time. Crowds cheered the arrivals at Munich’s station* [10].

Для україномовної періодики також характерне використання мовних кліше, наприклад, таких як: нагальна проблема, за офіційними даними, комфортна перемога, великий резонанс, серйозний успіх.

Назріла нагальна проблема обговорення на загальнодержавному рівні стратегії розвитку вітчизняної освіти і науки на найближчу і довгострокову перспективу, вважають члени президії [11].

*На виборах до Бундестагу 24 вересня ХДС світить чергова **комфортна перемога**, після чого вона стане на чолі ще однієї коаліції із СДП або ВДП і «Зеленими», або із тими й тими* [12].

*Операція принесла **серйозний успіх** Девіду Макленна-ну, виконавчому директоріві Cargill із 2013 р., який перебрав*

керівництво компанією саме в той момент, коли щедрі для сільського господарства десятиліття підходило до кінця [13].

Оскільки однією з основних функцій текстів газетно-інформаційного стилю є експресивна, тобто функція впливу, це спричинює нагальну потребу публіцистики у запозиченні виразних засобів із художнього стилю. Автори статей використовують прислів'я, приказки та фразеологічні звороти як невичерпне джерело мовної виразності:

Варіантів залишилося тільки два: пан або пропав [14].

"I don't blame them for this – that's the nature of our political culture, and if I had to carry the banner for eight years of George Bush's failures, I'd be looking for something else to talk about, too", he continued [15].

Вищенаведені приклади підтверджують, що фразеологізми є важливим складником текстів газетного стилю, адже вони є запорукою специфічної образності й експресивно-емоційної насиченості мови преси.

Також для англійських та українських видань характерним є постійне використання аббревіатур як порівняно нового структурного типу слів, які, до речі, вживаються в різних стилях мови. Оскільки економія мовних засобів є однією з найважливіших рис, притаманних пресі, то наявність у ній складноскорочених слів є цілком виправданою. В англійських текстах зустрічаються переважно буквені аббревіатури, зокрема EU (European Union), CEO (Chief Executive Officer), UNO (United Nations Organization), IMF (International Monetary Fund), GDP (Gross Domestic Product). Про це свідчать такі приклади:

A study published this week by the IMF finds that eight of the 12 fastest-growing economies in Africa in recent years did not rely on natural resources [16].

Since 2010, net emigration has fallen in nine of the 11 post-communist EU members [17].

В українських публіцистичних текстах зазвичай вживаються буквені аббревіатури, зокрема МЗС (Міністерство закордонних справ), НБУ (Національний банк України), ОБСЄ (Організація безпеки і співробітництва в Європі), МОК (Міжнародний олімпійський комітет), ХДС (Християнсько-демократичний союз); уламкові, такі як Мінтранс, Мінфін, Кабмін; усічено-словесні, наприклад, Укрсоцбанк, Держбюджет, Генпрокуратура:

Місцевий кандидат від ХДС запрошує канцлерку на сцену [12].

У четвер, 31 серпня, НБУ презентував мобільний додаток «Українська гривня» [18].

У середу, 27 вересня, Кабмін схвалив проект закону про корпоративне управління в державних банках [19].

Власником Укрсоцбанку стала люксембурзька компанія [20].

Зважаючи на соціальні, культурні, політичні й економічні зміни в суспільстві, англійська й українська мови постійно збагачуються неологізмами. Неологізми, зокрема okazionalizmi, доволі часто вживаються в газетно-публіцистичних текстах обох мов, адже преса швидко реагує на зміни в економіці, політиці, спорті, культурі та житті суспільства загалом.

Late on Tuesday Cornwall Council issued this statement, following the talkathon about who should be there turning officer for elections to chose a Devon and Cornwall Police Commissioner [21].

Газети Німеччини, де нині мешкають і тренуються боксери, кричать, що у німців – кличкоманія, але куди їхній кличкоманії до нашої [22].

Крім того, в українських та англійських текстах газетно-інформаційного стилю присутні сленг і жаргонізми. На

думку В.Г. Костомарова, часте застосування у пресі жаргонної, просторічної лексики можна пояснити тим, що у сучасному суспільстві нелітературні (часто кримінальні) групи, люди без глибоких і чистих коренів створюють замкнену псевдоеліту з достатнім рівнем багатства і влади, щоб розповсюджувати свої корпоративні смаки [4, с. 47].

Варто зазначити, що жаргонізми та сленг наявні насамперед в усному мовленні, яке значною мірою впливає на різноманітні жанри публіцистики. Вищезгадана специфічна лексика додає мові періодики певної експресії, тому видавці часто використовують її, аби привернути й утримати увагу читача:

"It's going to be a wonderful day without that nutter clogging up Twitter with his nonsense for the whole day", Lord Sugar said of his frenemy [23].

Братва добре усвідомлює, що запорука її успіху та її загальної існування криється в збереженні саме такої моделі співіснування, і жодним чином не дозволить її змінити [14].

Як зазначалося вище, до основних стилістичних принципів організації мови періодики належить поєднання стандарту й експресії. Проте варто зауважити, що англійська публіцистика загалом є більш стандартизованою, а українська – більш експресивною. Для останньої характерне частіше вживання різноманітних стилістичних прийомів, зокрема гри слів:

Арт-обстріл. Сьогодні у Львові в Українському товаристві охорони пам'яток історії та культури, який знають як Палац Сапіги на вулиці Коперника, 40а, відкривається мандрівна виставка «Митці – воїнам» [24].

У цьому реченні ми спостерігаємо графічне виділення потрібного компонента слова, а саме – відокремлення за допомогою дефіса частинки «арт». Це потрібно для того, щоб увиразнити її асоціативний зв'язок з іншою мовною одиницею – прикметником «артистичний», а не «артилерійський», якби лексема «артобстріл» була б написана разом.

Також в українських текстах газетно-публіцистичного стилю доволі часто вживаються перифрази, зокрема такі: *легені планети – ліси, місто Лева – Львів, чорне золото – вугілля, або нафта, блакитне паливо – газ, стати на рушничок щастя – одружитися, блакитне паливо – газ*. Підтвердженням слугують такі приклади:

Місто Лева описують як привітне європейське місто [25].

Стартова ціна не лише не містить дисконту, а й не враховує поточного стівідношення між цінами на добрива та блакитне паливо [26].

Цього разу народні обранці теж не забажали порушувати прадавнього звичаю і свій перший робочий тиждень в новому році вирішили не перетворювати в свято трудоголіка [27].

Як відомо, українська періодика традиційно характеризується більшою стильовою однорідністю, на відміну від англо-американської, яка чітко поділяється на т. зв. серйозні газети та журнали, в яких розміщені змістовні аналітичні матеріали та надається оцінка експертів стосовно актуальних питань, і популярну пресу, в якій зазвичай висвітлюються проблеми, цікаві пересічному читачу. Першому типу властиве дотримання нормативної англійської мови, другому – заштампованість і лексико-синтаксична спрощеність. Також мова статей популярної преси інколи характеризується поєднанням зниженості стилістичного тону з ненормативними мовними формами. Йдеться, зокрема, про вживання іменників перед власними назвами [3, с. 107–108]. Наприклад:

Pop star Beyonce has surprised fans with a new single and video, released on Saturday to the Tidal streaming service, in which she is a co-owner [28].

Valencia goalkeeper Diego Alves saved two penalties against Atletico Madrid on Sunday, but who is Europe's best penalty stopper? [29].

Крім того, варто звернути увагу на уникнення в англомовних текстах газетно-публіцистичного стилю гендерно маркованих лексем, зокрема слів зі складовою *-man*. Це можна пояснити врахуванням гендерного чинника. В україномовних виданнях згаданий фактор відображається шляхом застосування подвійних варіантів.

Mrs Merkel's CDU manifesto is a perfunctory list of modest correctives, like 15,000 more police officers, increased child benefit, a new digitisation tsar and tighter rules on dual citizenship [10].

У Німеччини потужна економіка та вправна лідерка [12].

Ердоган – перший турецький лідер, який серйозно поставився до діаспори, і результат не забарився [30].

Крім того, особливістю текстів газетно-інформаційного стилю є переплетення книжної лексики та розмовної мови, тож в основі мови преси лежить книжково-повсякденна лексика.

Важлива роль відводиться наявності власних назв, термінів певної тематики та специфічних заголовків матеріалів. У газетно-інформаційному стилі дуже часто вживаються власні назви, що роблять повідомлення більш конкретним і співвідносять наведені дані з певними особами, установами чи подіями у певній місцевості. Через це у реципієнта мають бути певні попередні знання, які дозволять йому пов'язати назву з предметом чи об'єктом, що називається [31, с. 161]. Варто зауважити, що іноді власні імена представлені в пресі у скороченій формі: скорочення, невідомі для широкої аудиторії читачів, розшифровуються, а відомі – подаються без тлумачень. У текстах газетно-публіцистичного стилю використовуються також терміни, які, зокрема, стосуються політики, економіки та міжнародних відносин. Оскільки автори статей намагаються привернути увагу читача, зацікавити його та підштовхнути до придбання газети чи журналу, характерною ознакою цих видань є специфічні заголовки поданих матеріалів, котрі, складаючись із якомога меншої кількості слів, передають інформацію, про яку йтиметься далі. Слід зазначити, що в ролі газетних заголовків і підзаголовків іноді виступають фразеологічні звороти. Прикладом може слугувати підзаголовок *«Shop til you drop»* [32]. З одного боку, це можна пояснити прагненням до економії мовних засобів, а з іншого – до емоційного насичення повідомлень. В.Д. Ужченко вважає, що «виступаючи як згустки думок і почуттів, фразеологізми-заголовки завоювали мало не монополне право стисло формулювати основну думку твору, інтригувати читача, натякаючи на описуване» [33, с. 252].

Для текстів газетно-публіцистичного стилю обох мов характерні загальні форми реалізації стислості: передача певної частини повідомлень імпліцитно та компресія інформації. Говорячи про компресію, варто зазначити, що це явище більш характерне для англомовної періодики, адже українській мові властива певна лексична або словесна надлишковість, якщо порівняти з англійською [34, с. 13]. Для останньої характерним є те, що мовно-мовленнева економія реалізується, зокрема, шляхом вживання інфінітива у суб'єктному інфінітивному звороті. Наприклад:

Ruby Wilson was reported to have suffered serious injuries at Forest Place Nursing Home in Roebuck Lane, Buckhurst Hill, Essex, on Wednesday [35].

Зміст вищенаведеного прикладу є синонімічним змісту наступного складнопідрядного речення: *It was reported that Ruby Wilson had suffered serious injuries at Forest Place Nursing Home in Roebuck Lane, Buckhurst Hill, Essex, on Wednesday*. Отже, використання в газетно-інформаційних текстах суб'єктивних інформаційних зворотів пояснюється не лише прагненням авторів не вказувати на джерело інформації, а й домогтися економії місця.

Також варто звернути на увагу на граматичні та синтаксичні особливості англомовних і україномовних текстів газетно-публіцистичного стилю. Щодо характерних рис граматики англійських публікацій, слід наголосити на своєрідному використанні часів і станів, частому вживанні неособових форм, наявності особливих форм введення прямої мови та перетворення її на непрямую, а також широкому використанні складнопідрядних речень. Граматична специфіка українських видань, у свою чергу, виражена менш чітко, характерним для неї є використання пасивних конструкцій та узагальнено-особових форм дієслів [36, с. 201]. До синтаксичних особливостей текстів публіцистики належать: наявність коротких самостійних повідомлень (1–3 висловлення), які складаються з довгих речень зі складною структурою; максимальний поділ тексту на абзаци, коли майже кожне речення починається з нового рядка; наявність підзаголовків у всьому тексті для підвищення зацікавленості читачів [37, с. 151–152].

Висновки. Характерні риси текстів газетно-публіцистичного стилю варто поділити на дві групи: екстралінгвістичні та лінгвістичні. До основних екстралінгвістичних чинників належать, наприклад, сфера спілкування й особливості аудиторії. До лінгвістичних рис текстів газетно-публіцистичного стилю належать використання абревіатур, кліше, неологізмів та інших мовних засобів. Також важлива роль відводиться власним назвам, термінам певної тематики та специфічним заголовкам матеріалів. В основі мови преси лежить книжково-повсякденна лексика. Граматична специфіка українських видань виражена менш чітко, ніж характерні риси граматики англомовних публікацій. Стилiстичні та синтаксичні особливості обох мов не мають значних відмінностей. Перспективою нашого дослідження є детальний опис граматичної специфіки українських та англійських газетних текстів.

Література:

1. Баранник Д.Х. Українська мова на межі століть. *Мовознавство*. 2001. № 3. С. 40–47.
2. Гладкий М. Наша газетна мова. Харків – Київ : Державне видавництво України, 1928. 175 с.
3. Дубенко О.Ю. Порівняльна стилістика англійської і української мов : навчальний посібник. Вінниця : Нова книга, 2011. 328 с.
4. Костомаров В. Языковой вкус эпохи. Из наблюдений над речевой практикой масс-медиа. Москва, 1994. 247 с.
5. Різун В.В., Мамалига А.І., Феллер М.Д. Нариси про текст: Теоретичні питання комунікації і тексту. Київ : Київський університет, 1998. 336 с.
6. Коць Т.А. Функціональний аспект лексичної норми в ЗМІ (на матеріалі газет 90-их років ХХ ст.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Ін-т української мови НАН України. Київ, 1997. 6 с.
7. Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык : учебник. Москва : Флинта – Наука, 2002. 384 с.
8. Android Co-Founder Has a Plan to Cure Our Smartphone Addiction. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-08-18/andy-rubin-explains-why-the-world-needs-another-smartphone>.

9. Iran and the world. URL: <https://www.economist.com/news/briefing/21728907-his-distaste-barack-obamas-accord-could-make-world-more-dangerous-place-donald-trump>.
10. Europe's grown-up. URL: <https://www.economist.com/news/briefing/21728641-assessing-leader-inscrutable-sphinxes-divas-and-queens-how-angela-merkel-changing>.
11. Академія наук вищої школи закликає бойкотувати організований Табачником з'їзд освітян. URL: <http://tyzhden.ua/News/33303>.
12. Живеться добре. URL: <http://tyzhden.ua/World/199966>.
13. Посередник світу. URL: <http://tyzhden.ua/World/199501>.
14. Вийти із замкнутого кола. URL: <http://tyzhden.ua/Politics/136885>.
15. Obama Addresses 'Bitter' Comment With Reporters. URL: <https://www.usnews.com/news/campaign-2008/articles/2008/04/14/obama-addresses-bitter-comment-with-reporters>.
16. Free exchange. URL: <https://www.economist.com/news/finance-and-economics/21588849-many-africas-fastest-growing-economies-have-not-relied-oil-or-mining-no-need>.
17. Wave of re-migration. URL: <https://www.economist.com/news/europe/21727104-thriving-economies-and-low-costs-living-are-luring-expats-home-west-eastern-europes>.
18. НБУ запустив новий мобільний додаток «Українська гривня». URL: <http://tyzhden.ua/News/199158>.
19. Кабмін схвалив законопроект про корпоративне управління у держбанках. URL: <http://tyzhden.ua/News/200799>.
20. Власником Укрсоцбанку стала люксембурзька компанія. URL: <http://tyzhden.ua/News/177596>.
21. Cornwall's Angry Brigade on the march. URL: <http://www.bbc.co.uk/blogs/grahamsmith/2011/09>.
22. Хто буде сміятися останнім – Віталій Кличко чи «Бритва» Раддок? URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/media/hto-bude-smiyatisya-ostannim-vitaliy-klichko-chi-britva-raddok>.
23. Piers Morgan to be silenced on Twitter. URL: <http://www.bbc.com/news/entertainment-arts-39350775>.
24. Арт-обстріл. URL: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/2501/164/88624/>.
25. Українське місто увійшло до ТОП-5 найкращих у Європі, які варто відвідати цього року. URL: <http://tyzhden.ua/News/165870>.
26. Експерт: \$523 млн – зависока ціна для Одеського припортового. URL: <http://tyzhden.ua/News/170679>.
27. Рада почала з розминки. URL: <http://m.tyzhden.ua/publication/183285>.
28. Beyonce releases surprise song on Tidal. URL: <http://www.bbc.com/news/entertainment-arts-32188188>.
29. Top penalty-stoppers in the Premier League and Europe. URL: <http://www.skysports.com/football/news/11095/10605108/top-penalty-stoppers-in-the-premier-league-and-europe>.
30. Довга рука султана. URL: <http://tyzhden.ua/World/199502>.
31. Паршин А. Теория и практика перевода. Москва : Русский язык, 2000. 161 с.
32. Commercial property. URL: <https://www.economist.com/news/britain/21663236-wary-banks-pull-back-foreign-investors-go-shopping-sprees-shop-til-you-drop>.
33. Ужченко В.Д. Народження і життя фразеологізму. Київ : Рад. школа, 1988. 279 с.
34. Сухенко К.М., Гнатюк І.Н. К вопросу о номинализации причастий при переводе на английский язык. *Теория і практика перекладу. Республіканська міжвідомча наукова збірка*. Київ : КДУ ім. Т.Г. Шевченка, 1981. Вип. 6.
35. Buckhurst Hill nursing home murder: Man charged. URL: <http://www.bbc.com/news/uk-england-esssex-42192792>.
36. Павленко Н.О. Збереження поетичного потенціалу метафор при перекладних трансформаціях. *Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. І. Франка*. 2004. № 17. С. 200–202.
37. Знаменская Т.А. Стилистика английского языка. Основы курса : учебное пособие. Москва : Кошкнига, 2006. 224 с.

Триндяк І. Н. Характерные черты английских и украинских газетных текстов

Аннотация. В статье определено и охарактеризовано специфику английских и украинских газетных текстов. Обращено внимание на грамматические, синтаксические и стилистические особенности прессы. Описано использование различных лингвистических средств в текстах газетно-публицистического стиля.

Ключевые слова: газетный текст, грамматические, синтаксические и стилистические особенности, пресса, лингвистические средства, газетно-публицистический стиль.

Tryndiak I. The distinctive features of English and Ukrainian newspaper texts

Summary. In the article we determine and define the specificity of English and Ukrainian newspaper texts. The attention is paid to grammatical, syntactic and stylistic peculiarities of the press. The usage of different linguistic means in the texts of publicistic style is shown.

Key words: newspaper text, grammatical, syntactic and stylistic peculiarities, the press, linguistic means, publicistic style.

*Чайка Л. В.,**кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов
Центру наукових досліджень та викладання іноземних мов
Національної академії наук України*

ДО ТИПОЛОГІЇ ВЕРБАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ

Анотація. Статтю присвячено дискусійним питанням типологізації вербальних конфліктів як феноменів лінгвопрагматичного характеру. Запропоновано класифікацію вербальних конфліктів відповідно до фахових преференцій дослідників і принципів, що покладені в основу класифікації. Головна її значущість полягає в потенційній придатності для використання представниками різних наукових дисциплін, які досліджують людське спілкування як у теоретичному, так й у прикладному аспектах.

Ключові слова: вербальний конфлікт, типологізація, лінгвопрагматична класифікація.

Дослідження особливостей мовленнєвої поведінки комунікантів у аномальній ситуації є новим напрямом у лінгвістиці. Вербально-конфліктна ситуація – це наслідок особливого типу спілкування, специфічної мовленнєвої й немовленнєвої поведінки комунікантів, за якої відбувається зіткнення двох сторін (учасників вербального конфлікту) через невідповідності цілей, інтересів, поглядів, внаслідок чого одна зі сторін свідомо або несвідомо діє на шкоду іншій (вербально або невербально), а інша сторона, усвідомлюючи, що зазначені дії спрямовані проти її інтересів / цілей, уживає відповідні дії. Феномен вербального конфлікту слід розглядати щодо умов реалізації багатомірної вербально-конфліктної ситуації (особистісних характеристик партнерів із комунікації, обставин спілкування, комунікативних цілей співрозмовників тощо), тобто щодо компонентів, які складають структуру акту комунікації, а також щодо взаємозв'язку між суміжними аномальними явищами, серед яких можна назвати комунікативну невдачу та комунікативний дискомфорт. У мовленнєвій комунікації відбувається селекція певних мовних засобів, а також побудова плану стратегічних і тактичних дій для реалізації інтенцій комунікантів, тому типологія вербальних конфліктів має ще й неабияке практичне значення, оскільки дозволяє орієнтуватися в їхніх специфічних виявах та давати оцінки можливим шляхам їх вирішення. Водночас принципово можливий цілий континуум типологій / класифікацій вербальних і позавербальних конфліктів відповідно до фахових преференцій дослідників та принципів, що покладені за основу класифікації.

Постановка проблеми. Загальна спрямованість сучасного мовознавства на вивчення комунікативно-функціонального боку мови характеризується зростанням інтересу до проблем комунікативної лінгвістики, зокрема до вербальних конфліктів, які привертають увагу мовознавців як результат порушень процесу людського спілкування, основним засобом якого, як відомо, є природна людська мова. Подібна постановка проблеми базується на тому переконанні, що соціальна, культурна, етнічна належність комуніканта, його психічний стан, природно, вимагають певних форм вираження інтенцій; мовні одиниці і конструкції виявляють цю приналежність (або, принаймні, потенційно здатні до подібного виявлення), що в деяких кон-

текстах будь-якого рівня призводить до порушення процесу соціальної комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній і зарубіжній лінгвістиці, за рідкісним винятком, опис та аналіз процесу комунікації здійснюються з позицій позитивного знання: вивчаються чинники успішності мовленнєвої діяльності, збалансованості секвенцій учасників комунікативного акту, правильності актуалізацій мовних знаків у мовленні. На цій базі створюються моделі «ідеального мовця» і «ідеального слухача», які виступають компонентами симетричного акту спілкування. Однак в реальній комунікації першою і єдиною умовою перебігу акту спілкування є його асиметрія і, власне, весь акт спілкування спрямований на її подолання для досягнення взаєморозуміння між учасниками комунікації і реалізації їх комунікативних намірів. З цих причин нами постульована актуальна необхідність вивчення периферійних типів комунікації, які зустрічаються не менш часто, ніж розуміння. До них відносимо і вербальні конфлікти. Під терміном «вербальний конфлікт» домовимося розуміти таке порушення процесу людського спілкування за допомогою природної мови, під час якого один з комунікантів частково або взагалі не розуміє іншого, негативно ставиться до його манери мовленнєвої поведінки, вербально-когнітивної бази або до знаків, що використовуються в процесі комунікації [1].

Метою пропонованого дослідження є спроба класифікації вербальних конфліктів, яка була б зручною для мовознавця і не включала б до свого складу великої кількості базових таксонів, тобто була б пристосованою до швидкого ототожнення факту вербального конфлікту з його теоретичним типом для подальшого детального аналізу. З цієї метою в першому наближенні необхідно зіставити тип вербального конфлікту з певним компонентом структури комунікативного акту. Це надасть результативну можливість, з одного боку, включити категорію вербального конфлікту до структури акту спілкування, приписавши кожному з її компонентів функціональну здатність до конфліктогенезу, а з іншого – обмежити кількість базових таксонів. Відомі на сьогоднішній день класифікації вербальних конфліктів, (втім, у них під основним терміном «комунікативна невдача» класифікуються переважно конфліктогенні чинники), не уникли пастки калькулятивного підходу, що, безумовно, знижує їх дослідницьку значущість. Не зупиняючись на загальновідомій класифікації перформативних невдач Дж. Остіна [2], розглянемо дві праці, які претендують на певне узагальнення і типологію комунікативних невдач. Б.Ю. Городецький, І.М. Кобозева й І.Г. Сабурова в статті «До типології комунікативних невдач» [3, с. 64–78] розуміють під комунікативними невдачами такі збої в спілкуванні, за яких мовленнєві утворення не досягають свого комунікативного завдання, і відрізняють від них інші види дефектності мовленнєвих утворень, які ми включаємо до різновидів вербальних конфліктів (граматич-

ні неправильності, комунікативні шорсткості, комунікативні витрати, семантична нечіткість, спотворення істини), причому матеріалом аналізу виступає кооперативний або нейтральний діалог, а не будь-який тип мовленнєвої інтеракції. Обумовлюючи той факт, що комунікативні невдачі є багатовимірним простором, автори пропонують розрізняти їх типи за критеріями джерел і наслідків комунікативних невдач (пор. у зв'язку з цим позицію О.М. Гвоздева [4]). За результатами розрізняються приховані та явні, широкі та вузькі, глобальні та часткові, стратегічні й тактичні комунікативні невдачі. Цю типологію мають розуміти насамперед як спробу бінарного градування вербальних конфліктів. Згідно з критеріями джерел комунікативні невдачі (далі – КН) розподілено за такими рубриками:

1) КН, пов'язані з комунікативною ситуацією (порушення умов «нормального виходу», порушення узвичаєних норм поведінки, недоречність застосування мовленнєвої дії – «не ті люди» або «не ті обставини»);

2) КН, пов'язані зі структурою комунікативного акту (неоднозначність різних типів, неправильність, неповнота вербалізації, нечіткість смислу лексем, різка зміна теми, невідповідність змісту мовленнєвого утворення реальній дійсності, уживання невідомих партнерові мовних засобів);

3) КН, у яких мовець не винний.

Як бачимо, класифікація описує не власне комунікативні невдачі, а тільки конфліктогенні чинники, причому в ній відсутня єдина основа: одні позиції пропущені, наприклад, практично всі соціолінгвістичні естиматії, інші під різними позначеннями повторені – так, неоднозначність семантичних реляцій і нечіткість смислу лексем посідають різні класифікаційні гнізда, будучи одним і тим самим феноменом.

Інша робота – «До побудови типології комунікативних невдач (на матеріалі природного російського діалогу)» – належить відомим дослідникам російського розмовного мовлення О.П. Єрмаковій і О.А. Земській [5, с. 90–157]. Тут поняття комунікативної невдачі трактується більш широко, оскільки розглядається на тлі небажаних емоційних станів, що виникають під час спілкування, психологічних та інших властивостей комунікантів, екстралінгвістичних факторів тощо, проте як матеріал обрані лише ті комунікативні невдачі, «які породжені неадекватним сприйняттям правильно почутого тексту» [5, с. 32], і відкинуті шуми, перешкоди, помилки слуху, а також, що важливо, метакомунікативні реакції кодового змісту, хоча саме вони реалізують естетичну функцію мови / мовлення. Відзначаючи, що теорію спілкування, придатну для лінгвістичного дослідження комунікативних невдач, ще не побудовано, автори пропонують таку їх типологію:

1) КН, породжені властивостями мови (неоднозначністю мовних одиниць, неточним знанням денотативної віднесеності лексичної семантики конкретних слів, різним розумінням експліцитно виражених категорій одиничності-спільності, розбіжностями у кодї мовця й слухача);

2) КН, породжені розбіжностями в індивідуальних – психічних і фізичних – ознаках мовців (в оцінці певних явищ дійсності, у психологічних властивостях мовців, у актуальній конситуації);

3) КН, породжені різним розумінням форм вираження ввічливості (різні форми вираження прохання, специфіка звертань);

4) КН, породжені хибним розумінням комунікативного наміру мовця;

5) КН, що виникають у маніпулятивних мовленнєвих актах;

6) КН, породжені неадекватною манерою передання чужого мовлення (тільки у випадку, коли воно трансформується відповідно до світобачення мовця);

7) КН, породжені прагматичними чинниками (ігнорування прагматичного компонента в семантиці слова, порушення стереотипних зв'язків між категоріями значень, наявність стереотипів мовленнєвої поведінки та мислення);

8) КН, породжені реакцією на дескрипцію (тобто, не на основну інтенцію мовленнєвого акту, а на її фрагмент), у яких прямі мовленнєві акти розуміють як небуквальні (непрямі).

Якщо класифікація Б.Ю. Городецького та його співавторів має стрижневими компонентами функціональні сторони комунікативного акту – адресанта й адресата, то типологія О.М. Єрмакової та О.А. Земської уявляється хаотичним нагромадженням випадковим чином рубрикованих фактів, рядопокладенням незвідних один до одного понять та категорій – мовленнєвих актів, психологічних реакцій, мовних форм, прагматики, інтенцій тощо. Тому остання класифікація також видається не досить вдалою, що знову ж таки стимулює до вироблення нової таксономії вербальних конфліктів (включаючи комунікативні невдачі). Для модельного представлення структури комунікативного акту найбільш зручною для завдань нашого дослідження є понятійна схема Р. Якобсона [6], що дозволяє описати вербальні конфлікти з лінгвопрагматичної точки зору. Саме в цій інтерпретації акт спілкування постає як системна сукупність компонентів, що визначають мовну форму мовленнєвого утворення, причому кожен компонент в акті спілкування виконує певну функцію, здатну виступати «засобом пояснення наявності / відсутності або різного ступеня вираженості в мовленнєвому повідомленні цих елементів, тобто засобом стилістичної характеристики мовленнєвого повідомлення» [7, с. 20]. До позитивних моментів обраної поняттєвої схеми-моделі слід відносити те, що її термінологія вже закріплена в сучасній лінгвістиці, і це дозволяє подолати ті труднощі, які зазвичай виникають під час упровадження нової термінології (пор. хоча б пропонувану К.М. Тищенком «футуристичну» терміносистему метатеорії мовознавства [10] навіть зважаючи на сувору послідовність його методологічних засновків і теоретичних висновків). З цих причин базовою для класифікації вербальних конфліктів обрано функцію комунікативного акту за Р. Якобсоном. Використовуючи його термінологію, розрізняємо:

1) емотивний (експресивний) вербальний конфлікт, у якому винний адресант;

2) конативний вербальний конфлікт, у якому винний адресат;

3) поетичний (естетичний) вербальний конфлікт, що виникає у разі порушення мовцем настанови на форму мовленнєвого утворення або за умов недоречності такої форми з погляду адресата;

4) референтивний вербальний конфлікт, породжений через порушення мовцем або слухачем настанови на відносно адекватну відповідність мовленнєвого утворення («світ дискурсу») об'єктивній дійсності;

5) метамовний вербальний конфлікт, що виникає при збоюх самих мовленнєвих конструкцій, які припускають у мовленнєвому утворенні неоднозначні тлумачення в широкому сенсі;

6) фатичний вербальний конфлікт (із фасцинативним різновидом), що пов'язаний із відсутністю в адресанта / адресата настанови на контакт або з дефектністю каналу зв'язку між комунікантами.

Подібну класифікацію слід розглядати як лінгвопрагматичну та відповідно до її параметрів розцінювати більш дрібні таксономічні одиниці вербальних конфліктів із позицій не тільки лінгвістики, а й соціології, етнографії, психології мовлення. Як бачимо, базові компоненти запропонованої класифікації також неупорядковані.

Схарактеризуємо кожний з базових типів вербальних конфліктів.

1. *Емотивний вербальний конфлікт*. Емотивний вербальний конфлікт є основним типом вербального конфлікту, що пов'язаний із продуктором мовлення. Він посідає перше місце як за значущістю, так і за частотністю. Головним компонентом мовлення є мовець. Особлива роль мовця у конфліктогенезі пов'язана із тим, що саме він, як правило, генерує «хибне» мовленнєве висловлення, яке призводить до незрозуміння або до негативних естимаций з боку адресата. Як наслідок, комунікативна мета лишається недосягнутою.

2. *Конативний вербальний конфлікт*. У конативному вербальному конфлікті мовець не винний. Це тип вербального конфлікту, повністю пов'язаний зі слухачем. Він породжується у тих випадках, коли:

– картина світу адресата не відповідає загальноприйнятій або соціально санкціонованій картині світу;

– адресат не розуміє комунікативних намірів мовця, розглядаючи його прямі мовленнєві висловлення як небукальні чи навпаки;

– адресат хибно розуміє ситуацію, у якій відбувається комунікативний акт.

3. *Поетичний (естетичний) вербальний конфлікт*. Поетичний (естетичний) вербальний конфлікт може бути пов'язаний як з адресантом, так і з адресатом, якщо в когось із них порушено настанову на форму мовленнєвої поведінки (доречність цієї мовленнєвої дії у певній мовленнєвій формі в певній мовленнєвій ситуації).

4. *Референтивний вербальний конфлікт*. Референтивний вербальний конфлікт генерується в тому випадку, коли мовець або слухач утрачають настанову на відносно адекватну відповідність мовленнєвого утворення об'єктивній дійсності. Ілюстрацією такого вербального конфлікту слугує пояснення Чичиковим Манілову, яких саме селян («мертвих душ») він хотів би придбати [3, с. 76].

5. *Метамовний вербальний конфлікт*. Метамовний вербальний конфлікт пов'язаний із тим, що сама мовна система, її одиниці й конструкції є в деяких випадках дво- чи багатозначними (нечіткість змісту лексем, референційний конфлікт, неповнота вербалізації).

6. *Фатичний вербальний конфлікт*. Під фатичним вербальним конфліктом розуміємо такий тип вербального конфлікту, що пов'язаний із порушенням функції контактування комунікантів один із одним, тобто з функцією мовних засобів, спрямованою на встановлення, продовження або припинення комунікації. «Фатична функція певним чином організовує діалог, – відзначає Г. М. Яворська, – в чому можна перекоонатися, наприклад, при знайомстві з докладними і достатніми за обсягом записами розмовної мови» [9, с. 61]. Відповідно, фатичний вербальний конфлікт пов'язаний з порушенням комунікантами соціонормативної мовленнєвої взаємодії, тобто особливо важливим для його виникнення є неухвага до Максими релевантності (відношення): «Намагайся зробити свій комунікативний внесок релевантним!» [10]. Тому вихід за рамки релевантно-

сті загрожує породженням вербального конфлікту, оскільки для фатичного спілкування існують певні межі глибини обговорюваної теми. Значення має лише підтримання контакту як такого плюс демонстрація свого соціального статусу відносно до соціального статусу інших комунікантів – учасників фатичної бесіди. У цьому сенсі можна було б погодитися з такою тезою О.П. Єрмакової та О.А. Земської: «Універсальною є також одна загальна особливість виникнення комунікативних невдач: комунікативні невдачі перш за все характерні інформативному мовленню», вони не властиві фатичному мовленню. Лише у випадках, коли фатичне мовлення мовця сприймається в іншій якості, може виникнути комунікативна невдача» [5, с. 63]. Однак, за нашими спостереженнями, є сенс виділяти один з різновидів вербального конфлікту, який не задовольняє цій умові, – вербальний конфлікт фасцінативного характеру, коли мовець не може нейтралізувати перешкоди в мозку приймача інформації. У цьому випадку адресат порушує настанову на контакт, що само по собі є фатичним.

Фасцінативні вербальні конфлікти обмежені стилістично, за зоною свого поширення: вони виникають тільки в усному мовленні в моментальному акті спілкування і пов'язані з несприйнятливістю адресата до мовленнєвого утворення адресанта, тому тезу Єрмакової-Земської можна розглядати як універсально виключно статистичного характеру.

Висновки. Запропонована класифікація є одним з підходів, оскільки багатовимірність проблеми вербальних конфліктів не дозволяє вибудувати їх таксономію виходячи лише з одного параметра. На нашу думку, її основна цінність полягає в потенційній придатності для використання представниками різних наукових дисциплін, які досліджують людське спілкування як з теоретичного, так і з прикладного погляду.

Література:

1. Борисевич В.В. Деструктивная и конструктивная функции вербальных конфликтов. *Культура народов Причерноморья*. 2004. Симферополь : Таврический национальный университет им. В.И. Вернадского, 2004. № 54. С. 211–215.
2. Остин Дж. Слово как действие. *Новое в зарубежной лингвистике*: Вып. 17. Теория речевых актов / сост. и вступ. ст. И.М. Кобозевой и В.З. Демьянкова ; общ. ред. Б.Ю. Городецкого. Москва : Прогресс, 1986. С. 22–129.
3. Городецкий Б.Ю., Кобозева И.М., Сабурова И.Г. К типологии коммуникативных неудач. *Диалоговое взаимодействие и представление знаний*. Новосибирск : Наука, 1985. С. 64–78.
4. Гвоздев А.Н. Очерки по стилистике русского языка. Москва : Учпедгиз, 1955. 464 с.
5. Єрмакова О.П., Земская Е.А. К построению типологии коммуникативных неудач (на материале естественного русского диалога). *Русский язык в его функционировании: Коммуникативно-прагматический аспект*. Москва : Наука, 1993. С. 90–157.
6. Якобсон Р.О. Лингвистика и поэтика. *Структурализм: «за» и «против»*. Москва : Прогресс, 1975. С. 193–230.
7. Тарасов Е.Ф. Проблемы анализа речевого общения. *Общение. Текст. Высказывание*. Москва : Наука, 1989. С. 7–40.
8. Тищенко К.М. Метатеория языкознания : монография. Киев : Основы, 2000. 341 с.
9. Яворская Г.М. Социолінгвістика. *Методологічні основи нових напрямків в мировому языкознаванні* / под. ред. А.С. Мельничука. Киев : Научная мысль, 1992. С. 46–94.
10. Грайс Г.П. Логика и речевое общение. *Новое в зарубежной лингвистике*. Москва : Прогресс, 1985. Вып. 16. Лингвистическая прагматика. С. 217–237.

Чайка Л. В. К типологии вербальных конфликтов

Аннотация. Статья посвящена дискуссионным вопросам типологизации вербальных конфликтов как феноменов лингвопрагматического характера. Предложена классификация вербальных конфликтов в соответствии с профессиональными предпочтениями исследователей и принципами, положенными в основу классификации. Главная ее значимость заключается в потенциальной пригодности для использования представителями разных научных дисциплин, исследующих человеческое общение как в теоретическом, так и прикладном аспектах.

Ключевые слова: вербальный конфликт, типологизация, лингвопрагматическая классификация.

Chayka L. On typology of verbal conflicts

Summary. The article deals with debatable questions of typologization of verbal conflicts as linguo-pragmatic phenomena. Classification of verbal conflicts in accordance with the professional preferences of researchers and the principles underlying the classification has been proposed. Its main significance lies in the potential suitability to be used by representatives of various scientific disciplines exploring human communication in both theoretical and applied aspects.

Key words: verbal conflict, typologization, linguo-pragmatic classification.

Черновцян І. В.,

магістр кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Бялик В. Д.,

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

РОЗВИТОК АВСТРАЛІЙСЬКОГО ТА НОВОЗЕЛАНДСЬКОГО ВАРІАНТІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню особливостей розвитку австралійського та новозеландського варіантів англійської мови. У статті визначаються періоди їх розвитку, надається також їх детальна характеристика. Особливу увагу приділяється аналізу австралізмів і новозеландізмів – національно і культурно забарвлених мовних одиниць, що визначають специфічний характер лексичних і фразеологічних систем вищевказаних варіантів англійської мови.

Ключові слова: австралізм, англійська мова, лексична і фразеологічна системи, національний варіант, новозеландізм, періоди розвитку.

Постановка проблеми. Підвищення інтересу науковців до вивчення національних варіантів англійської мови зумовлено, насамперед, їх роллю та важливістю у відтворенні культури, самобутності, менталітету їх носіїв, віддзеркаленні особливостей їх історичного розвитку, суспільно-політичного та економічного устрою, географічних та інших умов існування.

Незважаючи на значну кількість наукових розвідок, присвячених дослідженню британського, американського [4; 5; 8; 13] та навіть канадського [4; 6] варіантів англійської мови, ще й дотепер недостатньо вивченими порівняно з ними вважаються її австралійський і новозеландський варіанти, що «пояснюється відносно «молодим» віком їх існування» [2, с. 79]. Саме цей факт визначає мету даної статті, а її завдання полягають у визначенні факторів появи та встановленні періодів розвитку означених варіантів, їх комплексній характеристиці, аналізі і австралізмів, і новозеландізмів, що є варіантномаркованими одиницями англійської мови.

У розвитку австралійського варіанта англійської мови виділяють два періоди: 1) *ранній* (друга половина XVIII – XIX ст.) – функціонування англійської мови в Австралії у вигляді діалектів, просторіччя, сленгу; 2) *пізній* (кінець XIX – XXI ст.) – формування австралійського національного варіанта [10, с. 22].

Австралійський варіант англійської мови починає розвиватися з моменту заснування на території сучасної Австралії перших колоній, куди з Великої Британії у 1788 р. були вперше відіслані каторжники. Більшість із них були ірландцями, які не розмовляли чи погано розмовляли англійською мовою. Серед колоністів були також представники інших регіонів країни, окремі з них були заможними, але їх було мало, тому вони не могли істотно вплинути на розвиток британського варіанта в Австралії.

Процес заслання осуджених до Австралії тривав до середини XIX ст. і супроводжувався потраплянням сюди міських

діалектів, жаргонів і просторіччя, що на той час були у вжитку у Великій Британії. Велику хвилю міграцій спричинила також «золота лихоманка», що істотно вплинуло на мову; протягом цих років близько 2% населення Великої Британії емігрували до колоній Нового Південного Уельсу та Вікторії [4, с. 221]. З цього моменту збільшення кількості населення Австралії відбувалося за рахунок природного приросту та вільної імміграції, переважно, з європейських країн.

Ранній період розвитку австралійського варіанта англійської мови можна характеризувати як суміш сленгу, діалектно-забарвленої лексики центральної Англії, сленгу англійських моряків та китобоїв, злочинців та більш консервативної мови урядовців та військових [10, с. 23]. Носії різних територіальних і соціальних діалектів англійської мови мешкали в безпосередній близькості в Австралії, що сприяло безперешкодній взаємодії цих діалектів, говорів, просторіччя, сленгу.

Постійне зростання та масові переміщення населення Австралії по її території, пов'язані з освоєнням нових земель, пошуком родовищ золота, викликали потребу уніфікації мови заради порозуміння між носіями різновидів англійської мови, та, як наслідок, призводили до нівеляції багатьох притаманних їм мовних особливостей, що згодом стало підґрунтям для утворення австралійського національного варіанта англійської мови. Саме через тісну взаємодію носіїв різних діалектів, говорів, обмежених відносно невеликою територією, на сучасному етапі регіональне варіювання в австралійському варіанті англійської мови майже не виявлено [4, с. 226].

Як відомо, будь-які істотні зміни, що відбуваються у суспільстві, знаходять своє відображення, у першу чергу, в словниковому складі мови. Це справедливо і для англійської мови в Австралії, оскільки ця країна, що стала для засланців та іммігрантів постійним місцем проживання, істотно відрізнялася від звичного для них британського середовища. Номінація невідомих раніше реалій відбувалася за рахунок: а) використання власних мовних ресурсів для створення нових слів і стійких сполук, наприклад: *sundowner* – бродяга, *native pear* – сорт груші; б) утворення нових значень вже існуючих слів, наприклад: *squatter* – фермер, *honey suckle* – чагарниково-ве дерево з квітучими колочками; в) запозичення з інших мов, зокрема, з аборигенних, наприклад, *brigalow* – різновид акації, *yarraman* – кінь, а також із соціальних і професійних жаргонів, просторіччя, наприклад, *prig* – злодій, *bludge* – байдикувати.

Останній тип запозичень вказує на відмінність розвитку англійської мови в Австралії від варіантів, що утворювалися

в інших колоніях. Це зумовлено етнічним складом населення, оскільки в Австралії мешкали не тільки представники середніх і нижчих верств населення (як у Північній Америці), але й англофони-вискланці, які й привнесли в австралійській варіант англійської мови елементи жаргонної, просторічної мови.

Багаторічне існування Австралійського домініону, відірваного від Британської метрополії кількома тисячами миль, а також послаблення культурних зв'язків з метрополією, з одного боку, і все зростаюче відчуття національної самосвідомості та національної незалежності, з іншого, також залишили певний відбиток на словниковому складі англійської мови в Австралії [2 с. 82]. Відірваність від метрополії, по-перше, зумовила той факт, що процес архаїзації певних мовних одиниць не був обопільним для британського та американського варіантів, по-друге, послабив вплив британської мовної норми, а оскільки носії цієї норми серед перших поселенців майже не було, значний відсоток мовного матеріалу засланців, що вважався нелітературним у британському варіанті, для австралійського варіанта згодом став нормою.

Пізній період розвитку австралійського варіанта починається з моменту об'єднання нащадків британських поселенців в Австралії у самостійну націю. Цей процес розпочався ще наприкінці XIX ст., але найбільшої інтенсивності досяг вже у XX ст., коли Австралія стала незалежною країною, а її мешканці почали ясніше усвідомлювати свою належність до азіатсько-тихоокеанської частини земної кулі. Цьому сприяло ряд чинників: багатомовний склад населення Австралії; послаблення зв'язків із Великою Британією; всесвітній рух за права етносів; зростаюча потреба білих австралійців у підтриманні добросусідських відносин з австралійцями-аборигенами [4, с. 236].

Розвиток економіки та сфер суспільно-політичного життя Австралії, зародження австралійської національної літератури, поява словників, присвячених особливостям англійської мови в Австралії – це ті події, які супроводжували процес утворення австралійської нації та встановлення статусу австралійського варіанта англійської мови як національного. Формування та розвиток лексичного стандарту англійської мови в Австралії характеризується своєрідною взаємодією соціально-етнічних, соціально-класових і соціально-демографічних факторів з факторами, зумовленими природним середовищем та існуванням великої кількості аборигенних мов [10, с. 26]. Становлення австралійського варіанта продовжується і донині, що пояснюється відносно короткою історією його існування і, як наслідок, неусталеністю мовної норми.

Специфічно австралійська лексика формувалася починаючи з перших днів поселення британських колоністів на материк. Сучасний лексико-фразеологічний фонд австралійського варіанта має в своєму складі невеликий відсоток повністю варіантномаркованих (*the wet – сезон дощів в Австралії, billabong – рукав річки, the black stump – уявний кордон цивілізації*) та більший відсоток частково варіантномаркованих одиниць (*gibber – валун, myall – абориген, який живе за традиціями племені, pastoralist – фермер-вівцевод*) та елементів, спільних для австралійського та інших національних варіантів. Ядро лексико-фразеологічного фонду австралійського варіанта складають спільноанглійські мовні одиниці.

Австралійському варіанту притаманні мовні одиниці, що не мають відповідників в інших варіантах, оскільки: а) реалія, яку вони позначають, властива лише австралійському мовному

колективу (*boomer – sameць кенгуру, kipper – абориген, який проїшов обряд посвячення*); б) реалія присутня в австралійському й іншому мовному колективі, але в останньому відображається описово (*singlet – костюм-двійка, rashie – захисна сорочка серфінгістів*). Значна кількість варіантномаркованих одиниць австралійського варіанта мають спільноанглійські або спільні для декількох варіантів еквіваленти, а саме: *dingo* (австрал.) – *traitor* (спільноангл.) – *зрадник*; *fairy floss* (австрал.) – *candy floss* (брит.) – *cotton candy* (амер.) – *солодка вата*. Отже, варіантномарковані одиниці австралійського варіанта не відрізняються значно в структурному відношенні від спільноанглійських і нерідко мають еквіваленти в інших варіантах.

Проблеми новозеландського варіанта, порівняно з іншими варіантами англійської мови, якщо й висвітлювалися, то лише фрагментарно [див., напр., 2, с. 90–101; 3, с. 27–28; 4, с. 280–320; 7]. Ґрунтовні дослідження цього варіанта тільки починаються, оскільки тривалий час англійська мова в Новій Зеландії не розглядалася як окремий національний варіант. В історії розвитку новозеландського варіанта виділяють два періоди: 1) *ранній* (кінець XVIII – початок XX ст.) – англійська мова Нової Зеландії функціонує у вигляді діалектів; 2) *пізній* (середина XX – XXI ст.) – розпочинається формування новозеландського як самостійного національного варіанта англійської мови [7, с. 9]. Цей процес триває і донині.

Колонізація Нової Зеландії розпочалася наприкінці XVIII ст. Першими європейськими поселенцями були, в першу чергу, білі матроси та засланці, що тікали з Австралії [1, с. 87]. 1814 рік позначений початком прибуття до Нової Зеландії англійських місіонерів. Численні міграції, які мали місце в подальшій історії Нової Зеландії, можна представити декількома етапами. Перший етап (1840–70-ті рр.) характеризується напливом переселенців з Австралії, Великобританії, Ірландії, Америки [7, с. 10]. У 60-ті рр. XIX ст. міграція до Нової Зеландії була спричинена «золотою лихоманкою». Перший етап відносять до раннього періоду формування новозеландського варіанта англійської мови [7, с. 11]. Другий (пізній) етап (починаючи з 1870-ті рр.) відзначається хвилею імміграції представників робітничого та середнього класу, які здебільшого були британцями. Мова цих поселенців характеризувалася специфікою у вимові. Однак лінгвісти зауважують, що історія імміграції до Нової Зеландії носила менш розрізнений характер [7, с. 12; 9, с. 286], тому первинні діалекти на сучасному етапі функціонування новозеландського варіанта майже не простежуються.

Хоча завдяки імміграції кількість населення Нової Зеландії значно збільшилася, у 1890 р. європейців, народжених в Новій Зеландії, було більше, ніж іммігрантів. Саме тому цю дату вважають переломним моментом, після якого у розвитку англійської мови в Новій Зеландії почали відобразитися новозеландські, а не британські чи австралійські тенденції [7, с. 11]. Значною мірою ці тенденції знайшли своє відображення в лексичному складі новозеландської англійської, яка збагатилася за рахунок власних мовних ресурсів (наприклад, *hotten – гарячкувату, bushhawk – сокіл*), шляхом розвитку нових значень спільноанглійських одиниць (наприклад, *stilt – ходуличник, runabout – невеликий човен*).

З моменту заселення островів англійцями почав формуватися новий варіант англійської мови, який вбирав в себе маорійські слова, що описують представників флори та фауни Нової Зеландії, для номінації яких власних слів англійська мова не

мала [3, с. 27], зокрема: *kotuku* – біла чапля, *toheroa* – двійчастий молоск. Запозичення з мови майорі охоплювали також номінації елементів культури та побуту, наприклад: *marae* – місце для зборів, церемоній, *hangi* – земляна піч, *waka* – човен, каное.

Починаючи з другої половини XIX ст. англійська мова в Новій Зеландії дедалі більше витісняє мову маорі, а в середині XX ст. стає мовою економічної влади [7, с. 11]. Незважаючи на зростання відмінних рис новозеландського від інших варіантів, протягом тривалого часу в самій Новій Зеландії та за її межами факт існування самостійного варіанта ставився під сумнів, що, пов'язано, на нашу думку, з відносно недовгою історією незалежності цієї країни. Лише з ростом національної самосвідомості, відокремленням від Британської Імперії та надбанням Новою Зеландією статусу суверенної країни стало можливим стверджувати про існування новозеландського національного варіанта англійської мови.

Його специфічні ознаки виявляються на лексико-фразеологічному рівні. Лексико-фразеологічний фонд новозеландського варіанта складається з декількох груп: а) спільноанглійська лексика та фразеологія; б) лексика та фразеологія, яка утворює спільне ядро новозеландського та австралійського варіантів; в) специфічно новозеландська, тобто повністю та частково варіантномарковані одиниці новозеландського варіанта англійської мови.

Той факт, що новозеландський варіант має багато спільних рис з австралійським варіантом, зумовлений, у першу чергу, географічною близькістю країн, їхніми тривалими культуромовними контактами. Не применшуючи кількісні показники спільноанглійського та спільного з іншими варіантами (перш за все, з австралійським) мовного матеріалу, підкреслимо, що новозеландський варіант характеризується наявністю варіантномаркованої лексики та фразеології, без якої недоцільно було б стверджувати про нього як про самостійний варіант англійської мови. Повністю варіантномарковані одиниці цього варіанта англійської мови (наприклад, *twink* – біла корегувальна рідина, *tarseal* – автомагістраль, *be a box of birds* – бути в порядку) порівняно з частково варіантномаркованими (зокрема, *black ball* – льодяник з чорно-білими смужками, *bash* – невеликий дачний будинок; *kit* – плетений кошук), як і у разі з іншими національними варіантами, складають меншість.

Чимало специфічно новозеландських мовних одиниць є безеквівалентними, оскільки: а) реалія, яку вони позначають, присутня лише у новозеландському мовному колективі (наприклад, *meeting house (wharepuni)* – велика будівля для зборів маорійського племені, *Perendale* – гібридна порода овець; б) реалія присутня в новозеландському та іншому мовному колективі, але в останньому відображається лише описово: *grid* – сітка метричних координат, яку використовують у картографічному управлінні; *gully* – невелика, вкрита чагарниками долина. Але певний відсоток новозеландизмів має відповідники в інших варіантах, зокрема: *rimu* (новозел.) – *red pine* (спільноангл.) – червона сосна; *dairy* (новозел.) – *corner shop* (брит.) – *convenience store* (америк., канад.) – невеликий продовольчий магазин.

Новозеландський варіант англійської мови, як і її інші національні варіанти, має в своєму складі більший відсоток частково варіантномаркованих одиниць і значно менше – повністю варіантномаркованих, що в певній мірі детерміновано превалюванням в англійській мові полісемічних одиниць, окремі значення яких в результаті взаємодії національних варіантів входять у вжиток в інших національних варіантах, тоді як інші продов-

жують функціонувати лише в одному з них, оскільки позначають явища, поширені лише на території вжитку цього варіанта.

Утворення специфічних рис новозеландського варіанта англійської мови є наслідком дії наступних чинників: нові умови життя колоністів (які знайшли своє вербальне вираження в означеному варіанті); етнічний склад та особливості розселення носіїв різних діалектів англійської мови на новій території; віддаленість від метрополії, з одного боку, та контакти з автохтонним населенням Нової Зеландії, а також з територіально ближчою англосмовною країною – Австралією, з іншого.

Висновки. Таким чином, австралійській і новозеландській варіанти англійської мови сформувалися внаслідок взаємодії та еволюції діалектів, просторіччя, жаргонів, якими спілкувалися перші австралійські та новозеландські засланці та іммігранти. На формування новозеландського варіанта вплинула також мова маорі, що були корінними мешканцями Нової Зеландії. Особливості австралійського та новозеландського варіантів англійської мови зумовлені історичними умовами їх розвитку в країнах, а саме: новим середовищем проживання з невідомими раніше реаліями, які знайшли вираження у мові нових поселенців; їх соціальним складом, специфікою розселення, що призвела до нівелювання особливостями існуючих на той час діалектів; відносною ізоляцією від Великої Британії в період становлення, що призвело до послаблення впливу британської мовної норми на австралійський і новозеландський варіанти.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у порівняльному аналізі австралійського, новозеландського та британського варіантів англійської мови, їх спільних і відмінних рис на лексико-семантичному та фразеологічному рівнях.

Література:

1. Австралия и Новая Зеландия. Лингвострановедческий словарь / под ред. В.В. Ощепковой, А.С. Петриковской. Москва : Русский язык, 1998. 216 с.
2. Беляева Т.М., Потапова И.А. Английский язык за пределами Англии. Ленинград : Учпедгиз, 1961. 152 с.
3. Зацний Ю.А. «Внутрішні» запозичення сучасної англійської мови. *Вісник Сумського державного університету*. 2006. № 11. С. 23–29.
4. Ощепкова В.. Язык и культура Великобритании, США, Канады, Австралии, Новой Зеландии. Москва, Санкт-Петербург : Глосса / Каро, 2004. 336 с.
5. Швейцер А.Д. Различия в лексике американского и британского вариантов современного литературного английского языка. *Вопросы языкознания*. Москва, 1967. № 2. С. 65–72.
6. Avis W.S. The English language in Canada. *Current trends in linguistics*. The Hague, Paris : Mouton, 1973. Vol. 10. P. 40–73.
7. Bayard D. New Zealand English: Origins, Relationships, and Prospects. *Moderna Sprak*. 2000. № 94 (1). P. 8–14.
8. Dillard J.L. A history of American English. Harlow : Longman, 1992. 257 p.
9. McCrum R., MacNeil R. The Story of English: Revised Edition. L. : Penguin, 1993. 384 p.
10. Moore B. Speaking our language: the story of Australian English. Melbourne : Oxford University Press, 2008. 88 p.
11. The Concise Australian National Dictionary / ed. J. Hughes. Melbourne : Oxford University Press, 1992. 662 p.
12. The Dictionary of New Zealand English. A Dictionary of New Zealandisms on Historical Principles / ed. H.W. Orsman. Auckland : Oxford University Press, 1997. 965 p.
13. Trudgill P. Standard English in England. *Language in the British Isles*. Cambridge : Cambridge University Press, 1984. P. 32–44.

Черновцан І. В., Бялык В. Д. Развитие австралийского и новозеландского вариантов английского языка

Аннотация. Статья посвящена исследованию особенностей развития австралийского и новозеландского вариантов английского языка. В статье определяются периоды их развития, дается также их детальная характеристика. Отдельное внимание уделяется анализу австрализмов и новозеландизмов – национально и культурно окрашенных языковых единиц, которые определяют специфический характер лексических и фразеологических систем вышеуказанных вариантов английского языка.

Ключевые слова: австрализм, английский язык, лексическая и фразеологическая системы, национальный вариант, новозеландизм, периоды развития.

Chernovtsan I., Bialyk V. Development of Australian and New Zealand variants of the English language

Summary. The article is devoted to investigation of peculiarities of development of Australian and New Zealand variants of the English language. The periods of their development are defined, their detailed characteristics is also given in the article. Special attention is given to the analysis of Australianisms and New Zealandisms – nationally and culturally marked language units, which define the specific character of lexical and phraseological systems of the mentioned variants of the English language.

Key words: Australianisms, English language, lexical and phraseological systems, national variant, New Zealandism, periods of development.

Шовкопляс Ю. О.,
аспірант

Запорізького національного університету

ЛІНГВАЛЬНІ ТА КУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІСПАНСЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В АМЕРИКАНСЬКОМУ СЛЕНГУ

Анотація. У статті досліджено особливості функціонування іспанських запозичень в американському сленгу. Актуальність теми пов'язана з їх адаптацією до американських реалій, що супроводжується морфологічними, словотворчими, синтаксичними та стилістичними особливостями. Проблему функціонування іспанізмів в американському сленгу розглянуто з позиції їх словотвірної будови, семантичних і стилістичних характеристик.

Ключові слова: сленг, американський сленг, іспанізм, словотвірна, семантична та фразеологічна номінація, конотація.

Постановка проблеми. Одним з основних напрямів розвитку сучасного мовознавства є розробка питань, пов'язаних із проблемами різних прошарків лексики, зокрема особливостями функціонування сленгових одиниць. Сленг незамінний у повсякденному спілкуванні, оскільки найбільш яскраво та метафорично передає зміст висловлювань, додаткову інформацію психологічного, соціального або риторичного характеру. Сленг впливає на динаміку розвитку активного та пасивного словникового складу мови, причому останнім часом ця тенденція стрімко зростає. Сленг еволюціонує разом із мовою і є одним із рушіїв її еволюції, тому його вивчення залишатиметься злгоденним доти, доки існує сама мова.

З погляду лінгвістики, актуальність цієї розвідки пов'язана з тим, що американські сленгові одиниці іспанського походження становлять інтерес для вивчення лексико-семантичних характеристик і словотвірних процесів. Окрім того, необхідність аналізувати саме цю частину американського сленгу (далі – АмС) постає через недостатню вивченість її культурної специфіки, стилістичної маркованості та інших особливостей функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтерес лінгвістів зосереджений на різних аспектах сленгу як атрибуту та частини неформального спілкування. Так, D. Libertin [1], Т. Разуваєва [2], Н. Орлова [3] розглядають питання стилістичних функцій сленгу, його прагматичної наповненості, проблеми творення сленгових одиниць, їх дериваційної структури тощо.

Етимологічне походження сленгізмів накладає додаткову лінгвокультурну специфіку на їх функціонування. Зокрема, функціонування іспанських запозичень в АмС супроводжується актуалізацією нестандартних словотвірних моделей і потужних асоціативних зв'язків. Вивченням цих та інших аспектів побутування іспанських запозичень в АмС займалися дослідники Т. Murray [4] та М. Kowalczyk [5]. М. Kowalczyk ґрунтовно розглянула функції та стилістичні особливості американських сленгових одиниць іспанського походження та спільно з М. Widawski уклала словник, що містить понад 500 лексичних одиниць [6]. Окремі аспекти цієї теми було розглянуто у праці Г. Ісагілової та О. Палутіної, присвяченій іспанським

запозиченням в англійській мові [7]. Вплив іспанських дериватологічних моделей на утворення англійських слів (зокрема сленгових одиниць) вивчався F.R. González [8].

Мета дослідження – з'ясувати особливості функціонування іспанських запозичень в АмС. Об'єктом розвідки є іспанські запозичення зі словника «Urban Dictionary» та цитати і фрази із соціальних мереж Facebook і Blogger. Предмет дослідження складають словотвірні, граматичні та стилістичні особливості вживання сленгізмів іспанського походження в мовленні носіїв АмС. Проведення дослідження передбачає вирішення таких завдань: визначити місце іспанських запозичень в АмС, виявити продуктивні словотвірні моделі, проаналізувати семантичну наповненість цієї лексики та визначити її стилістичні характеристики.

Дослідження містить аналіз особливостей функціонування іспанських запозичень в АмС на матеріалі словникових статей «Urban Dictionary», а також цитат із постів і коментарів у мережах Facebook і Blogger. Внаслідок підбору матеріалу було сформовано перелік зі 170 сленгізмів, іспанське походження яких є яскраво вираженим. Вибір матеріалу дослідження мотивований орієнтацією на вивчення сучасного американського сленгового дискурсу, що дає змогу визначити продуктивні мовні тенденції функціонування іспанських запозичень в АмС.

Під час дослідження було використано низку лінгвістичних методів. Провідним став *метод структурного аналізу*, який застосовувався для розгляду словотвірних моделей сленгових одиниць. *Метод контекстуального аналізу* використовувався з метою виявлення зв'язку між мовними одиницями та контекстом їх використання. Елементи *методу стилістичного аналізу* було застосовано під час дослідження функцій американських сленгізмів іспанського походження (далі – АмСП) як стилістично маркованих одиниць. *Компаративний метод* і *метод транслятологічного аналізу* було вжито з метою порівняння мовних засобів англійської та іспанської мов. *Статистичний метод* було використано для підсумовування результатів дослідження та визначення кількісної пропорції різних типів запозичень, їх структурних моделей і відсоткового співвідношення одиниць різної тематики.

Виклад основного матеріалу. Сленг – один із найбільш суперечливих прошарків лексики. Під цим терміном розуміють відносно стійкий, широковживаний, стилістично знижений шар лексики, компонент експресивного просторіччя, неоднорідний за своїм походженням і ступенем наближення до літературного стандарту [2, с. 150]. Сленг є частиною лексики, що перебуває поза узуальним вживанням і може складатися з неологізмів та слів із новим або розширеним значенням, які утворилися на основі узуального лексичного значення тієї чи іншої одиниці. Лексеми, що мають основні категоріальні ознаки сленгу, називаються сленгізмами. Мовні особливості сленгізмів можна

простежити на лексичному, фонологічному, морфологічному та синтаксичному рівнях.

Сленг належить до зниженого шару лексики. Він, насамперед, асоціюється з певною соціальною групою. Мета використання сленгових одиниць – встановити почуття солідарності між мовцями. Соціальні групи, які належать до контркультур, розвивають сленг як знак самоідентифікації. Проте з плином часу суспільство розширює сфери його вживання. Сленгізми субкультурних груп можуть перейматися простими людьми, перетворюючись на одиниці загального сленгу. Вони є загальнозрозумілими та поширеними в розмовній мові образними словами та словосполученнями з емоційно-оцінним відтінком.

АМС є важливою частиною лексичного багатства американського варіанту англійської мови (далі – АМА). Проте витoki АМС є недостатньо вивченими, оскільки його діахронічні дослідження ускладнені обмеженістю інформації. Обсяг матеріалу стрімко знижується у міру занурення в минуле. Паперові записи усного мовлення здійснювалися лише окремими ентузіастами. Фіксація у ЗМІ та літературі «народного» мовлення була досить обмежена через редакторську політику. Прошарками населення, серед якого був поширений сленг, листування здійснювалося епізодично і зазвичай не зберігалось. З часів появи технічної можливості аудіозаписів стан документування дещо поліпшився, проте наявного обсягу фонограм недостатньо для об'єктивних досліджень.

АМС є відносно новим явищем із приблизно 70-річною історією. Останні роки відзначаються стрімким поширенням американських сленгових номінацій, що пов'язано з проліферацією соціальних мереж, а також відповідною політикою американських ЗМІ, які відтворюють реальний стан функціонування мови, зокрема вживання її носіями великої кількості сленгізмів. АМС є продуктом культурних і соціальних процесів, що відбуваються в США. Це один із лексичних прошарків, функціонування якого неможливо відокремити від соціального фону та соціального оточення. Зокрема, територіальна близькість і культурна взаємодія населення США з іншими народами сприяє засвоєнню АМС нових запозичень, у т. ч. з іспанської мови.

Загалом АМА запозичив багато слів з іспанської. Поширення європейської колонізації на західні та південні регіони сучасної території США, зміна національного складу Америки після продажу іспанської Флориди та захоплення США мексиканських територій у війні 1846–1848 рр., високий рівень іспаномовної імміграції через політичні, економічні та демографічні процеси в Латинській Америці, велика частка латиноамериканського населення (18%) були явищами, продуктивними для формування АМС, на який значною мірою вплинула іспанська мова.

Серед найдавніших сленгових запозичень можна виділити такі: *booby – dummy, hombre – guy, loco – crazy* [2, с. 574]. Проте якщо ранні запозичення були переважно топографічними назвами, фаунічними та флористичними номінаціями, то нещодавні належать саме до зниженої лексики та сленгу. Багато з них пов'язані з наркоторгівлею або іншою кримінальною активністю (зокрема проституцією та контрабандою), що часто асоціюється з прикордонним регіоном між США та Мексикою, наприклад: *caballo, gato, perdida*. У ХХ ст. зберігається активна роль мексиканської версії іспанської мови у формуванні АМС (*chicano, machismo*). Останні запозичення пов'язані з активізацією комунікації в Інтернеті, зокрема в соціальних мережах.

М. Kowalczyk виокремлює такі функції іспанських запозичень в АМС: функцію збагачення мови, функцію урізноманитнення, культурну, соціальну, експресивну, поетичну, фатичну (контактовстановлювальну) [5].

Формування сленгової лексики супроводжується активними процесами словотворення. Як зазначає С. Сандій, словотвір можна визначити як появу нових за формою та змістом лексичних одиниць, у яких джерело деривації змінює свою морфологічну структуру за допомогою тих чи інших формантів [9, с. 41]. Існують різні класифікації способів словотвору. У словотвірчій системі сучасної англійської мови виділяють такі способи творення нових слів: афіксацію (префіксацію та суфіксацію), конверсію, словоскладання (зокрема за допомогою додавання напівсуфіксів), скорочення (усічення, ініціальні скорочення і телескопізми), зворотний словотвір, постпозитивацію, звуконаслідування, повтор, а також лексико-семантичне словотворення [10, с. 18]. Не всі вони однаково активно проявляються серед АМСІП. Розглянемо основні способи словотвору в межах цієї групи лексем.

Найбільш продуктивним способом словотвору серед АМСІП є афіксація (25%). Це активний спосіб словотвору, що передбачає творення нових лексем шляхом приєднання афіксів до основи твірного слова [9, с. 44].

Афіксація в АМА представлена двома різновидами: *суфіксацією* та *префіксацією*. Як словотвірчий засіб *суфіксація* полягає в приєднанні суфіксів до кореня або основи. Суфіксація АМСІП відбувається у два способи: шляхом приєднання до запозиченого іспанського кореня або основи власне англійського суфікса (*latinofy, cafeteria, matadoring, Coloradoing, enchiladaist, enchiladaless, spanishified*) або шляхом приєднання до англійського слова іспанського суфікса: *politico, fashionisto*. Досить продуктивним у складі цієї групи виявився афікс *-eroo*: *buckeroo, buddyroo, flopperoo, sockeroo, stinkeroo*. Проте віднесення подібних одиниць до АМСІП можна вважати дискусійним, адже цей спосіб не передбачає запозичення кореневої морфеми, яка є головним носієм значення слова.

З огляду на семантичний аспект найбільш продуктивними виявилися суфікси на позначення національної, географічної або іншої належності: *-ian, -an*: *Hispanic, Cafeterian, spookerican, Subxican*. Продуктивність цього словотвірного суфікса пояснюється семантичними особливостями, адже значна частина вибірки стосується саме національно-культурної належності іспаномовних людей (20%).

З погляду стилістики на особливу увагу заслуговує іспанський суфікс *-amundo*, що додається до основ англійських прикметників з метою створення гумористичного ефекту: *perfectamundo, correctamundo*.

Префіксація як спосіб словотвору полягає у приєднанні префіксів до коренів та основ. Новостворені слова не переходять в іншу частину мови. У кількісному співвідношенні сленгізми іспанського походження, утворені префіксальним (*undertaco, supermacho, non-macho*), а також префіксально-суфіксальним шляхом (*unburritoable, indocumentados*) значно поступаються суфіксально утвореним одиницям.

Наступним за продуктивністю способом словотвору є *скорочення* (21%). Під ним мають на увазі процес зменшення кількості фонем і / або морфем слова або словосполучення без зміни їх лексико-граматичного значення, внаслідок чого з'являється нова номінативна одиниця або варіант вихідної

одиниці [11, с. 93]. Наприклад, перша частина слова *Stapas* (Spanish *Tapas*) є скороченням. Подібні лексичні одиниці були представлені трьома структурними типами, а саме: усіченими словами або усіченнями (clippings) (*bici*, *cine*), буквеними або ініціальними абрєвіатурами (*PR* (*Puerto Rico*), *AMF* (*adios motherfucker*)), телескопними словами або телескопізмами (*latinalicious*, *mexicant*).

Під *телескопією* розуміємо процес, за якого нове слово виникає від злиття повної основи одного слова зі скороченою основою іншого або ж від злиття скорочених основ двох слів [12, с. 82]. У вибірці було зафіксовано 26 прикладів телескопічних сленгізмів. Проілюструємо словотвір деяких із них: *simpinquiry* = *simpatico* + *propinquity*; *spictionary* = *Spanish* + *dictionary*; *Cubxican* = *Cuban* + *Mexican*; *spandar* = *Spanish* + *radar*; *hablagated* = *hablar* + *obligated*; *Latingo* = *Latino* + *Gringo*.

Одним із найбільш продуктивних способів утворення телескопічних одиниць, що входять до АмС іспанського походження, є з'єднання повної основи першого компонента і кінцевого морфа / частини морфа другого компонента, наприклад: *armadillobility*, *quesadillagasm*, *blacktino*, *borrachorexix*. Проте в деяких телескопізмах вкрай важко розрізнити межу між двома морфами через повний (*barbequeue*, *Hispanic*) або частковий (*margaritarded*) збіг кінцевої та початкової частин морфів у вимові та на письмі.

Третім за продуктивністю способом словотвору серед АмС є словоскладання (16%). Дослідники визначають його як морфологічний спосіб словотворення, за якого поява нового слова є результатом згортання словосполучення в єдине слово [1 с. 91], наприклад: *Toro Rojo* – *tororojo*. Словоскладання є продуктивним в англійській та іспанській мовах, що пояснюється їх аналітичною будовою та широким використанням порядку слів як засобу вираження лексико-граматичних відносин. Іншими прикладами слів, утворених за допомогою цього способу у вибірці, є *ventrafriya*, *quesadillapocalypse*, *huevolkswagon*. Більшість складних слів у межах вибірки були утворені за моделлю N + N: *ponchomania*, *zorrobelly*.

Окрім морфологічних засобів словотвору, ми проаналізували одиниці, утворені морфолого-синтаксичним способом (конверсією) (6%). Конверсією називається спосіб словотвору, за якого нове слово утворюється без кількісної зміни основної форми вихідного слова та без застосування будь-яких лінійних словотворчих засобів [2, с. 85]. Як зазначає С. Сандій, за конверсії відбувається зміна морфологічних категорій новоутвореного слова, внаслідок чого воно виконує нові синтаксичні функції в реченні [9, с. 82]. Наприклад, сленгові фразові дієслова *to cowboy up*, *to taco up* були утворені конверсійно від відповідних іменників із додаванням постфікса *up*. Продуктивність цього способу словотвору в АмС пояснюється майже повною відсутністю морфологічних показників частиномовної належності сленгізмів.

Внаслідок конверсії виникає омонімія основних форм похідного і вихідного слів, тобто з'являються мовні одиниці, які збігаються за формою, звучанням і написанням, але мають різне значення та належать до різних частин мови. Так, від дієслова *comprender* (розуміти) утворено іменник *no comprende* (незаконний іммігрант-працівник, який стверджує, що нічого не розуміє).

Лексико-семантичне словотворення пов'язане з перенесенням значення слова та полісемантичністю [1, с. 143]. Сленг часто передбачає створення нових значень для вже наявних слів. Зазвичай такі нові значення дуже відрізняються від значення первинної одиниці, наприклад: *tornado* (людина, яка мешкає у пересувній домівці) – *tornado* (пересувний будинок).

Як уже зазначалося, основними способами словотвору в АмА є афікація, конверсія, словоскладання та скорочення. Проте необхідно констатувати, що часто спостерігається взаємодія різних типів словотворення. Прикладом такого комбінованого словотвору є сленгізм *badassito*, утворений поєднанням способів словоскладання та суфіксації.

Сленгові одиниці іспанського походження було проаналізовано за тематикою та сферою вживання. Ми виокремили такі семантичні групи: «Міжособистісні стосунки» (24%), «Іспаномовне населення» (20%), «Алкоголь і наркотики» (15%), «Їжа» (12%), «Характер і поведінка людей» (9%), «Соціальне життя» (9%), «Дозвілля і відпочинок» (5%), «Розмовні формули етикету» (2%), «Природні явища й об'єкти» (2%), «Кримінальна активність» (2%).

Вивчення тематичних груп сленгових одиниць неможливе без надання культурологічного коментаря, адже лінгвальні аспекти функціонування іспаномовних запозичень АмС пов'язані з культурологічним аспектом. Це зумовлено історичними особливостями розбудови державності й економіки США як країни спочатку переважно колоніального типу, потім – комбінації іммігрантського, імперіалістичного та неокolonіального напрямів розвитку, що сприяло синтезу різних культурних традицій в одному «плавильному котлі цивілізації». Зокрема, культура США пов'язана з елементами культури латиноамериканських іммігрантів.

Розглянемо окремо культурологічні особливості функціонування одиниць основних тематичних груп.

Іспаномовне населення. Запозичення тематичної групи «Іспаномовне населення» зазнали значного впливу стереотипів, які глибоко вкоренилися серед населення США (особливо «білого»). Так, серед цих сленгізмів знаходимо багато одиниць, що вказують на расову належність:

blacktino (людина змішаного чорного та латиноамериканського походження): *I can't tell if that dude's black or latino or what. He's blacktino, which is like, both;*

craxican (білий мексиканець; мексиканець, який має світлу шкіру) та **blaxican** (темношкірий мексиканець): *Blaxicans are black and Mexican; craxicans are white (cracker) and Mexican.*

Багато сленгових номінацій цієї тематичної групи мають значення «людина змішаного етнічного походження», наприклад: **Cubxican** (той, хто є напівмексиканцем і напівкубинцем): *Oh boy, those cubxicans sure love to eat tacos and pollo asado!*

Незначна частина цієї лексики містить негативну оцінку та вказує на мовні характеристики: **pocha** (мексикано-американська жінка з обмеженим іспанським словниковим запасом, яка говорить з американським акцентом) і **spanglish** (суміш англійської та іспанської): *Karen's friends often call her a pocha or white girl because she has trouble finding words when speaking in Spanish. She has a clear accent and often speaks in spanglish, interchanging words in English and Spanish.*

Міжособистісні стосунки. На цій тематичній групі чи не найбільше відбилися етнічні стереотипи. Природно, що вони вельми болючі для латиноамериканців, психологічно їх трав-

мують і дискримінують. Як чоловіки, так і жінки латиноамериканського походження через популярні програми та індустрію розваг постійно зазнають впливу сексуалізації та еротизації.

До жінок традиційно застосовують стереотипні ідентичності *the fiery Latina, the hot señorita* («вогняна латина» та «гаряча сеньйорита») і надають їм ролі сексуальних персонажів. Ця традиція має вже приблизно столітню історію: так, образ екзотичної пристрасної коханки грала Долорес дель Ріо ще в епоху німого кіно. Стереотипне сприйняття латиноамериканських жінок відбилося на таких лексемах:

latinalicious (вишукана латиноамериканська жінка з величезними грудьми та широкими стегнами; доброзичлива, любить зустрічатися з людьми, зазвичай полюбляє симпатичних білих хлопців, старших за неї): *That girl is latinalicious;*

mujersita (відома дамочка з Брукліна, яка є надзвичайно сексуальною): *You've got the "Mujersita" swag.*

Інший стереотип, пов'язаний із сексуальною сферою, стосується великої кількості партнерів в іспаномовного населення. Проте соціальні дослідження, проведені за цією тематикою, показали, що, порівняно з неіспаномовними жінками, латиноамериканки розпочинали сексуальне життя на рік пізніше та мали суттєво менше партнерів (середні цифри – не більше двох проти п'ятох і більше). Дослідження спростували також стереотип плодovitості сімей (на ґрунті гіперсексуалізованої натури): виявилось, що в латиноамериканців другого покоління кількість дітей менша, ніж у неіспаномовних білих жінок. Вищезгаданий стереотип можна простежити на прикладі **mujeriego** (бабій): *Is that mujeriego kissing that chick? I thought he was with Ana.*

Остання група сленгізмів сексуальної тематики вказує на вік сексуальних партнерів (або, радше, підкреслює різницю у віці), наприклад:

lolito (спокусливий юнак-підліток, який вступає в невідповідні стосунки зі старшими за віком жінками): *The teacher, in trouble for relations with a student lolito, was jailed today;*

puma (жінка 30–39 років, яка надає перевагу зустрічам із молодими чоловіками): *I think that puma just grabbed my ass.*

Алкоголь і наркотики. Спільнота США наповнена також стереотипами щодо алкогольних і наркотичних пристрасей латиноамериканського населення. Почасти це є наслідком проживання більшості латиноамериканців у кварталах бідності, де ці вади суспільства поширені та більш помітні, ніж аналогічні пристрасі середнього класу й еліти суспільства. Значну роль у поширенні та закріпленні цього стереотипу відіграли ЗМІ та діячі масової культури, котрі акцентують увагу на цих шкідливих звичках, що більше притаманні латиноамериканцям, ніж «білим» верствам населення.

Усередині цієї тематичної групи можна виокремити групу номінацій на позначення наркотичних речовин:

polvo blanco (кокаїн, кокс): *You wanna hit up some of that polvo blanco?;*

yerba (конопля): *Wanna go spark a bowl of yerba?;*

sassafras (метилендіоксиамфетамін або МДА – психоделічний стимулятор, який можна віднести і до фенілетиламіну, і до амфетаміну): *I ran into some righteous Sassafras at Rothbury, the campgrounds were full of it!*

Наступним тематичним блоком вибірки є лексеми, пов'язані із вживанням спиртних напоїв, наприклад: *stingo, bosko, boracho*. Нами було також виокремлено багато лексем, що сто-

суються традиції вживання алкогольних напоїв і поведінки споживачів алкоголю:

macho pot (питна традиція, за якою змішують широкий асортимент інгредієнтів (міцних алкогольних напоїв, пива, соку, содової та, можливо, іншого вмісту шаф і холодильника) у великому глечуку та передають його по колу під час співу): *Dude, that macho pot last night was janky but it was still so good!;*

borrachorexic (той, хто блює під час змагання з випивки, щоб ужити ще більше алкоголю): *Don't give that guy free beers, he's borrachorexic.*

Їжа. Культурологічна особливість цієї тематичної групи запозичених сленгізмів, на нашу думку, полягає в тому, що населення США переважно має високий рівень достатку, що сприяло формуванню своєрідних традицій споживання їжі. Внаслідок цього специфічна кулінарія Латинської Америки набуває значного попиту (яскравий приклад – стрімке розширення мереж фастфудного харчування *Tex-mex* і *Taco bell*), що й надало популярності відповідним лексичним запозиченням, сприяло їх поширенню.

Якщо ж говорити про стереотипи щодо людей латиноамериканського походження, то ця тематична група чи не найменше пов'язана з ними. Для прикладу наведемо такі сленгізми:

butterilla (tortilla з борошна, згорнена в трубочку, всередині якої є розтоплене масло): *My children enjoy eating butterillas when they visit their grandmother's home;*

sandino (сандвіч із м'яса, сиру та інших інгредієнтів (помідорів, салату, перцю), що викладаються між двома шматочками хліба): *Let's go grab a couple sandinos for lunch;*

quesadillagasm (дуже велика радість, яка виникає під час споживання хрусткого quesadilla (кукурудзяного хлібця, фаршированого сиром і цукром): *So that quesadilla I had at Muchachi's Mexican food restaurant last night was so buttery and crispy that it gave me a quesadillagasm!;*

unburritoable (burrito, що розпалося і яке неможливо їсти, тримаючи в руці):

Person 1: Who's not eating their burrito like a burrito now?!

Person 2 [eating burrito with a fork]: This burrito is unburritoable!

Інші тематичні групи несуть обмежену кількість іспаномовно-культурної інформації, тому не становлять інтересу для цієї розвідки.

Іспанські запозичення АмС мають виражену стилістичну маркованість і прагматичне спрямування. Зокрема, виразною є категорія оцінності. Багато сленгових одиниць вибірки мають пейоративну (негативно-оцінну) конотацію: *gacho-bad, politicos, hoosegow, turista*. Прикладом меліоративної (позитивної) оцінності у вибірці є сленгізм *Pedro*.

Оскільки в більшості випадків сленг є зниженою лексикою, нетиповим є його використання як евфемізму, що було зафіксовано в такому прикладі: *The dog took an Hola Abuelo on the floor.*

На окрему увагу заслуговують фразеологізми вибірки, які мають стійкі асоціативні зв'язки зі стандартними несленговими фразеологічними синонімами з більш нейтральним стилістичним зарядом:

I think this guy is two tacos short of a combination plate (nop.: two bricks short of a load, a sandwich short of picnic, a few slices short of a loaf).

Навіть якщо узуальний синонімічний фразеологізм також має потужний експресивний заряд, він поступається запози-

ченій ідіомі в аспекті культурологічної маркованості: *That son of puta! He did that on purpose!* (nop.: son of a bitch).

Окрему групу становлять лексичні одиниці, які порівняно з первинним нейтральним значенням в АмС зазнають семантичних змін, набувають додаткового значення на основі метафоричного чи метонімічного переосмислення. Зокрема, метафоричне переосмислення фаунічних та інших номінацій є особливо продуктивним у тематичній групі «Міжособистісні стосунки». Прикладом є зоологічна номінація *puma*, що відійшла від свого первинного нейтрального значення «*лума, гірський лев*» і набула нового значення «*жінка, котра полюбляє зустрічатися з молодшими за віком чоловіками*». Механізмом цього перенесення є метафора, в якій тварина асоціюється з певним типом жіночої поведінки. Так, гірський лев – сильний, енергійний звір і вправний мисливець, який вибудовує спеціальну стратегію для захоплення здобичі, що певною мірою нагадує поведінку зрілої жінки, котра спокушає юнаків. Відповідний аналог чоловічої статі – *dingo*. На цьому прикладі також дуже легко простежити асоціативні зв'язки між образом дикою, вправною в полюванні собакою та поведінкою зрілого чоловіка, який спокушає юних красунь.

Прикладом метонімічного переосмислення є антономазія (вживання власного імені як загального). Так, сленгізми *Jose*, *Pedro* є типовими іменами іспанських селян або героїв іспанських серіалів, відтак із цими іменами асоціюється позитивний образ юнака. *Jose* називають надійного чоловіка з міцними сімейними цінностями, а *Pedro* – привабливий юнак, у якого легко закохатися та який є люблячою і дбайливою людиною. Ще одним прикладом метонімії слугує слово *bonanza*, що позначає в АмС загальний стан благополуччя та походить від назви відомого серіалу в жанрі вестерн.

Висновки. Іспанські запозичення в АмС мають важливе значення, що пов'язано з низкою соціально-лінгвістичних факторів. Для з'ясування особливостей їх функціонування під час дослідження було проаналізовано 170 одиниць АмС іспанського походження. Ці особливості опосередковуються не тільки лінгвістичними чинниками функціонування АмС (наприклад, специфікою дериватологічних моделей), але й певними культурними аспектами. Вплив останніх можна простежити на прикладі конотацій, які виявляються в запозичених одиницях і відтворюють специфічне ставлення американців до іспаномовного населення та його культури.

З метою з'ясування лінгвальних особливостей АмСП нами також було проаналізовано їх способи словотвору. У процесі дослідження виявилось, що найбільш продуктивним із них є афіксація (особливо суфіксація), а це свідчить про активний процес побудови нових слів за допомогою традиційних усталених дериватологічних моделей. Скорочення також є продуктивним способом словотвору. Це пояснюється тим, що сленг завжди прагне до економії лінгвістичних засобів, мінімізації мовних зусиль. У переліку іспаномовних сленгізмів було представлено окремі цікаві приклади телескопії і проаналізовано їх структурну будову. Характерними для АмСП є також складні слова, які містять дві кореневі морфемі.

З метою з'ясування культурних особливостей функціонування АмСП у цьому дослідженні було розглянуто сленгізми

таких тематичних груп: «Міжособистісні стосунки», «Іспаномовне населення», «Алкоголь і наркотики» та «Їжа». Ці групи було обрано за ознакою переваги за кількістю лексем найбільшого поширення. У роботі було також показано зв'язок сленгтворення з негативними стереотипами щодо прошарків населення, з мови яких запозичуються слова або частини слів. Доведено також, що на сленгтворення впливають транскультурні, демографічні та інші суспільні процеси. З іншого боку, окремі елементи сленгу сприяють консервації стереотипів, які застаріли через еволюцію тих чи інших соціальних явищ.

Результати цієї праці розширюють розуміння лінгвальних і культурних особливостей функціонування іспанських запозичень. І хоча ці одиниці було розглянуто з погляду їх словотвірних і семантичних особливостей, робота може стати поштовхом для різнопланових узагальнень і подальших досліджень у сфері транслатології та стилістики.

Література:

- Libertin D. Word-Formation Processes in Contemporary English Slang. Prague, 2011. URL: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/120054325>
- Разуваева Т. Сленгизмы в американском варианте современного английского языка: особенности образования и функционирования. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов : Грамота, 2016. № 12 (66) : в 4 ч. Ч. 3. С. 149–152.
- Орлова Н. Сленг vs жаргон: проблема дефиниции. *Ярославский педагогический вестник*. 2004. № 3 (40). URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/sleng-vs-zhargon-problema-definitcii>
- Murray Th. Spanish loanwords in contemporary American English Slang. *Spanish Loanwords in the English Language. A Tendency towards Hegemony Reversal* / by González F.R. 1996. P. 105–137.
- Kowalczyk M. Ay caramba! Functions of Spanish borrowings in American Slang. *Kwartalnik Neofilologiczny*. 2015. № 1. P. 42–54. URL: <http://journals.pan.pl/dlibra/publication/102805/edition/88817/content>
- Widawski M., Kowalczyk M. The Dictionary of Spanish Loanwords in American Slang. Gdańsk : Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2015. 166 s.
- Ismagilova A., Palutina O. Mutual Word Borrowings between the English and the Spanish Languages. *Journal of History Culture and Art Research*. 2017. № 6 (4). P. 571–579.
- González F.R. Spanish influence on English word-formation: the suffix -ista. *American speech*. 1995. Т. 70. № 4. P. 421–429.
- Сандій Л.В. Англomовна актуалізація феномену «економіка знань»: лінгвальний і соціолінгвальний параметри : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2014. 264 с.
- Ильина А.Н., Кибасова С.Г. Словообразование в современном английском языке : учебное пособие. Санкт-Петербург : Изд-во СПб ГУЭФ, 2012. 90 с.
- Карашук П.М. Словообразование английского языка : учебное пособие. Москва : Высшая школа, 1977. 303 с.
- Галишин І.М. Телескопія як один із новітніх способів словотвору в англійській мові. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*. 2011. № 3. Ч. 2. С. 82–87.
- Зацний Ю.А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови. Запоріжжя : ЗДУ, 1998. 431 с.
- Зацний Ю.А. Сучасний англomовний світ і збагачення словникового складу. Львів : ПАІС, 2006. 228 с.
- Urban Dictionary. URL: <https://urbandictionary.com>

Шовкопляс Ю. А. Лингвальные и культурные особенности функционирования испанских заимствований в американском сленге

Аннотация. В статье исследованы особенности функционирования испанских заимствований в американском сленге. Актуальность темы связана с их адаптацией к американским реалиям, что сопровождается морфологическими, словообразовательными, синтаксическими и стилистическими особенностями. Проблема функционирования испанизмов в американском сленге рассмотрена с точки зрения их словообразовательного построения, семантических и стилистических характеристик.

Ключевые слова: сленг, американский сленг, испанизмы, словообразовательная, семантическая и фразеологическая номинация, коннотация.

Shovkopliash Yu. Lingual and cultural features of the functioning of Spanish borrowings in the American slang

Summary. The article is devoted to the features of the functioning of the Spanish borrowings in the American slang. The urgency of the problem is associated with the adaptation of these slang borrowings in American slang, what is accompanied by morphological, word-formation, syntactic and stylistic features. The problem of the functioning of Spanish borrowings in the American slang was considered from the point of view of their word-building structure, semantic and stylistic features.

Key words: slang, American slang, Spanish borrowings, word-formation, semantic and phraseological nomination, connotation.

ЗМІСТ

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

<i>Ананьян Е. Л., Чернова К. А.</i> СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ЛЕКСИКА ЯК ПРЕЗЕНТЕР РЕАЛІЙ АМЕРИКАНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (НА МАТЕРІАЛІ АМЕРИКАНСЬКИХ РЕСУРСІВ МЕДІАМОВЛЕННЯ)	4
<i>Андрійченко Ю. В.</i> ЛЕКСИЧНІ ЗМІНИ В СУЧАСНІЙ ІСПАНСЬКІЙ МОВІ З ОГЛЯДУ НА ФЕМІНІЗАЦІЮ НАЗВ ПРОФЕСІЙ	8
<i>Artsyshevska A. L., Hrynya N. O.</i> READING ACTIVITIES IN THE CLASSROOM	11
<i>Ваубакова І. М., Hasko O. L.</i> CREATING ESP DISCOURSE PORTFOLIO	15
<i>Байло Ю. В.</i> ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРМІНІВ ВІЙСЬКОВОЇ СПРАВИ ЯК НОМІНАТИВНИХ ОДИНИЦЬ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	18
<i>Бобчинець Л. І., Корнієнко С. П.</i> ФУНКЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ НОМІНАЦІЙ В ІСПАНОМОВНИХ ЗМІ	21
<i>Болотнікова А. П.</i> УВІЧЛИВІСТЬ ЯК КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНА КАТЕГОРІЯ	24
<i>Bondar L. V., Chkolyar L. V., Choumtchenko T. I.</i> TERMINOLOGIE DU DISCOURS SOCIOLOGIQUE FRANÇAIS: ASPECTS LEXICO-SÉMANTIQUE ET DÉRIVATIONNEL	28
<i>Бохун Н. В.</i> ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПОРТРЕТИЗАЦІЇ У ТВОРІ “LA MAJA DESNUDA” ВІСЕНТЕ БЛАСКО ІБАНЬССА	31
<i>Вильховченко Н. П., Шайнер А. И.</i> ОРГАНІЗАЦІЯ НАУЧНО-ФАНТАСТИЧЕСКОГО ТЕКСТА: ФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ ПОДХОД	34
<i>Vysotska R. R.</i> LA PEAU DE CHAGRIN DE BALZAC: SYMBOLE DE LA VIE HUMAINE	38
<i>Гайденко Ю. О.</i> ВИРАЖАЛЬНІ ЗАСОБИ СИНТАКСИСУ, ЩО БАЗУЮТЬСЯ НА РЕДУКЦІЇ ВИХІДНОЇ МОДЕЛІ, У РОМАНАХ ШАРЛОТТИ БІНГХЕМ	41
<i>Ганжелю С. М.</i> ПОДВІЙНА АКТУАЛІЗАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ	45
<i>Головацька Н. Г.</i> СЕНСОРИЗМИ ТА ЇХ ФУНКЦІОНАЛЬНА СИНТАГМАТИКА	48
<i>Гордієнко К. О.</i> МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ У НАВЧАННІ ІНШОМОВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ЗВОРОТІВ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ ІНОЗЕМНИХ МОВ	51
<i>Громова О. П., Поддубная Л. Н.</i> ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ПРЕПОЗИТИВНЫХ НОМИНАТИВНЫХ СЛОВСОЧЕТАНИЙ В АНГЛОЯЗЫЧНЫХ ТЕКСТАХ СФЕРЫ МЕТАЛЛУРГИИ	55
<i>Демчук А. И.</i> ВЕРБАЛИЗАЦИЯ СЛУХОВОЙ ПЕРЦЕПЦИИ ГОЛОСА В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ	58
<i>Дубровська І. Б.</i> НОВОМОВА ТОТАЛІТАРНОЇ ДЕРЖАВИ НДР (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ КЛАУСА КОРДОНА «КРОКОДИЛ НА ШІЇ»)	61
<i>Евдокимова И. А.</i> ТЕМБРАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ РЕЧЕВЫХ МАСОК В АНГЛОЯЗЫЧНОМ УСТНОМ РЕКЛАМНОМ ДИСКУРСЕ (ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ФОНЕТИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ)	65

<i>Єрмоленко І. І.</i> РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАГМАТИЧНОГО НАМІРУ АВТОРА В ЗАГОЛОВКУ НОВЕЛИ ДАНІЕЛЯ ПЕННАКА “DES CHRÉTIENS ET DES MAURES”.....	70
<i>Кійко С. В.</i> СЛОВОВІРНІ МОДЕЛІ ІМЕННИКІВ-ОМОНІМІВ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ.....	73
<i>Коваль І. І.</i> ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ <i>SCHÖNHEIT</i> ФРАЗЕОЛОГІЧНИМИ ОДИНИЦЯМИ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ.....	77
<i>Косенко Н. М., Стырник Н. С.</i> НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ РИТОРИЧЕСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ НАУЧНЫХ ТЕКСТОВ В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ.....	81
<i>Космацька Н. В.</i> ФРАНЦУЗЬКА СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНА ЛЕКСИКА В ПУБЛІЦИСТИЧНИХ І ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ.....	85
<i>Косович О. В.</i> ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКІ ЦІННОСТІ В ПАРАДИГМІ КВЕБЕКСЬКОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРИ: КОНЦЕПТ <i>MAISON</i>	89
<i>Kotvytska V. A., Olijnyk L. V., Lazebna O. A.</i> PRONOMEN ALS STELLVERTRETER DER SUBSTANTIVE: EINE ANALYSE DER VERWENDUNG AM BEISPIEL VON LITERARISCHEN PROSATEXTEN MODERNER DEUTSCHER AUTOREN.....	92
<i>Крайняк Л. К., Дуда А. І.</i> ТЕРМІНОЛОГІЗАЦІЯ КОРПУСА ТЕРМІНОВ ІМЕН СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ ФИНАНСОВОЙ ТЕРМИНОСИСТЕМЫ В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ.....	95
<i>Кришталь С. М.</i> МЕТАФОРИЧНА КОНВЕРСІЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	100
<i>Лівцицька І. А.</i> АВТОРСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА СУБ'ЄКТИВНІСТЬ: НАРАТИВІЗАЦІЯ АНГЛОМОВНОГО НАУКОВОГО ДИСКУРСУ.....	104
<i>Лотоцька К. Я.</i> СИМВОЛІЧНА ОБРАЗНІСТЬ ДЖОЗЕФА КОНРАДА В ПАРОДІЙНОМУ ВИСВІТЛЕННІ МАКСА БІРБОМА.....	108
<i>Марінашвілі М. Д.</i> ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАНКОМОВНОГО ДИСКУРСУ МОДИ (НА МАТЕРІАЛІ ОНЛАЙН-КАТАЛОГІВ ОДЯГУ).....	112
<i>Науменко Н. В.</i> ПРОСОДИЧНІ ЕЛЕМЕНТИ ПІСЕННОГО ТЕКСТУ СТІНГА: СТРОФІКА, МЕТРИКА, РИМА.....	116
<i>Окулова Л. О.</i> ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ З ТОЧКИ ЗОРУ КАТЕГОРІЇ ВВІЧЛИВОСТІ.....	121
<i>Павленко Н. О.</i> ФРАЗЕОЛОГІЗМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЛЮДИНИ ЗА ЇЇ ЗДІБНОСТЯМИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ І СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТИ.....	125
<i>Pernarivska T. P.</i> ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES: THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECT.....	128
<i>Пилипенко І. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ НЕОЛОГІЗМІВ СПОСОБОМ КОНВЕРСІЇ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	132
<i>Пришляк М. В.</i> СТИЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СИНОНІМІВ ТА АНТОНІМІВ В ОРАТОРСЬКОМУ ДИСКУРСІ СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОМОВ ДЕМОСФЕНА).....	135
<i>Пуленко І. А., Сазикіна Т. П.</i> ДЕЯКІ ПРАГМАТИЧНІ ЗМІНИ НОРМИ МОВИ НА СИНТАКСИЧНОМУ, МОРФОЛОГІЧНОМУ ТА ЛЕКСИЧНОМУ РІВНЯХ У РОЗМОВНОМУ МОВЛЕННІ (НА ПРИКЛАДАХ ІЗ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ).....	138

<i>Слободцова І. В., Панчук Л. В.</i> ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....	141
<i>Смаглій В. М.</i> ЯДРО НОМІНАТИВНОГО ПОЛЯ КОНЦЕПТУ <i>SPEECH</i>.....	145
<i>Спотар-Аяр Г. Ю.</i> ПЕРИФРАСТИЧНІ ФОРМИ ТУРЕЦЬКОГО ДІСЛОВА У ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНОМУ ПОЛІ АСПЕКТУАЛЬНОСТІ.....	148
<i>Тищенко О. О.</i> КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БРИТАНСЬКОЇ ТЕЛЕВІЗІЙНОЇ РЕКЛАМИ.....	152
<i>Триндяк І. М.</i> ХАРАКТЕРНІ РИСИ АНГЛІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ГАЗЕТНИХ ТЕКСТІВ.....	155
<i>Чайка Л. В.</i> ДО ТИПОЛОГІЇ ВЕРБАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ.....	159
<i>Черновцян І. В., Бялик В. Д.</i> РОЗВИТОК АВСТРАЛІЙСЬКОГО ТА НОВОЗЕЛАНДСЬКОГО ВАРІАНТІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	163
<i>Шовкопляс Ю. О.</i> ЛІНГВАЛЬНІ ТА КУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІСПАНСЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В АМЕРИКАНСЬКОМУ СЛЕНГУ.....	167

НАУКОВИЙ ВІСНИК МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія: ФІЛОЛОГІЯ

Науковий збірник

№ 37 том 2, 2018

Серію засновано у 2010 р.

Коректор – Вишнякова Я.І.

Комп'ютерна верстка – Семенченко Ю.С.

Підписано до друку 28.12.2018 р. Формат 60x84/8. Обл.-вид. арк. 23,59, ум.-друк. арк. 20,46.
Папір офсетний. Цифровий друк. Наклад 200 примірників. Замовлення № 0419/72.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»

(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6424 від 04.10.2018 р.)

Україна, м. Херсон, 73021, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105. Тел. (0552) 39-95-80

E-mail: mailbox@helvetica.com.ua